

A
13146

I. TURĢENEVS · MUIŽNIEKU LIGZDA

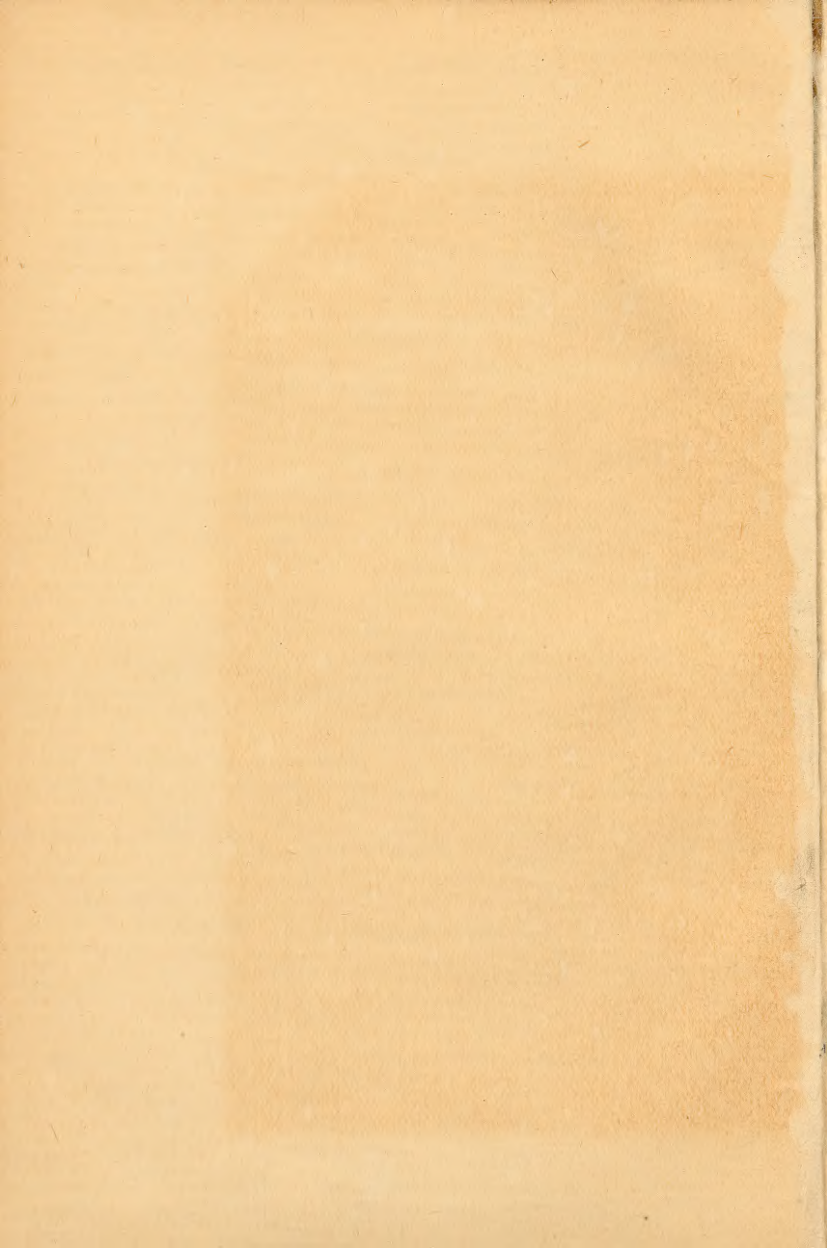

I. Turģenevs
MUIŽNIEKU LIGZDA

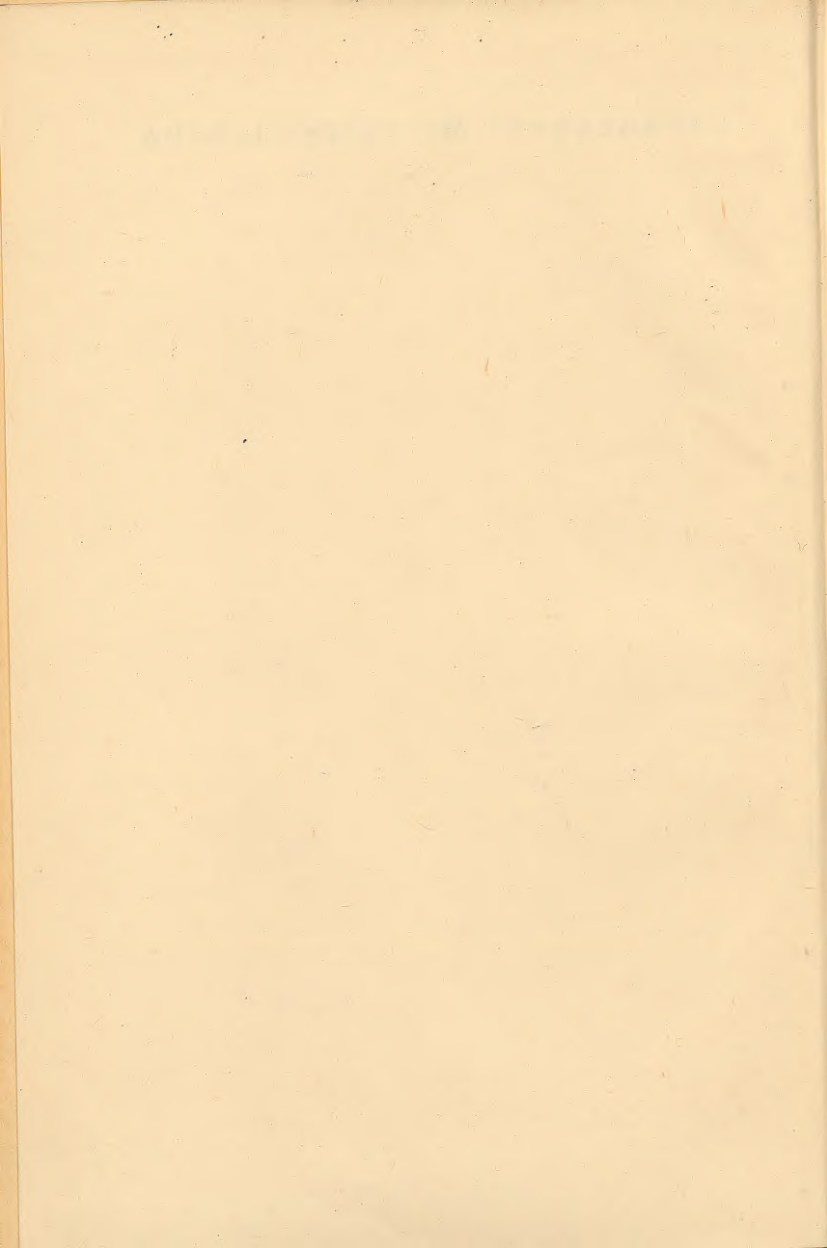

I. TURGEŅEVS — MUIZNIEKU LIGZDA

I. Turgeņevs
MUIZNIEKU
LIGZDA

ATVAIRĀS VĒSTES
PĒCĒSĒJĀS
1914. GADĀ

A

13146

L

I. Turgeņevs
MUIŽNIEKU
LIGZDA

LATVIJAS VALSTS
IZDEVNIECIBA
RIGĀ 1960

Latv. PSR Valsts Biblioteka

~~60-17.967~~

0309065634

*Tulkojusi Elija Kliene
Mākslinieks V. Kovaļovs*

Dzejas rindas atdzejojis A. Vējāns

I

Pavasara gaišā diena slīga pret novakari; augstu pie dzidrajām debesīm bija redzami mazi, sārti mākonīši, kas, šķita, nevis slidēja garām, bet izgausa zilgmes dzīlēs.

Pie kādas skaistas mājas atvērtā loga vienā no gubernas O. pilsētas nomaļajām ielām (tas notika 1842. gadā) sēdēja divas sievietes: vienai bija gadu piecdesmit, otra jau sirmgalve — gadu septiņdesmit veca.

Pirmo no viņām sauca par Marju Dmitrijevu Kaļitinu. Viņas vīrs, bijušais gubernas prokurors, savā laikā pazīstams veikalnieks — izmanīgs un noteikts, dzēlīgs un stūrgalvīgs cilvēks, — nomira pirms gadiem desmit. Viņš bija guvis krietnu izglītību, mācījies augstskolā, tomēr, dzimis nabaga ļaužu kārtā, agri

saprata nepieciešamību izlauzt sev ceļu un ieraust naudu. Marja Dmitrijevna izgāja pie viņa aiz mīlestības: viņš bija diezgan glīts, gudrs un, ja gribēja, gaužām laipns. Marja Dmitrijevna (dzimusi Pestova), jau bērnībā zaudējusi vecākus, bija pavadījusi vairākus gadus Maskavā kādā institūtā un, atgriezusies no turienes, kopā ar krustmāti un vecāko brāli dzīvoja verstis piecdesmit no O. pilsētas savā dzimtajā sādžā Pokrovkā. Brālis drīz vien pārcēlās uz Pēterburgu par ierēdni un par māsu un krustmāti it nemaz nerūpējās, tad pēkšņā nāve pārtrauca viņa darba gaitas. Marja Dmitrijevna mantoja Pokrovku, bet ilgi tur nedzīvoja; jau otrajā gadā pēc viņas laulībām ar Kaļitinu, kas dažās dienās bija paguvjis iekarot tās sirdi, Pokrovku apmainīja ar citu muižu — daudz ienesīgāku, taču neglītu un bez kungu mājas, un Kaļitins tai pašā laikā nopirka namu O. pilsētā, kurp arī pārcēlās ar sievu uz pastāvīgu dzīvi. Pie mājas atradās liels dārzs; dārza viena puse saskārās tieši ar ārpuspilsētas laukiem. Kaļitins, būdams liels lauku klusuma pretinieks, tad arī nolēma, ka nav nekādas vajadzības noņemties ar zemkopību. Marja Dmitrijevna sirdi ne vienreiz vien nožēloja savu glīto Pokrovku ar līksmo upīti, plašajām pļavām un zaļajām birzīm; tomēr viņa allaž bija vienis prātis ar vīru un godbijīgi apbrīvoja tā prātu un pasaules pazīšanu. Kad pēc piecpadsmit gadu ilgas laulības dzīves vīrs nomira, atstādams dēlu un divas meitas,

Marja Dmitrijevna jau tā bija pieradusi pie savas mājas un pilsētas dzīves, ka pati nevēlējās aizbraukt no O. pilsētas.

Jaunībā Marju Dmitrijevnu daudzinaja kā piemīlīgu gaišmati; arī piecdesmit gadu vecumā viņas vaibsti bija pievilcīgi, kaut gan mazliet izplūduši un izblīduši. Marja Dmitrijevna drīzāk bija jūtīga, nevis labsirdīga un līdz pat brieduma gadiem nebija atmetusi institūta audzēknes paņēmienus; viņa mēdza pati sevi lutināt, viegli sapīka un pat raudāja, ja neievēroja viņas paradumus; toties izturējās ļoti piemīlīgi un laipni, ja visas vēlēšanās tika izpildītas un neviens viņai nerunāja pretī. Kaļitinas māju pilsētā uzskatīja par vienu no patīkamākajām. Viņai piederēja krietni daudz mantas, tomēr šī bagātība drīzāk bija vīra iegūta, nevis mantota. Abas meitas dzīvoja pie viņas; dēls izglītojās vienā no pašām labākajām Pēterburgas valsts mācības iestādēm.

Sirmgalve, kas kopā ar Marju Dmitrijevnu sēdēja pie loga, bija tā pati krustmāte — tēvamāsa, ar ko viņa kādreiz nodzīvojusi kopā vairākus vientuļus gadus Pokrovkā. Sirmgalvi sauca par Marfu Timofejevnu Pestovu. Viņu uzskatīja par šavādnici; būdama visai neatkarīgas dabas, Marfa Timofejevna visiem teica acīs patiesību un, par spīti saviem trūcīgajiem līdzekļiem, izturējās tā, it kā viņai piederētu tūkstoši. Nēlaiķi Kaļitinu viņa neieredzēja un, tiklīdz brāļameita ar to apprecējās, bija pār-

cēlusies uz savu sādžīņu, kur veselus desmit gadus nodzīvoja kāda zemnieka namiņā. Marja Dmitrijevna no viņas mazliet baidījās. Melniem matiem, spriganām acīm pat vecumā, sīciņa, ar smailu degunu, Marfa Timofejevna staigāja žirgti, turējās taisni un runāja ātri un saprotami smalkā, skanīgā balstiņā. Viņa allaž valkāja baltu aubi un baltu jaku.

— Kas tad nu? — viņa pēkšņi vaicāja Marjai Dmitrijevnai. — Kāpēc tu nopūties, mīlā?

— Tāpat, — Marja Dmitrijevna atteica. — Kādi burvīgi mākoņi!

— Vai tev to žēl, vai?

Marja Dmitrijevna neko neatbildēja.

— Ko tas Gedeonovskis nenāk? — Marfa Timofejevna ieminējās, veikli kustinādama adatas. (Viņa adīja lielu vilnas šalli.) — Viņš kopā ar tevi nopūstos vai arī šo to samelstu.

— Jūs nu gan vienmēr par viņu izsakāties tik stingri! Sergejs Petrovičs ir cienījams cilvēks.

— Cienījams! — sirmgalve pārmetoši atkārtoja.

— Un cik padevīgi izturējās pret manu nelaiķa vīru! — Marja Dmitrijevna piebilda. — Līdz šim laikam nespēju to vienaldzīgi atcerēties.

— Kā nu ne! Tavs vīrs viņu aiz ausīm izvilka no dubļiem, — Marfa Timofejevna nomurmināja, un adatas viņas rokās sāka kustēties vēl žiglāk.

— Izskatās tik lēnprātīgs, — viņa no jauna

atsāka, — galva gan sirma, bet, kolīdz attaisa muti, tūdaļ samelo vai tenko. Tāds esot valsts padomnieks! Nu, ko tur teikt: popa dēls!

— Kurš tad nu bez vainas, krustmāmiņ? Šī vājība viņam piemīt, tas tiesa. Sergejs Petrovičs, protams, izglītību nav baudījis, franciski nerunā; tomēr viņš, sakiet, ko gribat, ir patīkams cilvēks.

— Jā, viņš tev skūpsta rociņas. Nerunā franciski, eku nelaime! Es pati franču «dialehtā» neesmu stipra. Labāk nerunājis itin nekādā valodā, tad nemelotu. Nu paraug, kolīdz piemin, viņš jau klāt, — Marfa Timofejevna piebilda, palūkodamās uz ielu. — Tur viņš soļo, šis tavš patīkamais cilvēks. Ir gan garš, gatavais stārks!

Marja Dmitrijevna sakārtoja cirtas. Marfa Timofejevna zobgalīgi viņā pavērās.

— Kas tad tas, nudien, sirms mats, mīļā! Tu sarāj savu Palašku! Kāpēc viņa neredz?

— Jūs nu gan, krustmāmiņ, allaž... — Marja Dmitrijevna īgni nomurmināja un ar pirkstiem sāka bungot pa atzvelteņa malām.

— Sergejs Petrovičs Gedeonovskis! — iespiedzās sārtvaidsis kazacēns, iešāvies istabā.

II

Ienāca gara auguma vīrs, ģērbies kārtīgos svārkos, īsās biksēs, pelēkiem ziemišķādas cimdiem rokās, ar divām kaklasaitēm — vienu

melnu augšā, otru baltu apakšā. Viss viņā dvesa pieklājību un smalku uzvedību, sākot ar cienīgo seju un gludi sasukatajiem matiem un beidzot ar zābakiem bez papēžiem un bez čikstoņas. Vispirms viņš palocījās pret namamāti, tad pret Marfu Timofejevnu un, lēnām novilcis cimdus, pieplaka Marjas Dmitrijevnas rocai. Godbijīgi noskūpstījis to divas reizes no vietas, viņš nesteigdamies apsēdās atzveltenī un, smaidot berzēdams pirkstu galus, ierunājās:

— Vai Jelizaveta Mihailovna ir vesela?

— Jā, — Marja Dmitrijevna atbildēja,
— viņa ir dārzā.

— Un Jelena Mihailovna?

— Ļenočka arī dārzā. Vai ir kādas jaunas ziņas?

— Kā nu ne, kā nu ne, — viesis attrauca, lēnām mirkšķinādams acis un atstiepdams lūpas. — Hm... Jā, lūdzu, ir jaunas ziņas un pārsteidzošas: pārbraucis Fjodors Ivanovičs Lavreckis.

— Fedja! — Marfa Timofejevna izsaucās.

— Ak tu tētiņ, vai tikai tu atkal nemānies?

— Nudien ne, es pats viņu redzēju.

— Nu, tas vēl nav pierādījums.

— Ļoti atkopies, — Gedeonovskis stāstīja tālāk, izlikdamies, it kā Marfas Timofejevnas piezīmi nebūtu dzirdējis, — kļuvis vēl plecīgāks, un vaigi zied kā rozes.

— Atkopies, — Marfa Timofejevna noteica,

uzsvērdama ik zilbi, — šķiet, atkopties viņam nebūtu nekāda iemesla?

— Jā, — Gedeonovskis izsaucās, — cits viņa vietā kaunētos rādīties sabiedrībā.

— Kāpēc gan? — Marfa Timofejevna viņu pārtrauca. — Kas tās par blēņām? Cilvēks atgriezies dzimtenē, kur tad, pēc jūsu domām, lai viņš paliek? Un ja vēl būtu vainīgs!

— Vīrs vienmēr vainīgs, uzdrošinos jums, cienījamā, aizrādīt, ja sieva slikti uzvedas.

— Tā tu, mīlais, vari runāt tāpēc, ka pats neesi bijis precējies.

Gedeonovskis piespiesti pasmaidīja.

— Atļaujiet painteresēties, — viņš, britiņu klusējis, vaicāja, — kam domāta šī jaukā šalle?

Marfa Timofejevna uzmeta viņam žiglu skatienu.

— Domāta tam, — viņa sacīja, — kas nekad netenko, negudro un nepļāpā niekus, ja vien tāds cilvēks ir pasaulē. Fedju es labi pazīstu; viņa vaina ir tikai tā, ka sievu pārāk lutināja. Turklāt viņš apprecējās aiz mīlestības, bet no šādām laulībām nekad nekas labs neiznāk, — sirmgalve piebilda, greizi pavērdamās Marjā Dmitrijevnā un pieceldamās. — Bet tu, mīlais, tagad vari ņemt uz gauda, ko tikai vēlies, kaut vai mani; es aiziešu, netraucēšu. — Un Marfa Timofejevna aizgāja.

— Tā viņa vienmēr, — Marja Dmitrijevna piebilda, pavadīdama krustmāti ar acīm, — vienmēr.

— Vecums. Ko lai dara! — Gedeonovskis iebilda. — Viņa, raug, atļaujas sacīt — kas negudro. Bet kas tad tagadiņ negudro? Tādi laiki. Kāds mans draugs, visai cienījams un, teikšu jums, diezgan augsta ranga cilvēks, mēdza sacīt: tagadiņ pat vista gudro, kā pieiet klāt graudam, tā vien cenšas pieiet tam no sāniem. Bet, kolīdz paveros uz jums, kundzīt, jūtu, ka iedaba jums gluži kā eņģelim. Atļaujiet man jūsu piena balto rociņu!

Marja Dmitrijevna vāri pasmaidīja un pasniedza Gedeonovskim tuklo roku ar atliekto mazo pirkstiņu. Viņš pieskārās tai ar lūpām, bet viņa pievirzīja tuvāk atzvelteni un mazliet pieliekusies paklusi vaicāja:

— Tātad jūs viņu redzējāt? Vai tiešām viņš — nekas, vesels un jautrs?

— Jautrs, nekas, — Gedeonovskis atbildēja čukstēdams.

— Bet vai jūs neesat dzirdējis, kur tagad viņa sieva?

— Pēdējā laikā esot bijusi Parīzē; tagad, kā dzirdams, pārcēlusies uz itāļu valsti.

— Fedjas stāvoklis, nūdien, ir briesmīgs; es nesaprotu, kā viņš to spēj panest. Nelaime jau tiešām var atgadīties jebkuram, bet viņu, varētu teikt, izdaudzinajuši pa visu Eiropu.

Gedeonovskis nopūtās.

— Jā, jā. Viņa taču, kā stāsta, esot bijusi pazīstama ir ar artistiem, ir ar pijānistiem, ir ar, kā nu tos pa viņu vīzei sauc, visādiem

«lauvām un zvēriem». Galīgi pazaudējusi kaunu...

— Ļoti ļoti žēl, — Marja Dmitrijevna noteica. — Esam radinieki; viņš taču man, zināt, Sergej Petrovič, ir attāls rads.

— Kā tad, kā tad. Kā nu nezināšu it visu, kas skar jūsu ģimeni! Apžēlojieties!

— Diezin vai viņš mūs apciemos, — kā jūs domājat?

— Jādomā gan; bet, starp citu, cik dzirdams, viņš taisoties braukt uz laukiem.

Marja Dmitrijevna pacēla acis uz augšu.

— Ak Sergej Petrovič, Sergej Petrovič, ja tikai padomā, cik gan mums, sievietēm, jāuzvedas uzmanīgi!

— Ir dažādas sievietes, Marja Dmitrijevna. Ir, par nelaimi, tādas ar nenosvērtu dabu... un gadi arī no svara; vai atkal no bērnu dienām nav pieradušas pie stingrības. (Sergejs Petrovičs izņēma no kabatas zilu, rūtainu lakatiņu un sāka to atlocīt.) Protama lieta, ir arī tādas sievietes. (Sergejs Petrovičs pielika mutautiņa stūri pēc kārtas pie abām acīm.) Taču, vispār runājot, ja padomā, tas ir... Pilsētā ir neredzēti daudz putekļu, — viņš nobeidza.

— *Maman, maman!* — izsaucās piemīlīga, gadu vienpadsmit veca meitene, ietraumdamās istabā. — Vladimirs Nikolajičs jā šurp!

Marja Dmitrijevna piecēlās; arī Sergejs Petrovičs piecēlās un palocījās. — Jeļenai Mihailovnai mans pazemīgais sveiciens, — viņš

noteica un, pieklājības dēļ atkāpies istabas stūrī, ņēmās šņaukāt savu garo un pareizi veidoto degunu.

— Kāds viņam brīnišķīgs zirgs! — meitene turpināja. — Viņš nupat bija pie vārtiņiem un sacīja mums ar Lizu, ka piejāšot pie lieveņa.

Atskanēja zirga pakavu dipoņa, uz ielas skaista bēra zirga mugurā parādījās stalts jātnieks un apstājās pie atvērtā loga.

III

— Sveicināta, Marja Dmitrijevna! — jātnieks izsaucās skanīgā un patīkamā balsī. — Kā jums tīk mans jaunais pirkums?

Marja Dmitrijevna piegāja pie loga.

— Sveicināts, *Woldemar*! Ai, kāds jauks zirgs! No kā jūs to nopirkāt?

— No vaislas zirgu audzētavas īpašnieka ... Dārgi noplēsa, pagāns.

— Kā to sauc?

— Orlando ... Muļķīgs vārds; gribu to mainīt ... *Eh bien, eh bien, mon garçon* ...¹ Ir gan nevaldāms!

Zirgs sprauslāja, mīņājās un mētāja putām klāto purnu.

— Ļenočka, paglaudiet viņu, nebaidieties! ...

Meitene izstiepa pa logu roku, bet Orlando

¹ Būs jau labi, būs jau labi, manu zēn ... (*Franc.*)

pēkšņi saslējās uz pakalķājām un metās sāņus. Jātnieks nesamulsa, saspieda cinkšļus, uzdrāza ar jājamo pātagu zirgam pa skaustu un, par spīti tā pretestībai, pagrieza zirgu atkal pie loga.

— *Prenez garde, prenez garde!*¹ — Marja Dmitrijevna atkātoja.

— Ļenočka, paglāstiet viņu! — jātnieks uzplijās. — Es viņam neļaušu gražoties.

Meitene atkal pastiepa roku un bikli pieskāra Orlando drebošajām nāsīm; zirgs nemitīgi trīsēja un košlāja laužņus.

— Bravo! — Marja Dmitrijevna izsaucās. — Bet nu kāpiet zemē un nāciet pie mums!

Jātnieks braši pagrieza zirgu, iedūra tam sānos piešus un, paaulojis pa ielu, iejāja pagalmā. Pēc īsa brītiņa viņš, vicinādams jājamo pātagu, pa priekšnama durvīm iesteidzās viesistabā; tai pašā brīdī uz otru durvju sliekšņa iznāca slaida, gara, melnmataina, gadu deviņpadsmit veca meitene — Marjas Dmitrijevnas vecākā meita Liza.

IV

Jauno cilvēku, ar kuru mēs tikko iepazīstījām lasītāju, sauca par Vladimiru Nikolajiču Panšinu. Viņš kalpoja Pēterburgā, Iekšlietu ministrijā par sevišķu uzdevumu ierēdni. O. pilsētā viņš bija atbraucis uz laiku, lai

¹ Uzmanieties, uzmanieties! (*Franc.*)

veiktu kādu valsts uzdevumu, un atradās gubernatora ģenerāļa Zonenberga rīcībā; viņš bija gubernatora attāls radnieks. Panšina tēvs, atvaļināts štāba rotmistrs, pazīstams kāršu spēlmanis, cilvēks ar mīligām acīm, izburbējušu seju un lūpām, kas nervozi raustījās, visu mūžu bija trinies aristokrātu sabiedrībā, apmeklējis abu galvaspilsētu angļu klubus un izdaudzināts par veiklu, ne visai uzticamu, taču mīlu un sirsnīgu cilvēku. Par spīti visai savai veiklībai, viņš gandrīz vienmēr atradās pavisam tuvu nabadzībai un savam vienīgajam dēlam atstāja nelielu un paputinatū mantojumu. Toties viņš pēc sava prāta bija parūpējies par dēla audzināšanu: Vladimirs Nikolajičs lieliski runāja franciski, labi angļiski, slikti vāciski. Tā tas arī pienākas: kārtīgiem cilvēkiem kauns runāt labi vāciski; taču izmest ģermāņu vārdu dažos sevišķi jocīgos gadījumos, to var, *c'est même très chic*¹, kā mēdz izteikties Pēterburgas parīzieši. Vladimirs Nikolajičs piecpadsmit gadu vecumā jau nesamulsdams prata ieiet jebkurā viesistabā, piemīlīgi tajā pagrozīties un laikus aiziet. Panšina tēvs dēlam bija nodibinājis daudz sakaru; jaukdams kārtis starp diviem roberiem vai pēc veiksmīgā «lielā šlema», viņš nepalaida garām gadījumu iebilst vārdu par savu «Volodjku» kādai svarīgai personai, naudas spēļu mīlotājam. No savas puses Vladimirs

¹ Tas pat ļoti eleganti. (Franc.)

Nikolajičs studiju laikā universitātē, kuru beidza kā graduēts students, iepazinās ar dažiem aristokratu jaunekļiem, un viņam atvērās labāko namu durvis. Viņu it visur labprāt pieņēma; Vladimirs bija ļoti glīts, iznesīgs, amizants, vienmēr veselīgs un gatavs uz visu, kur vajadzīgs — godbijīgs, kur iespējams — bezkaunīgs, lielisks biedrs un *charmant garçon*¹. Viņam pavērās lolotās sfēras. Panšins ātri aptvēra sadzīves gudrības noslēpumu; viņš prata ar patiesu cieņu iedziļināties tās reglamentos, prata ar puszobgalīgu svarīgumu nodoties blēņām un izlikties, ka visu svarīgo uzskata par niekiem, — viņš lieliski dejoja un ģērbās pēc angļu modes. Neilgā laikā viņu izdaudzināja par pašu veiklāko un laipnāko Pēterburgas jaunekli. Panšins tiešām bija ļoti veikls, tāpat kā tēvs, bet arī ļoti apdāvināts. Viss tam padevās: viņš patīkami dziedāja, veikli zīmēja, rakstīja dzejoļus, visai jauki tēloja uz skatuves. Nepilnu divdesmit astoņu gadu vecumā viņš jau bija kambarjunkurs ar visai ievērojamu rangu. Panšins dziļi ticēja pats sev, savai gudrībai, savai tālredzībai; viņš devās uz priekšu droši un līksmi, pilnās burās; tā dzīve ritēja kā pa taukiem. Viņš bija pieradis it visiem patikt, kā veciem, tā jauniem, un iedomājās, ka pazīst cilvēkus, it īpaši sievietes: viņš labi pazina to parastās vājības. Būdams tuvs mākslām, Panšins juta sevī ir

¹ Burvīgs jauneklis. (*Franc.*)

kvēli, ir zināmu aizrautību, ir jūsmu un tāpēc atļāvās dažu labu reizi atkāpties no noteikumiem: uzdzīvoja, iepazinās ar personām, kas nepiederēja pie augstākajām aprindām, un vispār izturējās brīvi un vienkārši; taču dvēselē viņš bija salts un viltīgs, un vistrakulīgākās uzdzīves laikā viņa gudrā, brūnā ačele modri glūnēja un vēroja; šis drosmīgais, šis pašapzinīgais jauneklis nekad nespēja pilnīgi aizmirsties un aizrauties. Panšinam par godu jāsaka, ka viņš nekad nemēdza dižoties ar savām uzvarām. Marjas Dmitrijevnas mājā viņš nokļuva tūlīt pēc ierašanās O. pilsētā un drīz vien šeit jutās kā mājās. Marja Dmitrijevna par viņu jūsvoja bez jēgas.

Panšins laipni sasveicinājās ar visiem, kas atradās istabā, Marjai Dmitrijevnai un Lizavetai Mihailovnai paspieda roku, Gedeonovskim viegli uzsita uz pleca un, pagriežies uz papēžiem, satvēra Ļenočkas galvu un noskūpstīja meiteni uz pieres.

— Jūs nebaidāties jāt ar tik negantu zirgu? — Marja Dmitrijevna viņam vaicāja.

— Apžēlojieties, zirgs ir pavisam rāms; bet es jums pateikšu, no kā gan baidos: es baidos spēlēt preferansu ar Sergeju Petroviču — vakar pie Beļeņiciniem viņš mani galīgi apspēlēja.

Gedeonovsksis iesmējās sīkiem un iztapīgiem smiekliņiem: viņš pieglaimojās jaunajam, izcilajam Pēterburgas ierēdnim, gubernatora mīlulim. Savās sarunās ar Marju Dmitrijevnu

viņš bieži vien pieminēja Panšina ievērojamās spējas. Kā gan lai neslavē, Gedeonovskis prātoja: jaunais cilvēks gūst panākumus augstākajās dzīves sfērās, kalpo priekšzīmīgi un it nemaz nav lepns. Starp citu, arī Pēterburgā Panšinu uzskatīja par krietnu ierēdni: darbs viņa rokās kūsāja; viņš par to runāja jokodamies, kā tas arī piederas augstāko aprindu cilvēkam, kas savam darbam nepievērš sevišķu uzmanību, tomēr viņš bija «izpildītājs». Priekšnieki šādus apakšniekus labi ieredz; pats viņš nešaubījās, ka ar laiku, ja vien gribēs, kļūs par ministru.

— Jūs atļāvēties sacīt, ka es jūs esmu apspēlējis, — Gedeonovskis ierunājās. — Bet kas pagājušajā nedēļā man atņēma divpadsmit rubļus? Turklāt...

— Ļaundaris, ļaundaris, — Panšins viņu pārtrauca ar laipnu, tomēr mazliet nicinošu paviršību un, nepievērsdams Gedeonovskim vairs uzmanību, piegāja pie Lizas.

— Es šeit nespēju atrast Oberona uvertīru, — viņš iesāka. — Beļņicina tikai izlielījās, ka viņai esot visa klasiskā muzika, bet patiesībā cita nekā nav kā vienīgi polkas un valši; taču es jau aizrakstīju uz Maskavu, un pēc nedēļas jūs saņemsiet šo uvertīru. Starp citu, — viņš turpināja, — es vakar komponēju jaunu romanci; teksts arī mans. Gribat, es jums nodziedāšu. Nezinu, kas labs tur iznācis; Beļņicina to atzina par ļoti jauku, tomēr viņas

vārdiem nav nekādas nozīmes, — es vēlos dzirdēt jūsu domas. Bet, manuprāt, labāk vēlāk.

— Kāpēc tad vēlāk? — iejaucās Marja Dmitrijevna. — Kāpēc ne tūlīt?

— Kļausos, — noteica Panšins, gaiši un saldi smaidīdams — šis smaids viņa sejā mēdza pēkšņi atplaukt un izgaist. Ar ceļgalu viņš pievirzīja krēslu, apsēdās pie klavierēm un, uzsitis dažus akordus, skaidri skandēdams vārdus, sāka dziedāt šādu romanci:

Plūst mēness, skarot mākoņmalu bālu,
Virs pamales,
No augstienes kā jūras viļņu vālus
Šurp starus nes;
Tu mēnessnīca manā dvēseles jūrā,
Mans gaišums viens,
Un domāju es priekos, bēdās sūrās
Par tevi vien.
Man pilna dvēsele ar mīlas ilgām
Kā ziedošs zars;
Ir grūti... vēsa tu kā tālē zilgā
Sis mēness stars.

Otro pantu Panšins nodziedāja ar sevišķu izteiksmi un spēku; brāzmainajā pavadījumā bija dzirdamas viļņu šalkas. Pēc vārdiem «ir grūti...» viņš viegli nopūtās, nodūra acis un klusināja balsi — *morendo*¹. Kad viņš bija beidzis, Liza uzslavēja motīvu, Marja Dmitrijevna sacīja: «Burvīga,» — bet Gedeonovskis pat iekliedzās: «Lieliski! Ir dzeja, ir melo-

¹ Muzikas termins, kas apzīmē skaņas pakāpenisku klusināšanu. — *Tulk.*

dija lieliskas! ...» Ļenočka ar bērnišķīgu bijību pavērās dziedonī. Vārdu sakot, visiem gaužām patika jaunā diletanta darbs; bet aiz viesistabas durvīm priekšnamā stāvēja tikko atnācis gados jau vecs vīrs, kam, spriežot pēc viņa nodurtās galvas un plecu kustībām, Panšina romance, kaut arī jauka jo jauka, tomēr nesniedza nekādu baudu. Mazliet pagaidījis un ar rupju mutautu notraucis no zābakiem putekļus, šis vīrs pēkšņi īgni piemiedza acis, drūmi saknieba lūpas, salieca savu jau tā sakumpušo muguru un lēnītiņām iegāja viesistabā.

— Skat! Kristofors Fjodoričs, sveicināts! — pirmais iesaucās Panšins, strauji pietrūkdams no krēsla. — Es pat nenojautu, ka jūs esat šeit, — jūsu klātbūtnē es neparko nebūtu dziedājis savu romanci. Zinu, jūs ne visai cienāt vieglo muziku.

— Es nav dzirdējs, — kroplā valodā ierunājās ienācējs un, pret katru palocījies, neveikli apstājās istabas vidū.

— Jūs, msjē Lem, — sacīja Marja Dmitrijevna, — laikam esat atnācis pasniegt Lizai muzikas stundu?

— Nē, ne Lisafet Mihailovnai, bet Jelen Mihailovnai.

— Tā! Nu tad jau jauki. Ļenočka, ej augšā kopā ar Lema kungu!

Sirmgalvis grasījās sekot meitenei, bet Panšins viņu aizkavēja.

— Pēc stundas neaizejiet, Kristofor Fjodorič! — viņš teica. — Mēs ar Lizavetu Mihailovnu nospēlēsim četrrocīgi Bēthovena sonāti.

Sirmgalvis klusi pie sevis nez ko nomurmīnāja, bet Panšins atsāka vācu valodā, nepareizi izrunādams vārdus:

— Lizaveta Mihailovna man parādīja garīgo kantāti, ko jūs esat viņai veltījis, — lielisks darbs! Lūdzu jūs nedomāt, ka es neprotu cienīt nopietnu muziku, — gluži pretēji: tāda muzika dažkārt garlaicīga, toties visai derīga.

Sirmgalvis nosarka līdz ausīm, uzmeta Lizai greizu skatienu un steidzīgi izgāja no istabas.

Marja Dmitrijevna lūdza, lai Panšins romanci atkārtu; taču viņš paskaidroja, ka nevēloties aizvainot mācītā vācieša ausis, un uzaicināja Lizu kopīgi nospēlēt Bēthovena sonāti. Tad Marja Dmitrijevna nopūtās un savukārt uzaicināja Gedeonovski pastaigāties ar viņu dārzā. — Es gribētu, — viņa sacīja, — vēl ar jums parunāties un apspriesties par mūsu nabaga Fedju. — Gedeonovskis atieza zobus, palocījās, ar diviem pirkstiem paķēra cepuri, uz kuras vienas malas bija kārtīgi nolikti cimdi, un aizgāja kopā ar Marju Dmitrijevnu. Istabā palika Panšins un Liza; viņa paņēma un atvēra sonāti; abi klusēdami apsēdās pie klavierēm. No augšas plūda Ļenočkas nedrošo pirkstiņu spēlētās gammas vārās skaņas.

Kristofors Teodors Gotlībs Lems bija dzimis 1786. gadā Saksijas karalistē, Hemnicas pilsētā trūcīgu muziķu ģimenē. Viņa tēvs spēlēja mežragu, māte — arfu; viņš pats jau piecu gadu vecumā mācījās spēlēt ar trim dažādiem instrumentiem. Astoņu gadu vecumā viņš kļuva sērdienis, bet, sasniedzis desmit gadus, sāka pelnīt maizi ar savu mākslu. Ilgus gadus Lems dzīvoja klaidoņa dzīvi, spēlēja it visur — gan traktieros, gan gada tirgos, gan zemnieku kāzās, gan ballēs; beidzot nonāca orķestrī un, izvirzīdamies aizvien vairāk un vairāk, kļuva par diriģentu. Viņš bija nenožīmīgs interprets, tomēr muziku izprata visai dziļi. Divdesmit astoņu gadu vecumā Lems nokļuva Krievijā. Viņu bija izrakstījis kāds lielmanis, kas pats nevarēja ciest muziku, bet orķestri turēja aiz uzpūtības. Lems pie viņa nodzīvoja par kapelmeistaru gadus septiņus un aizgāja no tā tukšām rokām: kungs bankrotēja, gribēja izdot viņam vekseli, bet galu galā atteicās izsniegt pat to, — vārdu sakot, nesamaksāja Lemam ne kapeikas. Viņam ieteica aizbraukt; bet viņš negribēja kā ubags atgriezties mājās no Krievijas, no lielās Krievijas, šīs mākslinieku zelta bedres; viņš nolēma palikt un izmēģināt savu laimi. Veselus divdesmit gadus nabaga vācietis meklēja laimi: pabija pie daždažādiem kungiem, dzīvoja gan Maskavā, gan guberņas pilsētās, daudz ko izcietā un panesa,

iepazinās ar trūkumu, sitās kā zivs uz ledus; taču visās likstās, kas tam uzbruka, viņš nerima domāt par atgriešanos dzimtenē; vienīgi šī cerība Lemam iedvesa spēku. Liktenis tomēr nevēlējās sniegt viņam šo pēdējo un pirmo laimi: piecdesmit gadu vecumā, slims, priekšlaicīgi novecojis, viņš iestīga O. pilsētā un palika tur uz visiem laikiem, jau galīgi zaudējis jebkuras izredzes pamest ienīsto Krieviju un kaut kā ar stundu pasniegšanu vilkdams savu nožēlojamo dzīvi. Lema āriene citus nenoskaņoja viņam par labu. Viņš bija neliela auguma, sakumpis, ar greizi izriestām lāpstiņām un ierautu vēderu, ar lielām, plakanām pēdām, cietiem, stīviem pirkstiem ar bāli zilganiem nagiem un dzīslainām, sarkanām rokām; viņa seja bija grumbaina, vaigi iekrituši un lūpas sakniebtas, tās viņš pastāvīgi kustināja un čāpstināja, un tas radija gandrīz vai baigu iespaidu, jo pats parasti mēdza klusēt; sirmie mati šķipsnām nokarājās pār pazemo pieri; kā tikko apdzēstas oglītes tumši dzalkstīja viņa mazītiņās, nekustīgās ačeles; viņš gāja smagi, uz katra soļa klanīdams savu tūlīgo augumu. Dažas Lema kustības atgādināja neveiklo pūces uzpošanos sprostā, kad tā jūt, ka uz to skatās, bet pati tikko redz ar savām milzīgajām, dzeltenajām, bailīgi un snaudulīgi mirkšķinošajām acīm. Iesakņojušās nepielūdzamas bēdas nabaga muzikim bija uzspiedušas savu neizdzēšamo zīmogu, izlodziņušas un izķēmojušas viņa jau tā nepievilcīgo

augumu; tomēr tas, kas prata nepaļauties tikai pirmajiem iespaidiem, saskatīja šajā gandrīz sabrukušajā radījumā kaut ko labu, godīgu un neparastu. Baha un Hendeļa cienītājs, sava amata pratējs, apveltīts ar dzīvu iztēli un to domu drosmi, kāda pieejama tikai ģermāņu rasei, Lems ar laiku — kas zina? — varbūt ierindotos starp savas dzimtenes dižajiem komponistiem, ja viņa dzīve būtu izveidojusies citādi; bet viņš nebija dzimis zem laimīgās zvaigznes. Lems savā mūžā daudz komponēja, tomēr viņam nelaimējās nevienu darbu redzēt iespiestu: viņš neprata rīkoties, kā pieder, kur vajadzīgs, paklanīties, laikā parosīties. Kādreiz, sensenī, kāds viņa cienītājs un draugs, arī vācietis un arī nabags, izdeva uz sava rēķina divas Lema sonātes, — taču arī tās nogrima muzikāliju veikalu pagrabos; nogrima klusi un bez vēsts, it kā naktī kāds tās būtu iemetis upē. Lems beidzot visam atmeta ar roku; turklāt arī gadi prasīja savu; viņš kļuva nejūtīgs, sakalta tāpat, kā sakalta viņa pirksti. Viens ar vecu virēju, ko bija izņēmis no nabagmājas (precējies viņš nebija nekad), viņš dzīvoja O. pilsētā nelielā namiņā netālu no Kaļitīnu mājas; daudz staigāja, lasīja bībeli, protestantu dziesmugrāmatu un Šekspīru Šlegeļa tulkojumā. Sen viņš neko nebija komponējis; taču acīm redzot Liza, viņa labākā skolniece, bija pratusi viņu ierosināt; Lems tai bija komponējis kantāti, par ko ieminējās Panšins. Vārdus šai kantātei viņš

bija ņēmis no dziesmugrāmatas; dažas vārsmas sacerējis pats. Kantāte bija paredzēta diviem koriem — laimīgiem un nelaimīgiem; abi kori beigās samierinājās un dziedāja kopīgi: «Žēlīgais dievs, apžēlojies par mums, grēciniekiem, un atpesti mūs no visām grēcīgām domām un laicīgām cerībām!» Titullapā bija visai rūpīgi ierakstīts un pat ar zīmējumiem izrotāts šāds veltījums: «Tikai taisnīgiem ir taisnība. Garīga kantāte. Sacerējis un veltījis jaunavai Jelizavetai Kaļitinaī, savai mīļajai skolniecei, viņas skolotājs K. T. G. Lems.» Vārdus «Tikai taisnīgiem ir taisnība» un «Jelizavetai Kaļitinaī» ietvēra stari. Apakšā bija piezīme: «Jums vienīgai, für Sie allein.» Tāpēc arī Lems pietvika un greizi pavērās Lizā; sirmgalvi ļoti sāpināja, kad Panšins viņa klātbūtnē ieminējās par kantāti.

VI

Panšins skaļi un noteikti piesita pirmos sonātes akordus (viņš spēlēja otro balsi), taču Liza nesāka spēlēt. Viņš apstājās un palūkojās jaunavā. Tieši viņam pievērstās meitenes acis pauda nepatiku; viņas lūpas nesmaidīja, visa seja bija barga, pat skumja.

— Kas jums noticis? — viņš vaicāja.

— Kāpēc jūs neturējāt vārdu? — Liza atvaicāja. — Es Kristofora Fjodoriča kantāti

jums parādīju ar tādu noteikumu, lai jūs viņam par to neko neteiktu.

— Atvainojiet, Lizaveta Mihailovna, man tas paspruka.

— Jūs viņu apbēdinājat un arī mani. Nu viņš arī man vairs neuzticēsies.

— Ko lai daru, Lizaveta Mihailovna! No bērna kājas nevaru vienaldzīgi noskatīties uz vācieti; mēle niezēt niez viņu paķircināt.

— Ko jūs runājat, Vladimir Nikolajič! Šis vācietis ir nabaga vientuļš, iedragāts cilvēks — un jums nav viņa žēl? Jums gribas viņu ķircināt?

Pānšins samulsa.

— Jums taisnība, Lizaveta Mihailovna, — viņš atbildēja. — Pie visa vainīga mana mūžīgā neapdomība. Nē, nerunājiēt man pretī; es sevi labi pazīstu. Mana neapdomība mani nodarījusi daudz ļauna. Tās dēļ mani izdaudzīnājuši par patmīli.

Pānšins brīdi klusēja. Lai par ko viņš sāktu runāt, taču allaž beidza ar to, ka runāja pats par sevi, un tas viņam iznāca tik piemīlīgi un maigi, sirsnīgi, it kā pašam negribot.

— Kaut vai jūsu pašu mājā, — viņš nerima tērzēt, — jūsu māmiņa, protams, izturas pret mani labvēlīgi, — viņa ir tik laba; jūs ... starp citu, nezinu, kādas ir jūsu domas par mani; toties jūsu krustmāmiņa mani nudien nevar ciest. Laikam gan arī viņu es būšu apvainojis ar kādu neapdomātu, muļķīgu vārdu. Es taču viņai nepatiku, vai nav tiesa?

— Jā, — Liza atteica mazliet stomīdamās. — Jūs viņai nepatīkat.

Panšins strauji pārlaida pirkstus pār taustiņiem; viņa lūpās paplaiksnīja tikko mānāms smīns.

— Nu, bet jūs, — viņš vaicāja, — vai arī jūs mani uzskatāt par patmīli?

— Es jūs vēl maz pazīstu, — Liza vairījās, — tomēr par patmīli es jūs neuzskatu; gluži otrādi, man jābūt jums pateicīgai...

— Zinu, zinu, ko jūs gribat sacīt, — Panšins viņu pārtrauca un no jauna pārlaida pirkstus pār taustiņiem, — par notīm, par grāmatām, ko jums nesu, par vājiem zīmējumiem, ar kādiem rotāju jūsu albumu, un tā tālāk, un tā joprojām. To visu es varu darīt un tomēr būt patmīlis. Uzdrošinos domāt, ka jums ar mani nav garlaicīgi un jūs mani neuzskatāt par aušīgu cilvēku; bet tomēr jūs domājat, ka es — nu kā taču mēdz sacīt? — skaista vārda labad nežēlošu ne tēvu, ne draugu.

— Jūs esat izklaidīgs un aizmāršīgs kā visi augstāko aprindu cilvēki, — Liza atteica, — tas arī viss.

Panšins mazliet saīga.

— Paklausieties, — viņš sacīja, — nerunāsim vairs par mani; spēlēsim mūsu sonāti. Tikai vienu jums lūgšu, — viņš piebilda, noglaudīdams ar roku uz pulsts guļošās burtnīcas lapas, — domājiet par mani, ko gribat, sauciet mani pat par patmīli — lai notiek! Tikai nesauciet mani par augstāko aprindu cilvēku! Šo

palamu es neciešu ... *Anch'io sono pittore*.¹ Es arī esmu mākslinieks, kaut vājš, un to, ka esmu vājš mākslinieks, es jums tūlīt pierādīšu. Sāksim.

— Labi, sāksim, — Liza piebalsoja.

Pirmais *adagio* veicās diezgan labi, lai gan Panšins ne vienreiz vien kļūdījās. Savus un iemācītos gabalus viņš spēlēja ļoti jauki, bet notis lasīja vāji. Toties otrā sonātes daļa, diezgan straujš *allegro*, pavisam neveicās; pie divdesmitās takts Panšins, jau tā nokavējis divas taktis, vairs neizturēja un smiedamies atbīdīja krēslu.

— Nē! — viņš izsaucās. — Šodien es nevaru spēlēt; labi, ka mūs nedzirdēja Lems: viņš būtu pagājis.

Liza piecēlās, aizvēra pianīno un pievērsās Panšinam.

— Ko tad mēs darīsim? — viņa vaicāja.

— Tāda jūs esat! Nespējat sēdēt, rokas klēpī salikusi. Nu labi, ja vēlaties, zīmēsim, kamēr nav gluži satumsis. Varbūt cita mūza — zīmēšanas mūza — kā taču to sauc? ... esmu aizmirsis, — būs pret mani labvēlīgāka. Kur jūsu albums? Atceros, tajā nav pabeigta mana ainava.

Liza iegāja otrā istabā pēc albuma, bet Panšins, palicis viens, izvilka no kabatas batista mutautiņu, paberzēja sev nagus un pašķielēja uz savām rokām. Viņa rokas bija ļoti skaistas

¹ Es arī esmu gleznotājs. (*Itāl.*)

un baltas; uz kreisās lielā pirksta viņš valkāja vītņveidīgu zelta gredzenu. Liza atgriezās; Panšins apsēdās pie loga un atšķīra albumu.

— Ā! — viņš izsaucās. — Redzu, jūs esat sākusi kopēt manu ainavu — un lieliski. Ļoti labi! Tikai šeit — iedodiet zīmuli — ēnas nav retušētas diezgan spēcīgi. Skatieties!

Un Panšins ar plašu vēzienu uzvilka dažas garas svītras. Viņš allaž zīmēja vienu un to pašu ainavu: priekšplānā lielus, ķeburainus kokus, tālumā noru un pie apvāršņa robainus kalnus. Liza pāri viņa plecam raudzījās darbā.

— Zīmējumā un vispār dzīvē, — runāja Panšins, paliekdams galvu gan uz labo, gan kreiso pusi, — galvenais ir vieglums un drosme.

Šajā brīdī istabā ienāca Lems un, vēsi palocījies, gribēja aiziet; bet Panšins nosvieda sāpus albumu un zīmuli un nostājās Lemam ceļā.

— Kur tad jūs, mīlais Kristofor Fjodorič? Vai tad nepaliksiet padzert ar mums kopā tēju?

— Man jāet uz māj, — Lems noteica drūmā balsī, — sāp galva.

— Kas par niekiem, palieciet! Mēs ar jums pastrīdēsimies par Šekspīru.

— Sāp galva, — sirmgalvis atkārtoja.

— Bet mēs jūsu prombūtnē sākam spēlēt Bēthovēna sonāti, — Panšins turpināja, laipni viņu apņēmis ap viduci un gaiši smaidīdams. — Tomēr nepavisam neveicās. Iedomājieties, es nespēju nospēlēt pareizi pēc kārtas divas notis.

— Jūs labāk atkal nodzed sav romans, — Lems attrauca, atbrīvodamies no Panšina rokām, un izgāja ārā.

Liza aizsteidzās viņam pakaļ. Viņa to pānāca uz līveņa.

— Kristofor Fjodorič, paklausieties, — meitene viņu uzrunāja vāciski, pavadīdama pa pagalma biezo, zaļo mauriņu līdz vārtiem.

— Esmu vainīga, piedodiet man!

Lems neko neatbildēja.

— Es parādiju Vladimiram Nikolajičam jūsu kantāti; biju pārliecināta, ka viņš to patīs novērtēt, un tā tiešām viņam ļoti patika.

Lems apstājās.

— Tas nekas, — viņš sacīja krieviski un tad piebilda savā dzimtajā valodā: — Taču Panšins neko nevar saprast; vai tad jūs to neredzat? Viņš ir diletants — un tikai!

— Jūs pret viņu esat netaisns, — Liza pretojās, — viņš visu saprot un gandrīz pats visu var izdarīt.

— Jā, bet tas viss tikai otrās šķiras, viegla prece, sasteigts darbs. Tas patīk, arī viņš patīk, un viņu pašu tas apmierina, — nu, tad bravo. Bet es nedusmojos; šī kantāte un es — mēs abi esam veci muļķi; man ir mazliet kauns, bet tas nekas.

— Piedodiet, Kristofor Fjodorič! — Liza no jauna ierunājās.

— Nekas, nekas, — viņš atkārtoja atkal krievu valodā, — jūs ir laba meitene... bet

paraug, tur kāds nāk. Ardievu. Jūs ir ļoti laba meitene.

Un Lems, pasteidzinādams soļus, devās uz vārtiem, pa kuriem ienāca kāds viņam nepazīstams kungs, ģērbies pelēkā mētelī, ar platu salmu cepuri galvā. Pieklājīgi viņu pasveicinājis (Lems sveicināja visus nepazīstamus O. pilsētā, bet uz ielas no paziņām novērsās, viņš sev bija noteicis tādu likumu), Lems pagāja viņam garām un pazuda aiz žoga. Nepazīstamais pavadīja vācieti ar izbrīnas pilnu skatīenu, tad, palūkojies uz Lizu, devās viņai tieši klāt.

VII

— Jūs mani nepazīstat, — viņš ierunājās, paceldams cepuri, — bet es jūs pazinu, kaut arī aiztecējuši astoņi gadi, kopš redzēju jūs pēdējo reizi. Jūs toreiz bijāt bērns. Esmu Lavreckis. Vai jūsu māmiņa mājās? Vai varētu viņu satikt?

— Māmiņa ļoti priecāsies, — Liza atteica, — viņa par jūsu atbraukšanu jau dzirdējusi.

— Jūs, kā man šķiet, sauc — Jelizaveta? — Lavreckis piebilda, iedams pa lieveņa pakāpieniem.

— Jā.

— Es jūs labi atceros; jūsu seja jau toreiz bija tāda, ko nespēj aizmirst; es jums toreiz vedu konfektes.

Liza pietvika un nodomāja: «Kāds viņš ērmīgs.» Lavreckis brītiņu pakavējās priekšnamā. Liza iegāja viesistabā, kur skanēja Panšina balss un smiekli; viņš Marjai Dmitrijevnai un Gedeonovskim, kuri jau bija paguvuši atgriezties no dārza, stāstīja kādu pilsētas tenku un pats par savu stāstu skaļi smējās. Dzirdot Lavrecka vārdu, Marja Dmitrijevna spēji satrūkās, nobālēja un devās viņam pretī.

— Sveicināts, sveicināts, mīlais *cousin*¹! — viņa iesaucās stieptā un gandrīz vai raudulīgā balsī. — Kā es priecājos jūs redzēt!

— Sveika, labā māsīc! — Lavreckis atteica un draudzīgi paspieda viņas pastiepto roku. — Kā klājas?

— Sēstieties, sēstieties, dārgais Fjodor Ivanič! Ai, cik es priecīga! Atļaujiet vispirms iepazīstināt ar manu meitu Lizu...

— Es jau pats minēju savu vārdu Lizavetai Mihailovnai, — Lavreckis viņu pārtrauca.

— Mājā Panšins... Sergejs Petrovičs Gedeonovskis... Bet sēstieties taču! Skatos uz jums un, nūdien, pati savām acīm neticu. Kā ar veselību?

— Kā redzat, spīrgts un vesels. Un arī jūs, māsīc, — ka tikai nenoskaustu, — šajos astoņos gados neesat kļuvusi vājāka.

— Grūti pat iedomāties, cik sen neesam tikušies, — Marja Dmitrijevna sapņaini noteica. — No kurienes jūs tagad? Kur pame-

¹ Brālēn! (*Franc.*)

tāt... ak, es gribēju teikt, — viņa strauji piebilda, — gribēju teikt, vai uz ilgu laiku atbraucāt?

— Nupat atbraucu no Berlīnes, — Lavreckis atbildēja, — un rīt pat došos uz laukiem, laikam gan uz ilgu laiku.

— Jūs, protams, dzīvosiet Lavrikos?

— Nē, nevis Lavrikos; verstis divdesmit piecas no šejienes man ir sādžiņa; braukšu uz turieni.

— Vai tā sādžiņa, ko mantojāt no Glafiras Petrovnas?

— Tā pati.

— Apžēlojieties, Fjodor Ivanič! Lavrikos jums tik brīnišķīga māja!

Lavreckis mazliet sarauca uzacis.

— Jā... bet arī šai sādžiņā ir neliela māja; pagaidām man neko vairāk nevajag. Tā vieta man tagad vispiemērotākā.

Marja Dmitrijevna atkal tā samulsa, ka pat izslējās un noplātīja rokas. Panšins nāca viņai palīgā un iesāka runāties ar Lavrecki. Marja Dmitrijevna nomierinājās, atbalstījās pret krēsla atzveltni un tikai retumis iemeta pa vārdiņam; taču visu laiku tik žēli raudzījās uz viesi, tik izteismīgi nopūtās un tik sērīgi šūpoja galvu, ka viesis beidzot nenocietās un diezgan skarbi ievaicājās, vai viņa esot vesela.

— Paldies dievam, — Marja Dmitrijevna atbildēja. — Bet kāpēc jūs vaicājat?

— Tāpat, man likās, ka jūs nejūtaties labi.

Marja Dmitrijevna pieņēma ļoti cienīgu un

mazliet aizvainota cilvēka izskatu. «Ja jau nu tā,» viņa nodomāja, «man vienalga: tev, mīlais, acīm redzot viss viens pīpis; cits aiz bēdām galīgi panīktu, bet šis vēl pietūcis.» Domādama klusībā, Marja Dmitrijevna ne visai kautrējās; skaļi viņa mēdza runāt smalkāk.

Lavreckis tiešām neizskatījās pēc likteņa upura. Viņa tipiskā krievu seja ar sārtajiem vaigiem, lielo, balto pieri, mazliet paresno degunu un plato, pareizi veidoto muti dvestin dvesā lauku veselību, tvirtu, izturīgu spēku. Viņa augums bija lielisks un gaišie mati vijās ap galvu kā jauneklim. Vienīgi tikai zilajās, izvalbītajās un mazliet nekustīgajās acīs bija nomanāms it kā domīgums, it kā gurdums, un balss skanēja it kā pārlieku vienmuļi.

Panšins pa to laiku centās risināt sarunu. Novirzīja valodas uz cukura vārīšanu, par ko viņš nesen bija izlasījis divas franču brošūriņas, un rāmā pieticībā sāka izklāstīt to saturu, neminēdams, starp citu, par šīm brošūrām ne vārda.

— Bet tas taču Fedja! — pēkšņi no blakus istabas aiz puspievērtajām durvīm atskanēja Marfas Timofejevnas balss. — Fedja! Nudien! — Un vecīte veikli ienāca viesistabā. Lavreckis nepaguva pat piecelties no krēsla, kad sirmgalve viņu jau apskāva. — Nu, parādies, parādies, — viņa noteica, atvirzīdamās nostāk. — Ai, kāds tu jauks! Esi kļuvis vecāks, bet neglītāks gan ne, itin nemaz, nudien! Nu ko

tu man skūpsti rokas, noskūpsti mani pašu, ja tev mani krunkainie vaigi nav pretīgi. Droši vien par mani vis nepavaicāji: sak, diezin vai dzīva vēl krustmāte? Bet tu taču manās rokās piedzimi, delveris tāds. Nu, tas vienalga, vai nu tev bija laiks atcerēties mani! Gudri dariji, ka atbrauci. Un tu, mana mīlā, — viņa piebilda, pievērsdamās Marjai Dmitrijevnai, — vai esi viņu arī pamieļojusi?

— Man neko nevajag, — Lavreckis strauji ierunājās.

— Nu kauču tēju padzeries, dārgais. Dieviņ, tētiņ! Atbraucis cilvēks nez no kurienes, un viņam pat tasi tējas nepasniedz. Liza, teci un parūpējies, bet žiglī! Atceros, bērnībā viņš bija briesmīgs rīma un arī nule droši vien mīl labi paēst.

— Sveicināta, Marfa Timofejevna! — sarunā iekaisušajai sirmgalvei iesāņus tuvodamies un zemu palocīdamies, ierunājās Panšins.

— Atvainojiet, kungs! — Marfa Timofejevna attrauca. — Aiz prieka jūs nepamanīju. Tu esi kļuvis līdzīgs savai mātei, drostaliņai, — viņa turpināja, no jauna pievērsdamās Lavreckim, — tikai deguns gan tev bija tēva un tēva arī palicis. Nu — vai uz ilgu laiku atbrauci pie mums?

— Aizbraucu jau rītdien, krustmāmiņ.

— Uz kurieni?

— Uz savu Vasiļevsku.

— Rītdien?

— Rītdien.

— Nu, ja jau rītdien, tad rītdien, dievs ar tevi, — pats zini labāk. Tikai neaizmirsti, atnāc atvadīties! — Sirmgalve papliķēja Lavrecka vaigu. — Nedomāju vis, ka tevi sagaidīšu; mirt jau nu tieši netaisijos, nē, — nodzīvošu, kas zina, vēl gadu desmit: mēs, Pestovi, esam sīkstī ļaudis; tavs nelaiķa vectēvs mēdza mūs saukāt par divu mūžu dzīvotājiem; taču dievs viēn to zina, cik ilgi tu vēl noklejotu pa pasauli. Bet brašs gan esi, brašs; laikam tāpat kā agrāk desmit pudu ar vienu roku pacelsi? Tavs nelaiķa tētiņš, lai nu gan bija auša, atvaino, tomēr labi darīja, pieņemdamns tev šveicieti; vai atceries, kā cīnījāties ar dūrēm; vingrošana vai kā nu to sauc? Tomēr pag, ko es te kladzinu; tikai Panšinā kungam (viņa to nekad nesauca pareizi par Panšinu) traucēju spriedelēt. Bet, starp citu, dzersim labāk tēju; dzersim to, dārgais, uz terases; mūsu krējums nav vis tāds kā jūsu Londonās vai Parīzēs. Iesim, iesim, un tu, Fedjuša, pasniedz man roku! Ai, ir gan tev tā spēcīga! Kopā ar tevi vis nepakritīsi.

Visi piecēlās un devās uz terasi, izņemot Gedeonovski, kas klusītiņām aizlavījās prom. Visu laiku, kamēr Lavreckis runājās ar nama-māti, Panšinu un Marfu Timofejevnu, viņš sēdēja kaktā, vērīgi mirkšķinādams acis un bērnišķīgā ziņkārē izstiepis lūpas; nu viņš traucās iznēsāt pa pilsētu vēsti par jauno viesi.

Tai pašā dienā pulksten vienpadsmitos vakarā Kaļitīnas kundzes mājā notika vēl kaut kas. Lejā uz viesistabas sliekšņa, nogaidījis izdevīgu brīdi, Vladimirs Nikolajičs atvadījās no Lizas un, turēdams viņas roku, sacīja: «Jūs zināt, kas mani šeit saista; jūs zināt, kāpēc es pastāvīgi ierodos jūsu mājā; vārdi ir lieki, ja viss jau tā skaidrs.» Liza viņam neko neatbildēja un bez smaida, viegli savilkusi uzacis un tvīkdama, lūkojās grīdā, tomēr roku neatņēma; bet augšā Marfas Timofejevnas istabā lampiņas gaismā, kas dega senlaicīgu, blāvu svētbilžu priekšā, Lavreckis sēdēja atzveltenī, atspiedies uz ceļgaliem un paslēpis seju rokās; sirmgalve, stāvēdama viņa priekšā, retumis un klusēdama glaudīja Lavrecka matus. Atvadījies no namamātes, viņš vairāk nekā stundu pavadīja šeit; gandrīz neko nestāstīja savai senajai, labajai draudzenei, un viņa arī neiztaujāja... Un kāpēc gan lai runā, par ko lai iztaujā? Viņa arī tā visu saprata, viņa arī tā juta līdzī visu, ar ko bija pārpilna Lavrecka sirds.

VIII

Fjodors Ivaničs Lavreckis (mums jāizlūdzas lasītāja atļauja uz brīdi pārtraukt mūsu stāsta pavedienu) bija cēlies no senas muižnieku ciltis. Lavrecku ciltstēvs Vasilija Tumšā valdīšanas laikā bija ieceļojis no Prūsijas un tika

apbalvots ar divsimt pūrvietām zemes Bežec-
kas augšgalā. Daudzi viņa pēcnācēji ieņēma
dažādus amatus, kalpoja kņaziem un ievēro-
jamiem vīriem tālās vojevodistēs, bet neviens
no viņiem neieņēma augstāku amatu par galda
priekšnieku un neiedzīvojās lielā mantā. Bagā-
tākais un ievērojamākais no visiem Lavreckiem
bija Fjodora Ivaniča vectēva tēvs Andrejs,
cietsirdīgs, nekaunīgs, gudrs un viltīgs vīrs.
Vēl šobaltdien nav apklusuši nostāsti par viņa
patvaļībām, par viņa trakulīgo dabu, neprātīgo
devību un neremdināmo alkatību. Viņš bija ļoti
tukls un gara auguma, melnīgsnēju seju un
bez bārdas, runāja šņākuļodams un šķita mie-
gains; taču, jo klusāk runāja, jo vairāk visi
viņa tuvumā trīsēja. Arī sievu viņš ņēma sev
piemērotu. Izvalbītām acīm, ar vanaga degunu,
dzeltenu, apaļu seju, dzimusi čigāniete, strau-
jas dabas un atriebīga, viņa nekad nepadevās
vīram, kas sievu tikko nenogalēja un ko viņa
nepārdzīvoja, lai gan mūžam ar to ķildojās.
Andreja dēls Pjotrs, Fjodora vectēvs, nebija
līdzīgs savam tēvam: viņš bija vienkāršs stepju
muižnieks, diezgan aušīgs, blāvējs un tūļa,
rupjš, taču nebija ļauns, bet viesmīlīgs un
mīlēja medības ar suņiem. Viņam jau bija pāri
trīsdesmit gadiem, kad no tēva mantoja divi
tūkstoši dzimtcilvēku visai labā kārtībā; bet
viņš tos drīz vien atlaida, daļu no muižas pār-
deva un savus muižas ļaudis izlutināja. Viņa
plašajā, siltajā un netīrajā mājā it kā prusaki
no visām malām salīda gan pazīstami, gan

nepazīstami sīki cilvēciņi; visi tie ēda, kas pagadījās, taču allaž pilnu vēderu, galīgi apdzērās un vilka prom, ko vien dabūja, cildinādami un daudzinādami laipno saimnieku; arī saimnieks, būdams sliktā omā, saukāja savus viesus par liekēžiem un neliešiem, tomēr bez viņiem garlaikojās. Pjotra Andrejiča sieva bija pazemīga; viņš to apņēma no kaimiņu ģimenes pēc tēva izvēles un pavēles; viņu sauca par Annu Pavlovnu. Viņa nekur nejaucās, vēlīgi uzņēma viesus un pati labprāt brauca viesos, lai gan pūderēties, pēc viņas izteicieniem, bija īstās mocības. «Uzliek tev galvā tūbas cepuri,» viņa vecuma dienās mēdza stāstīt, «matus sasukā uz augšu, ieziež ar taukiem, apkaisa ar miltiem, sasprauž ar dzelzs adatām, pēc tam i mazgāt neizmazgāsi; tomēr bez pūdera viesos nerādies — apvainosies, — gatavās mokas!» Viņai patika vizināties ar straujiem rikšotājiem, kārtis bija ar mieru spēlēt no rīta līdz vakaram, un vienmēr, kad vīrs piegāja pie spēļu galda, viņa mēdza aizsegt ar roku savu niecīgo laimestu; bet visu savu pūru, visu naudu atdeva vīra pilnīgā rīcībā. Ar vīru viņa piedzīvoja divus bērnus: dēlu Ivanu, Fjodora tēvu, un meitu Glafiru. Ivanu audzināja nevis mājā, bet pie bagātas, vecas krustmātes — kņazes Kubenskas: viņa jaunekli iecēla par savu mantinieku (citādi tēvs dēlu nebūtu atlaidis); ģērba viņa Ivanu kā lelli, pieņēma viņam daždažādus skolotājus, par audzinātāju izraudzījās francūzi, bijušo abatu, Žana Žaka

Ruso skolnieku, kādu *m-r Courtin de Vaucelles*¹, veiklu un rūdītu blēdi, īstu, kā viņa izteicās, emigrācijas *fine fleur*², un galu galā gandrīz septiņdesmit gadu vecumā šo «*fine fleur*» apprecēja, pārrakstīja uz viņa vārdu visu savu mantu un drīz vien pēc tam, izkrāsota un iesmaržināta ar ambru á la Rišeljé, nēģerēnu, tievkājainu šuneļu un skaļu papagaiļu ielenkta, nomira uz greiza, ar zīda drānu apvilktā Ludviķa XV stila dīvāniņā, turēdama rokās Petito izrakstītu emaljas tabakkārbiņu, nomira vīra pamesta: pieglaimīgais Kurtēna kungs bija atzinis par labāku ar viņas naudu aizlaisties uz Parīzi. Ivanam sākās tikko divdesmitais gads, kad viņam uzbruka šis negaidītais trieciens (mēs runājam par kņazes laulībām, ne par viņas nāvi); viņš negribēja palikt krustmātes mājā, kur no bagāta mantinieka pēkšņi kļuva par piedzīvotāju; Pēterburgas sabiedrība, kurā viņš bija uzaudzis, aizvēra Ivanam savu māju durvis; pret zemāko rangu grūto un necilo dienestu viņš juta riebumu (tas viss notika imperatora Aleksandra valdīšanas sākumā); gribot negribot viņam vajadzēja atgriezties uz laukiem pie tēva. Netīra, nabadzīga un nelāga jaunajam cilvēkam likās dzimtā ligzda; ik uz soļa viņu aizskāra stepju dzīves netīrība un tumsonība; viņu nomāca garlaicība, tāpēc arī mājās it visi, izņemot

¹ Kurtēnu de Vosela kungu. (*Franc.*)

² Labāko ziedu. (*Franc.*)

māti, raudzījās uz Ivanu nelaipni. Tēvam nepatika viņa galvaspilsētas ierašas, viņa frakas, žabo, grāmatas, viņa flauta, tīrība, kurā tēvs ne velti noģida slēptu derdzīgumu; tēvs allaž sūdzējās un izturējās īgni pret dēlu. «Viss viņam šeit nav pa prātam,» viņš mēdza sacīt, «pie galda tielējas, neēd, nepanes ne cilvēku smaku, ne smacīgu gaisu, redzēdams piedzērušos, uztraucas, kauties viņa klātbūtnē arī nedrīkst, kalpot viņš negrib: veselība šim esot vāja; ptū, mīkstpēdiņš tāds! Un viss tikai tāpēc, ka galva viņam pilna ar Voltēru.» Vecais sevišķi necieta Voltēru, tāpat arī «necilvēku» Didro, lai gan no viņu darbiem nebija izlasījis ne rindiņas: ar lasīšanu viņš nenodarbojās. Pjotrs Andrejičs nebija aļojies: tiešām, viņa dēla galva bija pilna ne tikai ar Didro un Voltēru, bet arī ar Ruso un Renālu, un Helvēciju, un daudziem citiem viņiem līdzīgiem rakstniekiem, tomēr ar tiem bija pilna vienīgi tikai galva. Bijušais Ivana Petroviča audzinātājs, izbijis abats un enciklopēdists, apmierinājās ar to, ka salēja savā audzēknī visas astoņpadsmitā gadsimta gudrības, un Ivans staigāja apkārt, šo gudrību piesātināts, tomēr tās palika viņā nesajaukušās ar viņa asinīm, neiespiedušās viņa dvēselē, nekļuvušas par dziļu pārliecību... Un vai gan pirms piecdesmit gadiem varēja prasīt, lai jaunam cilvēkam būtu pārliecība, kad mēs vēl tagad līdz tai neesam izauguši? Ivans Petrovičs apgrūtināja arī sava tēva mājas apmeklētājus: viņi tam

derdzās, svešie no viņa baidījās, bet ar māsu Glafiru, kas bija divpadsmit gadu vecāka pār viņu, Ivans nepavisam nesadraudzējās. Šī Glafira bija ērmīgs radījums: neglīta, kupraina, ar plaši ieplestām, bargām acīm un sakniebtām, plānām lūpām, viņa ir pēc sejas, ir balss, ir stūrainajām, straujajām kustībām bija līdzīga savai vecmāmuļai čigānietei — Andreja sievai. Gaužām patstāvīga un valdonīga, viņa par precēšanos negribēja pat ne dzirdēt. Ivana Petroviča atgriešanās Glafirai nemaz nebija pa prātam; kamēr kņaze Kubenska brāli paturēja pie sevis, viņa cerēja mantot vismaz pusi no tēva muižas; arī skopumā māsa bija atsitusies vecmāmuļā. Turklāt Glafira brāli apskauda: viņš bija tik izglītots, runāja tik labi franciski, ar Parīzes akcentu, bet viņa tikko prata pateikt «bonžur» un «koman vu portē vu?». Tiesa gan, viņas vecāki franču valodu pavisam neprata, taču tāpēc viņai nekļuva vieglāk. Ivans Petrovičs aiz garlaicības un skumjām nezināja, kur dēties; viņš bija nodzīvojis sādžā nepilnu gadu, taču tas viņam šķita kā desmit gadu. Tikai pie mātes viņš atviegloja sirdi un augām stundām mēdza nosēdēt viņas zemajās istabīnās, klausīdamies labsirdīgās sievietes vientiesīgajā mēlošanā un saēzdamies ievārījumus. Gadījās, ka Annas Pavlovnas istabeņu vidū bija kāda ļoti glīta meitene ar skaidrām, bīklām acīm un smalkiem sejas pantiem, vārdā Malaņja, gudra un pazemīga. Jau no pirmā acu uzmetiena viņa iepatikās Ivanam Petro-

vičam, un viņš meiteni iemīlēja: iemīlēja viņas biklo gaitu, kautrās atbildes, kluso balstiņu, liego smaīdu; ar katru dienu Malaņja viņam šķita mīļāka. Viņa pieķērās Ivanam Petrovičam ar visu sirdi, kā tikai krievu meitenes prot pieķerties, un — atdevās viņam. Lauku muižā neviens noslēpums nevar ilgi palikt apslēpts: drīz vien visiem bija zināms jaunā kunga sakars ar Malaņju; vēsts par šo sakaru beidzot nonāca līdz pašam Pjotram Andrejičam. Citā gadījumā viņš droši vien nepievērstu uzmanību tik nenoziņīgam notikumam; bet uz dēlu vecais sen jau dusmojās un tagad priecājās, ka var apkaunot Pēterburgas gudrinieku un frantu. Sacēlās tracis, kliegšana un jezga; Malaņju ieslēdza pieliekamajā telpā; Ivanu Petroviču aicināja pie tēva. Arī Anna Pavlovna atskrēja, izdzirdusi troksni. Viņa mēģināja vīru nomierināt, bet Pjotrs Andrejičs vairs nedzirdēja it neko. Kā vanags viņš uzbruka dēlam, pārmeta viņam netiklību, bezdievību, liekulību; izmantodams gadījumu, lai izgāztu uz viņu visu īgnumu, kas bija sakrājies pret kņazi Kubensku, apbēra dēlu ar apvainojumiem. Ivans Petrovičs sākumā klusēja un valdījās, bet, kad tēvs iedomājās piedraudēt viņam ar kauna pilnu sodu, viņš neizturēja. «Atkal uz skatuves necilvēks Didro,» jaunais cilvēks nodomāja, «nu tad laidīšu viņu darbā, pagaidiet tikai, es jūs visus pārsteigšu!» Un Ivans Petrovičs tūdaļ, kaut arī iekšķīgi trīsēdams, mierīgā un rāmā balsī atbildēja tēvam, ka viņu velti apvainojot

netiklībā; kaut arī viņš nedomājot taisnoties, tomēr esot gatavs izpirkt savu vainu un vēl jo vairāk tāpēc, ka stāvot pāri visiem aizspriedumiem un, proti, esot ar mieru precēt Malaņju. Izteikdams šos vārdus, Ivans Petrovičs, bez šaubām, sasniedza savu mērķi: viņš tā pārsteidza Pjotru Andrejiču, ka vecuks izvalbija acis un uz mirkli zaudēja valodu; taču tūlīt atjēdzās un tāpat kā stāvēja, ģērbies vāverādu kažociņā, tupelēm kailās kājās, tā arī metās, savilcis rokas dūrēs, uz Ivanu Petroviču, kas it kā tīšām tajā dienā bija sasukājis matus *à la Titus*¹ un uzģērbis jauno, zilo angļu fraku, zābakus ar pušķiem un švītās, gludi pieguļošās ziemišķādas bikses. Anna Pavlovna iekliedzās nelabā balsī un aizklāja seju ar rokām, bet viņas dēls izskrēja cauri visai mājai, metās pagalmā, brāzās sakņu, tad augļu dārzā un cauri tam traucās uz ielu un tikai joza un joza, neskatīdamies atpakaļ, kamēr beidzot vairs nedzirdēja aiz sevis tēva soļu smago dipoņu un skaļos, aprautos kliedzienu... — Stāvi, nelieti! — tēvs rēca. — Stāvi! Citādi tevi nolādēšu! — Ivans Petrovičs paslēpās pie kaimiņa viensētnieka, bet Pjotrs Andrejičs atgriezās mājās pilnīgi bez spēka, vienos sviedros un, tikko atvilkdams elpu, paziņoja, ka atņemot dēlam svētību un mantojumu, pavēlēja sadedzināt visas viņa blēņu grāmatas, bet meiteni Malaņju tūdaļ aiz-

¹ Pēc Tita (*Romas imperatora*) parauga.

sūtīt uz tālīnu sādžu. Gadījās labi ļaudis, uzmeklēja Ivanu Petroviču, par visu viņam pastāstīja. Apkaunots un satrakots viņš zvērēja atbēgties tēvam un tajā pašā naktī, uzglūnējis zemnieku ratiem, kuros veda Malaņju, izrāva meiteni ar varu, aizauļoja uz tuvējo pilsētu un tur ar viņu salaulājās. Ar naudu jauno muižnieku apgādāja kaimiņš, mūžam piedzēries, sirdīgs atvaļināts jūrnieks, pēc paša izteicieniem, liels visādu cēlu notikumu cienītājs. Nākamajā dienā Ivans Petrovičs uzrakstīja Pjotram Andrejičam dzēlīgu, saltu un pieklājīgu vēstuli, bet pats devās uz sādžu, kur dzīvoja viņa mātes brālēns Dmitrijs Pestovs ar savu māsu, lasītājiem jau pazīstamo Marfu Timofejevnu. Viņš tiem visu izstāstīja, teica, ka nodomājis braukt uz Pēterburgu meklēt darbu, un lūdza tos kaut uz laiku pieņemt viņa sievu. Minot vārdu «sieva», viņš rūgti ieraudājās un, par spīti savai galvaspilsētas izglītībai un filozofijai, pazemīgi kā nabaga zemnieciņš tik zemu paklanījās radiem, ka pat ar pieri atsitās pret grīdu. Pestovi, līdzietīgi un labsirdīgi cilvēki, labprāt uz klausīja viņa lūgumu; viņš pie tiem nodzīvoja nedēļas trīs, slepenībā gaidīdams tēva atbildi; tomēr atbilde nepienāca un nevarēja pienākt. Pjotrs Andrejičs, uzzinājis par dēla laulībām, savārga un aizliedza minēt Ivana Petroviča vārdu; tikai māte, vīram nezinot, aizņēmās no virsmācītāja pieci simti rubļu asignācijās un aizsūtīja tos dēlam līdz ar

svētbildīti jaunajai sievai; rakstīt viņa bailojās, bet savam sūtnim, kalsnam zemnieciņam, kas diennaktī varēja nostaigāt sešdesmit verstis, lika pateikt Ivanam Petrovičam, lai viņš pārāk nebēdājoties, ka, dievs došot, viss nokārtošoties un tēva dusmas rimšoties, ka arī viņai cita vedekla būtu vēlāmāka, bet, redzams, tāds esot dieva prāts un ka viņa Malaņjai Sergejevnai sūtot savu mātes svētību. Kalsnais zemnieciņš saņēma rubli, palūdza atļauju satikties ar jauno kundzeni, kurai viņš bija kūms, noskūpstīja viņai roku un aizciloja uz mājām.

Bet Ivans Petrovičs devās ar vieglu sirdi uz Pēterburgu. Viņu gaidīja nezināma nākotne; varbūt viņam draud nabadzība, tomēr viņš nu šķīrās no ienīstās lauku dzīves, bet galvenais — nenodeva savus audzinātājus, tiešām «lika lietā» un dzīvē attaisnoja Didro, Ruso un *la Déclaration des droits de l'homme*¹ idejas. Izpildītā pienākuma apziņa, uzvaras un lepnuma jūtas pildīja viņa sirdi: turklāt arī šķiršanās ar sievu viņu ne visai biedēja; Ivanu drīzāk mulsinātu nepieciešamība dzīvot ar Malaņju pastāvīgi kopā. Tas nu bija paveikts; vajadzēja ķerties pie citiem darbiem. Pēterburgā viņam pavisam necerēti laimējās: kņaze Kubenska, ko msjē Kurtēns jau bija paguvis pamest, bet kas vēl nebija paguvusi nomirt, lai nolīdzinātu savu vainu pret māsasdēlu, ieteica viņu visiem

¹ Cilvēka tiesību deklarācijas. (*Franc.*)

Vecais Lavreckis dēlam ilgi nevarēja piedot tā laulības; iespējams, ja Ivans Petrovičs pēc pusgada ierastos pie viņa izlūgties piedošanu, kristu pie kājām, viņš varbūt dēlu apžēlotu, iepriekš krietni sarājis un iebaidīšanas dēļ pabuknījis ar nūju; bet Ivans Petrovičs, kā redzams, dzīvoja ārzemēs, cepuri kuldams. «Ciet klusu! Neuzdrošinies!» Pjotrs Andrejičs ikreiz uzsauca sievai, tiklīdz viņa mēģināja pierunāt vīru būt žēlīgam. «Viņam, kucēnam, visu mūžu jālūdz par mani dievs, ka es viņu nenolādēju; mans netaiņa tēvs tādu nelieti pats ar savām rokām būtu nogalinājis un labi darītu.» Anna Pavlovna, dzirdēdama tādas briesmīgas runas, tikai paslepus meta krustu. Kas zīmējās uz Ivana Petroviča sievu, tad Pjotrs Andrejičs sākumā par viņu negribēja pat ne dzirdēt un, atbildēdams uz Pestova vēstuli, kurā tas bija ieminējies par Lavrecka vedeklu, aizrādīja, ka viņam neesot ne jausmas par nez kādu tur vedeklu, bet ka likums aizliedzot pieturēt aizbēgušas zemnieces un viņš atzīstot par savu pienākumu to brīdināt; bet pēc tam, dabūjis zināt par mazdēla piedzimšanu, kļuva piekāpīgāks, paklusām lika apjautāties par nedēlnieces veselību un aizsūtīja viņai, taču it kā ne no sevis, nedaudz naudas. Fedjam vēl nebija gads, kad Anna Pavlovna saslima uz miršanu. Dažas dienas pirms nāves, vairs nepieceldamās no gultas, žēlām asarām dziestošajās

acīs viņa garīdznieka klātienē paskaidroja vīram, ka gribot redzēt vedekli, no tās atvadīties un svētīt mazdēlu. Noskumušais sirmgalvis viņu nomierināja un tūlīt aizsūtīja savu paša ekipāžu pēc vedeklas, pirmo reizi saukdams viņu par Malaņju Sergejevnu. Viņa atbrauca kopā ar dēlu un Marfu Timofejevnu, kas, baidīdamās, ka Malaņju neapvaino, neparko negribēja palaist viņu vienu. Aiz bailēm vai pāmirusi, Malaņja Sergejevna iegāja Pjotra Andrejiča kabinetā. Aukle ar Fedju viņai sekoja. Pjotrs Andrejičs klusēdams viņā pavērās; Malaņja piegāja pie vēcuka rokas; viņas drebošās lūpas tikko sakļāvās klusā skūpstā.

— Nu, jaunizceptā muižniece, — vēcuks beidzot ierunājās, — esi sveicināta, iesim pie kundzes!

Viņš piecēlās un paliecās pret Fedju; bērns pasmaidīja un sniedza viņam pretī savas bālās rociņas. Sirmgalvis juta dziļu iekšēju savīļojumu.

— Ak tu sērdienīti! — viņš noteica. — Tu mani pielūdzies tēva vietā; es tevi, putnēn, nepametīšu.

Malaņja Sergejevna, tikko ienākusi Annas Pavlovnas guļamistabā, tūlīt nometās pie durvīm uz ceļiem. Anna Pavlovna pieaicināja viņu pie gultas, apskāva, svētīja viņas dēlu; tad, pievērsusi grūtās slimības sagrauzto vaigu vīram, gribēja sākt runāt...

— Zinu, zinu, ko tu gribi lūgt, — Pjotrs

Andrejičs ieteicās, — neraizējies: viņa paliks pie mums, arī Vaņkam viņas labad piedošu . . .

Anna Pavlovna ar mokām satvēra vīra roku un piekļāvās tai ar lūpām. Tai pašā vakarā viņa izdzisa.

Pjotrs Andrejičs turēja doto vārdu. Viņš paziņoja dēlam, ka mātes nāves dēļ, mazuļa Fjodora labad dodot tam atkal savu svētību un Malaņju Sergejevnu paturot savā mājā. Viņai ierādīja divas zemas istabas augšējā stāvā; Pjotrs Andrejičs stādīja viņu priekšā saviem cienījamiem viesiem: greizajam brigadierim Skurehinam un viņa sievai; uzdāvināja vedeklai divas meičas un kazacēnu par izsūtāmo zēnu; Marfa Timofejevna no viņas atvadījās; vecīte neieredzēja Glafiru un vienā pašā dienā reizes trīs ar to saskrējās.

Nabaga sieviete sākumā jutās nomākta un neērti, bet vēlāk samierinājās un pierada pie vīratēva. Arī viņš pie Malaņas pierada, pat iemīloja viņu, lai gan gandrīz nekad ar vedeklu nerunāja un pat viņa laipnībā bija jūtama neapzinīga nevērība. Visvairāk Malaņjai Sergejevnai bija jācieš no svaines. Glafira, vēl mātei dzīvai esot, paguva pamazām sagrābt visu māju savās rokās; visi, sākot ar tēvu, viņai padevās; bez viņas atļaujas neizsniedza pat cukura graudiņu; viņa drīzāk būtu ar mieru mirt nekā dalīties varā ar otru saimnieci — un vēl ar kādu saimnieci! Brāļa laulības viņu sakaitināja vēl vairāk nekā Pjotru Andrejiču; viņa sāka pārmācīt iznīreli, un

Malaņja Sergejevna, sākot ar pirmo brīdi, kļuva vecās meitas verdzene. Un vai gan viņa varēja cīnīties ar patvaļīgo, augstprātīgo Glafiru, juzdamās nevarīga, vienmēr apmulsusi un iebiedēta, ar tik vāju veselību? Katru dienu Glafira viņai atgādināja tās agrāko stāvokli, paslavēja viņu, tāpēc ka viņa neaizmirstoties. Malaņja Sergejevna labprāt būtu samierinājusies ir ar šiem atgādinājumiem, ir ar uzslavām, lai cik rūgtas tās arī bija... bet viņai atņēma Fedju; tas Malaņju satrieca. Aizbildinoties, ka viņa neesot spējīga nodarboties ar dēla audzināšanu, viņu gandrīz nepielaida zēnam klāt; Glafira audzināšanu ņēma savās rokās; bērns nokļuva pilnīgi viņas ricībā. Savās bēdās Malaņja Sergejevna vēstulēs lūdza Ivanu Petroviču, lai viņš drīzāk brauc mājās; arī Pjotrs Andrejičs vēlējās redzēt dēlu; taču dēls mēdza tikai atbildēt ar vēstulēm, pateicās tēvam par labvēlību pret sievu, par atsūtīto naudu, solījās drīz atgriezties, bet neatgriezās. Galu galā no ārzemēm viņu ataicināja atpakaļ divpadsmitais gads. Satiekoties pirmo reizi pēc sešu gadu šķiršanās tēvs ar dēlu apkampās un pat ar pušplēstu vārdu nepieminēja bijušās kildas; nebija laika domāt par tām: visa Krievija cēlās pret ienaidnieku, un viņi abi jūta, ka viņu dzīslās rit krievu asinis. Pjotrs Andrejičs par savu naudu apgērba veselu pulku zemessargu. Bet karš beidzās, briesmas izgaisa; Ivans Petrovičs atkal sāka garlaikoties, atkal viņu aicināja tāles, tā pasaule, ar kuru viņš

bija saaudzis un kur jutās kā mājās. Malaņja Sergejevna nespēja viņu aizturēt; pārāk niecīga bija viņas nozīme. Nepiepildījās pat viņas cerības: arī pēc vīra domām, daudz piemērotāk Fedjas audzināšanu uzticēt Glafirai. Ivana Petroviča nabaga sieva šo triecienu nepārcieta, nespēja panest otrreizējo šķiršanos: nekur nēdama viņa izdzisa dažās dienās. Visā savā mūžā viņa nebija pratusi nevienam pretoties, pat ar slimību necīnījās. Nabaga sieviete jau nespēja runāt, nāves ēnas jau iezīmējās viņas sejā, tomēr sejas vaibsti tāpat kā agrāk pauda padevīgu neziņu un pastāvīgu, biklu pazemību; ar to pašu mēmo padevību viņa raudzījās uz Glafiru un, tāpat kā Anna Pavlovna, uz nāves cisām noskūpstīja Pjotra Andrejiča roku, tāpat viņa piekļāvās arī Glafiras rokai, uzticēdama viņai, Glafirai, savu vienīgo dēlu. Tā beidza savas šīs pasaules gaitas klusais un labsirdīgais radījums, nezin kāpēc izrauts no dzimtās augsnes un tūdaļ pamests, it kā ar saknēm izrauts kociņš nosviests saulē; tā šis radījums nokalta, nozuda bez vēsts, un neviens par to nesēroja. Malaņju Sergejevnu nožēloja viņas istabenes un vēl Pjotrs Andrejičs. Sirmgalvīm pietrūka viņas labsirdīgās sejas, viņas klusās klātienes. «Piedod — ardievu, mana pacietīgā!» viņš čukstēja, paklanīdamies viņai pēdējo reizi baznīcā. Sirmgalvis raudāja, mezdams zemes sauju viņas kapā.

Viņš pats arī ilgi viņu nepārdzīvoja, ne vairāk par pieciem gadiem. 1819. gada ziemā

sirmgalvis klusi nomira Maskavā, kur bija pārcēlies ar Glafiru un mazdēlu, izteikdams vēlēšanos, lai viņu apbedī blakus Annai Pavlovnai un «Malaškai». Ivans Petrovičs toreiz savas izpriecas dēļ atradās Parīzē; drīz vien pēc 1815. gada viņš bija pametis dienestu. Uzzinājis par tēva nāvi, viņš nolēma atgriezties Krievijā. Vajadzēja padomāt par muižas nokārtošanu, turklāt arī Fedjam, kā Glafira rakstīja, esot jau divpadsmit gadu un pienācis laiks nopietni nodarboties ar zēna audzināšanu.

X

Ivans Petrovičs atgriezās Krievijā kā angļomans. Īsi apcirtie mati, stīvinātais žabo, garie, zaļgie svārki ar daudzām apkaklītēm, īgnā sejas izteiksme, skarbā un reizē vienaldzīgā izturēšanās pret cilvēkiem, vārdu vilkšana caur zobiem, kokainie, piepešie smieklī, seja bez smaida, sarunas vienīgi par politiskiem un politiski ekonomiskiem jautājumiem, kaisle uz asiņainiem rosbefiem un portvīnu — viss viņā dvestin dvesa pēc Lielbritānijas; viss viņš likās tās gara piesātināts. Bet — brīnums gan! — vērties angļomanā, Ivans Petrovičs tai pašā laikā bija kļuvis patriots, vismaz viņš sevi dēvēja par patriotu, lai gan Krieviju pazina slikti, neievēroja nevienu krievu parašu un ērmīgi runāja krievu valodā: ikdienišķā sarunā viņa valoda, neveikla un gurda,

mudžēja no galicismiem; bet, tiklīdz saruna pievērsās svarīgiem jautājumiem, Ivanam Petrovičam tūlīt radās šādi izteicieni: «parādīt jaunus pašcentības mēģinājumus», «šitas nesa-
skan ar pašu apstākļu iedabu» un tā joprojām. Ivans Petrovičs bija atvedis sev līdzī dažus rokrakstā izstrādātus plānus par valsts iekārtu un tās uzlabošanu; ar visu redzēto viņš jutās gaužām neapmierināts, — it īpaši sistēmas trūkums viņu vērtā žultainu. Satikdamies ar māsu, viņš jau ar pirmajiem vārdiem tai paskaidroja, ka esot nodomājis ieviest radikālas pārgrozības, ka turpmāk viss noritēsot pēc jaunās sistēmas. Glafira Petrovna neko neatbildēja Ivanam Petrovičam, tikai sakoda zobus un nodomāja: «Bet kur tad es dēšos?» Taču, atbraukusi uz laukiem kopā ar brāli un tā dēlu, viņa drīz vien apmierinājās. Mājā tiešām notika dažas pārmaiņas: piedzīvotājus un liekēžus uz vietas padzina; līdz ar viņiem dabūja ciest divas vecenes, viena — akla, otra — triekas ķerta, un vēl kāds nespēcīgs Očakova laika majors, kuru viņa ārkārtīgās rijības dēļ mēdza barot tikai ar melnu maizi un lēcām. Tāpat tika izdota pavēle nepieņemt agrākos viesus: visus tos aizstāja attāls kaimiņš, kāds gaišmatains, skrofulozs barons, ļoti labi audzināts un liels muļķis. No Maskavas atveda jaunas mēbeles; radās spļaujamie trauki, zvaniņi, mazgājamie galdiņi; azaidu sāka pasniegt citādā kārtībā; ārzemju vīni izspieda degvīnu un augļu liķierus; kalpotājus ieģērba jaunās livre-

jās; ģimenes ģerbonim pielika parakstu: «*In recto virtus...*»¹ Istenībā Glafiras vara nebūt nemazinājās: visas izmaksas un pirkumi kā agrāk bija atkarīgi no viņas; no ārzemēm atvestais kambarsulainis elzasietis tā kā mēģināja ar viņu mēroties spēkiem, taču zaudēja vietu, kaut arī kungs viņam bija labvēlīgs. Bet, kas attiecās uz saimniecību, uz muižas pārvaldīšanu (ar šīm lietām nodarbojās Glafira Petrovna), tad, par spīti Ivana Petroviča ne vienreiz vien izteiktajam nodomam iedvest jaunu dzīvību šajā haosā, — viss palika pa vecam, tikai nomu dažam labam paaugstināja un klaušas kļuva smagākas, bet zemniekiem aizliedza griezties tieši pie Ivana Petroviča. Patriots pārlietu nicināja savus līdzpilsoņus. Ivana Petroviča sistēmu pilnīgi pielāgoja tikai Fedjam: viņa audzināšanā tiešām notika «radikālas pārmaiņas» — tēvs nodevās vienīgi dēla audzināšanai.

XI

Kamēr Ivans Petrovičs dzīvoja ārzemēs, Fedja, kā jau minēts, atradās Glafiras Petrovnas gādībā. Viņam vēl nebija astoņi gadi, kad nomira māte; māti zēns nedabūja redzēt katru dienu un viņu dedzīgi iemīlēja: atmiņas par māti, par viņas rāmo un bālo seju, par viņas skumjajiem skatieniem un biklajiem glāstiem

¹ Patiesībā ir tikumība... (*Latin.*)

iegulās bērna sirdī uz visiem laikiem; tomēr viņš neskaidri noģida mātes stāvokli mājā; juta, ka starp viņu un māti ir kāds šķērslis, ko viņa neuzdrošinājās un nespēja sagraut. No tēva viņš vairījās, un arī pats Ivans Petrovičs nekad dēlu neapmīloja; vectēvs retumis noglaudīja viņa galviņu un atļāva noskūpstīt sev roku, bet sauca viņu par bubuli un uzskatīja par muļķīti. Pēc Malaņjas Sergejevas nāves krustmāte zēnu pilnīgi ņēma savā ziņā. Fedja no viņas baidījās, baidījās no viņas gaišajām un modrajām acīm, no viņas skarbās balss; viņas klātienē Fedja neuzdrošinājās pat iepīkstēties; dažkārt viņš tikko sakustas savā krēslā, kad viņam jau šņāc: «Kur tu? Sēdi rāmi!» Svētdienās pēc liturģijas viņam atļāva rotaļāties, proti, iedeva biezu grāmatu, noslēpumainu grāmatu, nez kāda Maksimoviča Ambodika sacerējumu ar virsrakstu «Simboli un Emblēmas». Šajā grāmatā atradās aptuveni tūkstoš dažkārt visai mīklainu zīmējumu ar tikpat mīklainiem izskaidrojumiem piecās valodās. Šajos zīmējumos liela loma bija kailam un tuklam kupidonam. Uz kādu zīmējumu ar nosaukumu «Safrans un Varavīksne» attiecās šāds izskaidrojums: «Šā nozīme iraid liela»; zem cita zīmējuma, kas attēloja «Gārni, lidojot ar vijolītes ziedu mutē», bija paraksts: «Tev viņi visi iraid zināmi». Kupidons un lācis, kas laiza savu mazuli, nozīmēja: «Pamazītiņām». Fedja aplūkoja šos zīmējumus; viņš tos pazina visos sīkumos; daži, allaž vieni un tie paši,

gremdēja viņu pārdomās un ierosināja zēna iztēli; citu izklaidi viņš nepazina. Kad pienāca laiks mācīt viņam valodas un muziku, Glafira Petrovna par smiekla naudu pieņēma kādu zviedrieti — vecmeitu ar it kā zaķa acīm, kura pavāji runāja franciski un vāciski, kaut kā spēlēja klavieres un turklāt lieliski prata sālīt gurķus. Šās audzinātājas, krustmātes un vecas istabenes Vasiļjevnas sabiedrībā Fedja pavadīja veselus četrus gadus. Dažkārt sēž viņš kaktiņā ar savām «Emblēmām» — sēž... sēž... zemajā istabā smaržo pēc ģerānijas, blāvi deg viena vienīga tauku svecīte, vienmuļi, it kā garlaikodamies čirkst circenis, pie sienas steigšus tikšķina mazais sienas pulkstenis, aiz tapetēm slepus grabinās un grauž pele, bet trīs vecmeitas gluži kā Parces naski un klusēdamas kustina adāmās adatas, viņu roku ēnas mijkrēslī gan traucas, gan dīvaini dreb, un dīvainas, tādas pašas mijkrēšļainas domas rosās bērna galvā. Fedju neviens nesauktu par interesantu bērnu: viņš bija diezgan bāls, bet resns, nesamērīga auguma un neveikls — gatavais zemnieks, pēc Glafiras Petrovnas izteicieniem; viņa vaigu bālums drīz vien izzustu, ja bērnu biežāk palaistu laukā. Mācijās viņš kārtīgi, lai gan bieži vien slinkoja; nekad neraudāja, toties lāgiem viņu pārņēma neganta stūrgalvība; tad neviens netika ar viņu galā. Fedja nemilēja nevienu no apkārtējiem cilvēkiem... Vai! tai sirdij, kas nav milējusi no bērnu dienām!

Tādu viņu atrada Ivans Petrovičs un, nezaudēdams laiku, sāka dēlam pielāgot savu sistēmu. «Vispirms es gribu no viņa iztaisīt cilvēku, *un homme*¹,» viņš teica Glafirai Petrovnai, «un ne tikai cilvēku, bet arī spartakiēti.» Sava nodoma realizēšanu Ivans Petrovičs iesāka ar to, ka apgērba dēlu pēc skotu parauga: divpadsmit gadu vecais puisēns sāka staigāt ar kailiem stilbiem un ar gaiša spalvu pie salokāmās cepures; zviedrieti aizstāja jauns šveicietis, kas visā pilnībā bija izstudējis vingrošanu; muziku kā vīrietim necienīgu nodarbību atmēta uz visiem laikiem; dabas zinības, starptautiskās tiesības, matemātika, galdniecība, pēc Žana Žaka Ruso padoma, un heraldika bruņniecisku jūtoņu izkopšanai — šīs zinības bija jāmācās nākošajam «cilvēkam»; zēnu modināja pulksten četros no rīta, tūlīt aplēja ar aukstu ūdeni un lika skriet ar virvi ap augstu stabu; ēda viņš vienreiz dienā un tikai vienu ēdienu, jāja, šāva ar loku; jebkurā izdevīgā gadījumā pēc tēva piemēra vingrinājās gribas spēkā un ik vakaru īpašā grāmatā ierakstīja dienas pārskatu un savus iespaidus; bet Ivans Petrovičs no savas puses rakstīja viņam pamācības franču valodā, saukdams viņu šajās pamācībās par *mon fils*² un uzrunādams ar *vous*³. Runājot krievu valodā, Fedja ar tēvu bija uz tu, taču viņa klātienē

¹ Cilvēku. (*Franc.*)

² Mans dēls. (*Franc.*)

³ Jūs. (*Franc.*)

neuzdrošinājās apsēsties. «Sistēma» puisēnu samulsināja, radīja viņa galvā jucekli, nomāca viņu; toties jaunais dzīves veids labvēlīgi ietekmēja veselību: sākumā viņš gan saķēra karsoni, bet drīz vien tika ar to galā un kļuva brašs puisis. Tēvs ar viņu lepojās un savā ērmīgajā izteiksmē sauca dēlu par «dabas bērnu, savu ražojumu». Kad Fedjam jau bija sešpadsmit gadu, Ivans Petrovičs atzina par savu pienākumu laikus iepotēt viņam nicināšanu pret sieviešu dzimumu, — un jaunais spartakietis ar biklu sirdi, pirmajām pūciņām uz lūpām, pilnasinīgs, dzīvības sulu un spēka pārpilns jau centās izlikties vienaldzīgs, salts un vulgārs.

Bet laiks ritēja un ritēja. Ivans Petrovičs gada lielāko tiesu pavadīja Lavrikos (tā sauca viņa galveno dzimto muižu) un ziemā aizbrauca uz Maskavu viens pats, apmetās traktieros, cītīgi apmeklēja klubus, viesistabās noturēja runas un attīstīja savus plānus un vairāk nekā jebkad izturējās kā īgns angломans un valstisks cilvēks. Tad pienāca 1825. gads, atnesdams sev līdzī daudz bēdu. Ivana Petroviča tuviem paziņām un draugiem uzbruka smagi pārbaudījumi. Ivans Petrovičs pastēdzās aizbraukt uz laukiem un ieslēdzās savā mājā. Aiztecēja vēl viens gads, un Ivans Petrovičs piepeši sanīka, savārga un kļuva nolaidīgs; viņš jutās nevesels. Brīvdomātājs sāka apmeklēt baznīcu un pasūtīt aizlūgumus; eiropietis sāka sutināties pirtī, pusdienot pulksten

divos, doties pie miera deviņos un iemigt, klausoties vecā mājziņa mēļošanā; valstiskais cilvēks sadedzināja visus savus plānus, visu sarakstišanos, trīsēja gubernatora priekšā un izdabāja izpravņikam; cilvēks ar norūdītu gribas spēku sēca un sūdzējās, kad viņam uzmetās augonis, kad viņam pasniedza aukstas zupas šķīvi. Glafira Petrovna atkal valdīja pār visu māju; atkal pie viņas pa pakaļējām durvīm sāka staigāt pārvaldnieki, muižkungi un vienkārši zemnieki, — iet pie šīs «vecās klabatas», kā viņu mēdza saukt muižas ļaudis. Pārmaiņas Ivanā Petrovičā stipri pārsteidza viņa dēlu; Fedjam jau bija iestājies deviņpadsmitais gads, viņš sāka visu pārdomāt un atbrīvoties no rokas, kas to nomāca. Viņš jau agrāk bija ievērojis nesaskaņu starp tēva vārdiem un darbiem, starp viņa plašajām liberālajām teorijām un nejutīgo, sīkumaino despotismu; taču tik spēju lūzumu nebija gaidījis. Pēkšņi visā pilnībā parādījās apsūņojies patmīlis. Jaunais Lavreckis bija nodomājis braukt uz Maskavu sagatavoties universitātei, kad Ivanam Petrovičam uzbruka jauna, negaidīta nelaime: viņš kļuva akls vienā dienā, bez cerībām izveseļoties.

Neuzticēdamies krievu ārstu mācai, vecais vīrs sāka rūpēties, lai dabūtu atļauju doties uz ārzemēm. Viņu noraidīja. Tad viņš kopā ar dēlu veselus trīs gadus klaiņāja pa Krieviju no viena ārsta pie otra, nemitīgi braukādams no pilsētas uz pilsētu un ar savu mazdūšību un

nepacietību dzīdams izmisumā ārstus, dēlu un kalpotājus. Lavrikos viņš atgriezās kā īsts mīkstčaulis, kā raudulīgs un kaprīzs bērns. Iestājās smagas dienas, visi dabūja ciest viņa dēļ. Ivans Petrovičs apklusa, tikai ieturot pusdienu; nekad viņš nebija ēdis tik alkatīgi un tik daudz; visu pārējo laiku viņš nedeļa miera ne sev, ne citiem. Viņš lūdza dievu, kurnēja pret likteni, lamāja sevi, lamāja politiku, lamāja savu sistēmu, lamāja it visu, ar ko kādreiz bija dižojies un lepojies, visu, ko kādreiz dēlam bija ieteicis par paraugu; apgalvoja, ka nekam neticot, un atkal lūdza dievu; nevarēja nevienu brītiņu panest vientulību un prasīja, lai mājnīki pastāvīgi, dienu un nakti, sēdētu pie viņa atzveltnes un izklaidētu ar saviem nostāstiem, kurus pats allaž pārtrauca, saukdams: «Ko nu melšat — šitādas blēņas!»

Sevišķi ļauni klājās Glafirai Petrovnai; vecuks itin nemaz nespēja iztikt bez tās, un viņa līdz pat beigām izpildīja visas slimā iegribas, lai gan dažkārt tūlīt neuzdrošinājās viņam atbildēt, baidīdamās ar balss skaņu izpaust niknumu, kas viņu smacēja vai nost. Tā viņš nočīkstēja vēl divus gadus un nomira maija pirmajās dienās, iznests uz balkona saulītē. «Glaša, Glaška! Buljonu, buljonu, vecā muļ...» šļupstēja viņa stingstošā mēle, un, neizrunājis pēdējos vārdus, apklusa uz mūžu. Glafira Petrovna, kas tikko kā bija izrāvusi no mājsiņas rokām buljona tasīti, apstājās, pavērās brāļa sejā, lēnām pārmeta platu krustu un

klusēdama aizgāja; bet dēls, kas arī bija turpat, tāpat neteica ne vārda, atbalstījās uz balkona margām un ilgi raudzījās dārzā, kur viss bija zaļš un smaržas pielījis, kur viss mirdzēja pavasara saules zelta staros. Viņam bija divdesmit trīs gadi. Cik briesmīgi, cik nemāmi strauji aizskrējuši šie divdesmit trīs gadi! ... Dzīve tagad pavērās viņa priekšā.

XII

Apbedījis tēvu un uzticējies tai pašai nemainīgajai Glafirai Petrovnai saimniecības pārziņāšanu un pārvaldnieku uzraudzību, jaunais Lavreckis devās uz Maskavu, uz kurienu viņu aicināja neskaidras, bet spēcīgas jūtas. Viņš apzinājās savas audzināšanas trūkumus un cerēja pēc iespējas atgūt nokavēto. Pēdējos piecos gados viņš daudz bija lasījis un kaut ko arī redzējis; daudzas domas rosījušās viņa galvā; jebkurš profesors varētu apskaust daudzas viņa zināšanas, tomēr tai pašā laikā viņš nezināja daudz ko tādu, kas sen jo sen zināms ikvienam ģimnāzistam. Lavreckis apzinājās savu nebrīvību; klusībā viņš jutās kā savādnieks. Anglomans ar dēlu bija izdarījis sliktu joku; aušīgā audzināšana nesusi savus augļus. Daudzus gadus viņš neapzināti bija padevies tēvam; kad beidzot to izprata, nekas vairs nelīdzēja, ierašas bija laidušas dziļas saknes. Viņš neprata sadraudzēties ar cilvēkiem: divdesmit trīs gadu vecumā ar nevaldā-

mām mīlestības alkām nomāktajā sirdī viņš vēl neuzdrošinājās nevienai sievietei palūkoties acīs. Ar Lavrecka skaidro un veselīgo, bet mazliet smagnējo saprātu, ar sliecību uz stūrgalvību, novērošanu un laiskumu viņam jau no mazām dienām būtu vajadzējis iekļauties dzīves virpulī, bet viņu bija turējuši mākslīgā vientulībā... Nu apburtais loks salauzts, taču viņš vēl vienmēr stāvēja vienā un tai pašā vietā, noslēgts un sevī ierāvis. Bija smieklīgi viņa gados vilkt mugurā studenta tērpu, bet Fjodors Ivaničs nebaidījās no izsmiekla: viņa spartakieša audzināšana noderēja vismaz tai ziņā, ka bija attīstījusi nevērību pret laužu tenkām, — un viņš nekautrēdamies uzvilka studenta tērpu. Fjodors Ivaničs iestājās fizikas-matemātikas fakultātē. Veselīgs, sārtiem vaigiem, jau apaudzis ar bārdu, gaužām kluss, viņš uz saviem biedriem atstāja jocīgu iespaidu; viņiem nebija ne jausmas, ka šajā bargajā vīrā, kas divjūgā platās lauku kamanās kārtīgi brauca uz lekcijām, slēpās gandrīz vai bērns. Viņš tiem šķita it kā dīvains pedants, nebija tiem vajadzīgs, un viņi to nemeklēja, bet jaunais cilvēks no viņiem vairījās. Pirmo divu gadu laikā, ko Lavreckis pavadīja universitātē, viņš sadraudzējās tikai ar vienu studentu, pie kura ņēma latīņu valodas stundas. Šis students, vārdā Mihaļevičs, entuziasts un dzejnieks, sirsnīgi iemīlēja Lavrecki un gluži nevilus bija par iemeslu svarīgai pārmaiņai drauga liktenī.

Kādreiz teātrī (Močalovs toreiz atradās savas slavas augstumos, un Lavreckis neizlaida nevienu izrādi) viņš pirmā balkona ložā ieraudzīja kādu jaunavu, un, lai gan neviena sieviete nepagāja garām viņa drūmajam stāvam, nelikdama ietrīsēties sirdij, nekad viņa sirds vēl nebija pukstējusi tik spēji. Atspiedusies uz ložas samta malas, meitene nekustējās; viņas melnīgsnējās, ieapaļās, piemīlīgās sejas vaibstos dzirkstīja un spulgoja jaunības svaigums; skaistās acis, kas smalku uzacu lokā raudzījās vērīgi un liegi, izteiksmīgās mutes vieglais smaids, galvas, roku un kakla poza, viss pauda prāta grāciju; ģērbusies viņa bija daiļi. Tai blakus sēdēja gadus četrdesmit piecus veca sieviete grumbainu un dzeltenu seju, tērpusies dziļi dekoltētā kleitā, ar melnu cepuri galvā; viņas rūpju pilnajā un tukšajā sejā vidēja stulbs smaids, bet ložas dibenā bija redzams pusmūža vīrietis, ģērbies platos svārkos ar augstu kaklasaiti; viņa mazās ačeles pauda trulu augstprātību un tādu kā lišķīgu aizdomību, piere liela un neizteiksmīga, seja izburbējusi, ar krāsotām ūsām un vaigubārdi, — pēc visām pazīmēm spriežot, tas bija pensionēts ģenerālis. Lavreckis nenolaida acis no meitenes, kas viņu bija tā aizgrābusi; pēkšņi atvērās ložas durvis un ložā ienāca Mihaļevičs. Šā cilvēka, gandrīz viņa vienīgā Maskavas paņiņas ierašanās, parādīšanās meitenes sabiedrībā, vienīgās meitenes, kas pilnīgi bija saistījusi viņa uzmanību, Lavreckim šķita nozīmīga

un dīvaina. Nenovērsdams acis no ložas, viņš manīja, ka visi, kas ložā atradās, izturējās pret Mihaļeviču kā pret senu draugu. Izrāde vairs nevaldzināja Lavrecki; pat Močalovs, kas tajā vakarā spēlēja «kaislīgi», neatstāja uz viņu parasto iespaidu. Kādā visai patētiskā vietā Lavreckis nevilus palūkojās uz savu skaistuli; viņa visa bija paliekusies uz priekšu, tās vaigi kvēloja. Viņas skatuvei pievērstās acis, Lavrecka neatlaidīgā skatiena ietekmētas, lēnām pagriezās un apstājās pie viņa... Visu nakti viņam sapnī rādījās šis acis. Beidzot sabruka mākslīgi celtais aizsprosts: Lavreckis ir trīsēja, ir kvēloja un tūlīt otrajā dienā devās pie Mihaļeviča. No tā viņš uzzināja, ka skaistuli sauc par Varvaru Pavlovnu Korobjinu, ka vecais vīrs un sieviete, kas sēdēja ar viņu ložā, ir meitenes tēvs un māte, ka viņš pats, Mihaļevičs, iepazinies ar tiem pirms viena gada, dzīvodams pie grāfa N. «kondīcijā» Maskavas tuvumā. Entuziasts ārkārtīgi cildināja Varvaru Pavlovnu. — Tā, brāl, — viņš izsaucās ar savu īpatnējo, strauji dziēdošo pieskaņu balsi, — šī meitene ir apbrīnojama, ģeniāla būtne, māksliniece vārda pilnā nozīmē un turklāt visai labsirdīga. — No Lavrecka jautājumiem noģidis, kādu iespaidu Varvara Pavlovna atstājusi uz draugu, viņš pats solījās viņus iepazīstināt, piebilzdam, ka Korobjinu mājās esot tikpat kā savs cilvēks, ka ģenerālis nemaz ar neesot lepns, bet māte tik stulba, ka grūti iedomāties. Lavreckis pietvika, kaut ko nesaprotamu no-

murmināja un aizbēga. Veselas piecas dienas viņš cīnījās ar savu kautrību; sestajā dienā jaunais spartakietis uzvilka jaunu tērpu un nodeva sevi Mihaļeviča rīcībā, kas, būdams savs cilvēks, aprobežojās tikai ar to, ka sasūkāja matus, — un abi devās pie Korobjiniem.

XIII

Varvaras Pavlovnas tēvs Pavels Petrovičs Korobjins, atvaļināts ģenerālmajors, visu mūžu bija nokalpojis Pēterburgā; jaunībā viņu daudzinaja par veiklu dejotāju un vīru ar karēivīgu stāju; nabadzības dēļ viņš bija divu trīs nelevērojamu ģenerāļu adjutants, apprecēja viena šā ģenerāļa meitu, saņemdamas pūrā tūkstošus divdesmit piecus; līdz pēdējiem sīkumiem izpratis apmācību pārbaužu gudrību, pūlējās vaiģa sviedros, kamēr beidzot pēc gadiem divdesmit ieguva ģenerāļa rangu un dabūja pulku. Nu viņam būtu bijis laiks atpūsties un rāmā garā nostiprināt savu labklājību; tāds jau arī bija viņa nodoms, tomēr viņš rīkojās mazliet neuzmanīgi: izdomāja jaunu līdzekli — laist apgrozībā valsts naudu; līdzeklis izrādījās lielisks, tikai ģenerālis skopojās nevietā: viņu denuncēja; notikums bija vairāk nekā nepatīkams, notikums bija skandalozs. Ģenerālis kaut kā izkūlās, bet ar karjeru bija beigas, viņam ieteica iesniegt atlūgumu. Gadus divus viņš vēl mētājās pa Pēterburgu, cerēdams, vai negadīsies kāda silta civildienesta

vietiņa, bet vieta negadījās; meita beidza institūtu, izdevumi pieauga ar katru dienu... Smagu sirdi viņš nolēma doties uz Maskavu, kur dzīve lētāka, noīrēja Vecajā Koņušennas ielā mazītiņu, zemu namiņu ar ģerboni ass augstumā uz jumta un dzīvoja kā atvaļināts ģenerālis, tērēdams gadā divi tūkstoši septiņi simti piecdesmit rubļu. Maskava ir viesmīlīga pilsēta, ar prieku uzņem pirmo, kas pagadās ceļā, bet ģenerāļus jau nu it īpaši; smagnējais, tomēr militāri staltais Pavela Petroviča augums drīz vien bija redzams labākajos Maskavas salonos. Viņa kailo pakausi ar krāsoto matu šķipsnām un notriepto Annas lentu pār kaklasaiti kraukļa melnumā labi pazina visi garlaicībai padotie bālie jaunekļi, kas deju laikā drūmi klaiņāja gar spēļu galdiem. Pavels Petrovičs bija pratis atrast pareizo stāju sabiedrībā; viņš runāja maz, bet pēc veca paraduma caur degunu, — protams, ne jau ar augstāka ranga cilvēkiem; piesardzīgi spēlēja kārtis, mājās ēda mēreni, toties viesībās par sešiem. Par ģenerāļa sievu gandrīz nekā nav ko sacīt: viņu sauca par Kaliopu Karlovnu; viņas kreisā acs asaroja, tāpēc Kaliopa Karlovna (turklāt viņa bija cēlusies no vāciešiem) pati sevi uzskatīja par jūtīgu sievieti; allaž viņa nez no kā baidījās, it kā nebūtu kārtīgi paēdusi, un valkāja šaurus samta tērpus, augstu cepuri un blāvas, izpūstas rokassprādzes. Pavela Petroviča un Kaliopas Karlovnas vienīgajai meitai Varvarai Pavlovnai tikko kā bija pagājis

septiņpadsmitais gads, kad viņa pabeidza N. institūtu, kur skaitījās ja nu ne pirmā skaistule, tad droši vien pirmā gudriniece un labākā muziķe un ieguva uzslavas rakstu ar carienes iniciāļiem; Varvarai Pavlovnai vēl nebija deviņpadsmit gadu, kad Lavreckis viņu ieraudzīja pirmo reizi.

XIV

Spartakietim ļodzījās kājas, kad Mihailevičs viņu ievēda diezgan nekārtīgi uzkoptajā Korobjinu viesistabā un stādīja priekšā nama-mātei un namatēvam. Taču biklums, kas viņu bija pārņēmis, drīz vien izgaiss: visiem krieviem iedzimto labsirdību ģenerāli vēl padziļināja tā īpašā laipnība, kas raksturīga visiem mazliet kompromitētiem cilvēkiem; ģenerāļa sievas klātieni drīz vien kaut kā nejuta; bet, kas attiecas uz Varvaru Pavlovnu, tad viņa bija tik mierīga un pašpārliecināti laipna, ka ikviens viņas tuvumā tūlīt jutās kā mājās; turklāt no visa viņas apburošā auguma, no smaidošajām acīm, no nevainīgi ieslīpajiem pleciem un bālgani sārtajām rokām, no liegās un tai pašā laikā it kā gurdās gaitas, pat no balss skaņas, palēninātas un saldas, — kā smalka smarža dvesa netverama, pieglaimīga pievilcība, liega, pagaidām vēl kautra svētlaimība, kaut kas tāds, kas vārdos grūti izsakāms, bet kas iejūsmināja un uztrauca, — un, protams,

uztrauca ne jau kautrību. Lavreckis iesāka runāt par teātri, par vakardienas izrādi; viņa tūlīt pati izteicās par Močalovu un neaprobežojās tikai ar izsaucieniem un nopūtām, bet izteica dažas pareizas un sievišķīgi vērīgas piezīmes par viņa spēli. Mihaļevičs ieminējās par muziku; viņa netielēdamās apsēdās pie klavierēm un pareizi nospēlēja dažas Šopēna mazurkas, kas toreiz tikko sāka nākt modē. Pienāca pusdienas laiks; Lavreckis gribēja aiziet, bet viņu aizturēja; pie galda ģenerālis viņu pacienāja ar labu lafitu, pēc kura sulainis ar ormani bija aizdrāzies pakal uz Deprē veikalu. Vēlā vakarā Lavreckis atgriezās mājās un kā apburts ilgi sēdēja neizģērbies un ar rokām aizklājis acis. Viņam šķita, ka tikai nule saprot, kāpēc ir vērts dzīvot; visas hipotezes, visi nodomi, visas šīs blēņas un nieki uzreiz bija izgaisuši; viņa sirdī valdīja tikai vienas jūtas, viena vēlme — ilgas pēc laimes, pēc baudas, mīlestības, liegas sievietes mīlestības. Kopš šās dienas viņš bieži sāka apciemot Korobjinus. Pēc pusgada atklāja Varvarai Pavlovnai mīlestību un lūdza tās roku. Viņa priekšlikumu pieņēma; ģenerālis jau sen sen, gandrīz vai pēc Lavrecka pirmā apciemojuma, bija iztaujājis Mihaļeviču, cik Lavreckim piederot dzimtcilvēku; un arī Varvara Pavlovna, kas visu laiku, kamēr jaunais cilvēks veltīja viņai savu uzmanību un gandrīz vai pašā mīlestības atklāšanas brīdī nezaudēja parasto sirdsmieru un skaidrību, arī Varvara Pavlovna zināja it

labi, ka viņas līgavainis ir bagāts cilvēks; bet Kaliopa Karlovna nodomāja: «*Meine Tochter macht eine schöne Partie,*»¹ — un nopirka sev jaunu, augstu cepuri.

XV

Un tā viņa bildinājums bija pieņemts, bet ar zināmiem noteikumiem. Pirmkārt, Lavreckim tūlīt jāpamet universitāte; kas tad prec studentu, un kas tā par jocīgu iedomu — muižas īpašniekam — bagātam, divdesmit sešus gadus vecam vīram kā skolēnam ņemt stundas? Otrkārt, Varvara Pavlovna apņēmas pati pasūtīt un nopirkt pūru, izmeklēt pat līgavaiņa dāvanas. Viņai bija daudz praktiskas jēgas, daudz gaumes, visai daudz patikas pret ērtībām un liela māka sagādāt sev šīs ērtības. Šī māka sevišķi pārsteidza Lavrecki, kad tūlīt pēc laulībām viņi divatā ar sievu devās uz Lavrikiem ērtā, sievas pašas pirktā kariatē. Cik ļoti visu, kas atradās ap viņu, Varvara Pavlovna bija pārdomājusi, uzminējusi, paredzējusi! Cik jaukas, vajadzīgas lietas atradās dažnedažādos mājīgos stūrīšos; cik apburošas tualetes kārbas un kafijas kannas, un cik piemīļīgi Varvara Pavlovna pati no rītiem vārīja kafiju! Starp citu, toreiz Lavreckim nebija laika vērot: viņš līgoja svētlaimē, skurba

¹ Mana meita taisa labu partiju. (Vāc.)

aiz laimes; nodevās tai kā bērns... Viņš arī bija nevainīgs kā bērns, šis jaunais Alkids. Ne velti visa viņa jaunās sievas būtne dvesa tādu burvību; ne velti viņa soliņa jūtām apslēptu, nepazītu baudu krāšņumu: viņa sniedza vairāk nekā soliņa. Atbraukusi Lavrikos pašā vasaras plaukumā, viņa māju atrada netīru un tumšu, kalpotājus jocīgus un veclaicīgus, bet neatzina par vajadzīgu vīram par to pat ieminēties. Ja Varvaras Pavlovnas nodoms būtu palikt Lavrikos, viņa tur visu pārkārtotu, sākot, protams, ar pašu dzīvojamo māju; bet viņai pat ne uz mirkli neiešāvēs galvā doma palikt šai stepju nomalē; viņa šeit dzīvoja kā teltī, miermīlīgi paciezdama visas neērtības un amizanti par tām zobodamās. Marfa Timofejevna atbrauca satikties ar savu audzēkni; Varvarai Pavlovnai vecīte ļoti patika, bet viņa Marfai Timofejevnai gan ne. Jaunā saimniece arī ar Glafiru Petrovnu nesapratās; viņa Glafiru Petrovnu liktu mierā, taču vecajam Korobjinam iegribējās iemaisīties znota darīšanās; pārvaldīt tik tuva rada muižu, viņš mēdza sacīt, neapkaunojot pat ģenerāli. Tomēr jādomā, ka Pavels Petrovičs nekautrētos vis pārvaldīt arī pavisam sveša cilvēka muižu. Varvara Pavlovna savu uzbrukumu iesāka visai prasmīgi; pati palikdama ēnā, šķietami visa iegrimusi medus mēneša svētlaimē, rāmajā lauku dzīvē, muzikā un lasīšanā, viņa pamazām Glafiru noveda līdz tam, ka tā kādā rītā kā dzelta iebrāzās Lavrecka kabinetā un, nomezdama uz galda atslēgu saišķi,

paziņoja, ka tālāk vairs nespēj nodarboties ar saimniecību un negrib palikt sādžā. Jau attiecīgi sagatavotais Lavreckis tūlīt piekrita viņas aizbraukšanai. To Glafira Petrovna nebija gaidījusi. «Labi,» viņa sacīja satumsušām acīm, «redzu, ka esmu šeit lieka! Zinu, kas mani padzen no šejienes, no manas dzimtās ligzdas. Tikai tu, brāļadēl, iegaumē manus vārdus: arī tu neiekārtosi sev ligzdu, mūžam tu mētāsies apkārt. Tāds ir mans novēlējums.» Tai pašā dienā viņa aizbrauca uz savu sādžīņu, bet pēc nedēļas ieradās ģenerālis Korobjins un ar piemīlīgu grūtsirdību skatienos un kustībās pārņēma visu muižas pārvaldišanu savās rokās.

Septembrī Varvara Pavlovna aizveda vīru uz Pēterburgu. Divas ziemas viņi nodzīvoja Pēterburgā (vasaras pavadīja Carskoje Selo) jaukā, gaišā, eleganti mēbelētā dzīvoklī; viņiem radās daudz paziņu vidējās un pat augstākās aprindās, bieži viņi gan braukāja viesos, gan pieņēma tos, rīkoja burvīgus muzikas un deju vakarus. Varvara Pavlovna valdzināja viesus kā uguns taurenīšus. Fjodoram Ivaničam šāda bezsaturīga dzīve ne visai patika. Sieva ieteica, lai viņš iestājas dienestā; atcerēdamies tēva piedzīvojumus un arī vadīdamies no savām atziņām, viņš nevēlējās kļūt par ierēdni, tomēr, iztapdams Varvarai Pavlovnai, palika Pēterburgā. Starp citu, viņš drīz vien saprata, ka neviens netraucē viņam noslēgties vientulībā, ka ne par velti viņa kabinets ir pats mierī-

gākais un mājīgākais visā Pēterburgā, ka gādīgā sieva pati ar mieru atbalstīt šo viņa noslēgtību, — un kopš tā laika viss ritēja jauki. Viņš no jauna ķērās pie savas paša, pēc viņa domām, nepabeigtās izglītības, atkal sāka lasīt, sāka mācīties pat angļu valodu. Bija jocīgi redzēt viņa vareno, plecīgo augumu mūžam noslīgušu pār rakstāmgaldu, viņa tuklo, bārdaino, sārtu seju pa pusei aizsegtu ar vārdnīcām vai burtņīcām. Ik rītu viņš pavadīja pie darba, ēda lieliskas pusdienas (Varvara Pavlovna bija spējīga namamāte), bet vakaros ieradās apburošā, smaržīgā, gaišā pasaulē, pārpilnā ar jauniem, līksmiem cilvēkiem, — un šis pasaules centrs bija tā pati gādīgā namamāte — viņa sieva. Varvara Pavlovna iepriecināja vīru, dzemdēdama viņam dēlu, tomēr nabaga puisēna mūžs bija īss, pavasarī viņš nomira, bet vasarā pēc ārstu ieteikuma Lavreckis aizveda sievu uz ārzemēm, uz dziedniecības ūdeņiem. Pēc šādas nelaimes izklaidēšanās viņai bija nepieciešama, turklāt arī veselībai vajadzīgs siltāks klimats. Vasaru un rudenī viņi nodzīvoja Vācijā un Šveicē, bet ziemā, kā jau tas bija gaidāms, aizbrauca uz Parīzi. Parīzē Varvara Pavlovna uzplauka kā roze un tikpat žigli un veikli kā Pēterburgā prata sev novīt līgzdziņu. Viņa atrada jauku jauku dzīvokli kādā klusā, bet modernā Parīzes ielā; vīram viņa pasūtīja tādus rītsvārkus, kādus viņš vēl nebija valkājis; pieņēma švītīgu istabeni, lielisku virēju un izveicīgu sulaini; iegā-

dājās burvīgu karieti un jaukas klavieres. Jau pēc nedēļas viņa kā īsta parīziete prata pāriet pāri ielai, valkāt šalli, atvērt saulesargu un uzvilkt cimdus. Arī paziņas viņa drīz vien ieguva. Sākumā pie viņas ieradās tikai krievi, tad sāka parādīties arī franči, ļoti pieklājīgi, laipni, neprecēti vīrieši ar izsmalcinātām manierēm un skanīgiem uzvārdiem; visi viņi runāja ātri un daudz, veikli klanījās un tikami piemiedza acis; aiz sārtajām lūpām mirdzēja baltie zobi, — un kā viņi prata smaidīt! Ikviens no viņiem atveda līdz savus draugus, un *la belle madame de Lavretzki*¹ drīz vien kļuva pazīstama no *Chaussée d' Antin* līdz *Rue de Lille*. Tajos laikos (tas notika 1836. gadā) vēl nebija savairojusies feletonistu un hroniķu ģints, kas tagad it kā skudras izjauktā pūznī mudžēt mudž it visur; bet jau toreiz Varvaras Pavlovnas salonā parādījās kāds *m-r Jules*, kungs ar nepatīkamu ārieni, skandaložu reputāciju, nekaunīgs un zemisks kā visi duelanti un apšaubāmi cilvēki. Šis *m-r Jules* Varvarai Pavlovnai ļoti derdzās, tomēr viņa to pieņēma, tāpēc ka viņš mēdza rakstīt daždažādos laikrakstos un allaž pieminēja viņu, dēvēdams gan par *m-me de L...tzki*, gan par *m-me de***, cette grande dame russe si distinguée, qui demeure rue de P...²*; izklāstīdams visai sabiedrībai, proti,

1 Skaistā Lavrecka kundze. (*Franc.*)

2 L...ckas kundzi, par *** kundzi, dižciltīgu krievu dāmu, tik elegantu, kas dzīvo P... ielā. (*Franc.*)

dažiem simt abonentiem, kam gar *m-me de L...tzki* nebija nekādas daļas, ka šī dāma ir gudra kā īsta francūziete (*une vraie française par l'esprit*), — frančiem tā ir visaugstākā uzslava, — cik viņa piemīlīga un laipna, kāda apbrīnojama muziķe un cik brīnišķīgi dejo valsi (Varvara Pavlovna tiešām tā dejoja valsi, ka ar savām viegli plandošajām svārku apmaļēm aizrāva līdzī visas sirdis) ... vārdu sakot, izdaudzināja viņu visā sabiedrībā, — bet tas, lai nu saka, ko grib, allaž ir patīkami. Marsa jaunkundze jau toreiz bija nogājusi no skatuves, bet Rašele vēl nebija parādījusies; taču Varvara Pavlovna jo cītīgi apmeklēja teātrus. Viņa jūsmoja par itāļu muziku un smējās par veceni Odri, pieklājīgi žāvājās Franču Komēdijā un raudāja par Dorvales kundzes tēlojumu kādā ultraromantiskā melodramā; bet galvenais — divas reizes viņas salonā spēlēja Lists un bija tik piemīlīgs, tik vienkāršs, nūdien burvīgs! Tik tīkamās jūtoņās pagāja ziema, kuras beigās Varvaru Pavlovnu pat ieveda galmā. Arī Fjodors Ivaničs savukārt negarlaikojās, lai gan dzīve dažkārt viņu smagi nomāca, — nomāca tāpēc, ka bija tukša. Viņš lasīja laikrakstus, klausījās lekcijas *Sorbonne* un *Collège de France*¹, sekoja debatēm parlamentā, sāka tulkot zinātnisku darbu par irigācijām. «Es nezaudēju laiku,» viņš domāja, «viss tas ir derīgs; taču nākamajā ziemā noteikti jāatgriežas

¹ Sorbonā un Francijas koledžā. (*Franc.*)

Krievijā un jāķeras pie darba.» Grūti sacīt, vai viņš skaidri izprata, kas tas būtu par darbu, un diez vai ziemā viņam laimētos atgriezties Krievijā, — pagaidām viņš ar sievu braukāja uz Bādenbādenu... Neparedzēts gadījums sagrāva visus viņa plānus.

XVI

Ieiedams kādreiz Varvaras Pavlovnas prombūtnē viņas kabinetā, Lavreckis ieraudzīja uz grīdas nelielu, rūpīgi salocītu papīriņu. Viņš mehāniski to pacēla, mehāniski atlocīja un izlasīja franču valodā rakstītas šādas rindiņas:

«Miļo drostaliņ Betsi! (Es neuzdrošinos Tevi saukt par Barbe vai Varvaru.) Velti Tevi nogaidījos bulvāra stūrī; atnāc rīt pulksten pusdivos mūsu dzīvoklītī. Tavs labsirdīgais resnītis (*ton gros bonhomme de mari*) tajā laikā parasti ierokas savās grāmatās; mēs atkal nodziedāsim to jūsu dzejnieka *Puskina* (*de votre poète Pouskine*) dziesmiņu, ko Tu man iemācīji: «Vecais vīrs, bargais vīrs!» Tūkstoškārt skūpstu Tavas rociņas un kājiņas. Gaidu tevi.

Ernests»

Lavreckis lasīto uzreiz neizprata; izlasīja vēlreiz — un galva viņam sāka reibt, grīda šūpojās zem kājām kā kuģa klājs, kuģim zvalstoties. Vienā un tai pašā mirklī viņš iekliedzās, ieraudājās, viņam aizrāvās elpa.

Lavreckis it kā zaudēja prātu. Viņš tik akli bija uzticējies sievai; nekad nebija iedomājies, ka viņa varētu pievilt, piekrāpt. Šis Ernests, viņa sievas mīļākais, bija gadus divdesmit trīs vecs gaišmatains, glīts jauneklis ar uzrautu degunu un mazām ūsiņām, gandrīz visniecīgākais no visiem viņas paziņām. Pagāja dažas minūtes, pagāja pusstunda; Lavreckis vēl arvien stāvēja, spiezdams rokā liktenīgo zīmīti un kā neziņā raudzīdamies grīdā; kā caur tumšu virpuli viņam rēgojās bālas sejas; sāpīgi sažņaudzās sirds; viņam likās, ka tas krīt, krīt, krīt... un šī sajūta šķita bezgalīga. Pazīstamā, vieglā zīda čaukstoņa piespieda viņu atjēgties; Varvara Pavlovna cepuri galvā, šalli uz pleciem steigšus atgriezās no pastai-gas. Lavreckis sāka trīsēt un metās ārā; viņš juta, ka šajā mirklī varētu sievu saplosīt, piekaut viņu līdz nāvei kā zemnieks, nožņaut ar savām rokām. Pārsteigtā Varvara Pavlovna gribēja viņu aizturēt; viņš spēja tikai izdvest: «Betsi,» — un aizbēga no mājas.

Lavreckis noīrēja karieti un lika sevi vest ārā no pilsētas. Visu pārējo dienas daļu un visu nakti līdz rītam viņš noklaināja, nemitīgi apstādamies un plātīdamies ar rokām, lāgiem izturējās kā neprātīgs, lāgiem viņam kļuva smieklīgi un pat jautri. Uz rīta pusi viņš jutās nosalis un iegāja nolaistā ārpilsētas traktierī, paņēma sev istabu un apsēdās krēslā pie loga. Viņu pārņēma konvulsīvas žāvas. Lavreckis tikko turējās kājās, viss augums bija pārguris,

bet pats viņš nogurumu nejuta, — toties nogurums ņēma virsroku: viņš sēdēja, stingi lūkojās un neko nesaprata; nesaprata, kas ar viņu notiek, kāpēc atrodas šeit tukšā, svešā istabā viens ar sastingušiem locekļiem, ar sīvumu mutē, ar akmeni uz krūtīm; viņš nesaprata, kas sievu Varju piespiedis atdoties šim francūzim un kā viņa varēja, būdama neuzticīga, palikt kā agrāk mierīga, kā agrāk ar viņu laipna un paļāvīga! «Neko nesaprotu!» čukstēja viņa sakaltušās lūpas. «Kas man tagad galvos, ka arī Pēterburgā...» un viņš nepabeidza domu, sāka atkal žāvāties trīsēdams un raustīdamies. Viņu mocīja gan gaišas, gan drūmas atmiņas; pēkšņi iešāvās prātā, ka šajās dienās sieva viņa un Ernesta klātbūtnē bija piesēdusies pie klavierēm un nodziedājusi: «Vecais vīrs, bargais vīrs!» Lavreckis atcerējās sievas sejas izteiksmi, dīvaino acu mirdzu un pietvikušos vaigus, — un viņš piecēlās no krēsla, gribēja doties pie viņiem un sacīt: «Velti jūs mani izjokojāt; mana tēva vectēvs kāris zemniekus aiz ribām, bet mans vectēvs pats bija zemnieks,» — un tad nosist viņus abus. Vai atkal pēkšņi šķita, ka viss, kas ar viņu notiek, ir sapnis un pat ne sapnis, bet tikai nieki vien, ka viņam tikai jāsaņemas, jāpalūkojas apkārt... Viņš palūkojās, un, kā vanags iecērt nagus notvertā putnā, tā viņa sirdī aizvien dziļāk un dziļāk iegulās skumjas. Turklāt Lavreckis pēc dažiem mēnešiem cerēja būt tēvs... Pagātne, nākotne, saindēta bija

visa dzīve. Viņš beidzot atgriezās Parīzē, apmetās kādā viesnīcā un aizsūtīja Varvarai Pavlovnai Ernesta kunga zīmīti kopā ar šādu vēstuli:

«Klātpieliktais papīriņš Jums visu izskaidros. Starp citu, jāsaka, ka es tiešām Jūs nepazīnu: Jūs, allaž tāda kārtīga, mētājat apkārt tik svarīgus papīrus. (Šo frāzi nabaga Lavreckis bija vairākas stundas domājis un gudrojis.) Es Jūs vairs nevaru redzēt; ceru, ka arī Jums nevarētu būt vēlēšanās ar mani satikties. Piešķiru Jums 15 000 franku gadā; vairāk dot nevaru. Nosūtiet savu adresi lauku kantorim. Dariet, ko gribat; dzīvojiet, kur gribat. Novēlu Jums laimi. Atbilde nav vajadzīga.»

Lavreckis bija rakstījis sievai, ka atbilde neesot vajadzīga... bet viņš gaidīja, viņš ilgojās atbildes, šā nesaprotamā, neaptveramā notikuma paskaidrojumu. Varvara Pavlovna tai pašā dienā viņam atsūtīja garu vēstuli franču valodā. Vēstule viņu pazudināja; izgaisa pēdējās šaubas, un viņš sāka kaunēties, ka varējis vēl šaubīties. Varvara Pavlovna ne taisnojās: viņa vēlējās vīru tikai satikt, lūdza, lai viņš to nenosodot galīgi. Vēstule bija salta un koncentrēta, kaut arī vietumis varēja manīt asaru pēdas. Lavreckis rūgti pasmaidīja un lika, lai ziņnesis pasaka, ka viss ir gaužām labi. Pēc trim dienām viņš pameta Parīzi: aizbrauca nevis uz Krieviju, bet uz Itāliju. Lavreckis pats nezināja, kāpēc izvēlējies tieši Itāliju; patiesībā viņam bija vienalga, kurp

braukt, — tikai ne uz mājām. Viņš nosūtīja savam muižkungam norādījumu par sievas pensiju, pavēlēdams viņam tai pašā laikā nekavējoties pārņemt no ģenerāļa Korobjina visas muižas lietas, nenogaidot norēķinu iesniegšanu, un parūpēties, lai ekselence aizbrauktu no Lavrikiem; viņš jo skaidri iztēlojās padzenamā ģenerāļa samulsumu, veltīgo dižošanos un, par spīti savām bēdām, izjuta zināmu ļaunu apmierinājumu. Tai pašā laikā viņš nosūtīja vēstuli Glafirai Petrovnai, lūgdams, lai viņa atgriežas Lavrikos, pielikdams uz viņas vārda pilnvaru; taču Glafira Petrovna Lavrikos neatgriezās un pati iespieda laikrakstos paziņojumu par pilnvaras iznīcināšanu, kas gan bija gluži lieki. Noslēpies mazā Itālijas pilsētiņā, Lavreckis vēl ilgi nevarēja saņemties, lai neinteresētos par sievu. No laikrakstiem viņš uzzināja, ka Varvara Pavlovna no Parīzes, kā jau bija nodomājusi, aizbraukusi uz Bādenbādeni; viņas vārds drīz vien pavīdēja kādā rakstiņā, ko bija parakstījis tas pats msjē Žils. Šajā raksteli cauri parastajai divdomībai izskanēja kaut kāda draudzīga līdzjūtība; Fjodors Ivaničs, lasīdams šo raksteli, jutās pavisam nelāgi. Tad viņš uzzināja, ka sievai piedzimusi meita; pēc mēnešiem diviem muižkungs viņam ziņoja, ka Varvara Pavlovna pieprasījusi savas naudas pirmo trešdaļu. Vēlāk izplatījās arvien ļaunākas un ļaunākas baumas; beidzot visi žurnāli skaļi izklāstīja kādu tragikomisku notikumu, kurā viņa

sievai piekrita neapskaužama loma. Visam bija beigas. Varvara Pavlovna jau kļuvusi «slave-nība».

Lavreckis vairs nevēroja sievas dzīvi; tomēr tik drīz nespēja tikt ar sevi galā. Dažkārt viņu pārņēma tādas ilgas pēc sievas, ka, šķita, viņš atdotu it visu, varbūt pat ... viņai piedotu, lai tikai atkal dzirdētu viņas laipno balsi, justu sievas roku savā rokā. Bet laiks aizritēja ne velti. Viņš nebija dzimis par cietēju: viņa veselīgā daba atguva savas tiesības. Daudz kas kļuva skaidrs: pats saņemtais trieciens vairs nelikās nejaušs; viņš saprata savu sievu, — tuvu cilvēku tikai tad var pilnīgi izprast, kad ar viņu izšķiras. Viņš atkal varēja nodarboties, strādāt, lai gan vairs ne ar agrāko dedzību; skepticisms, ko sagatavoja dzīves pieredze, audzināšana, galīgi pārņēma viņa sirdi. Lavreckis pret visu kļuva vienaldzīgs. Bija pagājuši gadi četri, un viņš jutās diezgan spēcīgs, lai atgrieztos dzimtenē, satiktos ar savējiem. Neapstādamies ne Pēterburgā, ne Maskavā, viņš ieradās O. pilsētā, kur mēs ar viņu šķīrāmies, un tagad lūdzam vēlīgo lasītāju atgriezties tur kopā ar mums.

XVII

Nākamajā rītā pēc aprakstītās dienas pulksten desmitos Lavreckis iegāja Kaļitinu mājas lievenī. Viņam pretī iznāca Liza ar cepuri galvā un cimdiem rokās.

— Uz kurieni? — viņš meitenei vaicāja.

— Uz dievkalpojumu. Šodien ir svētdiena.

— Vai tad jūs apmeklējat dievkalpojumu?

Liza klusēdama un pārsteigta viņā noraudzījās.

— Lūdzu, atvainojiet, — Lavreckis ierunājās, — es... es gribēju teikt pavisam ko citu, atnācu atvadīties, pēc stundas braukšu uz laukiem.

— Vai tas ir tālu no šejienes? — Liza vaicāja.

— Verstis divdesmit piecas.

Uz sliekšņa iznāca Ļenočka istabenes pavadībā.

— Tikai neaizmirstiet mūs! — Liza izsaucās un nokāpa no lievenēm.

— Arī jūs neaizmirstiet mani! Un klausieties, — viņš piebilda, — jūs ejat uz baznīcu: aizlūdziet arī par mani!

Liza apstājās un viņā pavērās.

— Lūdzu, — jaunā meitene teica, lūkoda-mās Lavreckim tieši acīs, — es aizlūgšu arī par jums. Iesim, Ļenočka!

Viesistabā Lavreckis Marju Dmitrijevnu atrada vienu. Viņa smaržoja pēc odekolona un piparmētrām. Viņai, pēc tās vārdiem, sāpot galva, un nakti pavadījusi nemierīgi. Viņa Lavrecki pieņēma ar parasto vāro laipnību un pamazām kļuva valodīga.

— Vai nav tiesa, — Marja Dmitrijevna jautāja Lavreckim, — Vladimirs Nikolajičs taču ļoti patīkams cilvēks!

— Kas par Vladimiru Nikolajiču?

— Nu taču Panšins, tas, kas te bija vakar. Jūs viņam briesmīgi iepaticies; teikšu jums kā noslēpumu, *mon cher cousin*,¹ viņš Lizas dēļ gluži bez prāta. Nav nelaime! Viņš no labas ģimenes, teicams ierēdnis, gudrs, ir kambarjunks, un, ja dievs gribēs... es kā māte no savas puses būšu ļoti priecīga. Atbildība, protams, liela; bērnu laime, bez šaubām, ir atkarīga no vecākiem, un tiešām jāsaka, vai nu tas labi, vai slikti, bet visu kārtāju es allaž vienā patī: ir bērnus uzaudzināju, ir mācīju, allaž es pati... tagad pat no Boļisa kundzes izrakstīju mamzeli...

Marja Dmitrijevna plaši jo plaši izklāstīja savas rūpes, stāstīja par savu gādību, par mātes jūtām. Lavreckis klausījās viņā klusēdams un grozīdams rokās cepuri. Viņa saltais, smagnējais skatiens samulsināja valodīgo kundzi.

— Bet kā jums patīk Liza? — viņa jautāja.

— Lizaveta Mihailovna ir brīnum jauka meitene, — Lavreckis atbildēja, piecēlās, atvadījās un iegriezās pie Marfas Timofejevnas. Marja Dmitrijevna neapmierināta nolūkojās viņam pakaļ un nodomāja: «Ir gan tūļa, zemnieks! Nu, tagad es saprotu, kāpēc sieva nevarēja tam palikt uzticīga.»

Marfa Timofejevna sēdēja savā istabā savas saimes vidū. Tur bija pieci radījumi, gandrīz visi vienlīdz mīļi viņas sirdij: mācīta sniedze

¹ Dārgo brālēn. (*Franc.*)

ar lielu guznu; putnu viņa bija iemīļojusi tāpēc, ka tas vairs nesvilpa un nenesa knābī ūdeni; mazs, gaužām bailīgs un rāms sunītis Roska, pikts runcis Matrozis, melnīgsnēja, delverīga, gadus deviņus veca meitenīte Šuročka ar ļoti lielām acīm un smailu deguntiņu un padzīvojusi, gadus piecdesmit piecus veca sieviete, vārdā Nastasja Karpovna Ogarkova, ģērbusies tumšā kleitā, virs tās īsa, brūna jaciņa un galvā balta cepurīte. Šuročka bija sīkpilsoņu kārtas, apaļa bārenīte. Marfa Timofejevna viņu pieņēmusi aiz žēlsirdības, tāpat kā sunīti Rosku; ir sunīti, ir meitenīti viņa atrada uz ielas; abi bija novārguši un izsalkuši, abi rudens lietū izmirkuši; Rosku neviens nemeklēja, Šuročku Marfai Timofejevnai pat labprāt atdeva viņas tēvocis — žūpa kurpnieks, kas pats dzīvoja pusbadā un arī rada bērnam nedeļa ēst, bet daudzīja ar liesti pa galvu. Ar Nastasju Karpovnu Marfa Timofejevna bija iepazinusies dievkalpojuma laikā klosterī; viņa pati baznīcā tai bija piegājusi klāt (Nastasja Karpovna Marfai Timofejevnai iepatikās tāpēc, ka, pēc viņas izteicieniem, tā ļoti sirsnīgi lūgusi dievu), pati iesākusi runāties un uzaicinājusi pie sevis uz tasi tējas. Kopš tās dienas viņas vairs nešķīrās. Nastasja Karpovna bija ļoti jautras un lēnprātīgas dabas sieviete, bezbērnu atraitne, cēlusies no trūcīgiem muižniekiem; viņai bija apaļa, sirma galva, mīkstas, baltas rokas, maīga seja ar palieliem, labsirdīgiem sejas pantiem un mazliet jocīgu, uzrautu degunu;

Marfu Timofejevnu viņa dievināja, un vecā kundze viņu ļoti mīlēja, kaut arī mēdza pazoboties par viņas maigo sirdi: Nastasja Karpovna juta vājību pret visiem jauniem cilvēkiem un par visnevainīgāko joku negribot sarka kā meitene. Viss viņas kapitāls bija tūkstoš divi simti rubļu asignācijās; viņa dzīvoja uz Marfas Timofejevnas rēķina, bet kā līdzīga ar līdzīgu: lišķību Marfa Timofejevna nespētu paciest.

— Skat, Fedja! — vecīte ierunājās, tiklīdz viņu ieraudzīja. — Vakar vakarā tu manu saimi neredzēji — papriecājies. Visi salasījāties pie tējas; dzeram otrreiz kā jau svētdienā. Vari visus apmīļot; tikai Šuročka neļausies, bet runcis saskrāpēs. Vai tu šodien brauc?

— Šodien. — Lavreckis apsēdās uz zema krēslīņa. — No Marjas Dmitrijevnas es jau atvadījos. Redzēju arī Lizavetu Mihailovnu.

— Sauc viņu par Lizu, kas tad viņa tev, mīļais, par Mihailovnu! Un sēdi rāmi, citādi salauzīsi Šuročkas krēslu!

— Viņa gāja uz dievkalpojumu, — Lavreckis runāja tālāk. — Vai tad viņa ir dievbijīga?

— Jā, Fedja, ļoti. Daudz vairāk nekā mēs, Fedja.

— Bet vai tad jūs neesat dievbijīga? — mazliet šļupstēdama ierunājās Nastasja Karpovna. — Šodien gan negājāt uz agrīno dievkalpojumu, taču uz vakara dievkalpojumu iesiet.

— Nu nē, — tu iesi viena pati: esmu palaidusies slinkumā, mana dārgā, — Marfa Timofejevna atbildēja, — pārlietu lutinu sevi ar

tēju. — Nastasju Karpovnu viņa uzrunāja ar *tu*, kaut arī viņas dzīvoja kā līdzīga ar līdzīgu, — ne velti viņa bija Pestova: trīs Pestovi minēti Ivana Vasiļjeviča Bargā sinodes rakstos; Marfai Timofejevnaī tas bija zināms.

— Sakiet, lūdzu, — Lavreckis atkal ierunājās, — Marja Dmitrijevna man nupat stāstīja par šo... nu kā tad viņu? ... Panšinu. Kas tas par cilvēku?

— Ir gan viņa plāpa, lai pasarg dievs! — Marfa Timofejevna nomurmināja. — Droši vien pastāstīja tev kā noslēpumu, sak, šitāds līgavainis izredzēts. Būtu labāk mēļojusi ar savu popa dēlu; nē, redzams, šai vēl par maz. Nav taču nekā, un paldies dievam! Bet šī jau melš.

— Kāpēc tad paldies dievam? — Lavreckis vaicāja.

— Nu tāpēc, ka šis kundziņš man netīk; un nav par ko priecāties.

— Vai viņš jums nepatīk?

— Nē, visus viņš nevar apburt. Pietiek jau ar to, ka Nastasja Karpovna viņā iemīlējusies.

Nabaga atraitne gauži uzbudinājās.

— Ko nu jūs, Marfa Timofejevna, bīstieties dieva! — viņa izsaucās, un visa seja un kakls tumši pietvīka.

— Bet šis blēdis zina, — Marfa Timofejevna viņu pārtrauca, — zina, ar ko šo iekarot: iedāvāja viņai tabakas kārbu. Fedja, palūdz, lai viņa tev iedod iešņaukt tabaciņu; redzēsi, kas par jauku kārbu: uz vāciņa huzārs zirga mugurā. Tu, mīlā, labāk netaisnojies.

Nastasja Karpovna tikai noplātīja rokas.

— Nu, bet Liza, — Lavreckis ievaicājās,
— nav pret viņu vienaldzīga?

— Liekas, viņš tai patīk, — bet dievs vien to zina! Tu jau saproti, ka cilvēka sirds ir kā tumšs mežs, bet meitenes sirds it īpaši. Pamēģini, piemēram, izprast Šuročkas sirdi! Kāpēc viņa slēpjas, taču neiet projām, kopš tu atnāci?

Šuročka apvaldīti iesmējās un izšāvās ārā, bet Lavreckis piecēlās.

— Jā, — viņš atbildēja, stiepdams vārdus,
— meitenes sirdi nevar izprast.

Viņš sāka atvadīties.

— Nu, vai drīz mēs tevi redzēsim? — Marfa Timofejevna vaicāja.

— Kā iznāks, krustmāmiņ, nav jau tālu.

— Nu jā, tu jau brauc uz Vasiļevsku. Negribi dzīvot Lavrikos; nu, dari, kā zini; tikai aizbrauc apmeklēt mātes kapu un pie reizes arī vecmāmuļas. Tu tur ārzemēs visādas gudrības esi piesūcies, bet, kas zina, varbūt viņas savos kapos jutīs, ka esi pie viņām atnācis. Un neaizmirsti, Fedja, pasūtīt aizlūgumu Glafirai Petrovnai; te tev būs rublis. Ņem vien, ņem, arī es gribu, lai par viņu notur aizlūgumu. Kamēr viņa dzīvoja, es to necietu, tomēr, nav vārdam vietas, bija sievišķis ar raksturu. Liela gudriniece un tevi arī neaizmirsas. Bet tagad ej ar dieva ziņu, citādi sāksu tev apnikt.

Un Marfa Timofejevna apskāva savu radi-nieku.

— Taču Lizu Panšins nedabūs, nebaidies; ne jau tādu vien vīru viņa pelnījusi.

— Bet es jau nemaz ar nebaidos, — Lavreckis atteica un aizgāja.

XVIII

Pēc stundām četrām Lavreckis brauca uz mājām. Viņa tarantass strauji ripoja pa mīksto lauku ceļu. Nedēļas divas jau bija sausums; viegla, zilā dūmaka virmoja gaisā un aizplīvuroja tālīnos mežus; no tiem nāca degumia smaka. Daudzi daudzi neskaidru apveidu patumši mākonīši slīdēja pa bāli zilajām debesīm; diezgan spēcīgs, sauss vējš brāzās nepārtrauktā plūsmā, neizklienēdams svelmi. Atspiedies ar galvu pret spilvenu un sakrustojis uz krūtīm rokas, Lavreckis lūkojās uz tīrumu strēlēm, kas traucās garām kā vēdekļi; uz lēni slīdošajiem vītoliem, muļķīgajām vārnām un kraukiem, kas truli un aizdomīgi blenza garām braucošajā ekipāžā; uz garajām ar vībotnēm, vērmelēm un lauku pilādžiem apaugušajām ežām; viņš lūkojās... un šī svaigā, leknā, nabadzīgā stepju nomale, šis zaļums, garie kalnu pauguri, gravas ar zemajiem ozolu puduriem, pelēkās sādžiņas, retie bērzi — visa šī sen neredzētā Krievijas ainava modināja viņa sirdī saldās un tai pašā laikā gandrīz sāras jūtoņas, spieda krūtis ar tīkamu smagmi. Viņa domas klaiņāja rāmi; to apveidi bija

tikpat neskaidri un miglaini kā augsto un arī it kā klīstošo mākonīšu apveidi. Lavreckis atcerējās savu bērnību, māti, atcerējās, kā viņa mira, kā viņu pienesā tai klāt un kā māte, piespiedusi dēla galvu pie savām krūtīm, sāka paklusi viņa dēļ vaimanāt, bet, pavērusies Glafirā Petrovnā — apklusā. Atcerējās tēvu, sākumā brašu, ar visu neapmierinātu, ar balsi vara skanīgumā — tad aklu, raudulīgu, ar netīru, sirmu bārdu; atcerējās, kā tēvs kādreiz pie galda, izdzēris lieku vīna glāzi un apšlakstījis salveti ar mērci, piepeši iesmējās un, mirkšķinādams ar neredzīgajām acīm un sarkdams, sāka stāstīt par savām uzvarām; atcerējās Varvaru Pavlovnu — un nevilus piemiedza acis, kā piemiedz acis cilvēks aiz pēkšņām sāpēm, un nopurināja galvu. Tad viņa domas pievērsās Lizai.

«Lūk,» viņš nodomāja, «jauna būtne tikko ieiet dzīvē. Jauka meitene, kas gan no viņas iznāks? Viņa arī glīta. Bāla, svaīga seja, acis un mute tik nopietnas, un skatiens godīgs un nevainīgs. Diemžēl, viņai, šķiet, tik pajūsmot. Augums lielisks, un gaita tik viegla, un balss klusa. Man ļoti patīk, kad viņa pēkšņi apstājas, nesmaidīdama uzmanīgi klausās, tad kļūst domīga, atmet atpakaļ matus. Nudien, arī man pašam šķiet, ka Panšins nav viņas cienīgs. Bet kas gan viņam vainas? Starp citu, ko es tā aizsapņojos? Gan arī viņa ies pa to pašu taciņu, pa kuru iet visas. Labāk nosnaudīšos.» Un Lavreckis aizvēra acis.

Aizmigt viņš nevarēja, bet iegrima snaudulīgā ceļabraucēja stingmē. Pagātnes veidoli tāpat kā agrāk rāmi iznira, uzpeldēja viņa dvēselē, jaukdamies un vīdamies ar citiem priekšstatiem. Lavreckis nezin kāpēc sāka domāt par Robertu Pilu... Par Francijas vēsturi... par to, kā viņš uzvarētu kaujā, ja būtu ģenerālis; viņam likās, ka dzird šāvienus un kliedzienus... Viņa galva noslīga uz sāniem, viņš atvēra acis... Tie paši tīrumi, tās pašas stepes ainavas; piejūga zirgu nodilušie pakavi pamīšus zaigo putekļu vērpētēs; pasta puisa dzelteno kreklu ar sarkanajām iešuvēm padusēs piepūtis vējš... «Re, kāds es atgriežos dzimtenē,» Lavreckim iedzēla doma, un viņš uzsauca: — Salaid! — Tad ietinās mēteli un ciešāk piespiedās pie spilvena. Tarantasu sašūpoja: Lavreckis izslējās un plati ieplēta acis. Viņa priekšā uzkalniņā bija redzama neliela sādžiņa; mazliet pa kreisi vīdēja gluži vecs kungu namiņš ar slēgtiem aizvirtņiem un greizu lievenīti; plašais pagalms līdz pašiem vārtiem bija aizaudzis ar nātrēm, zaļām un biezām kā kaņepāji; turpat vēl diezgan laba ozolkoka klētiņa. Tā bija Vasiļevskas muiža.

Pasta puisis piebrauca pie vārtiem un apturēja zirgus; Lavrecka sulainis piecēlās no bukas un, it kā gribēdams nolēkt, uzkliedza: — Heisā! — Atskanēja aizsmakušas, dobjas rejas; taču suns pats nerādījās; sulainis atkal gatavojās nolēkt un no jauna iekliedzās: — Heisā! — Nevarīgās rejas atkā-

tojās, un pēc brītiņa pagalmā nezin no kurienes izskrēja vīrs, ģērbies nankina svārkos, kā sniegs baltu galvu; aizsargādams acis no saules, viņš paraudzījās pajūgā, tad pēkšņi uzsita ar abām rokām pa gurniem, sākumā mazliet pamiņājās uz vietas, pēc tam metās atdarīt vārtus. Pajūgs iebrauca pagalmā, riteņiem nošvīkstot pa nātrēm, un apstājās pie lieveņa. Cilvēks ar balto galvu, acīm redzot visai nadzīgs, plati izplētis likās kājas, jau stāvēja uz lieveņa pēdējās pakāpes, atpogāja ādas segu, drudžaini parāva to uz augšu un, noskūpstījis kungam roku, palīdzēja tam izkāpt.

— Sveiks, sveiks, draudziņ! — Lavreckis ierunājās. — Tevi, kā liekas, sauc — Antons? Vēl dzīvs?

Večuks klusēdams paklanījās un aizsāvēs pēc atslēgām. Kamēr viņš traucās, pasta puisis sēdēja nekustīgi, iespiedis rokas sānos un blenzdams uz slēgtajām durvīm; bet Lavrecka sulainis kā nolēca, tā arī palika gleznainā pozā, uzlicis vienu roku uz pajūga bukas. Vecais atnesa atslēgas un, bez vajadzības izlocīdamies kā čūska, augstu pacēlis rokas, atslēdza durvis, pagājās sāņus un atkal paklanījās līdz zemei.

«Tad nu esmu mājās, esmu atgriezies,» Lavreckis nodomāja, ieiedams mazītiņā priekšīnā; pa to laiku grabēdami un čīkstēdami cits pēc cita atdarījās aizvirtņi, un tukšajās istabās ieplūda dienas gaisma.

Nelielā mājiņa, kur tagad ieradās Lavreckis un kur pirms diviem gadiem bija nomirusi Glafira Petrovna, bija celta pagājušajā gad-simtā no izturīgiem priežu baļķiem; mājiņa gan izskatījās ļoti veca, bet varēja vēl nokalpot savus gadus piecdesmit vai pat vairāk. Lav-reckis apstaigāja visas istabas un, par lielām iz-bailēm vecām, gurdām un ar baltiem putekļiem apputējušām mušām, nekustīgi pieplakušām pie griestiem, pavēlēja it visur atvērt logus: kopš Glafiras Petrovnas nāves neviens tos nebija atdarījis. Mājā nekas nebija mainījies: ar spīdošu, pelēku audumu pārvilkti tievkājaini, balti divāniņi viesistabā, nodiluši un izsēdēti, jo spilgti atgādināja Katrīnas laikus; vies-istabā atradās mājasmātes iemīļotais atzvelte-nis ar augstu un taisnu muguru, pret kuru viņa pat vecumā nemēdza atspiesties. Pie galvenās sienas karājās senlaicīgs Fjodora vectēva tēva — Andreja Lavrecka portrets; tumšā, īgnā seja tikko atdalījās uz nosūbējušā un ieliektā fona; mazās, ļaunās acis drūmi raudzījās no nošļu-kušo un it kā uztūkušo plakstu apakšas; melnie, nepūderētie mati bija saslējušies kā sari virs smagās, grumbām izvagotās pieres. Portreta stūrī karājās noputējis salmu puķu vainags. «Pašai Glafirai Petrovnai labpatika nopīt šo vainagu,» Antons aizrādīja. Gulamistabā stāvēja augsta, šaura gulta aiz veclaicīga, visai izturīga svītraina aizkara; uz gultas

bija kaudze izbalējušu spilvenu un plāni vatēta sedziņa, bet galvgalī karājās svētbilde «Svētās dievmātes ieiešana baznīcā», tā pati svētbilde, kam vecmeita, mirdama vienatnē un no visiem pamesta, pēdējo reizi bija pieklāvusies ar savām jau stingstošajām lūpām. No atsevišķiem koka gabaliem darināts, ar vara plāksnītēm un greizu apsūbējušu zeltītu spogulīti rotāts tualetes galdiņš stāvēja pie loga. Blakus guļamistabai atradās lūgšanu istaba — mazītiņa istabiņa ar kailām sienām un smagu svētbilžu skapi kaktā; uz grīdas izklāts nodilis, ar vasku nopilināts paklājīņš; uz tā Glafira Petrovna, ceļos mezdams, bija lūgusi dievu. Antons kopā ar Lavrecka sulaini devās atslēgt stalli un šķūni; viņa vietā ieradās vecenīte, gandrīz vai tikpat veca, apsējusi lakatiņu līdz pašām uzacīm; galva tai trīsēja un acis raudzījās truli, tomēr pauda centību, sensenu ierašu kalpot pacietīgi, bēt tai pašā laikā acu skatiens izteica kaut kādu godbijīgu līdzjūtību. Viņa noskūpstīja Lavrecka roku un palika pie durvīm, gaidot pavēles. Viņš nūdien nespēja atcerēties, kā vecenīti sauc un vai vispār to jebkad redzējis; izrādījās, viņu sauca par Apraksiju; pirms gadiem četrdesmit tā pati Glafira Petrovna viņu bija padzinusi no kungu mājas un pavēlējusi būt par putnu kopēju; starp citu, vecenīte runāja maz, it kā būtu izdzīvojusi prātu, tikai lūkojās ar verdzisku padevību. Bez šiem diviem vecīšiem un trim garos krekliņos ģērbtiem bērneliem ar uzpūstiem vēderiem, Antona maz-

bērniem, kungu mājā vēl dzīvoja kāds vienro-
cis — no klausām atbrīvots zemnieciņš; viņš ru-
bināja kā rubenis un it neko vairs nespēja
darīt; tāpat liela labuma nebija arī no gluži
vecā suņa, kas riedams bija apsveicis Lavrecka
atgriešanos: suns jau gadu desmit tupēja,
piesiets smagā, pēc Glafiras Petrovnas pavēles
pirktā ķēdē, un tik tikko spēja kustēties un
pavilkst savu nastu. Aplūkojis māju, Lavreckis
izgāja dārzā un jutās ar to apmierināts. Dārzs
bija aizaudzis ar nezālēm, dadžiem, ērkšķogu-
lājiem un avenājiem; tomēr tajā bija daudz
ēnas, daudz vecu liepu, kas pārsteidza ar savu
kuplumu un dīvaino zaru žuburojumu; liepas
bija sastādītas pārlietu bieži un kādreiz —
pirms gadiem simt — apgrieztas. Dārzs nobei-
dzās ar nelielu, dzidru dīķi, kam gar malām
auga gari, iesarkani niedrāji. Cilvēka pēdas
aizaug ļoti ātri: Glafiras Petrovnas māja vēl
nebija paguvusi pārvērsties biezoknī, tomēr
jau likās iegrimusi tajā klusajā snaudā, kas ap-
ņem virs zemes it visu, ko neskar cilvēka
nemiera sērga. Fjodors Ivaničs apstaigāja
sādžu; sievas viņā noraudzījās no savu istabu
sliekšņiem, atspiedušas vaigu plaukstā; vīri
notālēm klanījās, bērni aizmuka, suņi vien-
aldzīgi rēja. Viņam beidzot iegribējās ēst; bet
savus apkalpotājus un pavāru viņš gaidīja
tikai pret novakari; vezums ar pārtiku no Lav-
rikiem vēl nebija atbraucis, — vajadzēja griez-
ties pie Antona. Antons tūdaļ sāka rīkoties:
nokēra, nokāva un noplūca vecu vistu; Aprak-

sija to ilgi berza un mazgāja, mazgāja tikpat kā veļu, iekām lika katlā; kad tā beidzot bija izvārijusies, Antons uzklāja un uzposa galdū, šķīvja priekšā nolika apsūbējušu aplikē sāls-trauciņu ar trim kājām un šķautnainu karafīti ar stikla aizbāzni un tievu kakliņu; tad dziedošā balsī pateica Lavreckim, ka ēdiens gatavs, un pats nostājās aiz viņa krēsla, aptinis labo dūri ar salveti un izdvedams ap sevi spēcīgu, senatnīgu smaržu, līdzīgu cipreses koka smaržai. Lavreckis nogaršoja zupu un ķērās pie vistas; tās āda bija pārklāta ar puniņiem; gar katru kāju stiepās resna dzīsla, gaļa garšoja pēc koka un sārma. Paēdis pusdienu, Lavreckis ieminējās, ka padzertu tēju, ja ... — Tūdaliņ pasniegšu, — vecais viņu pārtrauca un solījumu pildīja. Atradās kripatiņa tējas, ievīstīta sarkana papīra gābaliņā; atradās maziņš, sīcošs un šņākulīgs patvārītis, atradās arī mazītiņi un it kā izkusuši cukura graudiņi. Lavreckis padzēra tēju no lielas tases; šo tasi viņš atcerējās vēl no bērnības: uz tās bija attēlotas spēļu kārtis, no tās dzēra tikai viesi, — un arī viņš dzēra no tās it kā viesis. Pievakarē ieradās kalpotāji; Lavreckim negribējās izlietot krustmātes gultu; viņš lika uzklāt sev gulvietu ēdamistabā. Nodzēsis sveci, viņš ilgi vērās apkārt un domāja skumju domu; viņu pārņēma tādas sajūtas, kas pazīstamas ikvienam cilvēkam, kuram pirmo reizi nācies pavadīt nakti sen neapdzīvotā mājā; viņam šķita, ka tumsa, kas to iekļauj no visām pusēm, nevar pierast

pie jaunā iemītnieka, ka pat mājas sienas ir neziņā. Beidzot viņš nopūtās, uzvilka sev virsū segu un aizmiga. Antons ilgāk par visiem palika kājās; viņš ilgi sačukstējās ar Apraksiju, paklusi nopūtās, reizes divas pārmeta krustu; viņi abi nebija gaidījuši, ka kungs apmetīsies pie viņiem Vasiļevskā, kad tepat tuvumā bija tik jauka muiža ar labi iekārtotu dzīvojamo māju; viņi pat nenogida, ka tieši šī māja Lavreckim derdzās: tā viņā modināja nomācošas atmiņas. Diezgan ilgi izčukstējies, Antons paņēma nūju, piedauzīja pie dēļa, kas jau sen klusi karājās pie klēts, un turpat pagalmā likās nosnausties, pat neapsedzis savu balto galvu. Maija nakts bija rāma un maiga — un sirmgalvis dusēja saldi.

XX

Nākamajā dienā Lavreckis piecēlās diezgan agri, apspriedās ar sādžas vecāko, aizgāja uz riju, pavēlēja noņemt sētas sunim ķēdi, bet suns tikai mazliet ierējās un pat nepameta savu būdu; Lavreckis, atgriezies mājās, iegrima tādā kā rāmā nejūtībā, no kuras visu dienu netika vaļā. «Nu gan esmu nogrimis pašā upes dzelmē,» viņš ne vienreiz vien teica pats sev. Viņš sēdēja pie loga, nekustēdamies un it kā ieklausīdamies klusajā dzīves plūsmā, kas paloja ap viņu, un nomaļās lauku dzīves retajās skaņās. Kaut kur aiz nātrēm kāds iedzie-

das smalkā smalkā balstiņā; ods it kā tam piebalso. Dziedātājs jau apklusis, bet ods vēl sīc un sīc; cauri vienmērīgai, uzmācīgi žēlabainai mušu sīkšanai dzirdama kamentes dūkšana; kamente nerimtīgi atsitās ar galvu pret griestiem; uz ielas iedziedas gailis, aizsmakušā balsī stiepdams pēdējo noti; norīb rati; sādžā iečīkstas vārti. — Ko? — pēkšņi iespiežas kādas sievas balss. — Ak tu manu drostaliņ, — saka Antons divus gadus vecai meitenītei, ko auklē uz rokām. — Atnes kvasu, — atkārto tā pati sievas balss, un pēkšņi iestājas nāves klusums; ne mazākā trokšņa, ne mazākās kustības, pat lapiņa nepakustas vējā; bezdelīgas klusi cita pakaļ citai laidelējas zemu zemu, un skumji kļūst sirdī no viņu klusā lidojuma. «Nu gan esmu nogrimis pašā upes dzelmē,» Lavreckis atkal nodomā. «Un allaž, jebkurā laikā dzīve šeit klusa un rāma,» viņš domā, «ja esi iegājis tās lokā — padodies: šeit velti uztraukties, velti dumpoties; šeit gūst sekmes tikai tas, kas nesteigdamies min savu taciņu kā arājs vagu. Bet cik daudz spēka visapkārt, kāds veselīgums slēpjas šajā bezdarbīgajā klusumā! Paraug, zem loga no leknās zāles izlīdis spēcīgs dadzis; pāri tam lupstājs slej savu sulīgo stiebru, bet Ijaba asaras vēl augstāk paceļ savus sārtos čemurus, un tur tālāk druvās lāsmo rudzi, birst auzu skaras, un ik kokā raisās katra lapiņa, plaukst zālīte savā stiebrā. Sievietes mīlai esmu veltijis savus labākos gadus,» Lavreckis nerimstas

domāt, «lai šejienes garlaicība noskaidro man prātu, nomierina mani, lai sagatavo mani tā, ka arī es mācētu prātīgi veikt savu darbu.» No jauna viņš ieklausās klusumā, nekā negaidīdams, tomēr tai pašā laikā it kā nemitīgi kaut ko cerēdams: klusums viņu apņēma no visām pusēm; saule rāmi slīd pa mierīgām, zilām debesīm, tajās klusi peld mākoņi; liekas, tie zina, kurp un kāpēc peld. Citās vietās zemes virsū tajā pašā laikā mutuļoja dzīve — traucās un šalca; šeit tā pati dzīve plūda nedzirdami kā ūdens pār purva zālēm; un Lavreckis līdz pašam vakaram nespēja atrauties no šās aizejošās, aizplūstošās dzīves vērošanas; sēras par bijušo izkusa viņa sirdī kā pavasara sniegs — un dīvaini! — viņš nekad vēl tik dziļi un spēcīgi nebija izjutis savu dzimteni.

XXI

Divu nedēļu laikā Fjodors Ivaničs bija savedis kārtībā Glafiras Petrovnas mājiņu, licis iztīrīt pagalmu, dārzu; no Lavrikiem viņam atveda ērtas mēbeles, no pilsētas — vīnu, grāmatas un žurnālus; stalli ieradās zirgi; vārdu sakot, Fjodors Ivaničs iegādājās visu nepieciešamo un sāka dzīvot pa daļai kā muižnieks, pa daļai kā vientuļnieks. Viņa dienas aizritēja vienmuļi, tomēr viņš negarlaikojās, kaut arī ne ar vienu nesatikās; viņš cītīgi un vērīgi nodar-

bojās ar saimniecību, jādelēja pa apkaimi un lasīja. Starp citu, lasīt viņš lasīja maz: viņam vairāk patika klausīties vecā Antona nostāstus. Parasti Lavreckis, piebāzis pīpi ar tabaku un paņēmis tasīti aukstas tējas, apsēdās pie loga; Antons apstājās pie durvīm, aizlika rokas aiz muguras un iesāka savus rāmos nostāstus par senseniem laikiem, par tiem teiksmainajiem laikiem, kad auzas un rudzus pārdevuši nevis mēriņiem, bet lieliem maisiem, pa divi trīs kapeikām par maisu; kad uz visām pusēm līdz pašai pilsētai stiepušies mūžameži un neskartas stepes. «Bet tagadīn,» sūrojās vecais, kuram jau bija pāri astoņdesmit gadiem, «tad nu visu tā izcirtuši un uzaruši, i kur pabraukt lāgā nav.» Antons daudz ko pastāstīja arī par savu kundzi Glafiru Peťrovnu: cik tā bijusi saprātīga un taupīga, kā viņai sācis pieglaimoties kāds kungs, gados jaunais kaimiņš, apciemojis bieži jo bieži un kā kundzei šā dēļ labpaticis pat uzlikt savu svētdienas aubīti ar *masakā*¹ krāsas lentām un uzvilkt mugurā dzelteno tri-tri-levantīna kleitu; bet kā tad viņa sasirdījusies uz kaimiņu par nepiedienīgu jautājumam: «Jums gan, kundzen, tad nu būs brangs kapitāls?» — pavēlējusi to vairs nepieņemt un tai pašā laikā norīkojusi, lai visu pēc viņas nāves, pat vismazāko lupatiņu, nodotu Fjodoram Ivaničam. Un tiešām, Lavreckis visu savu krustmātes mantu atrada neskartu, pat svēt-

¹ Tumši sarkana krāsa. — *Tulk.*

dienas aubīti ar *masakā* krāsas lentām un dzelteno tri-tri-levantīna auduma kleitu. Senlaicīgu papīru un interesantu dokumentu, kādus Lavreckis bija cerējis atrast, pavisam nebija, izņemot vienu gluži vecu grāmateli, kurā viņa vectēvs Pjotrs Andrejičs bija ierakstījis gan: «Tā svētišana Sanktpēterburgas pilsētā par godu ar Turcijas impēriju šaderētajam mieram, kuru noslēdzis viņa gaišība kņazs Aleksandrs Aleksandrovičs Prozorovskis»; gan krūšu *dekohta*¹ recepti ar piezīmi: «Šitā pamācīšana dota ģenerālienei Praskovjai Fjodorovnai Saltikovai no dzīvību radošās trīsvienības baznīcas protopresbitera Fjodora Avksentjeviča»; gan atkal šāda veida politisku jaunumu: «Par tīģeriem francūžiem tā kā viss apklusis» un turpat blakus: «Maskavas Ziņotājā izsludināts, ka nomiris premjermajors Mihails Petrovičs Količeva kungs. Kas zin, vai nebūs Pjotra Vasiļjeviča Količeva dēls?» Lavreckis atrada arī dažus vecus kalendārus un sapņu grāmatas, un noslēpumaino Ambodika kunga sacerējumu; daudz atmiņu viņā modināja sen aizmirstie, bet pazīstamie «Simboli un Ēmlēmas». Glafiras Petrovnas tualetes galdiņā Lavreckis atrada nelielu sainīti, pārsietu ar melnu lentu, aizzīmogotu ar melnu laku un iebāztu pašā atvilktnes dibenā. Sainīti vaigu vaigā atradās viņa tēva jaunībā gleznots pastelkrāsu

¹ Lat. *decoctum* — ārstniecības zāļu uzlējums. — *Tulk.*

portrets ar nekārtīgām, maigām cirtām uz pieres, iegarenām, sapņainām acīm un pavērtu muti un gandrīz izbalējis bālas sievietes portrets; sieviete bija ģērbusies baltā kleitā un turēja rokās baltu rozi — šī sieviete bija viņa māte. Glafira Petrovna pati nekad nepieļāva, ka viņu gleznotu. «Es, tētiņ,» Antons stāstīja Lavreckim, «jebšu arīdzan toreiz kungu mājā nemitinājos, tak jūsu tēva vectētiņu — Andreju Afanasjeviču atceros: viņam nomirstot, man jau bija astoņpadsmitais gadiņš. Satikāmies mēs reiz dārzā, man paces vien nodrebēja; jebšu viņš itin neko, tikai pavaicāja, kā saucot, un aizsūtīja uz savām istabām pēc kabatas lakatiņa. Bija gan kungs, nav vārdam vietas, nevienu augstāk par sevi neatzina. Kurmet teikšu jums, bija jūsu tēva vectētiņam tāds brīnumains amuletiņš; to viņam esot iedāvājis Atona kalna mūks. Un tad mūks viņam tā esot sacījis: «Šito es tev dāvinu, bajār, par tavu labo sirdi; valkā to un tiesas nebīsties!» Nu, vai tad jebšu nav zināms, kādi laiki toreiz, tētiņ, bija: ko kungam iegribējās, to arīdzan darīja. Notika, ka dažudien pat kāds no kungiem bija iedomājies runāt viņam pretī, kungs tad nu viņā paveras un nosaka: «Plānā galdiņa urbējs,» — šitas bija viņa mīļākais izteiciens. Un dzīvoja jūsu tēva vectētiņš, dievs lai mielo viņa dvēseli, mazās koka istabiņās; bet kādu mantu pēc sevis atstāja — sudraba atliku likām, daždažādas mantības, visi pagrabi stāvg rūdām piebāzti. Bija gan saimnieks. Šitā pati

karafīte, ko jums labpatika paslavēt, — arī-dzan bija viņa: no tās viņš mēdza dzert deg-vīnu. Bet, ače, jūsu vectētiņš Pjotrs Andrejičs jebšu uzcēla sev mūra palastus, tak mantā ne-iedzīvojās; dzīvoja kā pa mākoņiem; dzīvoja daudz sliktāk par savu tētiņu, kurmet i lāgā papriecāties neprata, bet visu naudiņu izputi-nāja, i piemiņai neko neatstāja; nepalika pat sudraba karotītes, — paldies dievam, ka Gla-fira Petrovna pacentās.»

— Bet vai tiesa, — viņu pārtrauca Lavrec-kis, — ka kundzi saukuši par vecu klabatu?

— Saukuši, saukuši! Ej viņu sazinī! — Antons neapmierināts atbildēja.

— Bet sakiet, tētiņ, — kādreiz sirmgalvis nolēma pavaicāt, — kur tad mūsu kundzītei labpatikas piemānot?

— No sievas esmu šķīries, — Lavreckis ar mokām pateica. — Par viņu, lūdzu, nevaicā!

— Klausos, — vecais skumji nomurmināja.

Pēc trim nedēļām Lavreckis aizbrauca uz O. pilsētu pie Kaļitiniem un pavadīja tur visu vakaru. Tur bija arī Lems; Lavreckim viņš ļoti iepatikās. Kaut gan tēva vainas dēļ viņš pats nemaz neprata spēlēt, tomēr muziku, skaidru, klasisku muziku, mīlēja kvēli. Pan-šins tovakar pie Kaļitiniem neieradās. Guber-nators viņu bija aizsūtījis nez kur ārpus pil-sētas. Liza spēlēja viena pati un ļoti labi; Lems atžirga, kļuva sprigans, satina papīriņu tūbiņā un diriģēja. Marja Dmitrijevna sākumā smē-jās, viņā lūkodamās, pēc tam devās pie miera;

pēc viņas izteicieniem, Bēthovens pārlietu uztraucot nervus. Pusnaktī Lavreckis pavadīja Lemu uz dzīvokli un nosēdēja pie viņa līdz pulksten trim. Lems daudz runāja: viņa kumpainais augums kļuva taisns, acis ieplētās un iemirdzējās; pat mati saslējās virs pieres. Jau sen neviens vairs neņēma dalību viņa dzīvē, bet Lavreckis acīm redzami ieinteresējās, vēlīgi un saudzīgi viņu iztaujāja. Sirmgalvis jutās aizkustināts; beidzās ar to, ka viņš viesim parādīja savu muziku, nospēlēja un pat kokainā balsī nodziedāja dažus fragmentus no saviem sacerējumiem, starp citu, muziku, ko pats bija komponējis Šillera balādei «Fridolins». Lavreckis viņu paslavēja, piespieda dažas vietas atkārtot un aizbraukdams ielūdza pie sevis uz dažām dienām. Lems, pavadīdams viņu līdz ielai, tūlīņ bija ar mieru un cieti saspieda Lavrecka roku; tomēr, palicis viens svaigajā un mitrajā gaisā, tikko jaušamā rītausmā, atskatījās, piemiedza acis, sarāvās un, it kā kādu vainu apzinādamies, aiztipināja uz savu istabiņu. *«Ich bin wohl nicht klug»* (esmu jucis), viņš noburkšķēja, likdamies savā cietajā un īsajā gultiņā. Lems mēģināja izlikties savārdzis, kad Lavreckis pēc dažām dienām ieradās pēc viņa savā pajūgā; taču Fjodors Ivaničs ienāca istabā un sirmgalvi pierunāja. Visvairāk Lemu ietekmēja tas, ka Lavreckis tieši viņa labad bija licis pārvest no pilsētas klavieres. Viņi abi kopā devās pie Kaļitiniem un pavadīja tur vakaru, tomēr ne vairs tik tikami kā iepriek-

šējo reizi. Tur bija Panšins, viņš daudz stāstīja par savu braucienu, gaužām jocīgi atdarināja un attēloja redzētos muižniekus; Lavreckis smējās, bet Lems nepameta savu kaktu, klusēja, klusi rosījās kā zirneklis, raudzījās drūmi un truli un tikai tad atžirga, kad Lavreckis sāka atvadīties. Pat sēdēdams kariatē, viņš vēl ierāvās sevī un pukojās; taču klusais, siltais gaiss, vieglais vējiņš, liegās ēnas, zāles un bērzu pumpuru smarža, rāmais zvaigžņu mirdzums mēness neapgaismotajās debesīs, zirgu vienmērīgā dipoņa un sprauslāšana, visa ceļa, pavasara un nakts burvība pārņēma nabaga vācieša sirdi, un viņš pirmais uzsāka sarunu ar Lavrecki.

XXII

Viņš sāka runāt par muziku, par Lizu, pēc tam atkal par muziku. Viņa valoda kļuva it kā gausāka, kad ierunājās par Lizu. Lavreckis novērsa sarunu uz viņa sacerējumiem un, pa daļai jokodams, ieminējās, ka uzrakstīšot viņam libretu.

— Hm, libretu! — Lems attrauca. — Nē, tas man nav pa spēkam; man vairs nav tā žirgtuma, tā iztēles spožuma, kāds nepieciešams operai; nule jau esmu zaudējis spēkus... Bet, ja kaut ko varētu paveikt, — es apmierinātos ar romanci; protams, es vēlētos labus vārdus...

Viņš apklusā un ilgi sēdēja nekustīgi, pacēlis acis uz debesīm.

— Piemēram, — viņš beidzot ierunājās, — kaut ko tādā garā: jūs zvaigznes, ai jūs skaidrās zvaigznes!...

Lavreckis mazliet pievērsa viņam seju un viņā noraudzījās.

— Jūs zvaigznes, skaidrās zvaigznes, — Lems atkārtoja. — Jūs raugāties vienādi uz taisniem un netaisniem... bet tikai sirdī šķīstie, — vai ko tamlīdzīgu... jūs saprot, proti, nē, — jūs mīl. Starp citu, neesmu dzejnieks, — kur nu es! Bet kaut ko tādā garā, kaut ko cildenu.

Lems atstūma platmali uz pakauša; gaišās nakts liegajā mijkrēsli viņa seja šķita bālāka un jaunāka.

— Un arīdzan jūs, — viņš turpināja aizvien klusākā balsī, — jūs zināt, kas mīl, kas prot mīlēt, tāpēc ka jūs esat skaidras, tikai jūs varat sniegt mierinājumu... Nē, ne jau tā! Es neesmu dzejnieks, — viņš noteica, — bet kaut ko tādā garā...

— Man žēl, ka arī es neesmu dzejnieks, — Lavreckis piebilda.

— Tukši sapņi, — Lems atteica un iespiedās karieses stūrī. Viņš aizvēra acis, it kā gribēdams aizmigt.

Pagāja kāds brītiņš... Lavreckis ieklausījās... «Zvaigznes, skaidrās zvaigznes, mīlestība,» sirmgalvis čukstēja.

— Mīlestība, — Lavreckis atkārtoja pie sevis un iegrīma domās, sirds viņam kļuva smaga.

— Skaistu muziku jūs esat sakomponējis «Fridolinam», Kristofor Fjodorič, — viņš skaļi sacīja, — bet kā jūs domājat, šis Fridolins, pēc tam kad grāfs viņu bija atvedis pie sievas, tad viņš arī kļuva tās mīļākais, ko?

— Jūs tā domājat tāpēc, — Lems atrauca, — tāpēc, ka droši vien pieredze... — Viņš piepeši apklusā un samulsis novērsās. Lavreckis piespiesti pasmējās, arī novērsās un sāka raudzīties uz ceļu.

Zvaigznes jau sāka bālēt, un debesis kļuva pelēkas, kad kariatē piebrauca pie Vasīļevskas mājiņas lieveņa. Lavreckis aizveda savu viesi viņam iekārtotajā istabā, atgriezās kabinetā un apsēdās pie loga. Dārzā lakstīgala dziedāja savu pēdējo, pirmsausmas dziesmu. Lavreckis atcerējās, ka arī Kaļitīnu dārzā dziedāja lakstīgala; viņš atcerējās arī Lizas acu rāmo kustību, kad, dzirdot pirmās skaņas, viņa pavērās tumšajā logā. Lavreckis sāka domāt par Lizu, un viņa sirds guva mieru. «Skaidrā meitene,» viņš paklusi noteica, «skaidrās zvaigznes,» tad smaidīdams piebilda un mierīgi gāja gulēt.

Bet Lems ilgi sēdēja savā gultā ar nošu burtnīciņu klēpī. Likās, nedzirdēta, salda melodija grasījās viņu apmeklēt; viņš jau kvēloja un uztraucās, jūta tās tuvošanās tvīksmi un saldmi... bet to nesagaidīja...

— Ne dzejnieks, ne muziķis! — viņš beidzot nočukstēja...

Un viņa gurdā galva smagi noslīga uz spilvena.

XXIII

Otrā rītā namatēvs un viesis dzēra dārzā tēju zem vecās liepas.

— Maestro! — starp citu ieminējās Lavreckis. — Jums drīz vien būs jāsacer svinīga kantāte.

— Kādam gadījumam?

— Nu, Panšina kunga un Lizas laulību svinībām. Vai jūs ievērojāt, kā viņš vakar ap to lakstojās? Liekas, ka viņi jau drīz vienosies.

— Tas nenotiks! — Lems iesaucās.

— Kāpēc?

— Tāpēc, ka tas nav iespējams. Starp citu, — viņš, mazliet nogaidījis, piebilda, — pasaulē viss iespējams. It īpaši šeit pie jums Krievijā.

— Krieviju pagaidām liksim mierā; bet kas jums šajā laulībā šķiet ļauns?

— It viss, it viss. Lizaveta Mihailovna ir patiesa jaunava, nopietna, ar cildenām jūtām, bet viņš... viņš ir di-le-tants, vārdu sakot.

— Bet viņa taču to mīl?

Lems piecēlās no sola.

— Nē, viņa to nemīl, proti, viņas sirds ir ļoti skaidra, un viņa pati nezina, ko nozīmē mīlēt. Madame fon Kaļitina Lizai saka, ka viņš

ir labs jauns cilvēks, bet viņa klausā madame fon Kaļitīnai, tāpēc ka vēl pavisam ir bērns, lai gan viņai deviņpadsmit gadu: no rītiem lūdz dievu, vakaros lūdz dievu — un tas ir gaužām teicami; bet Panšinu viņa nemīl. Viņa var mīlēt tikai to, kas daiļš, taču viņš nav daiļš, proti, viņam nav daiļas dvēseles.

Lems to visu pateica tekoši un ar kaismi, sīkiem solīšiem staigādams šurp un turp gar tējas galdiņu un nodurtām acīm lūkodamies apkārt.

— Dārgais maestro! — pēkšņi izsaucās Lavreckis. — Man tā vien liekas, ka jūs pats esat iemīlējis manā māsīcā.

Lems piepeši apstājās.

— Lūdzu, nejokojiet tā ar mani! — viņš nedrošā balsī atvairīja. — Neesmu nekāds neprātis; es veros tumšā kapā, nevis rožainā nākotnē.

Lavreckim kļuva sirmgalvja žēl; viņš tam lūdza piedošanu. Lems pēc tējas nospēlēja viņam savu kantāti, bet pēc pusdienas, paša Lavrecka ierosināts, no jauna sāka runāt par Līzu. Lavreckis klausījās viņā uzmanīgi un ar ziņkāri.

— Kā jūs domājat, Kristofor Fjodorič, — viņš beidzot ierunājās, — pie mums tagad, liekas, viss kārtībā, dārzs vienos ziedos. Vai neuzaicināt viņu šeit uz kādu dienu kopā ar māti un manu veco krustnāmiņu, ko? Vai jums tas būtu patīkami?

Lems nodūra galvu pār šķīvi.

— Uzaiciniet, — viņš tikko dzirdami noteica.

— Un Panšinu ne?

— Panšinu ne, — sirmgalvis piebalsoja, gandrīz bērnišķīgi smaidīdams.

Pēc divām dienām Fjodors Ivaničs devās uz pilsētu pie Kaļitiniem.

XXIV

Viņš sastapa visus mājās, bet tūlīt nepaziņoja par savu nodomu, jo iepriekš gribēja parunāt vienatnē ar Lizu. Lavreckim palīdzēja nejaušība: viņus pameta divatā viesistabā. Viņi tērzēja; Liza jau bija pie viņa pieradusi, lai gan meitene vispār neviena nevairījās. Lavreckis viņā klausījās, vērās Lizas sejā un domās atkārtoja Lema vārdus, bija ar viņu viens prātis. Īpaši gadās, ka divi pazīstami, tomēr ne visai tuvi cilvēki nedaudzos mirkļos pēkšņi un strauji kļūst tuvi, un šo tuvības apziņu tūlīt pauž viņu skatieni, draudzīgie un klusie smaidi, pat kustības. Tieši tā notika ar Lavrecki un Lizu. «Tad tāds viņš,» meitene nodomāja, laipni viņā lūkodamās; «tad tāda tu esi,» nodomāja arī Lavreckis. Un tāpēc viņš visai nebrīnījās, kad Liza, tomēr mazliet sastomīdamās, sacīja, ka viņai jau sen kas esot uz sirds, ko gribējusi pateikt, bet baidoties viņu sadusmot.

— Nebaidieties, runājiet! — viņš sacīja un apstājās meitenes priekšā.

Liza pavērās viņā ar savām dzidrajām acīm.

— Jūs esat tik labs, — viņa iesāka un tai pašā laikā nosprieda: «Bet viņš nudien ir labs...» — jūs mani atvainojiet, es gan nedrīkstu par to runāt ar jums... taču kā gan jūs varējāt... kāpēc jūs izšķīrāties ar savu sievu?

Lavreckis nodrebēja, palūkojās Lizā un apsēdās viņai blakus.

— Bērns, — viņš ierunājās, — lūdzu, nepiešķīrieties šai brūcei; jūsu rokas ir maigas, tomēr man tas sāpīgi.

— Es zinu, — Liza turpināja, it kā nesadzirdējusi, — viņa ir vainīga, es viņu negribu attaisnot; bet kā gan var šķirt tos, ko dievs savienojis?

— Mūsu uzskati šajā ziņā pārāk dažādi, Lizaveta Mihailovna, — Lavreckis diezgan skarbi noteica, — mēs viens otru nesapratīsim.

Liza nobālēja; viss viņas augums viegli notrīsēja, bet viņa neklusēja.

— Jums jāpiedod, — viņa klusi piebilda, — ja gribat, lai arī jums tiek piedots.

— Piedot! — Lavreckis uztvēra. — Jums vispirms būtu jāzina, par ko jūs aizlūdzat! Piedot šai sievietei, uzņemot viņu atkal savā mājā, šo tukšo, bezsirdīgo radījumu! Un kas jums teica, ka viņa grib atgriezties pie manis? Apžēlojieties, viņa ar savu stāvokli pavisam apmierināta... Lieki pat runāt! Jūs nedrīkstiet pieminēt viņas vārdu. Jūs esat pārāk skaidra, jūs pat nespējat saprast tādu būtni.

— Kāpēc apvainot? — Liza ar mokām izdvesa. Kļuva pat redzams, kā trīs viņas rokas. — Jūs pats viņu pametāt, Fjodor Ivanič.

— Bet es jums saku, — Lavreckis pārtrauca, pēkšņi zaudēdams pacietību, — jūs nezināt, kas tas par radījumu!

— Kāpēc tad jūs viņu precējāt? — Liza čukstēja un nodūra acis.

Lavreckis strauji piecēlās no krēsla.

— Kāpēc es viņu precēju? Es toreiz biju jauns un nepiedzīvojis; alojos, aizrāvos ar ārēju skaistumu. Es nepazinu sievietes, neko nezināju. Lai dievs dod jums noslēgt laimīgas laulības! Bet ticiet, ne par ko nevar galvot.

— Arī es varu kļūt tikpat nelaimīga, — Liza iebilda (viņas balss sāka trīsēt), — bet tad būs jāpadodas; es neprotu runāt, tomēr, ja mēs nesamierināsimies...

Lavreckis sažņaudza rokas un piecirta ar kāju.

— Nedusmojieties, piedodiet man! — Liza strauji ieteicās.

Tajā brīdī ienāca Marja Dmitrijevna. Liza piecēlās un gribēja aiziet.

— Pagaidiet! — pēkšņi viņai uzsauca Lavreckis. — Man pie jūsu māmiņas un jums liels lūgums: apmeklējiet mani manā jaunajā mājoklī. Ziniet, man ir klavieres; pie manis viesojas Lems; tagad zied ceriņi; jūs paelposiet lauku gaisu un tai pašā dienā varēsiet atgriezties, — vai esat ar mieru?

Liza paraudzījās mātē, bet Marja Dmitri-

jevna izlikās sagurusi; taču Lavreckis neļāva viņai atvērt muti un tūlīņ noskūpstīja abas rokas. Marja Dmitrijevna, būdama allaž jūtīga pret uzmanību un nepavisam negaidījusi tādu laipnību no «tūļas», sirdī atsila un deva savu piekrišanu. Kamēr viņa vēl prātoja, kuru dienu lai nosaka, Lavreckis piegāja klāt Lizai, un, vēl juzdamies saviļņots, slepus viņai pačukstēja: «Paldies, jūs esat laba meitene; esmu vainīgs...» Un meitenes bālajā sejā atplauka liksms un kautrs smaids; arī viņas acis smaidīja — līdz šim brīdim viņa bija baiļojusies, vai tikai Lavrecki nav aizvainojusi.

— Vai Vladimirs Nikolajičs arī var braukt ar mums? — Marja Dmitrijevna ievaicājās.

— Protams, — Lavreckis atbildēja, — bet vai nebūtu labāk palikt tikai ģimenes lokā?

— Nu, bet liekas... — Marja Dmitrijevna iesāka. — Starp citu, kā gribat, — viņa piebilda.

Nolēma līdzī ņemt Ļenočku un Šuročku. Marfa Timofejevna no brauciena atteicās.

— Grūti man, gaišumiņ, — viņa sacīja, — lauzīt vecos kaulus; un kur gulēt pie tevis laikam arī nebūs; turklāt svešā gultā es nevaru aizmigt. Lai jau traucas jaunība.

Lavreckim vairs nelaimējās pabūt vienatnē ar Lizu; bet viņš tā lūkojās, ka viņai kļuva ir labi, ir mazliet kauns, ir modās žēlums pret šo cilvēku. Atvadīdamies no meitenes, viņš cieši paspieda viņas roku; palikusi viena, Liza nogrima domās.

Kad Lavreckis atgriezās mājās, viņu uz viesistabas sliekšņa sagaidīja gara auguma kalsns vīrs, ģērbies nonēsātos, zilos svārkos, ar grumbainu, bet izteiksmīgu seju, izpūrušu, sirmu vaigubārdū, ar garu, taisnu degunu un mazām, iekaisušām ačelēm. Tas bija Mihaļevičs, viņa bijušais universitātes biedrs. Lavreckis sākumā viņu nepazina, bet sirsnīgi apkampa, tikko viesis nosauca savu vārdu. Viņi nebija redzējušies kopš Maskavas laikiem. Bīra izsalcieni, jautājumi; dienas gaismā uzpeldēja sen aizmirstas atmiņas. Steigšus smēķēdams pīpi pēc pīpes, piedzerdams pa malkam tējas un plātīdamies ar garajām rokām, Mihaļevičs stāstīja Lavreckim par saviem piedzīvojumiem; tur nebija nekā sevišķi jautra, ar panākumiem savos pasākumos viņš nevarēja dižoties, — bet nemitīgi smējās aizsmakušiem, nervoziem smiekliem. Pirms mēneša viņš dabūjis vietu kādā bagāta valsts ieņēmumu nomnieka kantorī trīssimt verstis aiz O. pilsētas un, uzzinājis, ka Lavreckis pārbraucis no ārzemēm, nogriezies no ceļa, lai satiktos ar veco draugu. Mihaļevičs runāja tikpat strauji kā jaunībā, trokšņoja un iekaisa tāpat kā agrāk. Lavreckis ieminējās par saviem apstākļiem, bet Mihaļevičs viņu pārtrauca, steigšus noburkšķēdams: «Dzirdēju, brāl, dzirdēju, — kas to būtu gaidījis,» — un tūlīt novirzīja valodu uz vispārējiem prātojumiem.

— Man, brāl, — viņš sacīja, — rīt jāaizbrauc; šodien mēs, tu nu mani atvaino, vēlu dosimies pie miera. Man visādā ziņā gribas zināt, kas tu esi, kādi tavi uzskati, pārliecība, par ko esi kļuvis un ko no dzīves mācījies. (Mihaļevičs vēl lietoja trīsdesmito gadu frazeoloģiju.) Kas attiecas uz mani, tad daudzējādā ziņā esmu pārvērties, brāl: dzīves bangas uzkrita man uz krūtīm, — jā, kas to teicis? — lai gan pamatos un būtībā esmu palicis tas pats; kā agrāk ticu labam un patiesībai; bet es ne tikai ticu, — tagad tā ir mana ticības apliecība, jā gan, ticības apliecība. Paklausies, tu zini, es dažkārt saceru vārsmas; dzejas tajās nav, bet ir patiesība. Nolasīšu tev savu pēdējo dzejoli; tajā esmu izteicis savu visdziļāko pārliecību. Klausies! — Mihaļevičs sāka lasīt dzejoli, tas bija diezgan garš un beidzās ar šādām vārsēm:

Jauno jūtu visskaistāko dvesmu
Man kā bērnam steidz dvēsele gūt:
Liesmām atdots, ko pielūdzis esmu,
Tagad pielūdzu — liesmās kas zūd.

Skandēdams pēdējās divas vārsmas, Mihaļevičs gandrīz vai apraudājās; vieglas konvulsijas — spēju jūtu pazīme — pavīdēja viņa biežajās lūpās, viņa neglītā seja kļuva gaiša. Lavreckis klausījās draugā, klausījās... viņā modās protesta gars: viņu uzbudināja mūžīgi verdošā Maskavas studenta jūsma. Nebija pagājis ne stundas ceturksnis, kad viņu starpā

jau iedegās strīds, viens no tiem nebeidzamiem strīdiem, uz kuriem ir spējīgi tikai krievu cilvēki. Tāpat kā senāk, pēc ilgu gadu šķiršanās, nodzīvojuši divās dažādās pasaulēs, skaidri neizprazdami ne svešas, ne pat savas domas, pieķerdamies vārdiem un atbildēdami ar vārdiem, viņi sāka strīdēties par visabstraktākiem jautājumiem — un strīdējās tā, it kā runa būtu par abu dzīvību un nāvi; kļiedza un brēca tik skaļi, ka mājās satrūkās visi ļaudis, bet nabaga Lems, kas kopš Mihaļeviča atbraukšanas bija ieslēdzies savā istabā, jutās kā neziņā un pat sāka no kaut kā neskaidri baiļoties.

— Nu un pēc visa tā, kas tu esi? Vīlies cilvēks? — kļiedza Mihaļevičs pulksten vienos naktī.

— Vai tad vīlušies cilvēki ir tādi? — Lavreckis pretojās. — Tie visi ir bāli un slimīgi, — bet, vai gribi, es tevi pacelšu ar vienu roku.

— Nu, ja ne *vīlies*, tad *skeptiķis*, tas vēl ļaunāk. (Mihaļeviča izloksne atgādināja viņa dzimto pusi — Mazkrieviju.) Bet kādas tev tiesības būt skeptiķim? Pieņemsim, ka tev dzīvē nav laimējies; tā nebija tava vaina; tu biji piedzimis ar kaislu, mīlas pilnu sirdi, bet tevi ar varu atturēja no sievietēm; pirmajai sievietei, kas gadījās ceļā, vajadzēja tevi piekrāpt.

— Viņa mani arī piekrāpa, — Lavreckis drūmi piebilda.

— Pieņemsim, pieņemsim; un es biju likteņa

ierocis, — starp citu, ko es muldu, — nav nekāda likteņa; vecs paradums izteikties neprecīzi. Bet ko tad tas pierāda?

— Pierāda to, ka mani jau bērnībā izmežģījuši.

— Nu, bet tu saved sevi kārtībā! Tāpēc jau esi cilvēks, vīrietis; enerģijas tev atliku likām! Bet, lai nu tas būtu kā būdams, tomēr vai tad var, vai tad atļauts atsevišķu faktu, tā sakot, ietilpināt vispārējos noteikumos, — padarīt par negrozāmu likumu?

— Kas par likumu? — Lavreckis pārtrauca. — Es neatzīstu...

— Nē, tas jau tavs likums, likums, — Mihaļevičs viņu pārtrauca savukārt.

— Tu esi egoists, tā tas ir! — viņš kļiedza pēc stundas. — Tu vēlējies baudu sev, tu meklēji dzīvē laimi, tu gribēji dzīvot tikai sev...

— Ko nozīmē — baudu sev?

— Un viss tevi pievīla; viss sabruka tev zem kājām.

— Ko nozīmē — baudu sev, es vaicāju.

— Un tam bija jāsabrūk. Tālabad, ka tu meklēji atbalstu tur, kur to nevarēja rast; tālabad, ka tu cēli savu namu uz vieglām smiltīm...

— Runā skaidrāk, bez līdzībām, — *tālabad*, ka es tevi nesaprotu.

— Tālabad — lūdzu, smeijies vien — *tālabad*, ka tev trūkst ticības, trūkst sirds siltuma; prāts, tikai nožēlojamais graša prāts...

tu vienkārši esi nožēlojams, atpalcis volteriānietis — tas tu esi.

— Ko, es — volteriānietis?

— Jā, tāds pats kā tavs tēvs, un pats to i nenojaud.

— Pēc šiem vārdiem, — Lavreckis izsaukā, — man tiesība tevi nosaukt par fanātiķi!

— Ak vai! — skumji atvairīja Mihaļevičs.

— Es, par nelaimi, ne ar ko neesmu pelnījis tik cildenu apzīmējumu...

— Nu es zinu, kā tevi saukt! — kļiedza tas pats Mihaļevičs pulksten trijos naktī. — Tu neesi skeptiķis, tu neesi vīlies cilvēks, tu neesi volteriānietis, tu esi slīmests un ļaundabīgs slīmests, apzinīgs slīmests, nevis naivs slīmests. Naīvie slīmeši gul uz krāsnsaugšas un neko nedara, tāpēc ka neko neprot darīt; viņi arīdzan neko nedomā, bet tu esi domājošs cilvēks — un guli; tu gan varētu ko darīt — un neko nedari; guli pilnu vēderu, augšpēdus atlaidies, un saki: «Tā tas arīdzan pienākas gulēt, jo viss, lai cilvēki ko darītu, — viss ir tikai blēņas, tukši nieki un blēņas.»

— Bet kā tev ienāca prātā, ka es guļu? — Lavreckis nerimās. — Kāpēc tu pieņem, ka man prātā šādas domas?

— Turklāt visa jūsu varza, — turpināja nemierīgais Mihaļevičs, — esat izglītoti slīmeši. Jūs zināt, kā trūkst vāciešiem, kāda vaina frančiem un angļiem, — un jūsu nožēlojamās zināšanas jums palīdz, attaisno jūsu kauna pilno laiskumu, jūsu derdzīgo bezdarbību.

Dažs labs vēl ar to lepojas, sak, es nu gan esmu gudrinieks — guļu, bet tie, muļķi, rosās. Jā! Un ir mums arīdzan tādi kundziņi, — starp citu, to es netēmēju uz tevi, — kas visu savu mūžu pavada kaut kādā tīksmā garlaicībā, pierod pie tās, sēž tajā kā ... kā sēne krējumā, — Mihaļevičs izmeta un pats iesmējās par savu salīdzinājumu. — Ak, šī tīksmā garlaicība — tā ir krievu cilvēku bojā eja! Visu mūžu taisās strādāt, riebīgais slīmests ...

— Nu ko tu lamāties? — savukārt spiedza Lavreckis. — Strādāt, darboties ... Saki labāk, ko darīt, bet nevis lamāties, Poltavas Demostens tāds!

— Ko vēl negribēsi! To es tev vis neteikšu, brāl; tas ikvienam pašam jāzina, — ironiski atcirta Demostens. — Muižturis! Muižnieks! Un nezina, ko darīt! Trūkst ticības, citādi gan zinātu; trūkst ticības — un trūkst atklāsmes.

— Atļauj vismaz atvilkt elpu, velns ar ārā! Ļauj apskatīties! — Lavreckis lūdzās.

— Nevienu mirkli atpūtas, ne brītiņu! — Mihaļevičs izsaucās ar valdonīgu žestu. — Nevienu mirkli! Nāve negaida, un arīdzan dzīvei nav jāgaida.

— Un kad gan, kur gan ļaudis iedomājušies lāpīt slinkumu? — viņš kļiedza pulksten četros no rīta, bet nu jau aizsmakušā balsī. — Pie mums! Tagad! Krievijā! Kad katrai atsevišķai personai uzlikts pienākums, liela atbildība dieva, tautas, sevī pašā priekšā! Mēs guļam, bet laiks aiziet; mēs guļam ...

— Atļauj man piebilst, — Lavreckis, ierunājās, — ka mēs tagad nu gan neguļam, drīzāk citiem nēļaujam gulēt. Mēs kā gaiļi ķīvījamies. Paklausies, nūdien, nodziedāja jau trešie gaiļi.

Šie vārdi sasmīdināja un nomierināja Mihaļeviču. — Līdz rītam, — viņš noteica ar smaidu un iebāza pīpi repī. — Līdz rītam, — atkārtoja Lavreckis. Tomēr draugi nopļāpāja vēl kādu stundu... Starp citu, viņu balsis vairs nepacēlās, un viņu runas bija klusas, skumjas, labas runas.

Mihaļevičs aizbrauca nākamajā dienā, lai kā viņu atrunāja Lavreckis. Fjodoram Ivaničam nelaimējās draugu pārliecināt, lai paliek; tomēr izrunāties viņi izrunājās atliku likām. Izrādījās, ka Mihaļevičam nebija ne graša pie dvēseles. Lavreckis jau vakar ar nožēlu viņā bija pamanījis visas iesakņojušās trūkuma pazīmes un paradumus; drauga zābaki bija nošķiebušies, svārkiem uz muguras trūka vienas pogas, viņa rokas nepazīna cimdus, matos vīdēja spilvena dūnas; atbraucis viņš pat nedomāja palūgt nomazgāties, bet vakariņās rīja kā līdaka, ar rokām saplosīdams gaļu un ar melnajiem, spēcīgajiem zobiem trokšņaini grauздams kaulu. Izrādījās, ka dienests viņam nekādu labumu nebija atnesis, ka visas savas cerības viņš lika uz valsts ieņēmumu nomnieku, kas viņu bija pieņēmis tikai tāpēc, lai kantorī būtu «izglītots cilvēks». Un tomēr Mihaļevičs nezaudēja drosmi un dzīvoja gan kā ciniķis, gan

kā ideālists, gan kā dzejnieks, sirsnīgi rūpēdamies un raizēdamies par cilvēces likteņiem, par savu paša aicinājumu — un visai maz bēdādamies, ka nenomirst badā. Mihaļevičs nebija precējies, bet iemīlējās bez mēra un visām savām mīļajām rakstīja dzejoļus; sevišķi kvēli viņš apdziedāja kādu noslēpumainu, melnmatainu «pani»... Tiesa, klīda gan valodas, it kā šī pane esot vienkārša židiete, labi zināma daudziem kavalērijas virsniekiem... bet, ja padomā, — vai tas nav vienalga?

Ar Lemu Mihaļevičs neiedraudzējās: nepieradušo vācieti iebaidīja viņa daudzās skaļās runas, straujās manieres... Grūtdienis jau iztālēm un tūdaļ nojauš citu grūtdieni, taču vecuma dienās visai reti ar to sadraudzējas — un tur nav ko brīnīties: viņam nav ar ko dalīties, nav pat cerību.

Pirms aizbraukšanas Mihaļevičs vēl ilgi runājās ar Lavrecki, pareģoja viņam bojā eju, ja viņš neatjēgšoties, lūdzās, lai viņš nopietni rūpētos par saviem zemniekiem, minēja sevi par piemēru, teikdams, ka viņš esot šķīstījies bēdu kalvē, un tūdaļ vairākkārt nosauca sevi par laimīgu cilvēku, salīdzināja sevi ar putnu gaisā, ar liliju laukā...

— Ar melno liliju visādā ziņā, — Lavreckis piebilda.

— Ek brāl, neizliecies par aristokrātu, — Mihaļevičs labsirdīgi noteica, — bet labāk pateicies dievam, ka tavās dzīslās rit godīga

plebeja asinis. Redzu, redzu, nule tev vajadzīga kāda skaidra debesu būtne, kas tevi izrautu no tavas apatijas.

— Paldies, brāl, — Lavreckis atbildēja, — man pietiek šo debesu būtņu.

— Klusē, *ciniki!* — Mihaļevičs sauca.

— «*Ciniķi*», — Lavreckis viņu izlaboja.

— Tieši ciniki, — Mihaļevičs nemulsdams atkārtoja.

Pat sēdēdams jau tarantasā, kurā novietoja viņa plakano, dzelteno, apbrīnojami vieglo ceļasomu, viņš vēl runāja; ietinies kaut kādā spāņu apmetnī ar iesarkanu apkakli un lauvas ķetnām āķu vietā, viņš vēl aizvien klāstīja savus uzskatus par Krievijas likteņiem un vicināja gaisā melnīgsnējo roku, it kā sēdams nākotnes labklājības sēklu. Zirgi sakustējās beidzot... — Iegaumē manus trīs pēdējos vārdus! — viņš iesaucās, izliecies ar visu augumu no tarantasa un stāvēdams kājās. — Reliģija, progress un cilvēcība!... Ardievu! — Viņa galva ar dziļi uz acīm uzmaukto cepuri pagaisa. Lavreckis palika viens lievenī un neatlaidīgi lūkojās tālē uz ceļa, līdz tarantass izzuda no redzes loka. «Bet varbūt draugam pat taisnība,» viņš nodomāja, atgriezdamies mājās, «laikam gan es esmu slīmešts.» Daudzi Mihaļeviča vārdi dziļi iespiedās viņa sirdī, lai gan viņš strīdējās un draugam nepiekrita. Ja vien cilvēks ir labs, neviens to nespēj aizmirst.

Pēc divām dienām Marja Dmitrijevna, kā bija solījusies, ar visiem jauniešiem ieradās Vasiļevskā. Meitenes tūlīņ aizskrēja dārzā, bet Marja Dmitrijevna gausi apstaigāja istabas un gurdā balsī visu uzslavēja. Savu Lavrecka mājas apciemojumu viņa uzskatīja par lielas labvēlības zīmi, gandrīz vai par labdarību. Viņa vēlīgi pasmaidīja, kad Antons un Apraksija pēc vecas muižas parašas noskūpstīja viņas roku, — un vārā balsī ar deguna pieskaņu palūdza tēju. Antonam par lielu sarūgtinājumu, tēju atbraucējai kundzei pasniedza nevis viņš, lai gan bija uzvilcis adītus baltus cimdus, bet Lavrecka pieņemtais sulainis, kas, pēc vecā izteicieniem, nepavisam nezināja kārtību. Toties pie pusdienām Antons panāca savu: viņš stingri nostājās aiz Marjas Dmitrijevnas krēsla un šo vietu nevienam vairs neatdeva. Sen nepiedzīvota viesu parādīšanās Vasiļevskā sirmgalvi ir uztrauca, ir iepriecināja: viņam bija patīkami redzēt, ka ar Fjodoru Ivaniču draudzējas labi kungi. Turklāt, ne jau viņš viens pats uztraucās šajā dienā: arī Lems uztraucās. Viņš uzvilka īsiņu tabakas krāsas fraku ar smailām stērbelītēm, cieši savilka savu kakla lakatiņu, nemitīgi atkāšējās un piemīlīgi un laipni turējās sāņus. Lavreckis ar patiku manīja, ka tuvība starp viņu un Lizu turpinās; jaunava, tikko ienākusi, draudzīgi pasniedza viņam roku. Pēc

pusdienas Lems izvilkā no frakas mugurpuses kabatas, kurā allaž bāza roku, nelielu nošu žūksnīti un, sakniebis lūpas, klusēdams nolika to uz klavierēm. Tā bija romance, ko Lems iepriekšējā vakarā bija komponējis ar vec-laicīgiem vācu vārdiem, kuros tika minētas zvaigznes. Liza tūliņ apsēdās pie klavierēm un nospēlēja romanci... Ak vai! Izrādījās, ka muzika bija sarežģīta un nepatīkami samākslota; varēja manīt, ka komponists centies izteikt kaut ko kaislu, dziļu, bet nekas nav iznācis: piepūle nebija vainagojusies panākumiem. Lavreckis un Liza abi to sajuta — arī Lems to noģida: ne vārda neteikdams, viņš savu romanci atkal iebāza kabatā un pēc Lizas priekšlikuma nospēlēt to vēlreiz tikai papurināja galvu un zīmīgi noteica: «Tagad — beigas!» — saguma, sarāvās un atgāja sāņus.

Pievakarē visa sabiedrība devās makšķerēt. Dīķī aiz dārza bija daudz karūsu un šmerliņu. Marju Dmitrijevnu apsēdināja atzveltenī pie krasta pavēnī, paklāja viņai zem kājām tepīķi, iedeva vislabāko makšķeri; Antons kā vecs, pieredzējis zvejnieks piedāvāja savus pakalpojumus. Viņš cītīgi mauca tārpus, uzplīkšķināja tiem ar roku, uzspļāva un pat iemeta pats makšķeri, graciozi ar visu augumu paliekdamies uz priekšu. Marja Dmitrijevna tai pašā dienā izteicās par viņu Fjodoram Ivaničam institūta audzēknes franču valodā: *«Il n'y a plus maintenant de ces gens comme ça comme autre-*

fois.»¹ Lems ar abām meitenītēm devās tālāk, pie paša aizsprosta; Lavreckis novietojās blakus Lizai. Zivis kodās nemitīgi; izvilkās karūsas tā vien iezaigojās gaisā gan zeltainas, gan sudrabainas; meiteņu līksmās klaigas nerima; pat Marja Dmitrijevna pāris reižu liegi iespiedzās. Visretāk kodās Lavreckim un Lizai; tas laikam notika tāpēc, ka viņi mazāk par citiem pievērsa uzmanību makšķerei un ļāva pludiņiem piepeldēt pie paša krasta. Ap viņiem klusu šalca iesarkanās, garās niedres, priekšā rāmi vizēja nekustīgais ūdens, un arī viņu valodas bija rāmas. Liza stāvēja uz nelielas laipas; Lavreckis sēdēja uz nolikuša pūpolvītola stumbra; Liza bija ģērbusies baltā kleitā, ko ap viduci saņēma plata, balta lenta; salmu cepure karājās uz vienas rokas, ar otru viņa mazliet piepūlēdamās turēja līko makšķeres kātu; Lavreckis vērās viņas skaidrajā, mazliet stingrajā profilā, matos, kas bija atmesti aiz ausīm, maigajos, kā bērnam iedegušajos vaigos un domāja: «Ai, cik piemīlīgi tu šeit stāvi pie mana dīķa!» Liza viņam nepievērsās, bet lūkojās ūdenī, — pa daļai piemiegusi acis, pa daļai smaidīdama. Tuvinā liepa meta uz viņiem savu ēnu.

— Zināt ko, — Lavreckis iesāka, — esmu daudz prātojis par mūsu pēdējo sarunu un nācis pie secinājuma, ka jūs esat pārlieku laba.

— Man nepavisam nebija tāda nolūka ... — Liza atteica un nokaunējās.

¹ Tagad vairs nav tādu kalpotāju kā agrāk. (*Franc.*)

— Jūs esat laba, — Lavreckis atkārtoja. — Esmu vienkāršs cilvēks, bet jūtu, ka visiem vajag jūs mīlēt. Kaut vai Lems. Viņš jūsos nūdien iemīlējies.

Lizas uzacis nevis savilkās, bet notrīsēja; tā ar viņu notika vienmēr, ja dzirdēja ko nepatīkamu.

— Man viņš šodien šķita ļoti nožēlojams ar savu neveiksmīgo romanci, — Lavreckis atsaķa. — Jaunam būt un nemācēt — tas pānesams, bet novecot un nespēt — tas ir smagi. Un nelāgākais, ka nejūti, kad aiziet spēki. Sirmgalvīm grūti pārdzīvot tādus sitienus! ... Piesargieties, jums ķeras! ... Runā, — Lavreckis mazliet klusējis piebilda, — Vladimirs Nikolajičs esot uzrakstījis ļoti jauku romanci.

— Jā, — Liza atbildēja, — tāds nieciņš, tomēr diezgan jauks.

— Bet kā jūs domājat, — Lavreckis vaicāja, — vai viņš ir labs muziķis?

— Manuprāt, viņam ir lielas muzikālas spējas; taču viņš līdz šim muzikai nav nodevies, kā nākas.

— Tā. Bet vai viņš ir labs cilvēks?

Liza iesmējās un strauji pavērsās Lavreckī.

— Kāds dīvains jautājums! — viņa izsaucās, izvilka makšķeri un no jauna iesvieda to jo tālu.

— Kāpēc gan dīvains? Es par viņu jums vaicāju kā cilvēks, kas nesen šeit ieradies, kā radnieks.

— Kā radnieks?

— Jā. Jo, kā man šķiet, esmu jūsu tēvocis?

— Vladimiram Nikolajičam ir laba sirds, — Liza ierunājās, — viņš ir gudrs; *maman* viņu ļoti mīl.

— Bet vai jūs viņu mīlat?

— Viņš ir labs cilvēks; kāpēc lai es viņu nemīlētu?

— Tā! — Lavreckis noteica un apklusā. Viņa sejā pavīdēja pa daļai skumja, pa daļai zobgalīga izteiksme. Viņa neatlaidīgais skatiens Lizu mulsināja, bet tā nerima smaidīt. «Nu, lai dievs dod viņiem laimi!» viņš beidzot nomuršķēja it kā pie sevis un novērsās.

Liza pietvīka.

— Jūs maldāties, Fjodor Ivanič, — viņa teica, — velti jūs domājat... Bet vai jums Vladimirs Nikolajičs nepatīk? — viņa piepeši vaicāja.

— Nepatīk.

— Kāpēc?

— Pēc manām domām, tieši sirds viņam trūkst.

Smajds Lizas sejā izdzisa.

— Jūs esat radis bargi spriest par cilvēkiem, — viņa pēc ilgas klusēšanas noteica.

— Nedomāju vis. Kāda tiesība man spriest bargi par citiem, apžēlojieties, kad man pašam nepieciešama saudzība? Jeb varbūt jūs esat aizmirsusi, ka par mani nesmejas tikai tas, kam laiskums? ... Nu, bet, — viņš piebilda, — vai jūs turējāt savu solījumu?

— Kādu?

— Aizlūdzāt par mani?

— Jā, es par jums lūdzu dievu un lūdzu katru dienu. Bet jūs, lūdzu, nerunāriet par to tik vieglprātīgi!

Lavreckis sāka apgalvot Lizai, ka tas viņam nenākot ne prātā, ka viņš dziļi cienot jebkuru pārliecību; tad viņš sāka prātot par reliģiju, par tās nozīmi cilvēces vēsturē, par kristietības nozīmi...

— Par kristīgu cilvēku jābūt, — Liza ierunājās ar mazu piepūli, — nevis tāpēc, lai izzinātu debesu... un zemes lietas... bet gan tāpēc, ka ikvienam cilvēkam jāmirst.

Lavreckis piepeši pārsteigts pavērās Lizā, un viņu skatieni krustojās.

— Kādus vārdus jūs izteicāt! — viņš sacīja.

— Tie nav mani vārdi, — viņa atbildēja.

— Nav jūsu... Bet kāpēc jūs ierunājaties par nāvi?

— Nezinu. Es bieži par to domāju.

— Bieži?

— Jā.

— To nu gan neteiktu, skatoties uz jums tagad: jums ir tik liksma, gaiša seja, jūs smaidāt...

— Jā, pašreiz man ļoti jautri, — Liza naīvi piebalsoja.

Lavreckim iegribējās satvert viņas abas rokas un cieši tās saspiest...

— Liza, Liza, — iesaucās Marja Dmitrijevna, — panāc šurp, paskaties, kādu karūsu es noķēru!

— Tūlīt, *maman*, — Liza atbildēja un devās pie mātes, bet Lavreckis palika sēžam uz sava vītola. «Es ar viņu runāju tā, it kā nebūtu beigts cilvēks,» viņš nodomāja. Aiziedama Liza pakarināja savu cepuri uz zara; ar savādām, gandrīz maigām jūtām Lavreckis paraudzījās uz šo cepuri, uz tās garajām, mazliet saburzītajām lentām. Liza drīz vien atgriezās pie viņa un atkal apstājās uz laipas.

— Kāpēc tad jums liekas, ka Vladimiram Nikolajičam nav sirds? — viņa pēc kāda brītiņa vaicāja.

— Es jums jau teicu, ka varu aloties; bet gan laiks to rādīs.

Liza iegrima domās. Lavreckis sāka stāstīt par savu dzīvi Vasilevskā, par Mihaileviču, par Antonu; viņš juta nepieciešamību runāt ar Lizu, stāstīt viņai it visu, kas sakrājies sirdī: meitene tik mīli, tik uzmanīgi viņā klausījās; tās retās piezīmes un iebildumi viņam likās tik vienkārši un gudri. Viņš to Lizai pat pateica.

Meitene brīnījās.

— Vai tiešām? — viņa šaubījās. — Bet es gan domāju, ka man, tāpat kā manai istabenei Nastjai, nav *savu* vārdu. Viņa kādreiz sacīja savam līgavainim: tev laikam ar mani garlaicīgi; tu man saki tik labus vārdus, bet man savu vārdu pavisam nav.

«Un paldies dievam!» Lavreckis nodomāja.

Pa to laiku iestājās vakars, un Marja Dmitrijevna izteica vēlēšanos atgriezties mājās. Meitenes tikai ar pūlēm atrāva no dīķa, saposa ceļam. Lavreckis paskaidroja, ka pavadīšot viesus līdz pusceļam, un lika apseglot zirgu. Iesēdinādams Marju Dmitrijevnu kariatē, viņš atcerējās Lemu; tomēr sirmgalvis nebija atrodams. Tas pazuda tūlī, tiklīdz bija beigusies makšķerēšana. Antons ar viņa gados neparastu spēku aizcirta karietes durvis un pavēloši iesaucās: «Salaid, kučier!» Kariete sāka ripot. Pakalējos sēdekļos bija novietojusies Marja Dmitrijevna un Liza, priekšējos — meitenes un istabene. Vakars bija silts un rāms, un logi abās pusēs kariatēi nolaisti. Lavreckis jāja rikšos kariatēi tajā pusē, kur sēdēja Liza, uzlēcis roku uz durtiņām, viņš uzmeta pavadu uz ritmiski rikšojošā zirga kakla un retumis pārmija divus trīs vārdus ar jaunavu. Rieta blāzma bija izgaisusi; iestājās nakts, bet gaiss kļuvis pat siltāks. Marja Dmitrijevna drīz vien iesnaudās; meitenes un istabene arī aizmiga. Strauji un vienmērīgi ripoja kariete; Liza bija paliekusies uz priekšu; tikko uzlēcis mēness spīdēja viņai sejā, smaržīgais nakts vējiņš vēsmoja acīs un vaigos. Viņa jutās labi. Viņas roka atbalstījās uz karietes durtiņām līdzās Lavrecka rokai. Un arī viņš jutās labi: traucās rāmās nakts siltajā dvesmā, nenolaizdams acis no labsirdīgās, jaunās sejas, klausīdamies

jaunajā un pat čukstos skanīgajā balsī, kas teica vienkāršus, labus vārdus; viņš ir nepamanīja, ka bija nojājis pusceļu; negribēja modināt Marju Dmitrijevnu, viegli paspieda Lizas roku un teica: — Nu mēs taču esam draugi, vai ne? — Meitene pamāja ar galvu, Lavreckis apturēja zirgu. Kariete aizriboja tālāk, klusītiņām šūpodamās un līgodamās; Lavreckis soļos jāja mājup. Viņu apņēma vasaras nakts burvība; apkārt it viss likās tik negaidīti dīvains un tai pašā laikā tik sen un tik saldi pazīstams; tuvu un tālu, — bet redzams bija tālu, kaut arī acis daudz ko no redzētā neizprata, — viss slīga mierā; jauna, ziedoša dzīvība vēsmoja pat šajā mierā. Lavrecka zirgs raiti soļoja, rāmi šūpodamies uz labo un kreiso pusi; līdzās zirgam virzījās tā lielā, melnā ēna; kaut kas noslēpumaini tikams slēpās zirga soļu dipoņā, kaut kas līkums un burvīgs paipalu skaļajos kliegzienos. Zvaigznes izgausa gaišā dūmakā; nepilnais mēness vizmoja ar tvirtu mirdzumu; tā gaisma kā zila plūsma paloja debesīs un meta dūmakainu zelta zaigu uz garām slīdošajiem, vieglajiem mākonīšiem; no svaigā gaisa acīs radās viegla valgme, gaisa strāva maigi apņēma visus locēklus, kā brīva straume plūda krūtīs. Lavreckis baudīja un pats priecājās par savu baudu. «Nu, mēs vēl dzīvosim,» viņš domāja, «ne jau gluži mūs nomocījusi...» Viņš nepabeidza, kas... Tad viņš sāka domāt par Lizu, par to, ka nezina, vai viņa mīl Panšinu; par to, ka, būtu

viņš saticies ar Lizu citos apstākļos, diezin kas tad notiktu; ka viņš saprot Lemu, lai gan Lizai nav «savu» vārdu. Bet tas nav tiesa: viņai ir savi vārdi... «Nerunājiet par to vieglprātīgi,» Lavreckis atcerējās. Ilgi viņš jāja, nodūris galvu, tad saslējās un klusi izdvesa:

Liesmām atdots, ko pielūdzis esmu,
Tagad pielūdzu — liesmās kas zūd... —

bet tūlīņ uzsita zirgam ar pātagu un aizauļoja līdz pat mājām.

Nokāpdams no zirga, viņš pēdējo reizi pavērās atpakaļ, nevilus un pateicīgi smaidīdams. Nakts — klusā, mīlīgā nakts apņēma kalnus un ielejas; iztālēm no tās smaržīgajām dzīlēm, diezin no kurienes — vai no debesīm vai zemes, vēsmoja kluss un liegs siltums. Lavreckis nosūtīja pēdējo sveicienu Lizai un devās uz lieveni.

Nākamā diena pagāja diezgan gausi. No rīta lija lietus; Lems skatījās caur pieri un cieši cieši saknieba lūpas, it kā dodams sev zvērestu tās nekad vairs neatvērt. Iedams gulēt, Lavreckis paņēma sev līdzīgu gultā veselu kaudzi franču laikrakstu, kas jau vairāk nekā divas nedēļas bija gulējuši uz viņa galda neatvērti. Vienaldzīgi viņš sāka noplēst bandroles un pārļaut acis laikrakstu slejām, kurās, starp citu, nebija nekā jauna. Viņš jau gribēja laikrakstus mest projām — un pēkšņi kā dzelts izlēca no gultas. Kāda laikraksta feļetonā mums jau pazīstamais msjē Žils paziņoja

saviem lasītājiem «skumjo vēsti». «Daiļā, burvīgā maskaviete,» viņš rakstīja, «viena no modes karalienēm, Parīzes šalonu rota *Madame de Lavretzki* pēkšņi mirusi,» — un šī vēsts, diemžēl, esot pārāk patiesa, Žila kungs par to tikko uzzinājis. «Viņš esot bijis,» tā viņš turpināja, «varētu sacīt, nelaiķes draugs...»

Lavreckis apgērbās, izgāja dārzā un līdz pašam rītam staigāja šurp un turp allaž pa vienu un to pašu aleju.

XXVIII

Nākamajā rītā, dzerot tēju, Lems lūdza Lavrecki dot viņam zirgus, lai varētu atgriezties pilsētā. — Man laiks ķerties pie darba, proti, pie stundām, — sirmgalvis piebilda, — citādi es šeit tikai velti zaudēju laiku. — Lavreckis viņam tūlī neatbildēja — viņš šķita izklaidīgs. — Labi, — viņš beidzot ierunājās, — es braukšu kopā ar jums. — Bez kalpotāja palīdzības, sēkdams un sirdīdamies Lems kārtoja savu nelielo ceļasomu, saplēsa un sadedzināja dažas nošu papīra lapas. Piebrauca zirgus. Iziedams no kabineta, Lavreckis iebāza kabatā vakardienas laikraksta numuru. Visu ceļu viņi runāja maz: ikviens bija nodarbināts ar savām domām un priecājās, ka otrs viņu netraucē. Šķīrās viņi diezgan vēsi, kas, starp citu, bieži notiek Krievijā draugu starpā. Lavreckis aizveda sirmgalvi līdz viņa mājiņai;

vecītis izkāpa, paņēma savu ceļasomu un, nepasniedzams draugam roku (viņš ar abām rokām turēja ceļasomu, piespiedis to pie krūtīm), pat viņā nepalūkodamies, sacīja krievu valodā: «Ardievu!» — «Ardievu!» atkārtoja Lavreckis un pavēlēja kučierim braukt uz mājām. Viņš katram gadījumam O. pilsētā irēja dzīvokli. Uzrakstījis dažas vēstules un uz ātru roku pāēdis pusdienu, Lavreckis devās pie Kaļitiniem. Viesistabā viņš satika tikai Panšinu, kas paskaidroja, ka Marja Dmitrijevna drīz iznākšot, un tūlī ļoti laipni sāka ar viņu sarunāties. Līdz šai dienai Panšins pret Lavrecki izturējās ne nu tieši augstprātīgi, tomēr ar zināmu pārākuma apziņu, bet Liza, stāstīdama viņam par savu vakardienas braucienu, atsaucās par Lavrecki kā par lielisku un gudru cilvēku; ar to pietika: šis «lieliskais» cilvēks jāiekaro. Panšins iesāka, paglaimodams Lavreckim, aprakstīdams to sajūsmu, ar kādu, pēc viņa izteicieniem, visa Marjas Dmitrijevnas ģimene atsaukusies par Vasilevsku, tad, pēc sava paraduma veikli pievērsies sev pašam, sāka runāt par savu nodarbošanos, klāstīja savus uzskatus par dzīvi, sabiedrību un dienestu; ieminējās pāris vārdu par Krievijas nākotni, par to, ka gubernatori jāturot stingri; tūlī ļoti jautri pazobojās pats par sevi un piebilda, ka, starp citu, Pēterburgā viņam uzdevuši «*de populariser l'idée du cadastre*»¹. Viņš runāja diezgan ilgi, ar pavisām pašpārlicinātību atrisinādam

¹ Popularizēt kadastra ideju. (*Franc.*)

visas grūtības un ar vissvarīgākajiem administratīviem un politiskiem jautājumiem rotaļādamies kā burvju mākslinieks ar bumbām. Izteicieni «tā, lūk, es rīkotos, ja būtu pie valdīšanas», «jūs kā gudrs cilvēks tūliņ ar mani būsiet viens prātis» tā vien šaudījās viņam uz mēles. Lavreckis salti klausījās Panšina spriedelēšanā: viņam nepatika šis skaistais, gudrais un nepiespiesti elegantais cilvēks ar savu gaišo smaidu, pieklājīgo balsi un vērīgajām acīm. Panšins ar viņam parasto smalko nojausmu izprast otra cilvēka izjūtas drīz vien uzminēja, ka nav visai patīkams sarunu biedram, un, aizbildinādamies ar ticamu ieganstu, aizgāja, sevī nolemdams, ka Lavreckis varbūt ir lielisks cilvēks, tomēr nesimpatisks «aigri»¹ un «en somme»² mazliet jocīgs. Marja Dmitrijevna ienāca Gedeonovska pavadībā; tad ieradās Marfa Timofejevna ar Lizu; viņām sekoja citi mājinieki; vēlāk atbrauca arī muzikas mīļotāja Beļņicina — maza, trausla dāma ar gandrīz bērnišķīgu, gudru un skaistu sejiņu, ģērbusies čaukstošās, melnās drēbēs; ar resnām zelta aprocēm izgreznotajās rokās viņa turēja raibu vēdekli; ieradās arī viņas vīrs, sārtaidzis, tukls cilvēks lielām kājām un rokām, gaišām uzacīm un ar nekustīgu smaidu biežajās lūpās; būdama viesos, sieva nekad ar vīru nerunāja, bet mājās maiguma brīžos sauca viņu par savu sivēniņu. Atgriezās Pan-

¹ Igņa. (*Franc.*)

² Kopsummā. (*Franc.*)

šins; istabās sāka drūzmēties un čalot ļaudis. Lavreckim tāds cilvēku jūklis derdzās; it īpaši kaitināja Beļeņicina, kas tā vien blenza uz viņu ar lorneti. Viņš aizietu tūliņ, ja neaizturētu Liza; viņam gribējās pateikt tai vienatnē pāris vārdu, tomēr Lavreckis ilgi nevarēja notvert izdevīgu mirkli un apmierinājās ar to, ka, klusībā priecādamies, sekoja tai ar skatienu; jaunavas seja nekad viņam nebija šķitusi cēlāka un piemīlīgāka. Liza sevišķi izcēlās Beļeņicinas klātienē. Pēdējā nerimtīgi rosījās krēslā, raustīja šauros pleciņus, smējās izlūtinātas sievietes smiekliem un lāgiem piemiedza, lāgiem plati ieplēta acis. Liza sēdēja rāmi, skatījās taisni un nemaz nesmējās. Mājas māte apsēdās spēlēt kārtis ar Marfu Timofejevnu, Beļeņicinu un Gedeonovski, kas spēlēja gauži lēnām, pastāvīgi kļūdījās, mirkšķināja acis un slaucīja seju ar mutautiņu. Panšins pieņēma grūtsirdīgu izskatu, izteicās strupi, daudznozīmīgi un skumji, — gluži kā mākslinieks, kas sevi vēl nav parādījis, — bet, lai gan Beļeņicina ļoti ar viņu koķetēja un visai lūdza, viņš tomēr atteicās nodziedāt savu romanci: viņu traucēja Lavreckis. Fjodors Ivaničs arī runāja maz; viņa sejas savādā izteiksme tūliņ pārsteidza Lizu, tikko viņš bija ienācis istabā; meitene uzreiz nojauta, ka Lavreckim kas sakāms, bet, pati nezinādama, kāpēc, bailojās viņu izjautāt. Beidzot, iedama zālē, lai ielietu tēju, Liza nevilus pagrieza galvu uz Lavrecka pusi. Viņš tūliņ tai sekoja.

— Kas jums noticis? — viņa jautāja, lik-
dama tējkannu uz patvāra.

— Bet vai tad jūs ko pamanījāt? — viņš
atvaicāja.

— Jūs šodien neesat tāds, kādu jūs esmu
redzējusi līdz šim.

Lavreckis noliecās pāri galdam.

— Es gribēju, — viņš iesāka, — pateikt
jums kādu ziņu, bet tagad tas nav iespē-
jams. — Starp citu, izlasiet to, kas šajā fele-
tonā pasvītrots ar zīmuli, — viņš piebilda,
iedodams viņai līdzīgu paņemto laikrakstu.
— Lūdzu, neizpaužiet to; rīt no rīta es pie
jums atnākšu.

Liza jutās pārsteigta... Uz sliekšņa parādī-
jās Panšins; laikrakstu Liza iebāza kabatā.

— Vai jūs esat lasījusi Obermani, Lizaveta
Mihailovna? — domīgi iejautājās Panšins.

Liza viņam atbildēja, garām ejot, un devās
augšā savā istabā. Lavreckis atgriezās vies-
istabā un piegāja pie spēļu galda. Marfa Timo-
fejevna, atraisījusi cepurītes lentas, pietvī-
kusi sāka viņam sūdzēties par savu partneri
Gedeonovski, kas, pēc viņas izteicieniem,
neprotot izspēlēt.

— Redzams, kārtis spēlēt, — viņa teica,
— nav vis sacerēt blēņas.

Gedeonovskis turpināja mirkšķināt acis un
slaucīties. Liza atgriezās viesistabā un apsēdās
istabas stūrī; Lavreckis pavērās viņā, viņu
skatieni krustojās, — un abus pārņēma gan-
drīz vai bailes. Viņš meitenes sejā izlasīja

neziņu un it kā slepenu pārmetumu. Parunāties ar Lizu, lai arī kā viņš gribēja, nevarēja; palikt vienā istabā ar viņu kā viesim starp viesiem bija smagi: Lavreckis nolēma aiziet. Atvaidīdamies no Lizas, viņš paguva vēlreiz pateikt, ka atnāksot rīt, un piebilda, ka paļaujoties uz tās draudzību.

— Atnāciet! — viņa atbildēja ar to pašu neziņas izteiksmi sejā.

Panšins pēc Lavrecka aiziešanas atžirga; viņš sāka dot padomus Gedeonovskim, zobgalīgi lakstojās ar Beļepicinu un beidzot nodziedāja savu romanci. Taču uz Lizu viņš lūkojās un runājās ar to kā iepriekš: nozīmīgi un mazliet skumji.

Bet Lavreckis atkal negulēja visu nakti. Viņš nejutās skumji, neuztraucās, bija pilnīgi mierīgs, tomēr gulēt nevarēja. Viņš pat neatcerējās bijušos laikus; vienkārši lūkojās savā dzīvē: sirds pukstēja smagi un vienmērīgi; stundas aizritēja, bet viņš nedomāja par miegu. Lāgiem viņam tikai galvā iedzirkstījās doma: «Tas taču nav tiesa, tas viss ir blēņas,» — un viņš norima, nodūra galvu un no jauna sāka ielūkoties savā dzīvē.

XXIX

Marja Dmitrijevna Lavrecki pieņēma ne visai laipni, kad viņš nākamajā dienā ieradās viņas mājā. «Nu gan pasācis,» viņa nedomāja. Pats Lavreckis viņai lāgā nepatika, un

arī Panšins, kura ietekmē viņa atradās, vakar visai viltīgi un pavisma bija paslavējis Lavrecki. Neuzskatīdama viņu par viesi un domādama, ka ar radnieku — gandrīz vai savu cilvēku — nav ko noņemties, viņa jau pēc pusstundas Lavrecki pameta vienu ar Lizu, un viņi abi pastaigājās pa dārza aleju. Ļenočka un Šuročka dažus soļus no viņiem skraidelēja pa puķu dārzu.

Liza bija mierīga, kā parasti, tomēr mazliet bālāka. Viņa izņēma no kabatas un pasniedza Lavreckim sīki salocīto laikraksta lapu.

— Tas ir briesmīgi, — viņa izdvesa.

Lavreckis neatbildēja.

— Un varbūt tas nemaz nav tiesa, — Liza piebilda.

— Tāpēc es arī jūs lūdzu nevienam par to neko neteikt.

Liza pagāja dažus soļus.

— Sakiet, — viņa iesāka, — jūs neesat noskumis? It nemaz?

— Es pats nezinu, ko izjūtu, — Lavreckis atbildēja.

— Bet jūs taču viņu agrāk mīlējāt?

— Mīlēju.

— Ļoti?

— Ļoti.

— Un neesat apbēdināts par viņas nāvi?

— Ne jau tagad viņa man mirusi.

— Tas ir grēks, ko jūs runājat... Nedusmojieties uz mani! Jūs mani saucat par savu draugu: draugs var sacīt visu. Man, nudien,

mazliet baigi... Vakar jūsu seja izskatījās tik nelāga... Atcerieties, nesen jūs par viņu sūdzējāties! Bet viņas toreiz varbūt vairs nebija šajā pasaulē. Tas ir baigi. It kā tas jums būtu uzsūtīts par sodu.

Lavreckis rūgti iesmējās.

— Jūs tā domājat?... Vismaz tagad es esmu brīvs.

Liza viegli notrīsēja.

— Pietiek, nerunājiet tā! Ko jums līdz jūsu brīvība? Nevis par to jums tagad jādomā, bet par piedošanu...

— Es viņai jau sen esmu piedēvis, — Lavreckis pārtrauca un atmeta ar roku.

— Nē, ne tas, — Liza atbildēja un pietvika. — Jūs mani neesat sapratis. Jums jā-rūpējas, lai jums piedotu...

— Kas lai man piedod?

— Kas? Dievs. Kas gan cits mums var piedot, ja ne dievs?

Lavreckis satvēra viņas roku.

— Ak Lizaveta Mihailovna, ticiet man! Es jau tā tik diezgan sodīts. Esmu visu izpircis, ticiet!

— To jūs nevarat zināt, — Liza paklusi noteica. — Jūs esat aizmirsis — vēl nesen, kad jūs ar mani runājāt, — jūs viņai negribējāt piedot...

Abi klusēdami pagājās pa aleju.

— Bet jūsu meita? — Liza pēkšņi ievaicājās un apstājās.

Lavreckis satrūkās.

— Ak, esiet mierīga! — Esmu jau nosūtījis vēstules uz visām pusēm. Manas meitas, kā jūs viņu... kā jūs sakāt... manas meitas nākotne ir nodrošināta. Esiet bez rūpēm!

Liza skumji pasmaidīja.

— Tomēr jums taisnība, — Lavreckis turpināja, — ko lai es iesāku ar savu brīvību? Kam man tā?

— Kad jūs saņēmət šo laikrakstu? — Liza vaicāja, neatbildējama uz viņa jautājumu.

— Otrajā dienā pēc jūsu apciemojuma.

— Un vai tiešām... vai tiešām jūs pat neapraudājāties?

— Nē. Es biju pārsteigts; bet kur lai rodas asaras? Raudāt par bijušo — tas viss mani jau sadedzis. Pati sievas rīcība manu laimi nesagrāva, bet tikai pierādīja, ka tās nekad nav bijis. Par ko tad lai raud! Starp citu, kas zina? Es varbūt justos vairāk apbēdināts, ja šo ziņu būtu saņēmis pirms divām nedēļām...

— Pirms divām nedēļām? — Liza atvaicāja. — Bet kas tad noticis šajās divās nedēļās?

Lavreckis neatbildēja, un Liza pietvīka vēl vairāk.

— Jā, jā, jūs uzminējāt, — Lavreckis piepeši izsaucās, — šajās divās nedēļās es uzzināju, ko nozīmē skaidra sievietes sirds, un mana pagātne vēl vairāk no manis attālinājas...

Liza samulsa un klusi devās uz puķu dārzu pie Ļenočkas un Šuročkas.

— Bet es esmu apmierināts, ka parādīju jums šo laikrakstu, — Lavreckis sacīja, viņai sekodams. — Esmu jau pieradis neko no jums neslēpt un ceru, ka jūs man parādīsiet tādu pašu uzticību.

— Jūs tā domājat? — Liza ierunājās un apstājās. — Tādā gadījumā man vajadzētu... ak, nē! Tas nav iespējams.

— Ko tad? Runāji, runāji!

— Nudien, man liekas, ka nevajadzētu... Bet, starp citu, — Liza piebilda, smaidot pievērsdamās Lavreckim. — Pusvalširdība nav valširdība. Ziniet, es šodien saņēmu vēstuli.

— No Panšina.

— Jā, no viņa... Kā jūs to zināt?

— Viņš izlūdzas jūsu roku?

— Jā, — Liza piebilda un tieši un nopietni palūkojās Lavreckim acīs.

Lavreckis savukārt nopietni pavērās Lizā.

— Nu, un ko jūs viņam atbildējāt? — viņš beidzot vaicāja.

— Es nezinu, ko atbildēt, — Liza atteica un nolaida saliktās rokas.

— Kā? Jūs taču viņu mīlat?

— Jā, viņš man patīk; viņš liekas labs cilvēks.

— To pašu un tādiem pašiem vārdiem jūs man teicāt pirms trim dienām. Es gribu zināt, vai jūs viņu mīlat ar tām spēcīgām, kaislām jūtām, kādas mēs mēdzam saukt par mīlestību?

— Tā kā jūs to saprotat — nē.

— Jūs neesat viņā iemīlējusies?

- Nē. Bet vai tas vajadzīgs?
- Kā?
- Māmiņai viņš patīk, — Liza turpināja,
— viņš ir labs; man pret viņu nav ko iebilst.
- Bet jūs tomēr svārstāties?
- Jā... un varbūt — tur vainīgs esat jūs,
jūsu vārdi. Atcerieties, ko man teicāt aizvakar?
Bet tā ir vājība...
- Ak mīlais bērns! — Lavreckis pēkšņi izsaucās, un viņa balss ietrīsējās. — Negudrojiet, nesauciet par vājību jūsu sirds kliegzienu, ja sirds negrib atdoties bez mīlestības. Neuzņemieties tik briesmīgu atbildību tā cilvēka priekšā, kuru jūs nemīlat un kuram gribat piederēt...
- Es klausos, es neko uz sevis neuzņemos, — Liza sacīja.
- Paklausiet savai sirdij; tā jums pateiks patiesību, — Lavreckis viņu pārtrauca. — Piedze, saprāts — tas viss ir nieki un blēņas! Nenolaupiet sev labāko, vienīgo laimi zemes virsū!
- Un to sakāt jūs, Fjodor Ivanič? Jūs pats apprecējāties aiz mīlestības — un vai jūs bijāt laimīgs?
- Lavreckis noplātīja rokas.
- Ak, nerunājiet par mani! Jūs to nespējat pat saprast, ko jauns, nepiedzīvojis, riebiģi audzināts puika var uzskatīt par mīlestību!... Jā, un galu galā kāpēc sevi apmelot? Es nule jums sacīju, ka neesmu iepazinies ar laimi... Nē! Esmu bijis laimīgs!

— Manuprāt, Fjodor Ivanič, — Liza runāja tālāk klusinātā balsī (kad viņa nebija vienis prātis ar savu sarunu biedru, viņa allaž klusināja balsi, turklāt jūtot lielu satraukumu), — laime zemes virsū nav atkarīga no mums...

— No mums, no mums, ticiet man! — Viņš satvēra abas viņas rokas. Liza nobālēja un gandrīz ar izbailēm, tomēr uzmanīgi viņā palūkojās. — Ja tikai mēs paši nesabojātu savu dzīvi. Citiem cilvēkiem laulība aiz mīlestības var būt nelaime, bet tikai ne jums, ar jūsu rāmo iedabu, ar jūsu skaidro sirdi! Es jūs lūdzu, neprecieties bez mīlestības, aiz pienākuma jūtām, aiz atteikšanās vai... Tā ir tā pati neticība, tas pats aprēķins — un vēl ļaunāks. Ticiet man — man ir tiesība tā runāt: esmu dārgi samaksājis par šo tiesību. Un ja jūsu dievs...

Tajā mirklī Lavreckis pamanīja, ka Lizai blakus stāv Ļenočka un Šuročka un klusā izbrīnā noraugās uz viņu. Viņš palaida vaļā Lizas rokas, strauji pateica: — Lūdzu, atvaiņojiet mani! — un devās uz mājas pusi.

— Tikai vienu es jums lūdzu, — viņš at sāka, atgriezdamies pie Lizas. — Neizšķirieties tūlī, pagaidiet, padomājiet par to, ko es jums teicu! Pat ja jūs man neticētu, ja izšķirtos par laulībām aiz aprēķina, — pat tādā gadījumā jums nevajag precēt Panšinu: viņš nevar būt jūsu vīrs... Vai nav tiesa, jūs man apsolāt nesteigties?

Liza gribēja atbildēt Lavreckim un nepateica

ne vārda — nevis tāpēc, ka izšķīrās «pasteigties», bet gan tāpēc, ka viņas sirds pārāk spēji pukstēja un jūtas, līdzīgas bailēm, aizžņaudza elpu.

XXX

Aiziedams no Kaļitiniem, Lavreckis satikās ar Panšinu; viņi salti viens otram palocījās. Lavreckis pārnāca savā dzīvoklī un ieslēdzās. Viņu pārņēma jūtas, kādas diezin vai kad bija pārdzīvojis. Cik nesen vēl atradās «rāmas stingmes» stāvoklī! Cik nesen vēl jutās, kā pats izteicās, pašā upes dzelmē! Kas tad pārvērtā viņa stāvokli? Kas iznesa viņu virspusē, uz līmeņa? Vai gan visparastākā, nenovēršamā, lai gan allaž negaidītā nejaušība: nāve? Jā; tomēr viņš mazāk domāja par savas sievas nāvi, par savu brīvību nekā par to — kādu atbildi Liza dos Panšinam. Viņš juta, ka pēdējo triju dienu laikā sācis meitenē raudzīties pavisam citādām acīm; atcerējās, ka, atgriezdamies mājās un nakts klusumā domādams par viņu, pats sev bija teicis: «Ķaut...» Šis «ķaut», attiekdams uz viņa pagātņi, uz neiespējamo, — piepildījies, lai gan ne tā, kā viņš to cerēja, — tomēr ar brīvību vien vēl par maz. «Viņa paklausīs māti,» Lavreckis domāja, «apprecēsies ar Panšinu; bet, ja viņa tam pat atteiks, vai gan man tas nav vienalga?» Iedams garām spogulim, viņš nevilus pavērās savā sejā un paraustīja plecus.

Diena šajās pārdomās aizritēja ātri; iestājās vakars. Lavreckis devās pie Kaļitiniem. Viņš gāja strauji, tomēr pret viņu māju palēnināja soļus. Pie lieveņa stāvēja Panšina rati. «Nu,» Lavreckis nodomāja, «nebūšu egoists,» — un iegāja mājā. Mājā viņš nevienu nesatika, un viesistabā valdīja klusums; viņš atvēra durvis un ieraudzīja Marju Dmitrijevnu spēlējot piketu ar Panšinu. Panšins klusēdams pret viņu palocījās, bet mājasmāte izsaucās: «Cik negaidīt!» — un mazliet sarauca uzacis. Lavreckis apsēdās pie viņas un sāka lūkoties tās kārtīs.

— Vai tad jūs protat piketu? — viņa ievaicājās ar mazliet apslēptu īgnumu un tūlī paskaidroja, ka nepareizi atmetusi kārti.

Panšins saskaitīja deviņdesmit un ar stingru un cienīgu izteiksmi sejā sāka godbijīgi un mierīgi ņemt stiķus. Tā jāspēlē diplomātiem; droši vien tā viņš arī spēlēja Pēterburgā ar kādu iespaidīgu lielmani, kam vēlējās iedvest labvēlīgas domas par savu solīdumu un briedumu. «Simt viens, simt divi, sirdis, simt trīs,» vienmērīgi skanēja viņa balss, un Lavreckis nespēja saprast, vai balsī skan pārmetums vai pašapmierinātība.

— Vai varētu satikt Marfu Timofejevnu? — Lavreckis vaicāja, manīdams, ka Panšins vēl cienīgāk sāka jaukt kārtis. Nu viņā vairs nebija ne vēsts no mākslinieka.

— Es domāju, ka var. Viņa ir augšā, savās

istabās, — Marja Dmitrijevna atbildēja. — Pajautājiet!

Lavreckis devās augšā. Arī Marfu Timofejevu viņš sastapa pie kārtīm: viņa ar Nastasju Karpovnu spēlēja «durakus». Roska sāka riet; taču abas vecītes viņu saņēma laipni; sevišķi Marfa Timofejevna šķita esam labā omā.

— Re, Fedja! Laipni lūdzam, — viņa to uzrunāja, — sēdies, dārgais. Mēs tūlī beigsim. Vai vēlies ievārījumu? Šuročka, pasniedz viņam burciņu ar zemenēm! Negribi? Nu, tad pasēdi tā, bet smēķēt gan nesmēķē, nevaru pānest jūsu tabaku, arī Matrozis no tās šķauda vien.

Lavreckis steidzās apgalvot, ka nemaz arī negribot smēķēt.

— Vai lejā bijī? — sirmgalve turpināja. — Ko tur satiki? Vai Panšins vēl vienmēr tur klimst? Vai Lizu redzēji? Nē? Viņa dzīrās atnākt šurp... Nu tur jau viņa ir, te vilku pieņem, te vilks klāt.

Liza ienāca istabā un, ieraudzījusi Lavrecki, pietvīka.

— Es pie jums uz mazu brītiņu, Marfa Timofejevna, — viņa iesāka.

— Kāpēc uz brītiņu? — vecīte attrauca. — Esat gan jūs, jaunās meičas, kustīgas! Redzi, man ir viesis, patērē ar viņu, pakavē viņam laiku!

Liza apsēdās uz krēsla malas, pacēla acis uz Lavrecki — un juta, ka nevarēja tam neteikt, kā

beigusies viņas tikšanās ar Panšinu. Bet kā lai to izdara? Viņa ir kaunējās, ir jutās neveikli. Nav sen, kā iepazinās ar šo cilvēku, kas reti apmeklē baznīcu un tik vienaldzīgi pārdzīvo savas sievas nāvi, bet viņa jau stāsta tam savus noslēpumus... Tiesa, Lavreckis ņem dalību viņas dzīvē; viņa pati tam tic, un viņš to valdzina; tomēr Liza sajuta kaunu, it kā viņas jaunavas tīrajā istabiņā būtu ienācis svešinieks.

Marfa Timofejevna nāca meitenei palīgā.

— Ja tu viņam nekavēsi laiku, — vecīte ierunājās, — kas tad ar viņu, nabadziņu, parunāsies? Es viņam esmu pārāk veca, man viņš pārlietu gudrs, bet Nastasjai Karpovnai — par vecu; viņa interesējas tikai par jauniņiem.

— Kā lai es izklaidēju Fjodoru Ivaniču? — Liza jautāja. — Ja viņš vēlas, es labāk viņam kaut ko nospēlēšu uz klavierēm, — viņa nedroši piebilda.

— Lieliski; tu man esi gudriniece, — Marfa Timofejevna atbildēja. — Ējiet, mīļie, lejā; kad beigsiet, tad atnāciet; bet es palieku durakos, taisni neērti, gribu atspēlēties.

Liza piecēlās. Lavreckis viņai sekoja. Ejot lejup pa kāpnēm, Liza apstājās.

— Ir tiesa, ja saka, — viņa iesāka, — ka cilvēka sirds esot pārpilna pretrunām. Jūsu piemēram vajadzētu mani izbiedēt, modināt neuzticību pret laulībām aiz mīlestības, bet es...

— Jūs viņam atteicāt? — Lavreckis pārtrauca.

— Nē; bet arī nedevu savu piekrišanu. Es viņam pateicu visu, ko jūtu, un lūdzu pagaidīt. Vai jūs esat apmierināts? — viņa, ātri pasmaidīdama, piebilda un, viegli pieskardamās ar roku margām, aizsteidzās pa kāpnēm.

— Ko lai jums spēlēju? — Liza vaicāja, paceldama klavieru vāku.

— Ko gribat, — Lavreckis atteica un apsēdās tā, lai varētu viņā lūkoties.

Liza sāka spēlēt un ilgi nenovērsa skatienu no saviem pirkstiem. Viņa beidzot pavērās Lavreckī un rima spēlēt: tik savāda un dīvaina šķita tā seja.

— Kas jums noticis? — viņa vaicāja.

— Nekas, — viņš atteica, — man ir gaužām labi; es priecājos jūsu dēļ, esmu priecīgs jūs redzēt — turpiniet.

— Man šķiet, — Liza pēc kāda brītiņa atsāka, — ja viņš tiešām mani mīlētu, viņš nebūtu rakstījis to vēstuli; viņam vajadzēja noģist, ka tagad es tam nevaru atbildēt.

— Tas nav svarīgi, — Lavreckis izsaucās, — svarīgi tas, ka jūs viņu nemīlat.

— Liecieties mierā, kas tās par runām! Man visu laiku rēgojas jūsu nēlaikē sieva, un no jums man bail.

— Vai nav tiesa, Voldemār, mana Lizete spēlē ļoti jauki? — tai pašā laikā Marja Dmitrijeva vaicāja Panšinam.

— Jā, — Panšins atbildēja, — ļoti jauki.

Marja Dmitrijevna maigi paraudzījās uz savu jauno partneri, bet tas pieņēma vēl svarīgāku un rūpju pilnu izskatu un pieteica četrpadsmit karaļus.

XXXI

Lavreckis nebija vairs jauns cilvēks; viņš nevarēja ilgi sevī aloties jūtās, kādas viņā modināja Liza; tai pašā dienā viņš pilnīgi pārliecinājās, ka ir viņu iemīlējis. Daudz prieka viņam šī pārliecība nesniedza. «Vai tiešām,» viņš nodomāja, «man, trīsdesmit piecus gadus vecam vīram, nav nekā cita ko darīt kā atkal ielikt savu sirdi sievietes rokās? Tomēr Lizu nevar salīdzināt ar *to*: viņa no manis neprasītu kauna pilnus upurus; viņa mani neatrautu no manām nodarbībām; viņa pati mani iedvesmotu godīgam, nopietnam darbam, un mēs abi dotos uz priekšu, pretī jaukam mērķim. Jā,» viņš nobeidza savas pārdomas, «tas viss ir labi, bet slikti tas, ka Liza nemaz negribēs iet kopā ar mani. Ne par velti viņa sacīja, ka es viņai iedvešot bailes. Toties arī Panšinu viņa nemīl... Vājš mierinājums!»

Lavreckis aizbrauca uz Vasiļevsku, bet nēnodzīvoja tur pat ne četras dienas — tik garlaicīgi viņam šķita. Viņu nomāca arī gaidas: Zila kunga ziņojumam bija nepieciešams apstiprinājums, bet viņš nesaņēma it nekādu vēstuļu. Lavreckis atgriezās pilsētā un pavadīja

visu vakaru pie Kaļitiniem. Viņš viegli noma-
nīja, ka Marja Dmitrijevna ir pret viņu paīgna;
taču viņam laimējās mājas māti noskaņot lab-
vēlīgāk, paspēlējot viņai rubļu piecpadsmit
piketā, — un viņš pavadīja gandrīz pusstundu
vienatnē ar Lizu, lai gan māte viņai vēl vakar
bija ieteikusi nebūt pārlietu familiārai ar cil-
vēku, *qui a un si grand ridicule*¹. Viņš noma-
nīja Lizā pārmaiņu: meitene bija kļuvusi it kā
domīgāka, parāja, kāpēc nebija ieradies, un
vaicāja, vai viņš citudien neies uz baznīcu.
(Nākošā diena bija svētdiena.)

— Nāciet, — viņa teica, iekām viņš paguva
atbildēt, — mēs kopīgi aizlūgsim par *viņas*
dvēseli. — Tad piebilda, ka nezinot, ko darīt,
vai viņai esot tiesības likt Panšinam ilgāk
gaidīt tās lēmumu.

— Kāpēc? — Lavreckis vaicāja.

— Tāpēc, — viņa atbildēja, — ka jau tagad
sāku nojaust, kāds šis lēmums būs.

Viņa paskaidroja, ka sāpot galva, un aiz-
gāja augšā savā istabā, vilcinādamās pasnie-
dzot Lavreckim pirkstu galiņus.

Nākamajā dienā Lavreckis devās uz diev-
kalpojumu. Liza jau bija baznīcā, kad atnāca
viņš. Viņa to pamanīja, lai gan nepagriezās uz
tā pusi. Liza sirsnīgi lūdza dievu; klusi staroja
viņas acis, klusi noliecās un pacēlās galva.
Lavreckis jūta, ka meitene lūdz arī par
viņu, — un brīnišķīgs aizkustinājums pārņēma

¹ Kurā tik daudz smieklīga. (*Franc.*)

tā sirdi. Viņam bija ir labi, ir tā kā mazliet kauns. Svinīgi stāvošie ļaudis, mīļās sejas, saskanīgā dziedāšana, vīraka smarža, garie, slīpie stari no logiem, pat sienu un velvju tumsa — viss aizkustināja sirdi. Sen viņš nebija bijis baznīcā, sen nebija lūdzis dievu: arī nule viņš neteica nekādus lūgšanas vārdus — pat nelūdās, — bet kaut uz mirkli, ja ne ar miesu, tad ar visām savām domām zemojās un bijīgi noliecās pie zemes. Viņš atcerējās, ka bērnībā baznīcā allaž bija lūdzis dievu tik ilgi, kamēr juta sev uz pieres it kā dzīvīgu pieskārienu. «Tas ir sargeņģelis,» viņš toreiz domāja, «kas mani pieņem, uzspiežot man izredzētā zīmogu.» Lavreckis palūkojās uz Lizu ... «Tu mani šurp atvedi,» viņš nodomāja, «pieskaries jel, pieskaries manai sirdij!» Viņa vēl joprojām tāpat klusi lūdza dievu; jaunavas seja viņam šķita līksma, un viņš no jauna juta aizkustinājumu, viņš izlūdās kādai citai dvēselei — mieru, savai — piedošanu ...

Viņi satikās uz baznīcas kāpnēm; Liza viņu apsveica ar līksmu un laipnu nopietnību. Saule spilgti apmirdzēja jauno zālīti baznīcas pagalmā, sieviešu raibās kleitas un lakatiņus; tuvējo baznīcu zvani dūca augstienēs; uz žogiem čivināja zvirbuļi. Lavreckis stāvēja ar kailu galvu un smaidīja; viegls vējiņš rotaļājās ar viņa matiem un Lizas cepures lentas galiem. Viņš iesēdināja Lizu un Ļenočku, kas bija kopā ar māsu, kariatē, izdalīja visu savu naudu ubagiem un lēniem soļiem devās uz mājām.

Fjodoram Ivaničam sākās smagas dienas. Viņš dzīvoja kā drudzī. Ik rītu devās uz pastu, uztraukts plēsa vaļā vēstules un laikrakstus — un nekur neko neatrada, kas varētu apstiprināt vai apgāzt liktenīgo ziņu. Dažkārt viņš pats sev kļuva pretīgs. «Kas ar mani notiek,» viņš domāja, «kā krauklis asinis, tā es gaidu drošas ziņas par sievas nāvi!» Kaļitinus viņš apmeklēja ik dienas, bet arī tur nekļuva vieglāk: mājas māte acīm redzami uz viņu pukojās, pieņēma viņu tikai aiz iecietības; Panšins pret viņu izturējās pārspīlēti pieklājīgi; Lems izlikās par mizantropu un viņu tik tikko sveicināja, bet, galvenais: Liza it kā no viņa vairījās. Ja arī viņai gadījās palikt ar viņu vienatnē, agrākās pašāvības vietā tajā nomanīja apjukumu; viņa nezināja, ko Lavreckim sacīt, un arī Lavreckis pats jutās samulsis. Liza dažās dienās bija kļuvusi citāda, nekā viņš to bija pazinis: viņas kustībās, balsī, pat smieklos bija jūtams apslēpts nemiers, agrāk neparasts svārstīgums. Marja Dmitrijevna kā īsta egoiste neko nenoģida; bet Marfa Timofejevna sāka vērot savu mīluli. Lavreckis ne vienreiz vien sev pārmeta, ka bija parādījis Lizai dabūto laikrakstu: viņš nevarēja neapzināties, ka viņa dvēseles stāvoklī bija kaut kas tāds, kas satrauca tīras jūtas. Viņš arī domāja, ka pārvērtības Lizā radīja viņas cīņa pašai ar sevi, viņas šaubas: kādu atbildi lai dod Panšinam? Kādreiz viņa

Lavreckim atnesa grāmatu — Valtera Skota romānu, ko pati bija izlūgusies.

— Vai jūs šo grāmatu izlasījāt? — viņš jau-tāja.

— Nē, grāmatām man tagad nav laika, — viņa atbildēja un gribēja aiziet.

— Palieciēt vienu brītiņu; neesmu ar jums tik ilgi bijis vienatnē. Jūs no manis it kā baidāties.

— Jā.

— Kāpēc gan, apžēlojieties?

— Nezinu.

Lavreckis klusēja.

— Sakiet, — viņš atsāka, — vai jūs vēl neesat izšķirusies?

— Ko jūs gribat sacīt? — viņa vaicāja, nepaceldama acis.

— Jūs mani saprotat...

Liza pēkšņi pietvīka.

— Nevaicājiēt man neko, — viņa moži izsaucās, — es neko nezinu; es pati sevi nepazīstu...

Un tūlīt aizgāja.

Nākamajā dienā Lavreckis ieradās pie Kaļitiniem pēc pusdienas un redzēja, ka visi gatavojas vakara dievkalpojumam. Ēdamistabas stūrī uz četrstūra, ar tīru galdautu apklātu galda jau atradās pret sienu atbalstītas nelielas svētbildes zeltītā apkalumā ar maziem, blāviem briljantiem vainadziņos. Vecais kalpotājs, ģērbies pelēkā frakā un kurpēs, rāmi un

neklaudzinādams ar papēžiem, pārgāja pāri istabai, nolika svētbilžu priekšā divas vaska sveces tievos svečturos, pārmeta krustu, paklanījās un klusi izgāja ārā. Neapgaismotā viesistaba bija tukša. Lavreckis pastaigājās pa ēdamistabu, pavaicāja, vai kādam nav vārdadiena. Čukstot viņam atbildēja, ka ne, bet ka vakara dievkalpojumu rīkojot pēc Lizavetas Mihailovnas un Marfas Timofejevnas vēlēšanās; ka gribējuši atnest brīnumdarītāju svētbildi, taču tā esot aizvesta pie kāda slimnieka trīsdesmit verstu tālu. Drīz vien kopā ar psalmotājiem ieradās arī mācītājs, jau pavecs vīrs ar pliku pauri, viņš priekšnamā skaļi nokāsējās; dāmas tūliņ rindā devās ārā no kabineta un piegāja viņam klāt, saņemot svētību; Lavreckis klusi tās sveicināja; arī viņas klusēdamas tam atbildēja. Mācītājs britiņu pastāvēja, vēlreiz nokāsējās un paklusā basa balsī vaicāja:

— Vai pavēlēsiet sākt?

— Sāciet, tētiņ! — Marja Dmitrijevna atbildēja.

Viņš uzvilka garīdznieka tērpu; psalmotājs, ģērbies kora dziedātāja svārkos, pazemīgi palūdza ogles; sāka smaržot pēc vīraka. No priekšnama ienāca istabenes un sulaiņi un ciešā bariņā apstājās pie durvīm. Roska, kas nekad nenāca lejā, pēkšņi parādījās ēdamistabā: to sāka dzīt ārā — suns izbijās, pašaudījās un apsēdās; sulainis to saķēra un aiznesa. Vakara dievkalpojums iesākās. Lavreckis iespiedās stūrītī; viņa jūtas bija dīvainas, gan-

drīz skumjas; viņš pats lāgā nespēja izprast, ko sajuta. Marja Dmitrijevna stāvēja visiem priekšā pie atzvelteniem; viņa liegi un pavirši — kundziski meta krustus: gan pavērdamās atpakaļ, gan pēkšņi paceldama skatienus uz augšu, — viņa garlaikojās. Marfa Timofejevna šķita noraizējusies, Nastasja Karpovna klanījās līdz pašai zemei un piecēlās ar it kā biklu un maigu čaukstoņu; Liza kā bija apstājusies, tā arī stāvēja, nepakustēdamās ne no vietas; pēc viņas spriegās sejas izteiksmes varēja noģist, ka viņa cītīgi un kvēli lūdz dievu. Piekļaudamās ar lūpām pēc vakara dievkalpojuma pie krusta, viņa noskūpstīja arī mācītāja lielo, sarkano roku. Marja Dmitrijevna palūdza mācītāju padzert kopā tēju; viņš novilkā amata tērpu, pieņēma mazliet pasaulīgāku sejas izteiksmi un kopā ar dāmām iegāja viesistabā. Sākās saruna, ne visai žirgta. Mācītājs izdzēra četras tasītes, nemitīgi ar mutautiņu slaucīdams savu pliko pakausi, pastāstīja, starp citu, ka tirgonis Avošņikovs ziedojis baznīcas «kumpola» apzeltīšanai septiņsimt rubļu, un ieteica drošu līdzekli pret vasaras raibumiem. Lavreckis gan apsēdās blakus Lizai, bet viņa izturējās stingri, gandrīz bargi un ne reizi uz to nepaskatījās. Viņa to it kā ar nolūku neievēroja; meiteni bija pārņēmusi tāda salta, svinīga jūsma. Lavreckim nez kāpēc gribējās smaidīt un pateikt kaut ko jocīgu; tomēr sirdī valdīja mulsums, un viņš beidzot aizgāja, palikdams

neziņā ... Viņš juta: Lizā kaut kas slēpās, kur viņš nespēja iespieties.

Citreiz Lavreckis, sēdēdams viesistabā un klausīdamies glaimīgajā, bet smagnējā Ge-deonovska spriedelēšanā, pēkšņi, pats nezinā-dams, kāpēc, pagriezās un uztvēra Lizas acu dziļo, vērīgo un vaicājošo skatienu ... Tas bija pievērsts viņam, šis noslēpumainais ska-tiens. Lavreckis visu nakti domāja par to. Viņš nemīlēja kā jauneklis, viņam nepiestā-vēja nopūtas un ilgas, un Liza tādas jūtas arī nemodināja; taču mīlestībai jebkurā vecumā ir savas ciešanas — un viņš tās izjuta pilnā mērā.

XXXIII

Kādreiz Lavreckis, kā parasts, sēdēja pie Kaļitiniem. Pēc nogurdinoši karstās dienas iestājās tik brīnum jauks vakars, ka Marja Dmitrijevna, lai gan ārkārtīgi baidījās caur-vēja, lika atvērt visus logus un durvis uz dārzu un paskaidroja, ka kārtis nespēlēšot, ka tādā laikā kārtis spēlēt esot grēks, bet jābau-dot daba. No viesiem bija tikai Panšins. Sa-jūsmināts par vakaru un nevēlēdamies Lav-recka klātienē dziedāt, bet juzdams mākslinie-cisku jūtu uzplūdumu, viņš pievērsās dzejai: noskandēja labi, bet pārlietu pašapzinīgi un ar nevajadzīgām finesēm dažus Ļermontova dzejoļus (Puškins tad vēl nebija no jauna nā-cis modē) — un pēkšņi, it kā kaunēdamies no

savu jūtu savilņojuma, sāka sakarā ar pāzīstamo dzejoli «Domas» nosodīt un izteikt pārmetumus jaunajai paaudzei; pie kam nepalaida garām izdevību izklāstīt, kā rīkotos viņš, ja vara būtu viņa rokās. — Krievija, — viņš teica, — ir Eiropai palikusi iepakaļ, mums Eiropa jāpanāk. Apgalvo, ka mēs esot jauni, — tās ir blēņas; un turklāt mums trūkst izgudrošanas spēju; pats Ch-vs atzīst, ka mēs neesot izgudrojuši pat peļu slazdus. Tātad mums gribot negribot jāaizņemam no citiem. «Mēs esam slimi,» saka Ļermontovs, — es ar viņu esmu vienis prātis; taču slimi tāpēc, ka tikai pa daļai kļuvuši par eiropiešiem; mums jāizdzen velns ar belcebulu (*«le cadastre,»* Lavreckis nodomāja). Pie mums, — Panšins turpināja, — labākās galvas — *les meilleurs têtes* — sen par to pārliecinājušās; būtībā visas tautas ir vienādas; nodibiniet tikai labas iestādes — un viss būs kārtībā. Varbūt varētu pielāgoties pastāvošajam tautas dzīves veidam; tas ir mūsu uzdevums, tas jādara mums... (viņš tikko nepateica — valstsvīriem) amata personām; tomēr vajadzības gadījumā, neuztraucieties, iestādes pašas pārvērtīs šo dzīves veidu. — Marja Dmitrijevna jūsmīgi piekrita Panšinam. «Paraug,» viņa domāja, «kāds gudrs cilvēks runā manā mājā.» Liza, atspiedusies pret logu, klusēja; Lavreckis arī klusēja; Marfa Timofejevna, kas istabas stūrī spēlēja kārtis ar savu draudzeni, kaut ko pie sevis purpināja. Panšins staigāja

pa istabu un runāja skaisti, bet ar apslēptu niknumu: šķita, viņš norāja nevis veselu paaudzi, bet dažus viņam pazīstamus cilvēkus. Kaļitīnu dārzā kuplā cerīņu krūmā dzīvoja lakstīgala; tās pirmie vakara treļļi vijās daiļskanīgās runas starpbrīžos; sārtajās debesīs virs nekustīgajām liepu galotnēm iemirdzējās pirmās zvaigznes. Lavreckis piecēlās un sāka oponēt Panšinam; iedegās strīds. Lavreckis aizstāvēja jaunatni un Krievijas patstāvību; bija ar mieru upurēt sevi un savu paaudzi, — bet aizstāvēja jauno paaudzi, viņas pārliecību un vēlmes; Panšins cēla iebildumus nikni un skarbi, teica, ka gudriem cilvēkiem viss esot jāpārveido, un aizrāvās pat tā, ka, aizmirsis savu kambarjunkura rangu un ierēdņa karjeru, nosauca Lavrecki par atpalikušu konservatoru, pat lika noprast, — tiesa, tikai aplinkus, — ka Lavrecka stāvoklis sabiedrībā esot dīvains. Lavreckis nesaskaitās, nepacēla balsi (viņš atcerējās, ka Mihailevičs arī viņu bija nosaucis par atpalikušu, tikai gan par volteriānieti) un mierīgi atspēkoja Panšinu visos jautājumos. Viņš tam pierādīja, cik neiespējami ir lēcieni un pārgalvīgas pārmaiņas, ja tās nav attaisnotas ar dzimtās zemes pazīšanu vai patiesu ticību ideālam, kaut vai negatīvam; kā piemēru minēja savu paša audzināšanu, prasīja vispirms tautas patiesības atzīšanu un zemošanos tās priekšā — tādu zemošanos, bez kurās arī drošie nevar nostāties pret meliem; galu galā viņš arī nenoraidīja, pēc paša do-

mām, pamatoto pārmetumu, ka vieglprātīgi izšķiedis laiku un spēkus.

— Tas viss ir jauki! — beidzot izsaucās sapīkušais Panšins. — Nu, jūs esat atgriezies Krievijā, — ko tad domājat darīt?

— Ārt zemi, — Lavreckis atbildēja, — un censties art to, cik iespējams, labāk.

— Tas, bez šaubām, ir visai teicami, — Panšins attrauca, — un man stāstīja, ka jūs šajā ziņā jau guvuši lielus panākumus; tomēr jums jāpiekrīt, ka ne katrs spēj nodoties tādām nodarbībām...

— *Une nature poétique*,¹ — Marja Dmitrijevna ieteicās, — protams, nevar art... *et puis*² jūs, Vladimir Nikolajič, esat aicināts veikt visu *en grand*³.

Tas pat Panšinam bija par daudz: viņš apjuka — un notušēja sarunu. Mēģināja novirzīt valodas uz zvaigžņotās debess skaistumu, uz Šūberta muziku — tomēr nekas lāgā neveicās; viņš nobeidza ar to, ka uzaicināja Marju Dmitrijevnu saspēlēt piketu. — Kā! Tādā vakarā? — viņa vāri pretojās, tomēr lika atnest kārtis.

Panšins ar troksni atplēsa jauno kāršu komplektu, bet Liza un Lavreckis it kā norunājuši abi piecēlās un apstājās blakus Marfai Timofejevnai. Piepeši viņi abi jutās tik labi, ka

¹ Dzejiska daba. (*Franc.*)

² Turklāt. (*Franc.*)

³ Ar plašu vērienu. (*Franc.*)

pat baidījās palikt divatā, — un tai pašā laikā abi sajuta, ka pēdējo dienu mulsums izgaiss un vairs neatgriezies. Sirmgalve, citiem nemanot, noglaudīja Lavrecka vaigu, šķelmīgi piemiedza acis un vairākkārt pašūpoja galvu, nočukstēdama: «Sadevi šim gudrelim, paldies.» Istabā iestājās klusums; bija dzirdama tikai vieglā vaska sveču sprakstoņa, dažkārt rokas trieciens uz galda, izsauciens vai acu saskaitīšana, — un pa logiem kopā ar rasaino dzestrumu kā spējš vilnis plūda varenā, pārdroši skaļā lakstīgalas dziesma.

XXXIV

Lavrecka un Panšina strīda laikā Liza neteica ne vārda, bet vērīgi tam sekoja un pilnīgi pievienojās Lavreckim. Politika viņu valdzināja gaužām maz; tomēr smalkā ierēdņa pašpārliecinātais tonis (viņš nekad vēl nebija tā izteicies) viņai derdzās; nicinošā nostāja pret Krieviju jaunavu aizvainoja. Lizai nebija iešāvies pat ne prātā, ka viņa ir patriote; taču krievu cilvēku sabiedrībā viņa jutās labi; krievu mentalitāte viņu iepriecināja; viņa bez klīrēšanās stundām ilgi runājās ar mātes muižas pārzini, kad viņš ieradās pilsētā, un runājās kā ar sev līdzīgu, bez kundziskas labvēlības. Lavreckis visu to izjuta; Panšinam vien viņš nemaz neoponētu; viņš runāja tikai Lizai. Viņi viens otram neko nesacīja,

pat viņu acis reti sastapās; tomēr abi saprata, ka šajā vakarā kļuvuši ļoti tuvi, saprata, ka arī mīl vai nemīl vienu un to pašu. Tikai vienā ziņā viņiem nesaskanēja; bet Liza slepenībā cerēja pievērst viņu dievam. Viņi sēdēja līdzās Marfai Timofejevnai un, likās, sekoja tās spēlei; viņi tiešām tai sekoja — tomēr tai pašā laikā sirds viņiem krūtīs plētās un it kā nekas nepagāja secen: viņiem dziedāja lakstīgala un mirdzēja zvaigznes, un klusi šalca koki, ir miega, ir vasaras glāsmainības, ir siltuma iežūžoti. Lavreckis pilnīgi lāvās šim valdzinošam vilnim — un priecājās; bet vārdi nespēja izteikt to, kas notika meitenes skaidrajā sirdī: tas bija noslēpums viņai pašai, lai tas paliek noslēpums arī viņiem. Nevienš nezina, neviens nav redzējis un arī nekad neieraudzīs, kā zemes klēpī aug un briest dzīvībai un plaukumam izredzētais grauds.

Pulkstenis nosita desmit. Marfa Timofejevna kopā ar Nastasju Karpovnu devās augšā savās istabās; Lavreckis un Liza pagājās pa istabu, apstājās pie durvīm, kas bija atvērtas uz dārzu, pavērās tumšajā tālē, pēc tam viens otrā — un pasmaidīja; šķiet, tā vien sadotos rokās, izrunātos pēc sirds patikas. Viņi atgriezās pie Marjas Dmitrijevnas un Panšina, kuru pikets bija ieildzis. Pēdējais «karalis» galu galā bija beidzies, un namamāte sēkdama un elsdama piecēlās no spilveniem apkrautā atzveltnē; Panšins paņēma cepuri,

noskūpstīja Marjai Dmitrijevnai roku, piebilda, ka dažam laimīgam tagad neviens netraucēšot gulēt vai baudīt skaisto nakti, bet viņam līdz pat rītam būšot jākvērn pie muļķīgiem papīriem, salti pasveicināja Lizu (viņš nebija gaidījis, ka Liza uz viņa bildinājumu lūgs, lai pagaida, un tāpēc pukojās) un aizgāja. Lavreckis viņam sekoja. Pie vārtiem viņi izšķīrās; Panšins uzmodināja savu kuci, pabakstīdams tam ar spieķi pie kakla, iesēdās pajūgā un aizbrauca. Lavreckis negribēja doties uz mājām; viņš izgāja laukā no pilsētas. Nakts bija klusa un gaiša, lai gan mēness nespīdēja; Lavreckis ilgi klaiņāja pa rasoto zāli; ceļā viņam gadījās šaura taciņa; viņš devās pa to. Taciņa viņu aizveda pie gara žoga, pie vārtiņiem; pats nezinādams, kāpēc, viņš mēģināja vārtiņus atgrūst: tie viegli atvērās, it kā gaidīdami rokas pieskārienu. Lavreckis atradās dārzā, pagājās dažus soļus pa liepu aleju un pēkšņi pārsteigts apstājās: viņš pazina Kaļitīnu dārzu.

Viņš tūlīt iegāja melnajā ēnas plankumā, kas krita no kuplā lazdu krūma, un ilgi stāvēja nekustēdamies, brīnīdamies un raustīdams plecus.

«Tas nav bez iemesla,» Lavreckis nodomāja.

Visapkārt valdīja klusums; no mājas neplūda ne skaņa. Viņš uzmanīgi devās uz priekšu. Alejas pagriezienā visa māja lūkojās viņā ar savu tumšo siluetu; tikai divos augšē-

jos logos spīdēja gaisma: Lizas istabā aiz baltā aizkara dega svece, un Marfas Timofejovas guļamistabā svētbildes priekšā mirgoja lampiņas sarkanā guntiņa, mezdama vienmērīgu mirdzumu uz zelta apkalumu; leņķa balkona durvis bija plaši atvērtas. Lavreckis apsēdās uz koka soliņa, atspiedās uz rokas un raudzījās šajās durvīs un Lizas logā. Pil-sētā nosita pusnakti; mājā mazais pulkstenītis dzidri noskandēja divpadsmit; naktssargs mazliet paklaudzināja pa dēli. Lavreckis neko nedomāja, neko negaidīja; viņam bija tīkami just sevi Lizas tuvumā, sēdēt viņas dārzā uz soliņa, kur tā ne vienreiz vien sēdējusi... Lizas istabā nodzisa gaisma. «Arlabunakti, mīļā meitene,» Lavreckis nočukstēja, joprojām nekustīgi sēdēdams un nenovērsdams acis no satumsušā loga.

Pēkšņi gaisma pavīdēja vienā no apakšējā stāva logiem, pārgāja uz otru, trešo... Kāds ar sveci rokā staigāja pa istabu. «Vai tiešām Liza? Nevar būt!...» Lavreckis piecēlās... Pavīdēja pazīstamais tēls, un viesistabā parādījās Liza. Ģērbusies baltās drānās, neatpītās bizes pārmetusi pāri pleciem, viņa klu-sītiņām piegāja pie galda, pārlicās tam pāri, nolika sveci un kaut ko pameklēja; tad, pie-vērsusi seju dārzam, tuvojās atvērtajām durvīm un visa balta, viegla, slaida apstājās uz sliekšņa. Lavrecki pārņēma trīsas.

— Liza! — tikko dzirdami izdvesa viņa lūpas.

Meitene nodrebēja un sāka lūkoties tumsā.

— Liza! — Lavreckis atkārtoja skaļāk un iznāca no alejas ēnas.

Liza izbijusies pagrieza galvu un atkāpās: viņa to bija pazinusi. Lavreckis viņu pasauca trešo reizi un pastiepa rokas. Meitene pagājās no durvīm un ienāca dārzā.

— Jūs? — viņa mulsi jautāja. — Jūs šeit?

— Es ... es ... uzklausiet mani, — Lavreckis čukstēja un, satvēris viņas roku, aizveda meiteni pie sola.

Viņa tam sekoja nepretodamās; viņas bālā seja, stingās acis, visas viņas kustības pauda neizsakāmu izbrīnu. Lavreckis viņu apsēdināja uz sola un pats nostājās meitenes priekšā.

— Es nebiju domājis nākt šurp, — viņš iesāka, — mani atveda ... Es ... es ... es jūs mīlu, — viņš negribot šausmās izdvesa.

Liza lēnām viņā paskatījās; šķita, meitene tikai šajā brīdī saprot, kur viņa un kas ar viņu notiek. Viņa gribēja piecelties, nevarēja un aizklāja seju ar rokām.

— Liza, — Lavreckis čukstēja, — Liza, — viņš atkārtoja un nometās viņas priekšā ceļos.

Viņas pleci viegli ietrīsējās, bālo roku pirksti ciešāk pieklāvās sejai.

— Kas jums notika? — Lavreckis vaicāja un sadzirdēja klusas elsas. Viņa sirds sastinga ... Viņš saprata, ko nozīmē šīs asaras.

— Vai tiešām jūs mani mīlat? — viņš čukstot jautāja un pieskārs Lizas ceļgalam.

— Piecelieties, — atskanēja viņas balss, — piecelieties, Fjodor Ivanič! Ko gan mēs abi darām?

Viņš piecēlās un apsēdās meitenei līdzās uz sola. Liza vairs neraudāja un vērīgi raudzījās viņā ar savām valgajām acīm.

— Man baismi; ko gan mēs darām? — viņa atkārtoja.

— Es jūs mīlu, — Lavreckis no jauna sacīja, — esmu ar mieru atdot jums visu savu dzīvi.

Viņa atkal nodrebēja, it kā kāds viņai būtu iedzēlis, un pacēla acis uz debesīm.

— Tas viss ir dieva varā, — viņa noteica.

— Bet jūs mani mīlat, Liza? Vai mēs būsīm laimīgi?

Liza nodūra acis; viņš to klusi pievilka sev klāt, un meitenes galva noslīga uz viņa pleca... Viņš mazliet atlieca savu galvu un pieskārs viņas bālajām lūpām.

Pēc pusstundas Lavreckis jau stāvēja pie dārza vārtiņiem. Tie bija aizvērti, un viņam vajadzēja pārlēkt pāri žogam. Viņš atgriezās pilsētā un gāja pa miegā iegrimušajām ielām. Viņa sirdi pielēja negaidīts, liels prieks; apklusas visas šaubas. «Izgaisti, bijušais, tumšais rēgs!» viņš domāja. «Viņa mani mīl, viņa būs mana.» Pēkšņi likās, ka augšā vīrs viņa

galvas plūda burvīgas, gaviļējošas skaņas; viņš apstājās; skaņas plūda vēl diženāk; tās plūda kā dziedoša, spēcīga straume, un tajās, šķita, runāja un dziedāja visa viņa laime. Viņš pāvērās apkārt: skaņas plūda no nelielas mājas diviem augšējiem logiem.

— Lem! — Lavreckis iesaucās un steidzās uz māju. — Lem! Lem! — viņš skaļi atkārtoja.

Skaņas apklusā, un logā parādījās sirmgalvis, ģērbies naktssvārkos, vaļējām krūtīm un izspūrušiem matiem.

— Ak tā! — viņš cieņas pilnā balsī noteica. — Tas esat jūs?

— Kristofor Fjodorič, kas tā par burvīgu muziku! Dieva dēļ, ielaidiet mani!

Sirmgalvis, ne vārda neteikdams, ar cildenu rokas kustību izmeta pa logu uz ielas durvju slēdzeni. Lavreckis veikli uzšāvās augšā, iegāja istabā un gribēja mesties klāt Lemam, bet tas valdonīgi norādīja viņam ar roku uz krēslu un strauji krievu valodā noteica: — Sēdēt un klausīt! — Pats viņš piesēdās pie klavierēm, lepni un stingri pāvērās apkārt un sāka spēlēt. Sen Lavreckis nebija dzirdējis ko tamlīdzīgu: salda, kaisla melodija ar pirmajām skaņām pārņēma sirdi; šī melodija mirdzēja, visa tvīka jūsmā, laimē, daiļumā; tā pieauga un izkusa; tā aptvēra it visu, kas zemes virsū dārgs, noslēpumains un svēts; tā dvesa nemirstīgas skumjas un aizplūda, lai izgaistu debesīs. Lavreckis saslējās un stāvēja, aiz sajūsmas sastindzis un nobālis. Šīs skaņas ienira

viņa sirdī, ko nupat bija saviļņojusi mīlestības laime; tās pašas pauda kvēlas mīlas pārpilnību. — Atkārtojiet, — viņš čukstēja, kad bija izskanējis pēdējais akords. Sirmgalvis uzmeta viņam ērgļa skatienu, piesita ar roku pie krūtīm un savā dzimtajā valodā rāmi noteica: — To sacerēju es, jo esmu liels muziķis, — un no jauna nospēlēja savu brīnišķīgo kompozīciju. Istabā nedega sveces: uzlēcošā mēness gaisma slīpiem stariem krita logos; skaļi trīsēja liegais gaiss; mazā, nabadzīgā istabiņa likās kā svētnīca; un cēla un apgarota sudrabainajā mijkrēsli iezīmējās sirmā galva. Lavreckis piegāja Lemam klāt un to apskāva. Sākumā Lems neatbildēja viņa skavām, pat atvirzīja ar elkoni; ilgi un nekustīgi stāvēdams, viņš raudzījās tikpat stingri, pat paskarbi un tikai pāris reižu noburkšķēja: — Ahā! — Beidzot viņa pārvērtusies seja nomierinājās, sakrita un uz Lavrecka kvēlajiem apsveikumiem viņš sākumā mazliet pasmaidīja, tad ieraudājās, vāri šņukstēdams kā bērns.

— Tas ir savādi, — viņš teica, — ka jūs tieši tagad atnācāt; bet es zinu, visu zinu.

— Jūs visu zināt? — Lavreckis samulsis atrauca.

— Jūs taču mani dzirdējāt? — Lems atbildēja. — Vai tad jūs nesapratāt, ka es visu zinu?

Lavreckis nevarēja aizmigt līdz pat rītam; visu nakti viņš nosēdēja gultā. Arī Liza negulēja; viņa lūdza dievu.

Lasītājs zina, kā uzauga un attīstījās Lavreckis; teiksim dažus vārdus par Lizas audzināšanu. Viņai jau bija desmit gadu, kad nomira tēvs; tomēr viņš veltīja meitai maz uzmanības. Apkrauts ar darbiem un mūžam noraižējies par savas mantas pavairošanu, žultains, skarbs, nepacietīgs viņš nebija žēlojis naudu skolotājiem, audzinātājiem, drēbēm un citām bērnu vajadzībām; taču, kā pats izteicās, necieta «ņoņemties ar brēķuļiem», — turklāt viņam arī nebija laika nopulēties ar tiem: viņš strādāja, nodevās darīšanām, maz gulēja, retumis spēlēja kārtis un atkal strādāja; viņš pats sevi salīdzināja ar kuļmašīnā iejūgtu zirgu. «Žigli aiztraukusies mana dzīve,» viņš noteica ar rūgtu smaidu izkaltušajās lūpās, gulēdams uz nāves gultas. Īstenībā Marja Dmitrijevna par Lizu rūpējās ne vairāk kā vīrs, lai gan Lavreckim lielījās, ka viena pati uzaudzinājusi bērnus: viņa meiteni ģērba kā lellīti, viesu klātienē glaudīja galviņu un, mazajai dzirdot, sauca to par gudrinieci un dros taliņu — tas arī bija viss. Laisko kundzeni nogurdināja jebkuras pastāvīgas rūpes. Kamēr tēvs dzīvoja, Liza bija nodota guvernantes — parīzietes Moro jaunkundzes rokās, bet pēc tēva nāves atradās Marfas Timofejevnas gādībā. Marfa Timofejevna lasītājam pazīstama; bet Moro jaunkundze bija sīciņš, krunkains radījums ar putna izdarību un putna prātiņu. Jau-

nībā viņa bija pavadījusi ļoti jautru dzīvi, bet vecumā saglabājusi tikai divas kaislības — uz saldumiem un kārtīm. Kad viņa bija pāēdusi, nespēlēja kārtis un nečaloja, viņas seja it kā sastinga: sēž viņa, skatās, elpo — taču skaidri redzams, ka galvā nepavīd ne mazākās domas. Viņu pat nevarēja saukt par labsirdīgu: putni taču labsirdīgi nemēdz būt. Vai nu aiz vieglprātīgi pavadītās jaunības, vai no Parīzes gaisa, ko viņa bija saelpojusies jau kopš bērnības, — viņa slēpās kaut kas līdzīgs vispārējai lētajai skepsei, kas parasti izpaužas vārdos: «*Tout ça c'est des bêtises!*»¹ Viņa runāja nepareizā, bet skaidrā parīziešu žargonā, netenkoja un nebija kaprīza — ko gan no guvernantes vairāk var vēlēties? Viņas ietekme uz Lizu ir bijusi gaužām maza, toties jo spēcīgi meiteni bija ietekmējusi aukle Agafja Vlasjevna.

Šīs sievietes dzīves gājums bija neparasts. Viņa bija cēlusies no zemniekiem; sešpadsmit gadu vecumā meiteni izdeva pie vīra; tomēr viņa krasi atšķīrās no zemniecēm. Agafjas tēvs gadu divdesmit sabija par sādžas vecāko, iedzīvojās bargā naudā un meitu lutināja. Viņa bija neparasta skaistule, švītīgākā visā apkaimē, gudriniece, valdonīga un droša. Viņas kungs Dmitrijs Pestovs, Marjas Dmitrijevnas tēvs, vienkāršs un kluss cilvēks, viņu kādreiz ieraudzīja kulšanas darbos, parunājās un kais-

¹ Viss tikai muļķības! (Franc.)

līgi viņā iemīlējās. Viņa ātri kļuva atraitne; Pestovs, lai gan bija precēts vīrs, tomēr paņēma viņu muižā, apģērba pēc muižas modes. Agafja tūlīņ pielāgojās savam jaunajam stāvoklim, it kā visu mūžu tā vien būtu dzīvojusī. Viņa kļuva baltāka un kuplāka; viņas muslīna piedurknēs ietērtās rokas kļuva smalkas un baltas kā tirgonei; viņas galdā pastāvīgi sīca patvāris; ģērbās Agafja vienīgi zīdā un samtā, gulēja dūnu spilvenos. Gadus piecus ilga šī svētlaimīgā dzīve, bet Dmitrijs Pestovs nomira; viņa atraitne, labsirdīga kundze, saudzēdama nelaika piemiņu, negribēja izturēties pret savu sāncensi negodīgi, jo vairāk tāpēc, ka Agafja viņas klātienē nekad neaizmirsās; tomēr viņa to izdeva par sievu lopkopim un aizsūtīja prom no acīm. Pagāja gadi trīs. Kādreiz karstā vasaras dienā kundze iegriezās lopu laidarā. Agafja viņu pamieļoja ar tik garšīgu, aukstu krējumu, izturējās tik pazemīgi un pati bija tīra, jautra, ar visu apmierināta, ka kundze viņai piedeva un atļāva ienākt muižā; bet pēc mēnešiem sešiem bija viņai tā pieķērusies, ka iecēla par ekonomu un nodeva viņas ziņā visu saimniecību. Agafja no jauna atguva varu, atkal kļuva apaļa un balta; kundze viņai pilnīgi uzticējās. Tā aizritēja vēl gadi pieci. Nelaime otrreiz uzbruka Agafjai. Viņas vīrs, ko viņa izvirzīja par sulaini, sāka dzert, pazuda no mājas un beidza ar to, ka nozaga kungiem sešas sudraba karotes un — līdz izdevīgam brīdim paslēpa tās sievas lādē. To atklāja. Vīru

no jauna aizsūtīja par lopkopi, bet Agafja krita nežēlastībā; no mājas viņu gan nepadzina, bet no ekonomes pazemināja par šuvēju un pavēlēja aubītes vietā valkāt lakatiņu. Visiem par lielu izbrīnu, Agafja šo triecienu panesa klusā pazemībā. Viņai toreiz jau bija pāri trīsdesmit gadiem, visi bērni miruši, arī vīrs driz nomira. Bija pienācis laiks atjēgties: viņa arī atjēdzās. Kļuva gaužām klusa un dievbijīga, nepalaida garām nevienu rīta, ne pusdienas dievkalpojumu, izdāvāja visas savas labās drānas. Piecpadsmīt gadu viņa nodzīvoja klusi, rāmi un nosvērti, ne ar vienu neķildojās, pret visiem piekāpās. Ja kāds pret viņu izturējās rupji, viņa tikai paklanījās un pateicās par mācību. Kundze viņai jau sen bija piedevusi, sodu atcēlusi un iedāvinājusi aubīti no savas galvas; tomēr Agafja pati nevēlējās atnest lakatiņu un valkāja tikai melnas drānas; bet pēc kundzes nāves kļuva vēl klusāka un pazemīgāka. Krievu cilvēks viegli baidās un viegli pieķeras; tomēr iekarot viņa cieņu ir grūti: to nevar iegūt ātri un nevar iegūt katrs. Agafju mājā visi ļoti cienīja; neviens vairs neatcerējās viņas agrākos grēkus, it kā tie būtu kopā ar veco kungu apbedīti.

Kļuvis par Marjas Dmitrijevnas vīru, Kaļitins Agafjai gribēja uzticēt mājas saimniecību, bet viņa atteicās no «kārdinājuma»; viņš tai uzkliedza, Agafja zemu paklanījās un izgāja ārā. Gudrais Kaļitins pazina cilvēkus: viņš saprata arī Agafju un to neaizmirsā. Pārgājis uz

dzīvi pilsētā, viņš ar Agafjas piekrišanu to pieņēma četrus gadus vecajai Lizai par aukli.

Lizu sākumā biedēja nopietnā un stingrā jaunās aukles seja, tomēr viņa ātri pie tās pierada un dziļi iemīlēja. Viņa pati bija nopietns bērns; sejas panti atgādināja Kaļitina skarbos un pareizos vaibstus; tikai acis nebija kā tēvam; tajās mirdzēja bērniem tik neparasta klusa uzmanība un labsirdība. Ar lellēm viņa nemīlēja rotaļāties, smējās paklusi un ne ilgi, izturējās cēli. Domās iegrimta reti, bet allaž ne par velti; mazliet klusējusi, viņa parasti nobeidza ar to, ka uzdeva vecākiem cilvēkiem jautājumus, kas norādīja, ka viņas galvu nodarbina jaunie iespaidi. Meitene ļoti drīz beidza šļupstēt un jau ceturtajā gadā runāja pavisam skaidri. No tēva viņa baidījās; izjūtas pret māti bija nenoteiktas — no mātes meitene nebaidījās, bet arī tai nepieglaudās; starp citu, arī Agafjai viņa nemēdza pieglausties, lai gan mīlēja tikai viņu vienu. Viņas abas pastāvīgi bija kopā. Dīvaini bija tās redzēt. Dažkārt Agafja — visa melnās drānās, ar tumšu lakatiņu galvā, ar kalsnu, kā vasks dzidru, taču arvien vēl daiļu un izteiksmīgu seju sēž taisni un ada zeķi; pie viņas kājām mazītiņā krēsliņā sēž Liza un arī nopūlas ar kādu darbu vai, svarīgi pacēlusi gaišās actiņas, klausās, ko stāsta Agafja; bet Agafja viņai nestāsta pasakas: rāmā un vienmuļā balsī viņa stāsta par šķīstās jaunavas dzīvi, par eremītiem — dieva kalpiem, par svētajām mocekļēm; viņa stāsta

Lizai, kā svētie dzīvojuši tuksnešos, kā izglābušies, cietuši badu un trūkumu — un nav baiļojušies no ķezariem, kā pielūguši Kristu; kā debesu putni viņiem nesuši barību un zvēri tiem paklausījuši; ka tajās vietās, kur tecējušas to asinis, uzziiedējušas puķes. «Vai lakvijoles?» Liza, kas ļoti mīlēja puķes, kādreiz pavaicāja... Agafja ar Lizu runājās svinīgi un pazemīgi, it kā pati nogizdama, ka viņai gan neklātos teikt tik cildenus un svētus vārdus. Liza viņā klausījās — un visur klātesošā, visu zinātāja dieva veidols ar saldu spēku iespiedās viņas sirdī, ieviesdams tajā skaidru, godbijīgu baismu, bet Kristus viņai kļuva kaut kā tuvs, pazīstams, gandrīz vai īstenieks. Agafja viņu iemācīja skaitīt lūgšanas. Lāgiem viņa, gaisminai svīstot, modināja Lizu, steigšus apgērba un slepus aizveda uz rīta dievkalpojumu; Liza viņai sekoja uz pirkstgaliem, tikko elpodama; aukstums un rīta mijkrēslis, dzedrā un patukšā baznīca, negaidīto gājienu noslēpumainība, piesardzīgā atgriešanās mājās, gultiņā — viss šis aizliegtā, dīvainā un svētuma sajaukums aizgrāba meiteni, iespiedās viņas būtnes dziļēs. Agafja nekad nevienu nenosodīja un arī Lizu nerāja par draiskulībām. Kad aukle ar kaut ko jutās neapmierināta, viņa tikai klu-sēja, un Liza saprata šo klusēšanu, ar bērna straujo gaišredzību viņa arī labi noprata, kad Agafja bija neapmierināta ar citiem — ar Marju Dmitrijevnu vai pašu Kaļitinu. Agafja nodarbojās ar Lizu mazliet ilgāk par trim ga-

diem; viņu nomainīja Moro jaunkundze; taču vieglprātīgā francūziete ar saviem sausajiem paņēmieniem un izsaucieniem «*Tout ça c'est des bêtises!*» — nespēja no Lizas sirds izspiest iemīloto aukli: iemestās sēklas bija laidušas pārlietu dziļas saknes. Turklāt Agafja, lai gan vairs nenodarbojās ar Lizu, tomēr palika mājā un bieži satikās ar savu audzēkni, kura viņai ticēja tāpat kā agrāk.

Agafja tomēr ar Marfu Timofejevnu nesadzīvoja, kad tā pārcēlās uz Kaļitinu māju. Bijušās «kundzenes» nopietnais svinīgums neiecietīgajai un patvaļīgajai sirmgalvei nepatika. Agafja lūdza, lai viņu atlaiž uz svētceļojumu, un neatgriezās. Klīda tumšas baumas, ka viņa iestājusies vecticībnieku klostērī. Tomēr pēdas, ko viņa bija atstājusi Lizas sirdī, neizgaisa. Viņa kā agrāk apmeklēja dievkalpojumus, kā kādos svētkos — ar aizturētu un kaismu kvēli aizrautīgi lūdza dievu, par ko Marja Dmitrijevna slēpus nevarēja vien nobrīnīties, un pat Marfa Timofejevna, kas Lizu nekādā ziņā neierobežoja, tomēr mēģināja apvaldīt viņas centību un nepielāva lieku reizi zemu klanīties: tā jau neesot muižnieku paraša. Mācījās Liza labi, proti, uzcītīgi; dievs viņu nebija apveltījis ar sevišķi spožām gara dāvanām un dziļu prātu; viss bija jāiegūst ar pūlēm. Meitene labi spēlēja klavieres, bet tikai Lems zināja, cik pūļu tas viņai maksāja. Nelasīja daudz; viņai nebija «savu vārdu», bet bija savas domas, un viņa gāja pati savu ceļu. Ne

par velti Liza bija līdzīga tēvam: arī viņš nemēdza vaicāt citiem, ko viņam darīt. Tā viņa auga — rāmi, mierīgi, tā sasniedza deviņpadsmit gadu vecumu. Viņa bija ļoti piemīlīga, pati to nenojauzdama. Ikviena kustība pauda neapzinātu, mazliet neveiklu grāciju; meitenes balsī skanēja neskartas jaunības sudraba dzidrumi, visniecīgākā tiksmes izjūta izraisīja viņas lūpās pievilcīgu smaidu, piešķīra viņas starojošajām acīm rāmu mirdzumu un savādu, apslēptu piemīlīgumu. Dziļi apzinādamās pienākuma jūtas, bailodamās kādu aizvainot, ar savu labo un biklo sirdi viņa mīlēja visus, bet atsevišķi nevienu; vienīgi dievu tā mīlēja jūsmīgi, bikli un liegi. Lavreckis pirmais iztraucēja viņas kluso iekšējo dzīvi.

Tāda bija Liza.

XXXVI

Nākamajā dienā ap pulksten divpadsmitiem Lavreckis devās pie Kaļitiniem. Ceļā viņš satika Panšinu, kas zirga mugurā aizauļoja viņam garām, uzrāvis cepuri uz pašām acīm. Kaļitīnu mājā Lavrecki neuzņēma — pirmo reizi, kopš viņš ar tiem bija iepazinies. Marja Dmitrijevna «atdusoties», — tā paskaidroja sulainis; viņai sāpot galva. Marfas Timofejevnas un Lizavetas Mihailovnas neesot mājās. Lavreckis pastaigājās gar dārzu neskaidrā cerībā satikt Lizu, bet nevienu neieraudzīja. Viņš atgriezās pēc divām stundām un saņēma

to pašu atbildi, pie kam sulainis viņā tā greizi pablenza. Lavreckim šķita nepieklājīgi ierasties tai pašā dienā vēl trešo reizi — un viņš nolēma aizbraukt uz Vasiļevsku, kur viņam arī bija darīšanas. Ceļā viņš izdomāja visādus plānus, citu par citu jaukāku; tomēr krustmātes sādžīnā viņu pārņēma skumjas; viņš sāka runāties ar Antonu; večukam, kā par spīti, prātā bija tikai sērīgas domas. Viņš pastāstīja Lavreckim, ka Glafira Petrovna pirms miršanas pati sev iekodusi rokā, un, brītiņu klusējis, piebilda: «Katrs cilvēks, kungs un tētiņ, sevis apēšanai nolemts.» Bija jau vēls, kad Lavreckis devās atceļā. Viņu apņēma vakara skaņas, Lizas tēls atausa viņa sirdī visā savā kautrajā skaidrībā; viņš jutās aizkustināts, domājot, ka jaunava to mīl, — un piebrauca pie sava pilsētas namiņa nomierinājies un laimīgs.

Pirmais, kas Lavrecki pārsteidza, ieejot priekšnamā, bija viņam tik pretīgā pačula smarža; turpat arī stāvēja dažādas augstas lādes un kārbas. Pretī izskrējušā kambarulaiņa seja šķita ļoti dīvaina. Nenoskaidrojis savus iespaidus, viņš pārkāpa viesistabas sliekšni... Viņam pretī no dīvāna piecēlās dāma, ģērbusies melnā zīda kleitā ar kruzuliem, un, piespiezdama pie bālās sejas batista mutautiņu, paspēra dažus soļus, nolieca rūpīgi frizēto, smāržīgo galvu — un nometās ceļos pie viņa kājām... Tikai tagad Lavreckis to pazina: šī dāma bija viņa sieva. Viņam aizrāvās elpa... Viņš atbalstījās pie sienas.

— Teodor, nedzeniet mani prom! — viņa sacīja franču valodā, un tās balss kā nazis iedūra viņam sirdī.

Viņš skatījās sievietē kā neziņā, tomēr tūlīt nevilus ievēroja, ka viņa kļuvusi ir baltāka, ir pilnīgāka.

— Teodor! — viņa turpināja, retumis paceldama acis un uzmanīgi laužīdama savus apbrīnojami skaistos pirkstus ar sārtiem, spīdīgiem nagiem. — Teodor, es jūsu priekšā esmu vainīga, dziļi vainīga, — teikšu pat vairāk — esmu noziedzniece, bet jūs uzklausiet; mani moka nožēla, esmu kļuvusi pati sev par nastu, es vairs nespēju paciest savu stāvokli; cik reižu esmu domājusi griezties pie jums, bet baidījos no jūsu dusmām; esmu nolēmusi saraut it visas saites ar pagātņi... *puis, j'ai été si malade* — es biju tik slima, — viņa piebilda un pārvilka ar roku pār pieri un vaiģiem, — izmantoju baumas par manu nāvi, esmu visu pametusi; nekavēdamās ne dienu, ne nakti, es traucos šurp; es ilgi vilcinājos stāties jūsu priekšā, sava soģa priekšā; *paraître devant vous, mon juge*; tomēr, atcerēdamās jūsu pastāvīgo labsirdību, beidzot nolēmu braukt pie jums; jūsu adresi es uzzināju Maskavā. Ticiet, — viņa nerimās, klusi pieceldamās no grīdas un apsēzdamās uz krēsla maliņas, — esmu bieži domājusi par nāvi, un man pietiktu drosmes atņemt sev dzīvību — ak, tagad dzīve man kļuvusi kā smaga nasta! — taču domas par manu meitu, manu

Adočku, mani atturēja; viņa ir šeit, viņa dus blakus istabā, nabaga bērns! Viņa ir nogurusi, — jūs to redzēsiet: vismaz bērns jūsu priekšā ir bez vainas, bet es esmu tik nelaimīga, tik nelaimīga! — Lavrecka kundze izsaucās un izplūda asarās.

Lavreckis beidzot atjēdzās; viņš atgāja nost no sienas un pagriezās uz durvju pusī.

— Vai jūs aizejat? — izmisusi sauca viņa sieva. — Ai, tas ir cietsirdīgi! Neteicis man neviena vārda, pat ne pārmetuma... Šī nīcināšana mani nogalinās, tas ir briesmīgi!

Lavreckis apstājās.

— Ko jūs no manis gribat dzirdēt? — viņš neskanīgā balsī vaicāja.

— Neko, neko, — viņa žirgti atsaucās, — es zinu, ka man nav tiesību kaut ko prasīt; es neesmu neprātīga, ticiet man; es neceru, es neuzdrošinos cerēt, ka jūs man piedosiet; es tikai uzdrošinos lūgt, lai jūs man pavēlētu, ko lai iesāku un kur lai dzīvoju? Kā verdzene es izpildīšu jebkuru jūsu pavēli, lai arī kāda tā būtu.

— Man jums nav ko pavēlēt, — Lavreckis tādā pašā balsī atteica, — jūs zināt — mūsu starpā viss beidzies... un tagad vairāk nekā jebkad. Jūs varat dzīvot, kur jums tik; un ja jums nepietiek ar jūsu pensiju...

— Ak, nerunājiet tik briesmīgus vārdus, — Varvara Pavlovna viņu pārtrauca, — saudzējiet mani kaut... kaut vai šā eņģeļa labad... — Un, pateikusi šos vārdus, Varvara

Pavlovna strauji metās otrā istabā un tūlīņ atgriezās, turēdama rokās mazu, ļoti daiļi ģērbtu meitenīti. Kuplas, brūnas cirtas krita uz meitenītes glīto, sārto vaidziņu, uz lielajām, miegainajām acīm; viņa ir smaidīja, ir piemiedza acis no gaismas un ar tuklo rociņu atspiedās pret mātes kaklu.

— *Ada, vois, c'est ton père,*¹ — Varvara Pavlovna ierunājās, atglauzdama no meitenes acīm cirtas un viņu cieši skūpstīdama. — *Prie le avec moi.*²

— *C'est ça papa,*³ — meitenīte šļupstēja.

— *Oui, mon enfant, n'est ce pas, que tu l'aimes?*⁴

To Lavreckis nespēja paciest.

— Kādā melodramā ir gluži tāda pati aina! — viņš nomurmināja un izgāja ārā.

Varvara Pavlovna kādu brītiņu palika stāvēt uz vietas, viegli paraustīja plecus, ienesa meitenīti blakus istabā, izģērba viņu un apguldīja. Tad viņa paņēma grāmatu, apsēdās pie lampas, kādu stundu pagaidīja un beidzot arī pati devās pie miera.

— *Eh bien, madame?*⁵ — vaicāja istabene francūziete, noņemdamā viņai korseti.

Šo francūzieti Varvara Pavlovna bija paņēmusi līdzi no Parīzes.

¹ Skaties, Ada, tas tavs tētis. (*Franc.*)

² Lūdz viņu kopā ar mani. (*Franc.*)

³ Ak tas tētis. (*Franc.*)

⁴ Jā, bērniņ, tu viņu mīli, vai ne? (*Franc.*)

⁵ Nu, kā ir, kundze? (*Franc.*)

— *Eh bien, Justine,*¹ — viņa atteica, — viņš ļoti novecojis, bet, man liekas, tāds pats lab-sirdīgs. Padodiet man cimdus naktij un sakār-tojiet rītdienai pelēko kleitu ar slēgto ap-kaklīti; un neaizmirstiet jēra kotletes Adai... Tiesa, tās šeit būs grūti atrast, bet pacentieties.

— *A la guerre, comme à la guerre,*² — Žistine atteica un izdzēsa sveci.

XXXVII

Vairāk nekā divas stundas Lavreckis klai-nāja pa pilsētas ielām. Viņš atcerējās nakti, pavadītu Parīzes apkaimē. Viņa sirds bija kā saplosīta, bet tukšajā un it kā apdulli-nātajā galvā šaudījās vienas un tās pašas domas, tumšas, aušīgas, ļaunas. «Viņa ir dzīva, viņa šeit,» viņš čukstēja vienmēr pie-augošā izbrīnā. Viņš juta, ka Lizu ir zaudējis. Viņu smacēja rūgtums; pārāk negaidīts bija šis trieciens. Kā gan viņš varējis tik viegli no-ticēt niekkalbīgajai feļetona mēļošanai, papīra gabaliņam? «Nu, bet, ja nu nebūtu ticējis,» viņš nodomāja, «kāda tur starpība? Es ne-zinātu, ka Liza mani mīl; viņa pati to nezi-nātu.» Viņš nespēja atgaiņāt sievas tēlu, balsi, skatienus... un nolādēja sevi, nolādēja visu pasauli.

Nomocījies Lavreckis pret rītu ieradās pie

¹ Tā, Žistin. (*Franc.*)

² Piemērojies apstākļiem. (*Franc.*)

Lema. Ilgi viņš klauvēja; beidzot logā parādījās naktsmicē tērtā sirmā galva; seja īgna, grumbaina, it nemaz vairs nebija līdzīga tai apgarotajai, bargajai sejai, kas pirms divdesmit četrām stundām no savām mākslas augstienēm valdonīgi noraudzījās uz Lavrecki.

— Kas jums vajadzīgs? — Lems vaicāja.

— Es nevaru spēlēt katru nakti, es iedzēru dekoctu. — Taču acīm redzami Lavrecka seja bija ļoti savāda: vecais ar roku aizēnoja acis, ieskatījās savā nakts viesī un viņu ielaida.

Lavreckis ienāca istabā un atlaidās krēslā; sirmgalvis apstājās viņa priekšā, aizsitis raibos, nonēsātos rītasvārkus, sarāvies un čamstinādams lūpas.

— Atbraukusi mana sieva, — Lavreckis ierunājās, pacēla galvu un nevilus iesmējās.

Lema seja pauda izbrīnu, viņš pat nepasmadīja, tikai ciešāk ietinās rītasvārkos.

— Jūs taču nezināt, — Lavreckis turpināja, — es biju iedomājies ... biju lasījis laikrakstā, ka viņas vairs nav šai pasaulē.

— O-o, un jūs to izlasījāt nesen? — Lems vaicāja.

— Nesen.

— O-o, — vecītis atkātoja un augstu sarauca uzacis. — Un viņa atbraukusi?

— Atbraukusi ... Viņa tagad atrodas pie manis, bet es ... es esmu nelaimīgs cilvēks.

Viņš atkal pavīpsnāja.

— Jūs esat nelaimīgs cilvēks, — Lems lēnām atkātoja.

— Kristofor Fjodorič, — Lavreckis iesāka,
— vai jūs būtu ar mieru nodot zīmīti?

— Hm. Vai var uzzināt, kam?

— Lizav...

— Ā, jā, jā, saprotu. Labi. Bet kad zīmīte jānodod?

— Rīt, pēc iespējas agrāk.

— Hm. Varētu aizsūtīt manu virēju Katrinu.
Nē, iešu pats.

— Un atnesīsiet man atbildi.

— Un atnesīšu atbildi.

Lems nopūtās.

— Jā, mans nabaga jaunais draugs, jūs tiešām esat nelaimīgs jauns cilvēks.

Lavreckis uzrakstīja Lizai pāris vārdu: paziņoja viņai par sievas atbraukšanu, lūdza noteikt viņam satikšanos un metās uz šaurā dīvāniņa ar seju pret sienu; bet sirmgalvis apgūlās gultā un ilgi grozījās, kāšēdams un dzerdams malciņiem savu dekoktu.

Pienāca rīts; viņi abi piecēlās. Ērmīgām acīm pavērās viens otrā. Lavreckim šajā mirklī gribējās padarīt sev galu. Virēja Katrīna atnesa viņiem nelāgu kafiju. Nosita astoņi. Lems uzlika cepuri un, noteicis, ka stundas pie Kaļitīniem pasniedzot pulksten desmitos, bet gan jau atradišot pieklājīgu iemeslu, aizgāja. Lavreckis atkal metās uz dīvāniņa, un atkal no sirds dzilēm lauzās ārā rūgti smiekli. Viņš domāja par to, ka sieva viņu izdzinusi no mājas; iedomājās Līzas stāvokli, pievēra acis un aizlika rokas aiz galvas. Beidzot Lems atgriezās un

atnesa viņam papīra gabaliņu, uz kura Liza ar zīmuli bija uzrakstījusi: «Šodien mēs nevaram satikties; varbūt — rītvakar. Ardievu.» Lavreckis sausi un izklaidīgi pateicās Lemam un devās uz mājām.

Sievu viņš atrada ieturot brokastis; Ada, vienās sprogās, ģērbta baltā kleitiņā ar zilām lentiņām, ēda jēra kotleti. Varvara Pavlovna tūliņ piecēlās, tikko Lavreckis ienāca istabā, un ar padevīgu izteiksmi sejā piegāja viņam klāt. Viņš to palūdza ienākt kabinetā, aizslēdza aiz sevis durvis un sāka staigāt šurp un turp; viņa apsēdās, rimti nolika vienu roku uz otras un sāka vērot vīru ar savām vēl allaž skaistajām, kaut arī mazliet izkrāsotajām acīm.

Lavreckis ilgi nespēja iesākt sarunu: viņš juta, ka pār sevi nevalda; skaidri saredzēja, Varvara Pavlovna no viņa nemaz nebaidās, bet izliekas, ka tūliņ zaudēs samaņu.

— Klausieties, cienījamā, — viņš beidzot iesāka, smagi elpodams un lāgiem sakozdams zobus, — velti mums vienam otra priekšā izlikties; jūsu nožēlai es neticu; un, pat ja tā būtu patiesa, saiet no jauna kopā ar jums, dzīvot ar jums man nav iespējams.

Varvara Pavlovna saknieba lūpas un piemiedza acis. «Tas ir riebums,» viņa nodomāja, «visam beigas: es vīra acīs vairs neesmu pat sievietē.»

— Nav iespējams, — Lavreckis atkārtoja un sapogāja svārkus līdz zodam. — Nezinu,

kāpēc jums labpaticis šeit ierasties: droši vien pietrūka naudas.

— Ak, jūs mani apvainojat, — Varvara Pavlovna čukstēja.

— Lai nu tas būtu kā būdams — jūs, diemžēl, tomēr esat mana sieva. Es nevaru jūs padzīt... paklausieties, ko jums ieteikšu. Jūs jau šodien, ja patīk, varat doties uz Lavrikiem; dzīvojiet tur; jūs zināt, māja tur laba; jūs saņemsiet visu vajadzīgo, turklāt pensiju... Vai esat ar mieru?

Varvara Pavlovna piespieda izšūto mutautiņu pie sejas.

— Es jums jau teicu, — viņa piebilda, nervozi raustīdama lūpas, — ka būšu ar visu mierā, lai kā jums patiktu ar mani rīkoties; šoreiz man atliek tikai pavaicāt: vai atļausiet man vismaz pateikties par jūsu augstirdību?

— Bez pateicības, es jūs lūdzu, tā būs labāk, — Lavreckis strauji ieteicās. — Tātad, — viņš turpināja, tuvodamies durvīm, — varu cerēt...

— Jau rīt es būšu Lavrikos, — Varvara Pavlovna noteica, cienīgi pieceldamās no krēsla. — Bet, Fjodor Ivanič... (Par Teodoru viņa to vairs nesauca.)

— Ko vēlaties?

— Es zinu, ka vēl ne ar ko neesmu izpelņījusies jūsu piedošanu; vai es vismaz varu cerēt, ka ar laiku...

— Ak Varvara Pavlovna, — Lavreckis viņu pārtrauca, — jūs esat gudra sieviete, un es arī

neesmu muļķis; zinu, ka tas jums nepavisam nav vajadzīgs. Es jums sen esmu piedēvis, tomēr starp mums vienmēr ir bijis bezdibenis.

— Es pratišu samierināties, — Varvara Pavlovna attrauca un nodūra galvu. — Es savu vainu neesmu aizmirsusi; pat nebrīnītos, ja uzzinātu, ka ziņa par manu nāvi jūs iepriecinājusi, — viņa lēnprātīgi piebilda, viegli ar roku norādīdama uz laikrakstu, ko Lavreckis bija aizmirsis uz galda.

Fjodors Ivaničs nodrebēja: feļetons bija pasvītrots ar zīmuli. Varvara Pavlovna vēl nevēlējās viņā pavēlēties. Šajā mirklī viņa izskatījās ļoti daiļa. Pelēkais Parīzes tērps cieši apņēma viņas līgano, gandrīz meitenīgo stāvu; tievais, maigais, baltas apaklītes apņemtais kakls, krūtis, kas rāmi cilājās, rokas bez sprādzēm un gredzeniem — viss augums, sākot ar spīdīgajiem matiem, līdz mazliet redzamajam kurpju purnīkam bija pilns grācijās...

Lavreckis viņai uzmeta piktu skatienu, tikko neizsaucās «*brava!*»¹, tikko netrieca viņai ar dūri pa pakausi — un aizgāja. Pēc stundas viņš jau brauca uz Vasilevsku, bet pēc divām stundām Varvara Pavlovna lika sev pilsētā noīrēt vislabāko karieti, uzlika galvā vienkāršu salmu cepuri ar melnu plīvuru un uzvilka aturīgu apmetni, Adu uzticēja Žistinei un devās pie Kaļitiniem: iztaujādama kalpotājus, viņa uzzināja, ka vīrs ik dienas tos apmeklējis.

¹ Lielībniece! (*Itāl.*)

Diena, kad Lavrecka sieva ieradās O. pil-sētā, viņam bija skumja diena, bet arī Lizai tā bija nomācoša. Viņa nebija paguvusi noiet lejā un sasveicināties ar māti, kad jau pie loga atskanēja zirga pakavu dipona, un Liza ar apslēptām bailēm ieraudzīja pagalmā iejā-jam Panšinu. «Viņš ieradies tik agri, lai ga-līgi izskaidrotos,» viņa nodomāja un nebija maldījusies; pagrozījies viesistabā, tas lūdza Lizu iziet ar to dārzā un prasīja sava likteņa izšķiršanu. Liza saņēma drosmi un paskaid-roja, ka nevar būt viņa sieva. Panšins to no-klausījās līdz beigām, stāvēdams iesāņus un uzvilcis cepuri uz pieres; pieklājīgi, bet svešādā balsī pavaicāja, vai tas viņas pēdējais vārds un vai viņš neesot devis kādu iemeslu šāдай pārmaiņai tās domās. Tad piespieda roku pie acīm, īsi un strauji nopūtās un atrāva roku no sejas.

— Es negribēju doties pa iemīto ceļu, — Panšins dobji noteica, — gribēju sev izvēlēties dzīvesbiedri pēc sirds, bet, redzams, tas nav lemts. Ardieu, sapni! — viņš dziļi palocījās Lizai un atgriezās mājā.

Liza bija cerējusi, ka viņš tūlīt aizjās, bet Panšins iegāja kabinetā pie Marjas Dmitrijev-nas un tur nūsēdēja aptuveni stundu. Aiziedams viņš teica Lizai: «*Votre mère vous appelle; adieu à jamais ...*»¹ — uzlēca zirga mugurā

¹ Jūs sauc māte; ardieu uz mūžu... (*Franc.*)

un jau no lieveņa aizjāja auļos. Liza iegāja pie Marjas Dmitrijevnas un atrada māti vienās asarās: Panšins viņai bija izstāstījis savu nelaimi.

— Kāpēc tu mani dzen kapā? Kāpēc tu mani dzen kapā? — sāka sūroties apbēdinātā atraitne. — Kādu tad tev vajag? Kādā ziņā viņš tev nav labs diezgan? Kambarjunkurs! Nesavtīgs cilvēks! Pēterburgā viņš varētu apprecēt jebkuru galma dāmu. Un es, es tā cerēju! Vai sen, kopš tu pret viņu mainīji savu izturēšanos? Gan jau kāds tev būs ausis piepūtis — pats no sevis tas vis neradīsies. Vai tikai nav tas pats lumzaks? Tad nu gan atradusi padomdevēju!

— Bet viņš, mans zelta gabaliņš, — Marja Dmitrijevna turpināja, — cik viņš godbijīgs, cik savās skumjās uzmanīgs! Apsolīja mani nepamest. Ai, es to nepārdzīvošu! Ai, cik briesmīgi man sāp galva! Atsūti pie manis Palašu. Tu mani nogalināsi, ja nepārdomāsi, — vai dzirdi? — Un, reizes divas nosaukusi Lizu par nepateicīgu, Marja Dmitrijevna aizsūtīja meitu projām.

Liza devās savā istabā. Bet viņa vēl nebija paguvusi atvilkt elpu pēc izskaidrošanās ar Panšinu un māti, kad no jauna uzbruka negaiss un no tās puses, no kuras viņa to vismazāk bija gaidījusi. Viņas istabā ienāca Marfa Timofejevna un tūlī aizcirta aiz sevis durvis. Vecītes seja bija bāla, aubīte noslīdējusi uz sāniem, acis spīdēja, rokas un lūpas

trīsēja. Liza jutās pārsteigta: viņa savu gudro un prātīgo krustmāti nekad vēl nebija redzējusi tādā stāvoklī.

— Jauki, cienījamā, — Marfa Timofejevna ierunājās trīsošā un aizlauztā balsī. — Jauki! Kur gan tu to, mīļā, esi mācījusies! ... Padod man ūdeni! Es nevaru runāt.

— Apmierinieties, krustmāmiņ, kas jums noticis? — Liza sacīja, pasniegdama viņai glāzi ūdens. — Jūs taču, šķiet, pati Panšinu necietāt.

Marfa Timofejevna nolika glāzi.

— Nevaru dzert: izdauzīšu sev pēdējos zobus. Kas par Panšinu? Kāda šē Panšinam daļa? Bet tu man labāk pasaki, kas tevi iemācījis nolikt naktī satikšanos — ko? Nu, mīļā?

Liza nobālēja.

— Lūdzu, nedomā tikai atrunāties! — Marfa Timofejevna nerimās. — Šuročka pati visu redzējusi un man pastāstīja. Es viņai aizliedzu pļāpāt, bet viņa gan nemelos.

— Es nemaz neatrunājos, krustmāmiņ, — Liza tikko dzirdami noteica.

— A-a! Ak tad tā, mana mīļā; tu viņam noliki satikšanās, šim vecajam grēkāzīm, šim svētulim?

— Nē.

— Kā tad tā?

— Es nogāju lejā viesistabā pēc grāmatas; viņš bija dārzā — un mani pasauca.

— Un tu gāji? Jauki. Bet vai tad tu viņu mīli, vai?

— Mīlu, — Liza klusi atbildēja.

— Ak tu pasaulīt! Viņa to mīlot! — Marfa Timofejevna norāva no galvas aubīti. — Precētu cilvēku! Mīlot, ko? Mīlot!

— Viņš man sacīja, — Liza iesāka.

— Ko viņš tev sacīja, šitāds vanadzīņš, ko?

— Viņš man sacīja, ka viņa sieva esot mīrusi.

Marfa Timofejevna pārmeta krustu.

— Dievs lai mielo viņas dvēseli, — vecīte nočukstēja, — bija gatavā vējagrābsle — negribu pieminēt ar ļaunu. Paskat tikai: tādā viņš nu atraitnis. Redzu, nadzīgs puisis. Vienu sievu nobendējis un jau meklē citu. Un tik lēnīgs! Bet paklausies, ko tev teikšu, radniec: tajos laikos, kad es biju jauna, meičas par tādu izlaidību dabūja krietnu brāzienu. Tu uz mani nedusmojies, mīļā; par patiesību tikai mulķi dusmojas. Es arī liku viņu šodien nepieņemt. Es viņu mīlu, taču to viņam nekad nepiedošu. Paskat, atraitnis! Nu, padod man ūdeni! Bet, ka tu Panšinam parādīji garu degunu, tas ir jauki; tikai nesēdi naktīs ar to āžu dzimumu, ar vīriešiem; neskumdini mani, vecu sievu! Cītādi — es protu ne tikai glaudīt, bet arī kost. Atraitnis!

Marfa Timofejevna aizgāja, bet Liza apsēdās stūrītī un apraudājās. Sirds viņai bija tik smaga; tādu pazemojumu viņa nebija pelnījusi. Mīlestība viņai nenesa liksmi; jau otro reizi kopš vakar vakara meitene raudāja. Viņas sirdī tikko dzima šīs jaunās, negaidītās jūtas, un

viņa par tām jau tik smagi samaksāja, svešas rokas tik rupji pieskārās tās lolotam noslēpumam! Kauns un rūgtums, un sāpes viņu nomāca, bet viņa nejuta ne šaubu, ne baiļu — un Lavreckis viņai bija kļuvis vēl dārgāks. Liza šaubījās, kamēr pati nesaprata, bet pēc šās tikšanās, pēc šā skūpstā — vairs nevarēja šaubīties; viņa zināja, ka mīl, — un iemīlēja godīgi, nejokodamās, pieķērās stipri, uz visu mūžu — un nebaidījās no draudiem; viņa sajuta, ka ar varu šīs saites nesaraus.

XXXIX

Marja Dmitrijevna ļoti satrūkās, kad viņai pieteica Varvaras Pavlovnas Lavreckas ierašanos; viņa pat nezināja, vai to pieņemt: baidījās aizvainot Fjodoru Ivaniču. Galu galā uzvarēja ziņkāre. «Nu un tad?» beidzot nodomāja. «Viņa taču arī radiniece,» — un, apsēdusies atzveltenī, sacīja sulainim: «Palūdz!» Pagāja daži mirkli; durvis atvērās; Varvara Pavlovna strauji, tikko dzirdamiem soļiem tuvojās Marjai Dmitrijevnai un, neļaudama viņai piecelties no atzvelteņa, gandrīz nometās viņas priekšā ceļos.

— Pateicos, krustmāmiņ, — viņa ierunājās saviļņotā unklusā balsī krievu valodā, — pateicos; es necerēju uz tādu labvēlību no jūsu puses; jūs esat laba kā eņģelis.

Izteikusi šos vārdus, Varvara Pavlovna

pēkšņi satvēra Marjas Dmitrijevnas vienu roku un, viegli paspiedusi to bālgani mēlajos cimdos, padevīgi piespieda pie savām sārtajām un pilnīgajām lūpām. Marja Dmitrijevna gandrīz pavisam zaudēja galvu, ieraudzīdama tik skaistu, brīnum jauki ģērbtu sievieti turpat vai pie savām kājām; viņa nezināja, ko darīt: gribēja atņemt roku, vēlējās viņu nosēdināt un pateikt kaut ko laipnu; viņa nobeidza ar to, ka pati piecēlās un noskūpstīja Varvaru Pavlovnu uz gludās un smaržīgās pieres. Varvara Pavlovna vai izkusa no šā skūpstā.

— Sveicināta, *bonjour*, — Marja Dmitrijevna ierunājās, — protams, es nedomāju... starp citu, esmu, bez šaubām, priecīga, jūs redzot. Jūs saprotat, mana mīļā, — ne jau nu man būt soģim starp sievu un vīru...

— Manam vīram ir pilnīga taisnība, — Varvara Pavlovna viņu pārtrauca, — vainīga esmu vienīgi es pati.

— Tās ir ļoti slavējamās jūtas, — Marja Dmitrijevna viņai teica, — ļoti. Vai jūs sen kā atbraucāt? Vai viņu satikāt? Bet, lūdzu, sēdiet taču!

— Atbraucu vakar, — Varvara Pavlovna atbildēja, lēnprātīgi sēzdamās uz krēsla. — Fjodoru Ivaniču es satiku, runāju ar viņu.

— Ak tā! Un ko tad viņš?

— Es bailojos, ka mana pēkšņā ierašanās viņā modinās dusmas, — Varvara Pavlovna turpināja, — bet viņš man neliedza sarunu.

— Proti, viņš ne... Jā, jā, saprotu, —

Marja Dmitrijevna noteica. — Viņš tikai no izskata maķenīt rupjš, bet sirds viņam ir maiga.

— Fjodors Ivaničs man nepiedeva; viņš negribēja mani uzklausīt... Tomēr viņš bija tik labs, ka noteica man dzīves vietu Lavrikos.

— Tā! Lieliska muiža!

— Es jau rīt pat došos turp, lai izpildītu viņa gribu; taču atzinu par savu pienākumu vispirms apmeklēt jūs.

— Esmu jums ļoti ļoti pateicīga, mīļā. Radus nekad nevajag aizmirst. Bet, zināt, es brīnos, cik labi jūs runājat krieviski. *C'est étonnant.*¹

Varvara Pavlovna nopūtās.

— Esmu pārlietu ilgi dzīvojusi ārzemēs, Marja Dmitrijevna, to es zinu; tomēr savā sirdī vienmēr esmu palikusi krieviete un dzimteni neesmu aizmirsusi.

— Tā, tā, tas vislabākais. Fjodors Ivaničs jūs tomēr nemaz ar negaidīja... Jā, ticiet manai pieredzei: *la patrie avant tout.*² Ai, parādiet, lūdzu, kas tas par jauku apmetni!

— Vai jums tas patīk? — Varvara Pavlovna veikli nolaida to no pleciem. — Tas ir ļoti vienkāršs, no *madame Baudran*.

— Tas tūlīt redzams. No *madame Baudran*... Cik glīts un ar kādu gaumi! Esmu pārlicināta, ka jūs esat atvedusi sev līdzī

¹ Tas ir apbrīnojami. (*Franc.*)

² Dzimtene vispirms. (*Franc.*)

daudzas burvīgas lietas. Gribētu kaut palūkoties.

— Visas manas tualetes jūsu rīcībā, dārgā krustmāmiņ. Ja atļausiet, es šo un to varu iemācīt jūsu istabenei. Man līdzī kalpone no Parīzes — brīnišķīga šuvēja.

— Jūs esat ļoti laipna, mīļā. Bet man, nūdien, neērti.

— Neērti... — Varvara Pavlovna pārmezdama atkārtoja. — Ja gribat mani aplaimot, rīkojieties ar mani kā ar savu īpašumu.

Marja Dmitrijevna izkusa.

— *Vous êtes charmante*,¹ — viņa teica. — Kāpēc jūs nenoņemat cepuri, nenovelkat cimdus?

— Kā? Jūs atļaujat? — Varvara Pavlovna vaicāja un viegli, it kā aiz aizkustinājuma salika rokas.

— Protams; jūs taču kopā ar mums ēdīsiet pusdienas, es ceru. Es... es jūs iepazīstināšu ar savu meitu, — Marja Dmitrijevna mazliet samulsa. «Nu, kas tur liels!» viņa nodomāja. — Liza man šodien tāda sanīkusi.

— *O ma tante*,² cik jūs esat laba! — Varvara Pavlovna izsaucās un piespieda mutautiņu pie acīm.

Kazacēns pieteica Gedeonovski. Vecais plāpa ienāca klanīdamies un smaidīdams. Marja Dmitrijevna viņu iepazīstināja ar savu viesņu. Viņš sākumā it kā samulsa, bet Varvara Pav-

¹ Jūs esat apburoša. (*Franc.*)

² O krustmāmiņ. (*Franc.*)

lovna izturējās pret viņu tik koķeti un godbijīgi, ka Gedeonovskim sāka svilt ausis, un izdomas, tenkas, laipnības plūda kā medus no viņa lūpām. Varvara Pavlovna klausījās viņā, apvaldīti smaidīdama, un arī pati kļuva mazliet valodīgāka. Viņa rātni stāstīja par Parīzi, par saviem ceļojumiem, par Bādeni; pāris reižu sasmīdināja Marju Dmitrijevnu un pēc tam ikreiz nopūtās, it kā domās sev pārmezdama nepiedienīgu jautrību; izlūdās atļauju atvest Adu; novilkusi cimds, ar savām gludajām rokām, mazgātām ar *à la guimauve*¹ ziepēm, parādīja, kā un kur nēsā kruzulus, rišas, mežģīnes un lentišu pušķus, apsoliņās atnest pudelīti ar jaunajām angļu smaržām *Victoria Essence*² un priecājās kā bērns, kad Marija Dmitrijevna bija ar mieru pieņemt viņas dāvanu; apraudājās, atcerēdamās, ko izjuta, pirmo reizi dzirdēdama krievu zvanus. — Tie mani aizgrāba tik dziļi, līdz pašai sirdij, — viņa noteica.

Šajā brīdī ienāca Liza.

Jau no rīta, kopš tā brīža, kad, šausmās satīngusi, izlasīja Lavrecka zīmīti, meitene gatavojās uz satikšanos ar tā sievu; viņa noģida, ka to satiks. Liza nolēma nevairīties no šās sievietes par sodu savām, kā viņa nosauca, noziedzīgajām cerībām. Pēkšņais lūzums viņas liktenī jaunavu satricināja līdz sirds dzi-

¹ Malvas. (*Franc.*)

² Karalienes Viktorijas smaržas. (*Franc.*)

ļumiem; nepilnās divās stundās meitenes seja bija sakritusi; tomēr viņai nenoritēja pat ne asara. «Tā tev vajag!» viņa pati sev sacīja, uzbudināta un ar pūlēm apspiezdama sirdī rūgtas un ļaunas dziņas, kas viņu pašu biedēja. «Nu, jāiet!» Liza nodomāja, tiklīdz uzzināja, ka atbraukusi Lavrecka, un viņa gāja... Ilgi nostāvēja pie viesistabas durvīm, iekām izšķīrās tās atvērt; viņa pārkāpa sliekšni ar domām: «Esmu viņas priekšā vainīga,» — un piespieda sevi pavērties Lavreckā, piespiedās pasmaidīt. Varvara Pavlovna pagājās Lizai pretī, tiklīdz to ieraudzīja, un viņas priekšā viegli, bet tomēr godbijīgi palocījās. — Atļaujiet stādities priekšā, — viņa ierunājās pieglaimīgā balsī, — jūsu *maman* ir pret mani tik iecietīga, ka ceru, arī jūs būsiet... labvēlīga. — Varvaras Pavlovnas sejas izteiksme, kad viņa izrunāja šo pēdējo vārdu, viņas viltīgais smaids, saltais un tai pašā laikā maigais skatiens, viņas roku un plecu kustība, pat drēbes, visa būtne Lizā modināja tik derdzīgas jūtas, ka viņa neko nespēja atbildēt un tikai ar mokām pasniedza roku. «Šī jaunkundze mani nicina,» Varvara Pavlovna nodomāja, cieši saspiezdama Lizas aukstos pirkstus, un, pievērsusies Marjai Dmitrijevnai, paklusi noteica: — *Mais elle est délicateuse!*¹ — Liza viegli pietvīka: viņa šai izsaucienā sadzirdēja izsmieklīgu, apvainojumu; taču nolēma neticēt saviem iespai-

¹ Bet viņa ir jauka! (*Franc.*)

diem un apsēdās aiz rokdarbu rāmja pie loga. Varvara Pavlovna arī šeit viņu neatstāja mierā; pienāca klāt, slavēja viņas gaumi, viņas māku... Lizas sirds sāka pukstēt spēji un sāpīgi; viņa sevi tikko pārvarēja, tikko varēja nosēdēt. Viņai likās, ka Varvara Pavlovna visu zina un, slepus gaviļēdama, viņu izsmej. Meitenei par laimi, Gedeonovskis uzrunāja Varvaru Pavlovnu, novērsdams tās uzmanību. Liza noliecās pāri rokdarbu rāmim un slepus vēroja. «Šo sievieti,» viņa domāja, «ir mīlējis *viņš*.» Tomēr Liza tai pašā mirklī izmeta no galvas domu par Lavrecki; viņa baiļojās, ka zaudēs savaldišanos; sajuta vieglu reiboni. Marja Dmitrijevna ierunājās par muziku.

— Esmu dzirdējusi, mīļā, — viņa iesāka, — jūs esot brīnišķīga virtuoze.

— Sen neesmu spēlējusi, — Varvara Pavlovna atteica, tūlīt piesēzdamās pie klavierēm un veikli pārлаidzama pirkstus pār taustiņiem. — Vai pavēlēsiet?

— Esiet tik laipna!

Varvara Pavlovna meistarīgi nospēlēja lielisko un grūto Herca etīdi. Viņas spēlē bija daudz spēka un veiklības.

— Silfīda! — Gedeonovskis izsaucās.

— Brīnumaini! — Marja Dmitrijevna piekrita. — Nu, Varvara Pavlovna, atzīstos, — viņa iesāka, pirmo reizi nosaukdama to vārdā, — jūs mani pārsteidzāt; jūs jau varētu uzstāties koncertos. Šeit pie mums ir kāds muzikis — sirmgalvis, no vāciešiem, savādnieks,

ļoti mācīts; viņš Lizai pasniedz stundas; tas, jūs dzirdot, zaudēs vai prātu.

— Vai Lizaveta Mihailovna arī ir muziķe? — Varvara Pavlovna vaicāja, viegli pagriežusi galvu uz meitenes pusi.

— Jā, viņa spēlē diezgan labi un muziku mīl; taču tas tik nenožīmīgi, salīdzinot ar jums! Bet šeit ir vēl viens jauns cilvēks; ar to nu gan jums jāiepazīstas. Viņš ir mākslinieks dvēselē un sacer jauku muziku. Vienīgi viņš jūs var pilnīgi novērtēt.

— Jauns cilvēks? — Varvara Pavlovna atvaicāja. — Kas viņš tāds? Laikam kāds no trūcīgiem?

— Kas jums nāk prātā, pirmais kavalieris pie mums un ne tikai pie mums — *et à Pétersbourg*¹. Kambarjunktors, uzņemts labākajās aprindās. Jūs droši vien par viņu būsiat dzirdējuši: Vladimirs Nikolajičs Panšins. Viņš atrodas šeit valsts uzdevumā... Nākamais ministrs, apžēlojieties!

— Un mākslinieks?

— Mākslinieks dvēselē un tik piemīlīgs. Jūs viņu redzēsiet. Viņš visu šo laiku mūs ļoti bieži apmeklējis; es viņu ielūdzu šovakar; *ceru*, ka viņš ieradīsies, — Marja Dmitrijevna piebilda, īsi nopūzdamās un it kā rūgti pasmaidīdama.

Liza saprata šā smaida nozīmi, bet tas viņu neskāra.

— Un jauns? — Varvara Pavlovna atkātoja, viegli modelēdama savu balsi.

¹ Arī Pēterburgā. (*Franc.*)

— Divdesmit astoņus gadus vecs — un arī tik apburošu izskatu. *Un jeune homme accompli*,¹ patiešām!

— Priekšzīmīgs jauneklis, varētu sacīt, — piebilda Gedeonovskis.

Varvara Pavlovna piepeši sāka spēlēt brāzmainu Štrausa valsi, kas sākās ar tik spēcīgu un strauju tremolo, ka Gedeonovskis pat nodedēja; valša vidū viņa pēkšņi pārgāja uz skumju motīvu un nobeidza ar āriju no «Lučijas» *Fra poco*². . . Viņa aptvēra, ka liksma muzika viņas stāvoklim nepiedien. Ārija no «Lučijas» ar uzsvērtām jūtīgām notīm ļoti aizgrāba Marju Dmitrijevnu.

— Kāda dvēsele! — viņa paklusi teica Gedeonovskim.

— Silfīda! — Gedeonovskis atkārtoja, paceldams acis uz augšu.

Pienāca pusdienu laiks. Marfa Timofejevna nonāca lejā, kad zupa jau bija galdā. Viņa pret Varvaru Pavlovnu izturējās ļoti vēsi, uz viņas laipnībām atbildēja tikai ar pusvārdiem, nelūkojās uz to. Varvara Pavlovna pati drīz vien atskārta, ka ar šo sirmgalvi velti nosist laiku, un tāpēc viņu vairs neuzrunāja; toties Marja Dmitrijevna kļuva vēl jo laipnāka pret viešņu; krustmātes nepieklājībā viņu sadusmoja. Starp citu, Marfa Timofejevna ne vien uz Varvaru Pavlovnu neraudzījās, viņa neskatījās arī uz

¹ Lielisks jauns cilvēks. (*Franc.*)

² Drīz pēc tam. . . (*Itāl.*)

Lizu, lai gan acis viņai mirdzēt mirdzēja. Vecīte sēdēja it kā pārakmeņojusies, dzeltena, bāla, ar sakniebtām lūpām — un neēda it neko. Liza šķita mierīga, un tiešām viņas sirds it kā norima; viņu bija pārņēmusi dīvaina nejūtība, notiesāta cilvēka nejūtība. Pusdienu laikā Varvara Pavlovna runāja maz: viņa it kā atkal jutās bikla un sejai piešķīra pazemīgas grūtsirdības izteiksmi. Vienīgi Gedeonovskis atdzīvināja sarunu ar saviem stāstiem, lai gan allaž bailīgi pavērās Marfā Timofejevna un kāšēja, — kāss viņam vienmēr uzbruka, ja viņš tās klātienē dzīrās melot, — tomēr sirmgalve viņu netraucēja, nepārtrauca viņa valodu. Pēc pusdienām izrādījās, ka Varvara Pavlovna gaužām mīl preferansa spēli; Marjai Dmitrijevnai tas tik ļoti patika, ka viņa jutās pat aizkustināta un pie sevis nodomāja: «Ir gan šis Fjodors Ivaničs laikam liels muļķis! Nav pratis novērtēt tādu sievieti!»

Viņa apsēdās spēlēt kārtis ar Lavrecku un Gedeonovski, bet Marfa Timofejevna aizveda Lizu sev līdzi, teikdama, ka viņa izskatoties ļoti slikti, laikam gan viņai sāpot galva.

— Jā, Lizai briesmīgi sāp galva, — Marja Dmitrijevna noteica un, izvalbījusi acis, pievērsās Varvarai Pavlovnai. — Man pašai dažkārt uzbrūk tāda migrēna...

— Ko jūs sakāt! — Varvara Pavlovna iesaucās.

Liza iegāja krustmāmiņas istabā un nespēkā noslīga uz krēsla. Marfa Timofejevna ilgi viņā

klusēdama noraudzījās, klusītiņām nometās viņas priekšā ceļos un, tāpat klusēdama, sāka vienu pēc otras skūpstīt meitenes rokas. Liza paliecās uz priekšu, nosarka un apraudājās, bet viņa nepiecēla Marfu Timofejevnu, neatvilka savas rokas: meitene juta, ka viņai nav tiesību to darīt, ka nav tiesību traucēt sirmgalvi izpaust savu nožēlu, līdzdalību, izlūgties viņai piedošanu par vakardienу; un Marfa Timofejevna nevarēja vien beigt skūpstīt šīs nabaga bālās, nespēcīgās rokas, un no viņas acīm plūda klusas asaras, tās plūda arī no Lizas acīm; bet platajā atzveltenī līdzās kamoliņam un zeķei ņurrāja kaķis Matrozis, lampiņas iegarenā liesma tik tikko līpinājās un drebēja svētbildes priekšā, bet blakus istabā aiz durvīm stāvēja Nastasja Karpovna un arī zagšus slaucīja asaras kamoliņā savīstītā rūtainā mutautiņā.

XL

Bet lejā viesistabā tajā laikā spēlēja preferansu. Marja Dmitrijevna laimēja un bija labā omā. Ienāca sulainis un paziņoja, ka ieradies Panšins.

Marja Dmitrijevna nometa kārtis un sakustējās atzveltenī; Varvara Pavlovna pavīpsnīdama palūkojās viņā, tad pievērsa skatienu durvīm. Ienāca Panšins, ģērbies melnā frakā ar augstu apkakli, aizpogājies līdz zodam. «Grūti man bija paklausīt, bet, kā

redzat, esmu ieradies,» pauda viņa smaidošā, tikko kā skūtā seja.

— Apžēlojieties, Voldemār, — Marja Dmitrijevna izsaucās, — agrāk jūs mēdzāt ienākt bez pieteikšanas!

Panšins atbildēja Marjai Dmitrijevnai vienīgi ar skatienu, pieklājīgi palocījās tās priekšā, bet roku nenoskūpstīja. Viņa jauno cilvēku iepazīstināja ar Varvaru Pavlovnu; viņš soli atkāpās, palocījās tikpat pieklājīgi, tomēr ar zināmu grāciju un cienību un apsēdās pie kāršu galda. Preferansa partija ātri beidzās. Panšins apvaicājās par Lizavetu Mihailovnu, uzzinājis, ka viņa nejūtas gluži vesela, izteica līdzjūtību; tad viņš sāka runāties ar Varvaru Pavlovnu, diplomātiski apsvērdams un noskaldīdams ik vārdu, godbijīgi uzklaušīdams viņas atbildes. Tomēr Panšina diplomātiskā augstprātība Varvaru Pavlovnu neietekmēja. Gluži otrādi: viņa ar jautru uzmanību raudzījās tam sejā, runāji brīvi, un viņas smalkās nāsis viegli trīsēja kā aizturētos smieklos. Marja Dmitrijevna sāka cildināt Lavreckas dotības; Panšins cienīgi, cik to atļāva viņa augstā apkakle, nolieca galvu un paskaidroja, ka «par to viņš jau iepriekš bijis pārliecināts», — un sāka runāt gandrīz vai par Meternihu. Varvara Pavlovna piemiedza savas samtainās acis un, paklusi noteikdama: «Jūs taču arī esat mākslinieks *un confrère*¹,» —

¹ Kolēģis. (*Franc.*)

piebilda vēl klusāk: «*Venez!*»¹ — un pamāja ar galvu uz klavierēm. Šis izmestais vārdiņš *venez!* pēkšņi, it kā ar burvja mājienu pārvērtā Panšinu. Viņa rūpju pilnā stāja izzuda; viņš pasmaidīja, atžirga, atpogāja fraku un, atkārtodams: «Kas nu es par mākslinieku! Jūs gan, kā dzirdēju, esat īsta māksliniece,» — sekoja Varvarai Pavlovnai pie klavierēm.

— Piespiediet viņu nodziedāt romanci «Kā mēness plūst», — izsaucās Marja Dmitrijevna.

— Vai jūs dziedat? — Varvara Pavlovna atvaicāja, apmirdzēdama viņu ar gaišu un strauju skatienu. — Sēdieties!

Panšins sāka atrunāties.

— Sēdieties! — viņa atkārtoja, neatlaidīgi piesizdama pie krēsla atzveltnes.

Panšins apsēdās, nokāsējās, paraustīja apkakli un nodziedāja savu romanci.

— *Charmant*,² — Varvara Pavlovna noteica, — jūs dziedat lieliski, *vous avez du style*,³ atkārtojiet.

Viņa apgāja apkārt klavierēm un nostājās iepretī Panšinam. Viņš romanci atkārtoja, piešķirdams savai balsij melodramatiskas trīsas. Varvara Pavlovna cieši viņā skatījās, atspiedusies uz klavierēm un turēdama baltās rokas vienā līmenī ar lūpām. Panšins nobeidza.

¹ Nāciet! (*Franc.*)

² Burvīgi. (*Franc.*)

³ Jums ir stils. (*Franc.*)

— *Charmant, charmante idée*,¹ — viņa noteica rāmi, ar lietpratēja pārlicību. — Sakiet, — vai jūs esat ko sacerējis sievietes balsij, mecosoprānam?

— Es gandrīz neko nekomponēju, — Panšins atzinās, — es taču tikai tā, starp citu... bet vai tad jūs dziedat?

— Dziedu.

— Ai! Nodziediet mums ko! — Marja Dmitrijevna izsaucās.

Varvara Pavlovna ar roku atglauda matus no pietvikušajiem vaigiem un atmeta galvu.

— Mūsu balsīm jāsaskan, — viņa piebilda, pievērsdamās Panšinam, — nodziedāsim duetu! Vai jūs pazīstat «*Son geloso*» vai «*La ci darem*», vai «*Mira la biacca luna*»²?

— Kādreiz esmu dziedājis «*Mira la biacca luna*», — Panšins atbildēja, — bet tik sen, esmu aizmirsis.

— Nekas, mēs pusbalsī izmēģināsim. Laidiet mani!

Varvara Pavlovna apsēdās pie klavierēm. Panšins nostājās viņai līdzās. Abi pusbalsī nodziedāja duetu, pie kam Varvara Pavlovna viņu dažas reizes pārlaboja, tad viņi nodziedāja skaļi, pēc tam vēl divas reizes atkārtoja: «*Mira la biacca lu... u... una.*» Varvaras Pavlovnas balss bija zaudējusi svaigumu, tomēr viņa ar balsi rīkojās ļoti veikli. Panšins

¹ Burvīgi, burvīga ideja. (*Franc.*)

² «Esmu greisirdīgs» vai «Sniegsim viens otram roku», vai «Paveries bālajā mēnesī». (*Itāl.*)

sākumā jutās nedrošs un mazliet detonēja, tad iekaisa, un, kaut arī viņa dziedājums nebija nevainojams, toties viņš raustīja plecus, šūpojās ar visu augumu un lāgiem izstiepa roku kā īsts dziedonis. Varvara Pavlovna nospēlēja divus trīs Talberga gabaliņus un koķeti recitēja franču arietu. Marja Dmitrijevna vairs nezināja, kā izteikt savu patiku; viņa vairākkārt gribēja sūtīt pēc Lizas; arī Gedeonovskim pietrūka vārdu, un viņš tikai šūpoja galvu, — bet tad pēkšņi nožāvājās un tik tikko paguva aizklāt muti ar roku. Varvara Pavlovna pamatināja šīs žāvas; viņa pēkšņi pagriezās ar muguru pret klavierēm un noteica: — *Assez de musique comme ça,*¹ labāk patērzēsim, — un sakrustoja rokas. — *Oui, assez de musique,*² — jautri atkārtoja Panšins un sāka risināt ar viņu sarunu — veiklu, vieglu, franču valodā. «Gluži kā labākajā Parīzes salonā,» Marja Dmitrijevna nodomāja, klausīdamās viņu rotaļīgajā un gaisīgajā valodā. Panšins jutās pilnīgi apmierināts; viņa acis staroja, viņš smaidīja; sākumā viņš pārvilka ar roku pār seju, sarauca uzacis un aprauti nopūtās, ja skatiens sastapās ar Marjas Dmitrijevas acīm; bet tad viņš namamāti galīgi aizmirsa un pilnīgi atdevās pa daļai aristokratiskās, pa daļai mākslinieciskās tēršanās baudai. Varvara Pavlovna, izrādījās, bija liela filozofe: uz visu viņai bija gatava atbilde; nekad

¹ Pietiek muzikas. (*Franc.*)

² Jā, pietiek muzikas. (*Franc.*)

nesvārstījās, ne par ko nešaubījās; varēja nomanīt, ka viņa daudz un bieži runājusies ar daždažādiem gudriem cilvēkiem. Visas viņas domas un jūtas vijās ap Parīzi. Panšins novirzīja sarunu uz literatūru; izrādījās, ka Lavrecka, tāpat kā viņš, lasa tikai franču grāmatas: Žorža Sanda modināja sašutumu, Balzaku viņa cienīja, lai gan tas viņu nogurdināja, Sī un Skribā viņa saskatīja dižos sirdspazinējus, Dimā un Fevalu dievināja; savā sirdī tomēr deva priekšroku Polam de Kokam, bet, protams, nepieminēja pat tā vārdu. Taisnību sakot, literatūra viņu nevisai valdzināja. Varvara Pavlovna ļoti veikli vairījās no visa, kas kaut neskaidri varētu atgādināt viņas stāvokli; par mīlestību viņas runās nebija ne jausmas; gluži otrādi, tās drīzāk pauda bardzību pret aizraušanos ar kaislībām, vilšanos, samierināšanos. Panšins viņai oponēja; viņa tam nepiekrita... bet dīvaini! — tai pašā laikā, kad pār viņas lūpām plūda bieži vien skarbi apsūdzības vārdi, šo vārdu skaņas bija glāsmainas un liegas un viņas acis runāja... ko tieši runāja šīs brīnum jaukās acis — grūti pasacīt; tomēr tā nebija skarba, nebija skaidra, bet gan salda valoda. Panšins centās izprast šo acu apslēpto jēgu, centās pats runāt ar acīm, tomēr jūta, ka viņam nekas neiznāk; viņš apzinājās, ka Varvara Pavlovna kā īsta ārzemju «salonu lauva» bija par viņu pārāka, un tāpēc nespēja gluži pār sevi valdīt. Varvarai Pavlovnai bija

paradums sarunu laikā tik tikko pieskarties pie sava sarunu biedra piedurknes; šie žiglie pieskārieni Vladimiru Nikolajiču ļoti uztrauca. Varvara Pavlovna prata viegli sadraudzēties ar jebkuru cilvēku; nebija aizritējušas pat ne divas stundas, kad Panšinam jau likās, ka viņš to pazīst visu mūžu, bet Liza, tā pati Liza, kuru viņš tomēr mīlēja, kurai vakar vakarā bija piedāvājis savu roku, — izgaista it kā miglā. Pasniedza tēju; sarunas kļuva vēl brīvākas. Marja Dmitrijevna pazvanīja kazačēnam un lika pateikt Lizai, lai viņa nonāk lejā, ja galvas sāpes mazinājušās. Panšins, padzirdējis Lizas vārdu, sāka runāt par uzupurēšanos, par to, kas spēj nest vairāk upuru — vīrietis vai sieviete. Marja Dmitrijevna tūliņ sāka uztraukties, apgalvot, ka, protams, sieviete, ka viņa to pierādīšot ar pāris vārdiem, tad sapinās un nobeidza ar diezgan neizdevīgu salīdzinājumu. Varvara Pavlovna paņēma nošu burtnīcu, pa pusei aizklāja ar to sev seju un, paliekusies uz Panšina pusi un košļādama biskvītu, ar rāmu smaidu uz lūpām un acīs paklusi noteica: — *Elle n'a pas inventé la poudre, la bonne dame.*¹ Panšins mazliet izbijās un jutās pārsteigts par Varvaras Pavlovnas pārdrošību; bet viņš nesaprata, kāda nicināšana pret viņu pašu slēpās šajā negaidītajā vaļsirdībā, un, aizmirsis

¹ Viņa gan pulveri nav izgudrojusi, šī labā dāma. (*Franc.*)

Marjas Dmitrijevnas laipnību un padevību, aizmirsis pusdienas, ar kurām šajā mājā viņu mīloja, naudu, ko viņam aizdeva, — viņš ar tādu pašu smaidu un tādā pašā balsī atteica (nelaimīgais!) — «*je crois bien*» — un pat nevis «*je crois bien*», bet — «*j'crois ben!*»¹.

Varvara Pavlovna uzmeta viņam draudzīgu skatienu un piecēlās. Ienāca Liza; Marfa Timofejevna velti bija pūlējusies meiteni atrunāt: viņa bija nolēmusi izturēt pārbaudījumu līdz galam. Varvara Pavlovna pagājās viņai pretī kopā ar Panšinu, kura sejā atkal parādījās agrākā diplomātiskā izteiksme.

— Kā jūtaties? — viņš vaicāja Lizai.

— Tagad jūtos labāk, pateicos, — meitene atbildēja.

— Bet mēs šeit mazliet muzicējam; žēl, ka jūs nedzirdējāt Varvaru Pavlovnu. Viņa dzied lieliski, *en artiste consommée*².

— Panāciet šurp, *ma chère*³! — atskanēja Marjas Dmitrijevnas balss.

Varvara Pavlovna tūlīt paklausīgi kā bērns piegāja viņai klāt un apsēdās uz neliela ķebliša pie tās kājām. Marja Dmitrijevna aicināja viņu tāpēc, lai kaut uz mirkli atstātu savu meitu divatā ar Panšinu: viņa tomēr vēl kļusībā cerēja, ka Liza atjēgsies. Turklāt viņai galvā bija iešāvusies doma, ko visādā ziņā gribējās tūlīt izteikt.

¹ Nu, protams. (Parīzes dialektā. — *Tulk.*)

² Kā patiesa māksliniece. (*Franc.*)

³ Dārgā. (*Franc.*)

— Zināt, — viņa pačukstēja Varvarai Pavlovnai, — es gribu pamēģināt samierināt jūs ar vīru; par sekmēm neatbildu, tomēr pamēģināšu. Viņš mani, zināt, ļoti ciena.

Varvara Pavlovna rāmi pacēla acis uz Marju Dmitrijevnu un skaisti salika rokas.

— Jūs būtu mana glābēja, *ma tante*, — viņa atteica skumjā balsī. — Nezinu, kā jums pateikties par jūsu lielo laipnību; tomēr Fjodora Ivaniča priekšā es jūtos pārlietu vainīga; viņš man nevar piedot.

— Bet vai tad jūs... tiešām... — Marja Dmitrijevna ziņkāri ierunājās.

— Nevaicāji! — Varvara Pavlovna viņu pārtrauca un nodūra acis. — Es biju jauna, vieglprātīga... Starp citu, es negribu taisnoties.

— Bet tomēr, kāpēc tad nepamēģināt? Nekrītiēt izmisumā! — Marja Dmitrijevna pārtrauca un gribēja viņai noglaudīt vaigu, taču pavērās viešņas sejā un samulsa. «Pazemīga, pazemīga,» viņa nodomāja, «un tomēr īstā «salonu lauva».

— Vai jūs esat slima? — Panšins pa to laiku vaicāja Lizai.

— Jā, nejūtos vesela.

— Es jūs saprotu, — viņš piebilda pēc diezgan ilgas klusēšanas. — Jā, es jūs saprotu.

— Kā?

— Es jūs saprotu, — Panšins nozīmīgi atkārtoja, īsti nezinādams, ko lai saka.

Liza samulsa, bet tad nodomāja: «Lai!» Panšins pieņēma noslēpumainu izskatu un aplusa, stingri raudzīdamies sāņus.

— Tomēr liekas, ka pulkstenis jau nosita vienpadsmit, — Marja Dmitrijevna iebilda.

Viesi saprata norādījumu un sāka atvadīties. Varvarai Pavlovnai bija jāapsolās, ka nākamajā dienā atbrauks pusdienās un atvedīs Adu; Gedeonovskis, kas, sēdēdams kaktā, gandrīz bija aizsnaudies, piedāvājās viņu pavadīt uz mājām. Panšins atsveicinājās no visiem svinīgi, bet pie lieveņa, palīdzēdams Lavreckai iekāpt kariatē, paspieda viņai roku un nosauca: — *Au revoir!*¹ — Gedeonovskis apsēdās viņai blakus; viņa visu ceļu uzjautrinājās, it kā netiši uzlikdama savas kurpes purniņu uz tā kājas; viņš mulsa, teica glaimus; viņa ķiķinājās, vērās tajā pieglaimīgi, kad ielas lāktura gaisma krita kariatē. Viņas pašas nospēlētais valsis skanēja Varvaras Pavlovnas galvā, uzbudināja; lai kur viņa būtu, pietika vienīgi iedomāties ugunis, balles zāli, strauju virpuļošanu muzikas skaņās, un viņas sirds iekaisa, acis savādi aizplīvurojās, uz lūpām vīdēja smaids, visu miesu pārņēma rotaļīgas bakhanāliskas jūtoņas. Atbraukusi mājās, Varvara Pavlovna viegli izlēca no pajūga — tā izlēkt prot vienīgi «salonu lauvas», — pievērsās Gedeonovskim un pēkšņi sāka skaļi smieties viņam tieši sejā.

¹ Uz redzēšanos! (*Franc.*)

«Piemīlīga persona,» nodomāja valsts padomnieks, dodamies uz savu dzīvokli, kur viņu gaidīja kalpone ar odekolona pudeli. «Labi, ka esmu nosvērts cilvēks... tikai — par ko viņa smējās?»

Marfa Timofejevna visu nakti nosēdēja pie Lizas gultas galvgaļa.

XLI

Lavreckis pavadīja pusotras dienas Vasilevskā un gandrīz visu laiku noklaiņoja pa apkaimi. Viņš nespēja palikt ilgi vienā vietā: viņu māca skumjas; viņš izjuta neatlaidīgu, strauju un bezspēcīgu dziņu mokas. Atcerējās jūtas, kādas bija pārņēmušas sirdi otrajā dienā pēc atbraukšanas sādžā; atcerējās savus toreizējos nodomus un juta pret sevi stipru sašutumu. Kas bija varējis atraut viņu no tā, ko pats atzina par savu pienākumu, savas nākotnes vienīgo uzdevumu? Laimes alkas — tomēr atkal laimes alkas! «Acīm redzot Mihailevičam taisnība,» Lavreckis domāja. «Tev iegribējās otrreiz dzīvē izbaudīt laimi,» viņš pats sev sacīja, «tu biji aizmirsis, ka tas jau tā ir krāšņums, nepelnīta žēlastība, ja laime kaut vienreiz ierodas pie cilvēka. Tā nebija pilnīga, tā bija māņu laime, tu teiksi; nu tad pierādi savas tiesības uz pilnīgu, patiesu laimi! Paveries ap sevi, kas gan jūtas laimīgs, kas bauda dzīvi? Tur zemnieks aizbrauc uz pļauju; varbūt viņš

ir apmierināts ar savu likteni? ... Nu, saki! Vai tu gribētu ar viņu mainīties? Atceries savu māti: cik niecīgas bija viņas prasības, un kāds liktenis viņu sagaidīja? Tu acīm redzot tikai dižojies Panšina priekšā, kad teici, ka esi ieradies Krievijā, lai artu zemi; tu atbrauci, lai vecuma dienās lakstotos ar meitenēm. Pienāca vēsts par tavu brīvību, un tu visu pamēti, visu aizmirsi, kā zēns skrēji pakaļ tauriņam...» Lizas tēls nemitīgi vīdēja viņa pārdomās; viņš ar mokām to aizdzina tāpat kā citu, uzmācīgu veidolu, tāpat kā citus, nesatraucami šķelmīgus, skaistus un ienīstus vaibstus. Večuks Antons nomanīja, ka kungs ir nelabā omā; vairākas reizes nopūtīes aiz durvīm un vēl dažas reizes uz sliekšņa, viņš nolēma pieiet tam klāt un ieteikt iedzert ko siltu. Lavreckis viņam uzkliedza, pavēlēja iet ārā, bet pēc tam viņa priekšā atvainojās; taču Antonu tas vēl vairāk apbēdināja. Lavreckis nespēja nosēdēt viesistabā; viņam tā vien likās, ka tēva vectēvs Andrejs nicinoši noraugās uz savu vārgulīgo pēcnācēju. «Ak tu! Plānā galdiņa urbējs!» šķita pauda viņa saviebtās lūpas. «Vai tiešām,» viņš domāja, «es netikšu ar sevi galā, padošos... šīm blēņām?» (Smagi ievainotie karā savas brūces parasti sauc par «blēņām». Ja cilvēks sevi neapmānītu — viņš nespētu dzīvot pasaulē.) «Vai tad es kāds puika, vai? Nu jā: ieraudzīju tuvu, gandrīz vai rokās turēju laimes iespēju uz visu mūžu — tā pēkšņi izgaiss; bet tāpat jau arī

loterijā — ja rats mazliet pagrieztos, tad nabaga vīrs pēkšņi varbūt kļūtu bagāts. Nu, ja jau ne, tad ne — un beigas. Ķeršos pie darba, zobus sakodis, un piespiedišu sevi klusēt; ne jau pirmo reizi man jāsaņem sevi rokās. Kāpēc es aizbēgu, kāpēc kvernu šeit kā strauss, iebāzis galvu smiltīs? Bail nelaimei raudzīties acīs — nieki!» — Anton! — viņš skaļi iesaucās. — Liec tūlīn aizjūgt tarantasu! — «Jā,» viņš atkal nodomāja, «jāpiespiež sevi klusēt, jāsaņem sevi stingri rokās...»

Ar tādām pārdomām Lavreckis pūlējās līdzēties savās bēdās; taču tās bija lielas un spēcīgas; un arī ne tik daudz prātu kā katras jūtas zaudėjusi Apraksija pašūpoja galvu un sērīgi pavadija Lavrecki ar acīm, kad viņš iesēdās tarantasā, lai dotos uz pilsētu. Zirgi rikšoja; Lavreckis sēdēja nekustīgi un taisni un stingi raudzījās sev priekšā uz ceļu.

XLII

Liza iepriekšējā dienā bija rakstījusi Lavreckim, lai atnāk pie viņiem vakarā; tomēr viņš vispirms aizbrauca uz savu dzīvokli. Mājās Lavreckis neatrada ne sievu, ne meitu; no kalpotājiem uzzināja, ka abas aizgājušas pie Kaļitiniem. Šī ziņa viņu ir pārsteidza, ir saniknojusi. «Acīm redzami Varvara Pavlovna nolēmusi sagandēt manu dzīvi,» Lavreckis

nodomāja ar dusmās drebošu sirdi. Viņš sāka staigāt šurp un turp, nemitīgi ar kājām un rokām atgrūzdams bērna paijas, grāmatas, daždažādus sieviešu piederumus, kas pagadījās ceļā; viņš pasauca Žistini un lika viņai pievākt visas šīs «grabažas». — *Oui, monsieur*,¹ — istabene saviebdamās atteica un sāka uzkopt istabu, graciozi pieliekdamās un ar katru savu kustību likdama Lavreckim izjust, ka viņa to uzskata par neaptēstu lāci. Ar naidu viņš raudzījās Žistines izburbējušā, tomēr vēl allaž «pikantajā», zobgalīgajā parīzietes sejā, uz baltajiem piedurkņu atlokiem, zīda priekšautiņu un vieglo cepurīti. Beidzot viņš istabeni aizsūtīja projām un pēc ilgas svārstīšanās (Varvara Pavlovna vēl vienmēr nebija atgriezusies) nolēma doties pie Kaļitiniem, — nevis pie Marjas Dmitrijevnas (viņš neparko nevarētu ieiet viņas viesistabā, tajā viesistabā, kur atradās sieva), bet pie Marfas Timofejevnas; viņš atcerējās, ka pa dibenkāpnēm no kalpoņu lieveņa varēja nokļūt tieši pie viņas. Lavreckis tā arī rīkojās. Gadījums viņam palīdzēja: pagalmā viņš satika Šuročku; tā viņu aizveda pie Marfas Timofejevnas. Viņš sirmgalvi pretēji paradumam atrada gluži vienu; vecenīte sēdēja kaktā kailu galvu, sagumusi, uz krūtīm sakrustotām rokām. Ieraudzījusi Lavrecki, viņa gauži satrūkās, veikli piecēlās un

¹ Jā, kungs. (*Franc.*)

sāka šurp un turp staigāt pa istabu, it kā meklēdama savu aubīti.

— Skaties, esi atnācis, — viņa ierunājās vairīdamās Lavrecka skatiena un šaudīdamās šurpu turpu, — labdien. Ak jā! Ko lai dara! Kur tu biji vakar? Nu, viņa atbraukusi; nu jā. Gan jau ... kaut kā.

Lavreckis atsēdās krēslā.

— Sēdies jel, sēdies! — sirmgalve turpināja. — Vai tu uznāci tieši augšā? Nu jā, protams. Vai atnāci palūkoties uz mani? Paldies!

Vecīte apklusā; Lavreckis nezināja, ko sacīt; taču viņa saprata.

— Liza ... jā, Liza nule bija šeit, — Marfa Timofejevna nerimās, sasaistīdama un atraisīdama savas somiņas aukliņas. — Viņa ir savārgusi. Šuročka, kur tu esi? Panāc šurp, mīlā, — kas tad tas, nevari nosēdēt? Arī man sāp galva. Laikam gan no šitās pašas dziedāšanas un muzikas.

— No kādas dziedāšanas, krustmāmiņ?

— Nu kā tad; nu jau sākas, eku šie, kā taču pa jūsu vīzei tie saucas, — šie dueti. Un tikai itāliski vien: *či — či un ča — ča*, gatavās žagatas. Kā sāk stiept notis, tīri vai sirdi velk ārā. Šitais pats Panšins un tavējā. Tad nu gan ātri sadziedājās: tīri kā pašu ļaudis, bez kādām cermonijām. Nu jā, ko lai saka: arī suns meklē patvērumu; vai tad nu nobeigties, labi jau, ka ļaudis nedzen prom.

— Tomēr, jāatzīstas, to es nebiju gaidījis, — Lavreckis attrauca. — Tur vajadzīga liela drosme.

— Nē, draudziņ, nevis drosme, bet aprēķins. Nu, dievs ar viņu! Stāsta, ka tu viņu sūtot uz Lavrikiem, vai tiesa?

— Jā, es šo muižu nododu Varvarai Pavlovnai.

— Vai naudu prasīja?

— Pagaidām vēl ne.

— Nebūs vis ilgi jāgaida. Bet es tikai nule tevi apskatīju. Vai esi vesels?

— Vesels.

— Šuročka! — pēkšņi Marfa Timofejevna iesaucās. — Aizteci un pasaki Lizavetai Mihailovnai, — ak tā, nē, paprasi viņai... viņa taču ir lejā?

— Lejā.

— Nu jā, tad paprasi viņai: kur nolikusi manu grāmatu? Viņa jau zinās.

— Klausos.

Sirmgalve atkal sāka rosīties, atvēra kumodes atvilktnes. Lavreckis sēdēja nekustīgi savā krēslā.

Pēkšņi uz kāpnēm bija dzirdami viegli soļi — un ienāca Liza.

Lavreckis piecēlās un palocījās; Liza apstājās pie durvīm.

— Liza, Lizočka, — noraizējusies ierunājās Marfa Timofejevna, — kur tu noliki manu grāmatu, manu grāmatiņu?

— Kādu grāmatu, krustmāmiņ?

— Nu, grāmatu, ak tu pasaulīt! Es tevi, starp citu, nesaucu... Nu, vienalga. Ko jūs tur lejā darijāt? Skaties, atbraucis Fjodors Ivaničs. Un ko tava galva?

— Nekas.

— Tu tikai saki — nekas. Kas tur pie jums lejā notiek — vai atkal muzicē?

— Nē, spēlē kārtis.

— Neko teikt, tā jau prot visu. Šuročka, redzu, tev gribas pabizot pa dārzu. Ej vien.

— Bet nē jel, Marfa Timofejevna...

— Lūdzu, negudro, ej! Nastasja Karpovna viena pati aizgāja dārzā: pakavējies ar viņu. Izturies godbijīgi pret vecenīti. — Šuročka aizgāja. — Nu kur taču mana aubīte? Kur tā palikusi, nudien?

— Atļaujiet, es pameklēšu, — Liza ieteicās.

— Sēdi vien, sēdi; man pašai kājas vēl kustas. Laikam gan tā būs guļamistabā.

Un, caur pieri pablenzusi Lavrecki, Marfa Timofejevna aizgāja. Durvis viņa atstāja atvērtas; bet tad piepeši atgriezās un tās pieslēdza.

Liza atspiedās pret krēsla atzveltni un klusi ar rokām aizklāja seju; Lavreckis palika savā vietā.

— Un tā mums bija jāsatiekas, — viņš beidzot ierunājās.

Liza atņēma rokas no sejas.

— Jā, — viņa dobji noteica, — mēs drīz tikām sodīti.

— Sodīti, — Lavreckis piebilda. — Bet par ko tad esat sodīta jūs?

Liza pacēla uz viņu acis. Tās nepauda ne bēdas, ne nemiera: tās šķita mazākas un blāvākas. Viņas seja bija bāla; mazliet pavērtās lūpas arī nobālušas.

Lavrecka sirds sažņaudzās aiz žēlabām un mīlestības.

— Jūs man rakstijāt: visam beigas, — viņš čukstēja, — jā, visam beigas — iekām sākās.

— Tas viss ir jāaizmirst, — Liza sacīja. — Esmu priecīga, ka jūs atnācāt; gribeļu jums rakstīt, bet tā būs labāk. Tikai jāizmanto ātrāk šie mirkli. Mums abiem atliek izpildīt savu pienākumu. Jums, Fjodor Ivanič, jāsamierinās ar sievu.

— Liza!

— Es jūs lūdzu; tikai ar to var izpirkt... visu, kas bijis. Jūs padomājiet — un paklausiet mani!

— Liza, dieva dēļ, — jūs prasāt neiespējamo. Esmu ar mieru darīt visu, ko jūs pavēlēsiet; bet *tagad* samierināties ar viņu!... Esmu gatavs uz visu, esmu visu aizmirsis; tomēr savu sirdi es taču nevaru piespiest... Apžēlojieties, tas ir cietsirdīgi!

— Es no jums arī neprasu to... ko jūs sakāt; nedzīvojiet ar viņu, ja nevarat; bet samierinieties, — Liza teica un no jauna aizklāja acis ar roku. — Atcerieties savu meitiņu, dariet to manis labā!

— Labi, — Lavreckis izdvesa caur zobiem, — pieņemsim, ka es to darišu; ar to

izpildīšu savu pienākumu. Nu, bet jūs — kāds tad ir jūsu pienākums?

— To es zinu.

Lavreckis pēkšņi satrūkās.

— Vai tikai jūs nedomājat precēt Panšinu? — viņš vaicāja.

Liza tik tikko pasmaidīja.

— Ak nē! — viņa atbildēja.

— Ak Liza, Liza! — Lavreckis izsaucās.

— Cik mēs būtu varējuši kļūt laimīgi!

Liza atkal viņā palūkojās.

— Nu jūs pats redzat, Fjodor Ivanič, ka šī laime nav atkarīga no mums, bet no dieva.

— Jā, tāpēc ka jūs...

Blakus istabas durvis strauji atvērās, un ienāca Marfa Timofejevna, turēdama rokās aubīti.

— Ar pūlēm atradu, — viņa teica, apstādamās starp Lizu un Lavrecki. — Pati biju aizmetusi. Vecums, tīrā nelaiمة! Bet neba jau jaunībā labāk. Kā tad būs, vai pats brauksi uz Lavrikiem kopā ar sievu? — viņa piebilda, pievērsdamās Fjodoram Ivaničam.

— Kopā ar viņu uz Lavrikiem? Es? Nezinu, — viņš, mazliet vilcinājies, atteica.

— Vai lejā iesi?

— Šodien — ne.

— Nu, labi, kā zini; bet tev, Liza, es domāju, būtu jānoiet lejā. Ak tu dieviņ tētiņ, aizmirsu iebērt barību sniedzei. Pagaidiet, es tūliņ...

Un Marfa Timofejevna aiztraucās, pat neuzlikusi aubīti.

Lavreckis strauji piegāja pie Lizas.

— Liza, — viņš lūdzošā balsī iesāka, — mēs šķiramies uz mūžu, mana sirds lūst, — sniedziet man ardievām roku!

Liza pacēla galvu. Viņas gurdais, gandrīz izdzisušais skatiens kavējās pie Lavrecka.

— Nē, — viņa noteica un atvilka jau pastiepto roku, — nē, Lavrecki (pirmo reizi viņa to tā nosauca), savu roku es jums nedošu. Kādēļ? Atejiēt sāņus, es jūs lūdzu! Jūs zināt, es jūs mīlu... jā, es jūs mīlu, — viņa ar pūlēm piebilda, — bet nē... nē.

Un viņa piespieda pie mutes lakatiņu.

— Dodiet man vismaz šo mutautiņu!

Durvis iečīkstējās... Mutautiņš nokrita Lizas klēpī, Lavreckis to satvēra, iekām tas paguva nokrist uz grīdas, žigli iebāza sānu kabatā un apgriezies sastapās ar Marfas Timofejevnas skatieniem.

— Lizočka, man liekas, tevi sauc māte, — sirmgalve runāja.

Liza tūlīņ piecēlās un aizgāja.

Marfa Timofejevna atkal apsēdās savā kaktā. Lavreckis sāka no viņas atvadīties.

— Fedja, — viņa pēkšņi ierunājās.

— Kas ir, krustmāmiņ?

— Vai tu esi godīgs cilvēks?

— Ko?

— Es tev vaicāju: vai tu esi godīgs cilvēks?

— Ceru, ka jā.

— Hm. Dod man goda vārdu, ka esi godīgs cilvēks.

— Lūdzu. Bet kāpēc?

— Gan es zināšu, kāpēc. Arī tu, gaišumiņ, ja labi padomāsi, — mulķis taču neesi, — pats sapratīsi, kāpēc es tev to prasu. Un nu ardievu, mīlais. Paldies, ka apciemoji; bet doto vārdu atceries, Fedja, un tagad mani noskūpsti. Ak dārgais, smagi tev, zinu; nevienam nav viegli. Cik gan es dažkārt esmu apskaudusi mušas; re, domāju, kam viegli dzīvot pasaulē; taču tad reiz nakti izdzirdu, ka muša sīc zirnekļa nagos, — nē, domāju, arī mušām savs krusts. Ko lai dara, Fedja; bet doto vārdu tomēr atceries. Ej!

Lavreckis izgāja pa dibenkāpnēm un jau tuvojās vārtiem... viņu panāca sulainis.

— Marja Dmitrijevna lika palūgt, lai jums labpatiktu ierasties pie viņas, — viņš sacīja Lavreckim.

— Saki, draudziņ, ka tagad es nevaru... — Fjodors Ivaničs iesāka.

— Pavēlēja gauži lūgt, — sulainis nerimās, — pavēlēja pateikt, ka esot viena.

— Bet vai tad viesi aizbrauca? — Lavreckis vaicāja.

— Tieši tā, — sulainis atteica un atieza zobus.

Lavreckis paraustīja plecus un tam sekoja.

Marja Dmitrijevna sēdēja viena savā kabinetā Voltēra atzveltenī un oda odekolonu; viņai blakus uz galda stāvēja glāze ar oranžziedu ūdeni. Marja Dmitrijevna bija satraukta un it kā izbijusies.

Ienāca Lavreckis.

— Jūs vēlējāties mani satikt, — viņš sacīja, vēsi palocīdamies.

— Jā, — Marja Dmitrijevna atbildēja un iedzēra mazliet ūdens. — Dabūju zināt, ka jūs esat devies tieši pie krustmāmiņas; pavēlēju jūs palūgt pie sevis: man ar jums jāparunā. Sēdieties, lūdzu! — Marja Dmitrijevna atvilka elpu. — Jūs zināt, — viņa stāstīja, — atbraukusi jūsu sieva.

— Tas man ir zināms, — Lavreckis atrauca.

— Nu jā, proti, es gribēju sacīt: viņa ieradās pie manis, un es viņu pieņēmu; par to gribēju ar jums izskaidroties, Fjodor Ivanič. Es, paldies dievam, varu teikt, esmu iemantojusi vispārēju cieņu un ne par kādu naudu nerīkošos nepieklājīgi. Kaut arī paredzēju, ka jums tas nebūs patīkami, tomēr nevarēju viņu noraidīt, Fjodor Ivanič; viņa man radiniece — no jūsu puses: iedomājieties manu stāvokli, kādas man bija tiesības nepieņemt — vai nav tiesa?

— Jūs velti uztraucaties, Marja Dmitrijevna, — Lavreckis atbildēja. — Jūs esat rīko-

jusies ļoti labi; es it nemaz nedusmojos. Nemaz neesmu domājis laupīt Varvarai Pavlovnai iespēju apmeklēt savas paziņas; šodien neienācu pie jums tikai tāpēc, ka negribēju satikt viņu, — tas arī viss.

— Ai, cik man patīkami dzirdēt to no jums, Fjodor Ivanič, — Marja Dmitrijevna izsauca. — Starp citu, es allaž to no jūsu cēlās sirds biju gaidījusi. Bet, ja uztraucos, — par to nav ko brīnīties: esmu sieviete un māte. Tomēr jūsu laulātā draudzene... protams, es nevaru būt jums par soģi, — to viņai pašai teicu; tomēr viņa ir tik patīkama dāma, ka spēj sagādāt vienīgi prieku.

Lavreckis pasmīnēja un parotaļājās ar cepuri.

— Tad nu es jums, Fjodor Ivanič, gribēju vēl sacīt, — Marja Dmitrijevna turpināja, pievirzīdamās viņam mazliet tuvāk, — ja jūs būtu redzējis, cik vienkārši viņa izturas, cik godbijīgi! Nudien, tieši aizkustinoši. Un ja jūs būtu dzirdējis, kā viņa izteicās par jums! Es, tā saka, viņa priekšā esmu aplam vainīga; es, saka, neprātu viņu novērtēt; viņš ir eņģelis, nevis cilvēks. Nudien, tā arī teica: eņģelis. Viņa tik gauži nožēlo... Es, nudien, tādu nožēlu neesmu pieredzējusi!

— Paklausieties, Marja Dmitrijevna, — Lavreckis iebilda, — atļaujiet painteresēties: stāsta, ka Varvara Pavlovna šeit dziedājusi; vai viņa dziedāja, nožēlodama savus grēkus, vai arī?...

— Ai, kā jums nav kauna tā runāt! Varvara Pavlovna dziedāja un spēlēja, tikai lai iztaptu man, tāpēc ka es neatlaidīgi viņu lūdzu, gandrīz vai pavēlēju. Redzu, ka viņai tik smagi, tik smagi; domāju, kā lai viņu izklaidē, — biju dzirdējusi, ka jūsu sievai tik lieliskas dāvanas! Apžēlojieties, Fjodor Ivanič, viņa jūtas gluži satriekta, pavaicājiēt kaut vai Sergejam Petrovičam; pilnīgi beigta sieviete, *tout-à-fait*,¹ ko nu jūs?

Lavreckis tikai paraustīja plecus.

— Un tad jūsu Adočka, tā nu gan ir eņģelītis, tik burvīga! Cik viņa piemīlīga, cik gudra; tik veikli runā franciski; arī krieviski saprot — mani nosauca par krustmāmiņu. Zināt, nemaz ar nebaidās, kā viņas gados bērni parasti mēdz baidīties, — nu nepavisam. Jums tik briesmīgi līdzīga, Fjodor Ivanič. Acis, uzacis... nu, tikpat kā izlieta, jūs kas jūs. Jāatzīstas, man šitādi mazuļi ne visai patīk, bet jūsu meitiņā esmu tieši iemīlējusies.

— Marja Dmitrijevna, — Lavreckis pēkšņi iekrita starpā, — atļaujiet pavaicāt, kāpēc jūs to visu man sakāt.

— Kāpēc? — Marja Dmitrijevna no jauna paoda odekolonu un iedzēra ūdeni. — Bet to es jums saku tāpēc, Fjodor Ivanič, ka... esmu taču jūsu radniece, ņemu vissirsnīgāko daļību jūsu liktenī... zinu, jūs esat pats labsirdīgākais cilvēks. Paklausieties, *mon cousin*, — es

¹ Pavisam. (*Franc.*)

tomēr esmu sievietē ar pieredzi un nerunāšu tukšus vārdus: piedodiet, piedodiet savai sievaid! — Marjas Dmitrijevnas acīs pēkšņi ierisās asaras. — Iedomājieties: jaunība, pieredzes trūkums... nu, varbūt arī slikts piemērs; trūka mātes, kas jauno sievieti būtu vadījusi pa pareizo ceļu. Piedodiet viņai, Fjodor Ivanič, viņa jau tā diezgan sodīta.

Pār Marjas Dmitrijevnas vaigiem sāka ritēt asaras; viņa tās nenotrausa: viņai patika raudāt. Lavreckis sēdēja kā uz oglēm. «Ak tu kungs,» viņš domāja, «kādas mocības, ir gan dieniņa!»

— Jūs neatbildat, — Marja Dmitrijevna ierunājās atkal, — kā lai jūs saprotu? — Vai tiešām jūs varētu būt tik nežēlīgs? Nē, tam es negribu ticēt. Jūtu, ka mani vārdi jūs nav pārliecinājuši, Fjodor Ivanič, dievs jums atmaksās par jūsu labsirdību, bet tagad saņemiet no manām rokām savu sievu...

Lavreckis neviļus piecēlās no krēsla; arī Marja Dmitrijevna piecēlās un, veikli iešāvusies aiz aizslietņiem, izveda no turienes Varvaru Pavlovnu. Bāla, tikko dzīva, ar nodurtām acīm viņa šķita pilnīgi atteikusies no savām domām — pilnīgi atdevusies Marjas Dmitrijevnas rokās.

Lavreckis soli atkāpās.

— Jūs esat bijusi šeit! — viņš izsaucās.

— Nevainojiet viņu! — Marja Dmitrijevna strauji ierunājās. — Viņa neparko negribēja palikt, bet es pavēlēju, es viņu nosēdināju

aiz aizslietņiem. Viņa man apgalvoja, ka tas jūs vēl jo vairāk saniknošot; es viņā pat neklausījos. Pazīstu jūs labāk nekā viņa. Saņemiet tad no manām rokām savu sievu; nāciet, Varja, nebaidieties, metieties ceļos (viņa to parāva aiz rokas) — un mana svētība! ...

— Pagaidiet, Marja Dmitrijevna! — Lavreckis viņu pārtrauca dobjā, bet satrauktā balsī. — Jums laikam gan patīk sentimentāli skati (Lavreckis nealojās: Marja Dmitrijevna no institūta laikiem bija saglabājusi kaisli uz teatrālismu), jūs tie uzjautrina, bet citiem sagādā mokas. Starp citu, ar jums es nerunāšu: *šajā* skatā jūs neesat galvenā persona. Ko *jūs* no manis vēlaties, kundze? — viņš piebilda, pievērsdamies sievai. — Vai gan es jūsu labā neesmu darījis visu, ko varēju? Nestāstiet man, ka šo tikšanos neesat izdomājusi jūs; es jums neticēju, — un jūs zināt, ka ticēt jums nevaru. Ko tad vēlaties? Jūs esat gudra, — jūs neko nedarāt bez nolūka. Jums jāsaprot, ka dzīvot ar jums kā agrāk man nav iespējams; nevis tāpēc, ka es uz jums dusmos, bet tāpēc, ka esmu kļuvis cits cilvēks. To es jums pateicu jau otrajā dienā pēc jūsu atgriešanās, un jūs pati tobrīd sirdī bijāt ar mani vienis prātis. Bet jūs vēlaties atgūt sabiedrības cieņu; jums nepietiek ar to, ka dzīvojat manā mājā, jūs vēlaties dzīvot ar mani zem viena jumta — vai nav tiesa?

— Es vēlos, lai jūs man piedotu, — Varvara Pavlovna noteica, nepaceldama acis.

— Viņa vēlas, lai jūs tai piedotu, — Marja Dmitrijevna atkārtoja.

— Un nevis sevis labad, bet Adas dēļ, — Varvara Pavlovna čukstēja.

— Ne viņas labad, bet jūsu Adas dēļ, — Marja Dmitrijevna atkal atkārtoja.

— Jauki. Jūs to vēlaties? — Lavreckis ar pūlēm izdvesa. — Lūdzu, esmu ar mieru.

Varvara Pavlovna uzmeta viņam žiglu skatienu, bet Marja Dmitrijevna izsaucās:

— Nu, paldies dievam! — un atkal parāva Varvaru Pavlovnu aiz rokas. — Bet tagad pieņemiet no manis...

— Pagaidiet, es jums saku! — Lavreckis viņu pārtrauca. — Esmu ar mieru dzīvot ar jums, Varvara Pavlovna, — viņš turpināja, — proti, aizvedīšu jūs uz Lavrikiem un palikšu kopā ar jums, cik ilgi spēšu, bet tad aizbraukšu — un dažkārt jūs apmeklēšu. Jūs redzat, negribu jūs krāpt; bet vairāk neko neprasiet. Jūs pati sāktu smieties, ja es izpildītu mūsu cienījamās radnieces vēlēšanos un spiestu jūs pie krūtīm, sāktu apgalvot, ka... pagātnes nav bijis, ka nocirstais koks atkal sāk zaļot... Tomēr es redzu: man jāpadodas. Jūs šos vārdus sapratīsiet citādi... vienalga. Atkārtuju, vai es ar jums dzīvošu... vai ne, to nevaru apsolīt... Es saiešos ar jums, no jauna uzskatīšu jūs par savu sievu...

— Sniedziet viņai uz to vismaz savu roku, — Marja Dmitrijevna, kuras asaras jau sen bija nožuvušas, piebilda.

— Es līdz šim Varvaru Pavlovnu neesmu mēnījis, — Lavreckis atbildēja, — viņa man noticēs arī tā. Es viņu aizvedīšu uz Lavrikiem; un iegaumējiet, Varvara Pavlovna: mūsu noruna būs laužta, tiklīdz jūs no turienes aizbrauksiet. Bet tagad atļaujiet man aiziet.

Viņš palocījās pret abām dāmām un strauji aizgāja.

— Jūs viņu neņemat līdzi? — Marja Dmitrijevna nosauca tam pakaļ.

— Lieciet viņu mierā! — Varvara Pavlovna pačukstēja un tūlīņ mājas māti apskāva, sāka pateikties, skūpstīt rokas, saukt par savu glābēju.

Marja Dmitrijevna vēlīgi pieņēma viņas glāstus; taču sirdī jutās neapmierināta ir ar Lavrecki, ir ar Varvaru Pavlovnu, ir ar viņas pašas izkārtoto skatu. Tam trūka īstas sentimentalitātes; Varvarai Pavlovnai, pēc viņas domām, būtu vajadzējis krist sava vīra priekšā ceļos.

— Kā gan jūs mani nesapratāt? — viņa skaidroja. — Es taču jums teicu: metieties ceļos!

— Tā būs labāk, mīļā krustmāmiņ; neraizējieties, viss ir jauki, — Varvara Pavlovna apgalvoja.

— Nu jā, viņš taču ir auksts kā ledus, — Marja Dmitrijevna piebilda. — Pieņemsim, jūs neraudājāt, bet es viņa priekšā izplūdu asarās. Viņš grib jūs ieslēgt Lavrikos. Kā tā — vai tad pat mani jūs nedrīkstēsiet

apciemot? Visi vīrieši ir nejūtīgi, — viņa no-
beidza un nozīmīgi pašūpoja galvu.

— Toties sievietes prot cienīt laipnību un
augstsirdību, — Varvara Pavlovna noteica un,
lēnitiņām nometusies Marjas Dmitrijevnas
priekšā ceļos, apskāva viņas pilnīgo augumu
un pieplaka tam ar seju. Viņas seja slepus
smaidīja, bet Marjai Dmitrijevnai atkal sāka
ritēt asaras.

Lavreckis atgriezās savā dzīvoklī, ieslēdzās
sulaiņa skabūzītī, metās uz dīvāna un nogulēja
tā līdz rītam.

XLIV

Nākamā diena bija svētdiena. Agrīnā diev-
kalpojuma zvani Lavrecki neuzmodināja —
viņš visu nakti nebija aizvēris acis, — bet atgā-
dināja tam kādu citu svētdienu, kad viņš pēc
Lizas vēlēšanās bija devies uz baznīcu. Lav-
reckis žigli piecēlās; kāda slepena balss viņam
teica, ka arī šodien jaunavu ieraudzīs baznīcā.
Viņš klusi izgāja no mājas, lika pasacīt Var-
varai Pavlovnai, kas vēl gulēja, ka atgriezīsies
uz pusdienām, un lieliem soļiem devās turp,
kur viņu aicināja vienmuļie, skumjie zvani.
Viņš bija ieradies agri: baznīcā gandrīz vēl
nebija neviena; psalmotājs luktās skaitīja rīta
lūgšanas; viņa balss, lāgiem kāsa pārtraukta,
skanēja vienmuļi, gan izdzisdama, gan pieaug-
dama. Lavreckis novietojās netālu no ieejas.
Dievlūdzēji nāca pa vienam, apstājās, meta

krustus, klanījās uz visām pusēm; viņu soli
dunēja klusumā un tukšumā, skaļi atbalsoda-
mies baznīcas velvēs. Vārga vecenīte, ģērbusies
nonēsātā apmetnī ar kapuci, bija nometusies
ceļos blakus Lavreckim un cītīgi lūdza dievu;
viņas mute bez zobiem, dzeltenā, grumbainā
seja pauda saspringtu aizkustinājumu; apsar-
kušās acis visu laiku raudzījās uz augšu,
uz svētbildēm; kaulainā roka nemitīgi izšāvēs
no apmetņa un rāmi un spēcīgi meta lielu,
plašu krustu. Zemnieks ar kuplu bārdu un
drūmu seju, izspūris un izburbējis, ienāca baz-
nīcā, uzreiz nometās uz abiem ceļiem un tūlīt
steigšus sāka mest krustus, pēc katras pakla-
nīšanās atmezdams atpakaļ un papurinādam
galvu. Viņa vaigs, visas kustības pauda tik
rūgtas bēdas, ka Lavreckis nolēma pieiet vi-
ņam klāt un pavaicāt, kas tam noticis. Zem-
nieks bailīgi un drūmi parāvēs atpakaļ, pavē-
rās Lavreckī... — Dēls nomiris, — viņš ātri
noteica un no jauna sāka klanīties. «Kas gan
viņiem varētu atvietot baznīcas mierinājumu,»
Lavreckis nodomāja un pats mēģināja lūgt
dievu; taču viņa sirds bija smaga, nocietinā-
jusies un domas lidoja tālu. Viņš visu laiku
gaidīja Lizu, bet Liza nenāca. Baznīca jau
pildījās ar cilvēkiem, tomēr jaunavas vēl vien-
mēr nebija. Sākās dievkalpojums, diakons jau
bija nolasījis evaņģēliju, iezvanīja uz vakar-
ēdienu; Lavreckis pavirzījās mazliet uz priekšu
un piepeši ieraudzīja Lizu. Viņa bija atnākusi
agrāk nekā viņš, bet Lavreckis jaunavu nebija

pamanījis; iespiedusies starp sienu un luktām, viņa neskatījās atpakaļ, nekustējās. Lavreckis nenolaida no meitenes acis līdz dievkalpojuma beigām: viņš no tās atvadījās. Ļaudis sāka izklist, bet viņa vēl allaž stāvēja; šķita, meitene nogaida Lavrecka aiziešanu. Beidzot viņa pārmeta krustu pēdējo reizi un, nepagrieždamās atpakaļ, devās projām; Lizai līdzī bija tikai istabene. Lavreckis meitenei sekoja un panāca uz ielas; viņa gāja ļoti ātri, nodūrusi galvu un aizklājusi seju ar plīvuru.

— Sveicināta, Lizaveta Mihailovna, — viņš skaļi ierunājās, pūlēdamies būt nepiespiests, — vai drīkstu jūs pavadīt?

Liza neko neatbildēja; viņš soļoja tai līdzās.

— Vai jūs ar mani esat apmierināta? — viņš ievaicājās, klusinādams balsi. — Vai dzirdējāt, kas notika vakar?

— Jā, jā, — viņa čukstēdama atbildēja. — Tas ir labi.

Un sāka iet vēl straujāk.

— Jūs esat apmierināta?

Liza tikai pamāja ar galvu.

— Fjodor Ivanič, — viņa ierunājās rāmā, bet vārā balsī, — es gribēju jūs lūgt: nenāciet vairs pie mums, aizbrauciet ātrāk; mēs varam satikties vēlāk — kādreiz, pēc gada. Bet tagad dariet to manis labā; izpildiet manu lūgumu, dieva dēļ!

— Esmu ar mieru jums pilnīgi padoties, Lizaveta Mihailovna, — bet vai tiešām mēs

tā šķirsimies? Vai tiešām jūs man neteiksiet ne vārda? ...

— Fjodor Ivanič, jūs tagad soļojat man līdzās ... Bet esat tik tālu, tik tālu no manis. Un ne jau jūs viens, bet ...

— Izsakieties līdz galam, es jūs lūdzu! — Lavreckis izsaucās. — Ko jūs gribat teikt?

— Jūs dzirdēsiet varbūt ... bet, lai notiktu kas notikdams, aizmirstiet ... nē, neaizmirstiet mani, atcerieties mani!

— Es lai jūs aizmirstu ...

— Pietiek, ardievu! Nesekojiet man!

— Liza, — Lavreckis ieteicās.

— Ardievu, ardievu! — meitene atkārtoja, nolaizdama vēl zemāk plīvuru, un gandrīz skriešus metās uz priekšu.

Lavreckis pavadīja viņu ar skatienu un, galvu nodūris, devās pa ielu atpakaļ. Viņš uzbrāzās Lemam, kas arī soļoja, uzrāvis plātmali uz acīm un raudzīdamies lejup.

— Nu, ko jūs teiksiet? — Lavreckis beidzot ieminējās.

Klusēdami viņi pavērās viens otrā.

— Ko es teikšu? — Lems drūmi atvaicāja.

— Neko es neteikšu. Visi ir miruši, un mēs esam miruši. (*Alles ist todt, und wir sind todt.*) Jums taču jāiet pa labi?

— Pa labi.

— Bet man pa kreisi! Ardievu!

Nākamajā rītā Fjodors Ivaničs ar sievu devās uz Lavrikiem. Viņa brauca pa priekšu

karietē kopā ar Adu un Žistini; viņš nopakaļ — tarantasā. Glītā meitenīte visu ceļu nepameta karietes logu; viņu pārsteidza it viss: zemnieki, sievas, akas, loki, zvaniņi un daudzie kraukļi; Žistine pievienojās viņas izbrīnai; Varvara Pavlovna smējās par abu piezīmēm un izsaucieniem. Viņa bija labā omā; pirms aizbraukšanas no O. pilsētas viņai ar vīru bija izskaidrošanās.

— Es saprotu jūsu stāvokli, — viņa tam sacīja, un viņš pēc tās gudro acu izteiksmes varēja noģist, ka sieva pilnīgi saprot stāvokli. — Bet jums man jāpiekrīt kaut tajā ziņā, ka ar mani viegli sadzīvot; es jums neuzmākos, jūs neapgrūtināšu; gribēju nodrošināt Adas nākotni; vairāk man neko nevajag.

— Jā, jūs esat sasniegusi visus savus mērķus, — Fjodors Ivaničs attrauca.

— Tagad es sapņoju tikai par vienu: aprakties uz visiem laikiem šajā nomalē; mūžam neaizmirsīšu jūsu labdarību...

— Ak ko, pietiek! — viņš to pārtrauca.

— Un pratišu cienīt jūsu neatkarību un jūsu mieru, — viņa nobeidza savu sagatavoto frazi.

Lavreckis zemu palocījās. Varvara Pavlovna saprata, ka sirdī vīrs viņai pateicas.

Otrajā dienā pret novakari viņi ieradās Lavrikos; pēc nedēļas Lavreckis aizbrauca uz Maskavu, atstādamš sievai iztikai tūkstošus piecus, — bet nākamajā dienā pēc Lavrecka aizbraukšanas ieradās Panšins, kuru Varvara Pavlovna bija lūgusi neaizmirst viņu tās vien-

tulībā. Viņa jauno cilvēku uzņēma ļoti viesmīlīgi, un mājas augstajās istabās un arī dārzā līdz vēlai naktij skanēja muzika, dziesmas un jautras sarunas franču valodā. Panšins ciemojās pie Varvaras Pavlovnas trīs dienas; atvadoties viņš cieši saspieda namamātes daiļās rokas un apsolījās ļoti drīz atgriezties; savu solījumu viņš turēja.

XLV

Mātes mājas otrajā stāvā Lizai bija sava neliela gaiša, tīra istabiņa ar baltu gultiņu, puķu podiem istabas stūros un pie logiem, ar mazu rakstāmgaldiņu, grāmatu kaudzīti un krucifiksu pie sienas. Šo istabiņu mēdza dēvēt par bērnu istabu; Liza tajā bija piedzimusi. Atgriezusies no baznīcas, kur viņu bija redzējis Lavreckis, Liza rūpīgāk nekā parasti visu pie sevis uzkopa, it visur noslaucīja putekļus, izskatīja un ar lentīti pārsēja visas savas burtnīcas un draudzeņu vēstules, aizslēdza visas atvilktnes, aplaistīja puķes un ar roku pieskāra ik ziedīnam. To visu viņa veica rāmi, bez trokšņa, ar aizkustinošu un klusu rūpību sejā. Beidzot apstājās istabas vidū, lēnītiņām pavēra visapkārt un, piegājusi pie galda, virs kura karājās krucifikss, nometās ceļos, nolika galvu uz sažņaugtajām rokām un palika nekustēdamās.

Ienāca Marfa Timofejevna un atrada viņu

tādā stāvoklī. Liza vecenītes ienākšanu nepamanīja. Sirmgalve uz pirkstgaliem atgriezās aiz durvīm un vairākas reizes skaļi iekāsējās. Liza veikli piecēlās un slaucīja acis, kurās vēl mirdzēja gaišas asaras.

— Bet tu, kā redzu, atkal esi uzposusi savu cellīti, — Marfa Timofejevna ieteicās un zemu noliecās pār podu ar jaunu rožu krūmiņu, — cik jauki smaržo!

Liza domīgi pavērās krustmātē.

— Kādu vārdu jūs pateicāt! — viņa čukstēja.

— Kādu vārdu, kādu? — sirmgalve žirgti atsaucās. — Ko tu gribi teikt? Tas ir briesmīgi, — viņa ierunājās, pēkšņi nometusi aubīti un apsēdusies uz Lizas gultiņas. — Tas iet pāri maniem spēkiem; šodien jau ceturtā diena, kā es vāros it kā katlā; es vairs nespēju izlikties, ka neko nemanu, — nespēju noskatīties, ka tu nobāli, sakalsti, raudi, es nespēju, nespēju!

— Bet kas jums noticis, krustmāmiņ? — Liza atteica. — Es neko...

— Neko! — Marfa Timofejevna iesaucās. — To tu vari stāstīt citiem, bet ne man! Un kas nule tupēja uz ceļiem? Kam vēl skropstas valgas no asarām? Neko! Palūkojiēs jel sevī, ko tu esi izdarījusi ar savu vaigu, kur palikušas tavas acis? Neko! Vai tad es visu nezinu?

— Tas pāries, krustmāmiņ; dodiet laiku!

— Pāries, bet kad? Ak tu debesu valdniek! Vai tiešām tu viņu tā esi iemilējusi? Bet viņš taču ir vecis, Lizočka. Nu, es nestrīdēšos, viņš

ir labs cilvēks, saticīgs; nu un tad? Mēs visi esam labi cilvēki; zeme plaša diezgan; tās mantas allaž pietiks.

— Es jums saku, ka tas viss pāries, tas jau ir pārgājis.

— Paklau, Lizočka, ko tev teikšu, — Marfa Timofejevna pēkšņi ierunājās, nosēdinājusi Lizu sev blakus uz gultas un sakārtodama gan viņas matus, gan lakatiņu. — Tas tev tikai tā pārsteidzīgi liekas, ka tavai nelaimei nevar līdzēt. Ai mīlulīt, vienīgi nāvei nav zāļu! Tu tikai sev piekodini: «Nepadošos vis, — dievs ar viņu!» Un pati pēc tam nevarēsi vien nobrīnīties — cik ātri, cik labi viss pāries. Tu tikai pacieties.

— Krustmāmiņ, — Liza teica, — ir jau pārgājis, viss pārgājis.

— Pārgājis! Kā tad — pārgājis! Tev, palūk, pat deguntiņš kļuvis smails, bet tu saki — pārgājis. Neko sacīt — pārgājis!

— Jā, pārgājis, krustmāmiņ, ja jūs tikai gribētu man palīdzēt, — Liza ierunājās, pēkšņi iekvēlināta, un metās Marfai Timofejevnai ap kaklu. — Mīļā krustmāmiņ, esiet man draugs, palīdziet man; nedusmojieties, saprotiet mani! ...

— Kas tad nu, kas tad nu, mīļā? Lūdzu, ne-biedē mani; es tūliņ sākšu kliegt, neskaties manī tā; saki žiglāk, kas ir!

— Es ... es gribu ... — Liza paslēpa seju pie Marfas Timofejevnas krūtīm. — Es gribu iestāties klosterī, — viņa dobji nobeidza.

Sirmgalve gandrīz vai pietrūkās stāvus.

— Pārmet krustu, mīlulīt, Lizočka, atjēdzies! Ko tu, pasarg dievs, — viņa beidzot čukstēja. — Apgulies, drostaliņ, nosnauudies maķenīt; tas viss tev no bezmiega, dārgā.

Liza pacēla galvu; vaigi viņai kvēloja.

— Nē, krustmāmiņ, — viņa atbildēja. — Tā nerunāji; esmu izšķīrusies, es lūdzu dievu, prasīju viņam padomu; visam beigas, beigas manai kopējai dzīvei ar jums. Tāda mācība nav par velti; tomēr ne jau pirmo reizi es par to domāju. Laime man nepievērsās; pat tad, kad man bija cerības uz laimi, sirds visu laiku smeldza. Es visu zinu, ir savus grēkus, ir citu, zinu, kā tētis iedzīvojās bagātībā; visu zinu. Par visu to vajag aizlūgt, aizlūgt. Man žēl jūs, žēl māmiņas, Ļenočkas, bet neko nevar darīt; jūtu, ka šeit man nav vairs dzīves; esmu jau no visa atvadījusies, it visam mājā paklanījusies pēdējo reizi; kāds mani aicina prom; man trūkst elpas, gribu uz visu mūžu ieslēgties. Neaizturiet mani, nepierunāji, palīdziet man, citādi aiziešu viena pati!...

Marfa Timofejevna ar šausmām klausījās savā radniecē.

«Viņa ir slima, murgo,» vecīte domāja. «Jāaizsūta pēc ārsta; bet pēc kāda gan? Ge-deonovskis nesen kādu tur slavēja; parasti viņš melš, bet varbūt šoreiz runājis patiesību.» Taču, kad viņa pārlicinājās, ka Liza nav slima un nemurgo, ka meitene uz visiem viņas

iebildumiem atbild ar vienu un to pašu, Marfa Timofejevna izbijās un ne pa jokam noskuma. — Bet tu nezini, drostaliņ, — viņa sāka meiteni pierunāt, — kāda dzīve klosterī! Tevi, manu dārgumiņ, tur ēdinās ar zaļu kaņepāju eļļu, uzvilks mugurā rupju rupju veļu, piespiedīs tevi staigāt aukstumā; tu taču to visu nepārcietīsi, Lizočka. Tevī vēl mājo Agašas ietekme; viņa tev sajaukusi galvu. Bet viņa taču iesāka ar to, ka baudīja dzīvi, dzīvoja sev par prieku; padzīvo arī tu. Atļauj man vismaz mierīgi nomirt un tad dari, kā zini. Kas gan to redzējis, ka šitādas āža bārdas dēļ — piedod man, ak kungs, — vīrieša dēļ iet klosterī? Nu, ja jau tev viss tā derdzas, aizbrauc, pielūdz svēto, pasūti, lai notur dievkalpojumu, bet neliec melno mūķenes cepuri savā galvā, manu zelta gabaliņ, manu drostaliņ!...

Un Marfa Timofejevna rūgti ieraudājās.

Liza viņu mierināja, slaucīja viņai asaras, raudāja pati, bet palika nelokāma. Marfa Timofejevna aiz izmisuma mēģināja draudēt: pateikšot visu mātei... tomēr arī tas nelīdzēja. Tikai pēc sirmgalves sirsnīgām lūgšanām Liza bija ar mieru atlikt savu nodomu uz pusgadu; toties Marfai Timofejevnai bija jādod solījums, ka viņa palīdzēs un izdabūs Marjas Dmitrijevnas piekrišanu, ja Liza pēc sešiem mēnešiem nemainīs savu lēmumu.

Kad iestājās pirmais sals, Varvara Pavlovna, lai gan bija solījusies aprakties šajā nomalē, nodrošinājusies ar naudu, pārcēlās uz dzīvi Pēterburgā, kur noīrēja vienkāršu, bet jauku dzīvoklīti, ko viņai bija sameklējis Panšins, kurš jau agrāk par viņu aizbrauca no O. guberņas. Pēdējā laikā, uzturēdamies O. pilsētā, viņš bija pilnīgi zaudējis Marjas Dmitrijevnas labvēlību, piepeši to vairs neapciemoja un gandrīz pastāvīgi dzīvoja Lavrikos. Varvara Pavlovna viņu bija paverdzinājusi, tieši paverdzinājusi; ar citu vārdu nevar apzīmēt viņas neaprobežoto, nepārvaramo, pilnīgo varu pār Panšinu.

Lavreckis ziemu nodzīvoja Maskavā, bet nākamā gada pavasarī līdz viņam nonāca ziņa, ka Liza iestājusies B. klosterī — kādā no visattālākajām Krievijas nomalēm.

EPILOGS

Bija aizritējuši astoņi gadi. Atkal iestājās pavasaris... Taču iepriekš pateiksim dažus vārdus par Mihaļeviča, Panšina, Lavrečka kundzes likteni un šķirsimies no tiem. Mihaļevičs pēc ilgas klaiņāšanas beidzot atrada savu īsto darbu: viņš dabūja vecākā uzrauga vietu kādā valsts audzināšanas iestādē. Ar savu likteni jūtas ļoti apmierināts, un audzēkņi viņu «dievina», kaut arī pazobo. Panšins krietni kāpis uz augšu un jau tēmē uz direktora vietu; iet viņš mazliet sagumis: laikam izpelnītais Vladimira krusts kaklā viņu velk uz leju. Ierēdnis viņā noteikti pārspējis mākslinieku; vēl arvien jauneklīgā seja kļuvusi dzeltena, mati plānāki, un viņš vairs ne dzied, ne zīmē,

tomēr slepus nodarbojas ar literatūru: uzrakstījis niecīgu komēdiju, kaut ko sakāmvārdu stilā, — un, tā kā tagad it visi, kas raksta, kaut ko mēdz attēlot, tad arī viņš šajā komēdijā ir attēlojis koķeti un savu darbu paklusām lasa priekšā divām trim viņam labvēlīgām dāmām. Laulībā viņš tomēr nav devies, lai gan bijušas daudzas lieliskas izdevības: tur vainīga Varvara Pavlovna. Kas attiecas uz viņu, tad šī dāma kā agrāk pastāvīgi dzīvo Parīzē: Fjodors Ivaničs viņai izsniedzis vekseli un atpircies no viņas, no otrreizējas negaidītas ierašanās varbūtības. Viņa kļuvusi vecāka un pilnīgāka, tomēr vēl allaž ir glīta un eleganta. Ikvienam cilvēkam ir savs ideāls; Varvara Pavlovna šo ideālu atradusi — Dimādēla dramatiskajos darbos. Viņa cītīgi apmeklē teātri, kur uz skatuves tiek tēlotas diloņslimas un sentimentālas «kamēlijas»; būt par Doša kundzi, pēc Varvaras Pavlovnas domām, ir cilvēcīgās labklājības kalngali: reiz viņa paziņoja, ka savai meitenei nevēlas labāku likteni. Cerēsim, ka liktenis *mademoiselle* Adu izglābs no tamlīdzīgas labklājības. No sārta, tukla bērna viņa kļuvusi par bālu meiteni ar vājām krūtīm; viņas nervi jau iedragāti. Varvaras Pavlovnas pielūdzēju skaits ir samazinājies, tomēr gluži izzuduši tie nav; dažus viņa droši vien saglabās līdz mūža galam. Visdedzīgākais no tiem pēdējā laikā bija kāds Zakurdalo-Skubirņikovs, atvaļināts gvardes ūsainis, gadus trīsdesmit astoņus vecs vīrs, ārkārtīgi

spēcīgs miesās. Franči, kas apmeklē Lavrecka kundzes salonu, šo ūsaini mēdz saukt par «*le gros taureau de l'Ukraine*»¹; Varvara Pavlovna savās viesībās viņu nekad neielūdz, tomēr viņš bauda tās labvēlību pilnā mērā.

Un tā... bija aizritējuši astoņi gadi. Atkal no debesīm vēsmoja mirdzošā pavasara laime; atkal pavasaris uzsmaidīja zemei un cilvēkiem; atkal no tā glāstiem raisījās ziedi, mīlestība un dziesmas. O. pilsēta šo astoņu gadu laikā maz bija pārvērtusies; taču Marjas Dmitrijevnas māja it kā kļuvusi jaunāka: laipni zaigoja tās nesen krāsoto sienu baltums, un atvērto logu stikli sārtojās un laistījās rieta saules staros; pa šiem logiem uz ielas plūda jaunu, skanīgu balsu līksmās, liegās skaņas, nepārtraukti smieklī; visā mājā, likās, kūšāja dzīve, un līksme virda pāri malām. Pati namamāte sen jau dusēja kapā; Marja Dmitrijevna nomira pāris gadu pēc Lizas iestāšanās klosterī; arī Marfa Timofejevna ilgi nepārdzīvoja savu radinieci; viņas atdusas blakus pilsētas kapsētā. Nav vairs arī Nastasjas Karpovnas; uzticīgā vecīte vairākus gadus ik nedēļu aizstaigāja pie savas draudzenes kapa pielūgt dievu... Pienāca laiks, un arī viņas kauli atdusas zemes klēpī. Tomēr Marjas Dmitrijevnas māja nenokļuva svešās rokās, tā palika savā dzimtā vesela un neizpostīta; Ļenočka izaugusi par

¹ Varenais Ukrainas vērsis. (*Franc.*)

slaidu, skaistu jaunavu, un viņas līgavainis ir gaišmatains huzāru virsnieks; Marjas Dmitrijevnas dēls tikko Pēterburgā apprecējies un kopā ar jauno sievu atbraucis pavasarī O. pilsētā; viņa sievasmāsa sešpadsmit gadus veca institūta audzēkne ar sārtiem vaigiem un dzidrām acīm; Šuročka arī izaugusi un kļuvusi daiļāka, — šāda jaunatne ar smiekliem un runām piepildīja Kaļitinu māju. Mājā viss bija mainījies, viss pielāgojies jaunajiem iemītniekiem. Agrāko rāmo sirmgalvju vietā tagad šeit bija jauni kalpotāji bez bārdas, zobgaļi un balamutes; kur kādreiz svarīgi tipināja aptaukojusies Roska, tagad neganti plosījās un lēkāja pa dīvāniem divi putnu suņi; stallī mitinājās kalsni aidenieki, strauji izbraucamie zirgi, ugunīgi piejūga zirgi ar sapītām krēpēm, Donas jājamie zirgi; brokastu, pusdienu un vakariņu laiks bija sajucis un sagrozīts; pēc kaimiņu izteicieniem, šeit valdīja «nerezēta kārtība».

Tajā vakarā, par kuru nupat runājām, Kaļitinu mājas iedzīvotāji (vecākajam no tiem — Ļeņočkas līgavainim bija tikai divdesmit četri gadi) noņēmās ar vienkāršu, bet, spriežot pēc viņu saderīgiem smiekliem, visai jautru rotaļu: viņi skraidīja pa istabām, cits citu ķerdami; arī suņi skraidīja un rēja, un sprostiņos, kas karājās pie logiem, pilnā kaklā dziedāja kanāriļputniņi, ar savu neganto vīterošanu pavairodami vispārējo kņadu. Šās skaļās izpriecas visaugstākā kāpinājuma brīdī

pie vārtiem piebrauca dubļiem notašķīts tarantass, no tā izkāpa gadus četrdesmit piecus vecs vīrs, ģērbies ceļa drēbēs, un izbrīnā apstājās. Kādu laiciņu viņš nekustīgi pastāvēja, uzmeta mājai vērīgu skatienu, iegāja pa vārtiem pagalmā un lēnām devās lievenī. Priekšnamā neviens viņu nesaņēma; taču viesistabas durvis strauji atvērās; pa tām, visa pietvīkusi, izšāvās Šuročka, un tai pašā mirklī ar skaļiem saucieniem viņai pakaļ izbrāzās visa jauniešu varza. Jaunieši pēkšņi apstājās un, ieraugot svešinieku, apklusa; taču viņam pievērstās dzidrās acis raudzījās tikpat laipni, spīrgtajās sejās neizdzisa smieklī. Marjas Dmitrijevnas dēls piegāja viesim klāt un laipni vaicāja, ko viņš vēloties.

— Esmu Lavreckis, — viesis sacīja.

Viņam par atbildi atskanēja vienbalsīgs kliedziens — un ne jau tāpēc, ka visi šie jaunieši ļoti priecātos par attāla, gandrīz vai aizmirsta radnieka ierašanos, bet vienkārši tāpēc, ka viņi bija gatavi trokšņot un līksmot, ja tikai vien radās izdevība. Lavrecki tūlīņ ielenca; Ļenočka kā sena paziņa pirmā nosauca savu vārdu un viņam apgalvoja, ka tikai vēl mazliet — un viņa to katrā ziņā būtu pazinusi; tad viņa Lavrecki iepazīstināja ar visu pārējo sabiedrību, nosaukdama ikvienu, pat savu līgavaini pamazināmos vārdos. Viss bariņš devās cauri ēdamistabai uz viesistabu. Tapetes abās istabās bija citas, taču mēbeles tās pašas; Lavreckis pazina klavieres; pat rok-

darbu rāmis pie loga bija tas pats un tādā pašā stāvoklī — gandrīz vai ar to pašu nepabeigto šuvekli kā pirms astoņiem gadiem. Lavrecki apsēdināja ērtā atzveltenī; visi klirīgi sāsēdās viņam apkārt. Jautājumi, izsaucieni, stāsti birtin bira.

— Bet mēs jūs sen neesam satikuši, — Ļenočka naīvi piebilda, — arī Varvaru Pavlovnu neesam redzējuši.

— Kur nu! — viņu strauji pārtrauca brālis. — Es tevi aizvedu uz Pēterburgu, bet Fjodors Ivaničs visu laiku dzīvoja uz laukiem.

— Pa to laiku arī māmiņa mirusi.

— Arī Marfa Timofejevna, — Šuročka piebalsoja.

— Un Nastasja Karpovna, — Ļenočka noteica, — un msjē Lems...

— Kā? Arī Lems miris? — Lavreckis vaicāja.

— Jā, — atbildēja jaunais Kaļitins, — viņš no šejienes aizbrauca uz Odesu; stāsta, viņu tur kāds aizvilinājis; tur viņš arī nomira.

— Jūs nezināt, — vai pēc viņa nāves palikušas kādas kompozīcijas?

— Nezinu, šaubos.

Visi saskatījās un apklusā. Visu jauniešu sejās pavīdēja skumjas.

— Bet Matroska ir dzīvs, — pēkšņi ieteicās Ļenočka.

— Arī Gedeonovskis dzīvs, — viņas brālis piebilda.

Minot Gedeonovska vārdu, uzreiz uzšalca vienbalsīgi smieklī.

— Jā, viņš ir dzīvs un melo tāpat kā agrāk, — Marjas Dmitrijevnas dēls turpināja. — Un iedomājieties, šitā auša (viņš norādīja uz institūta audzēkni — savu sievasmāsu) var kar viņam tabakas kārbā iebēra piparus.

— Kā viņš šķaudījās! — Ļenočka izsauca, un no jauna atskanēja nevaldāmi smieklī.

— Mēs nesen saņēmām ziņas par Lizu, — noteica jaunais Kaļitins, un atkal visi apklusa. — Viņai klājoties labi, tagad viņas veselība pamazām uzlabojoties.

— Vai viņa vēl vienmēr tai pašā klostērī? — Lavreckis ne bez piepūles vaicāja.

— Tai pašā.

— Vai viņa jums raksta?

— Nē, nekad; ziņas par viņu mēs dabūjam no cilvēkiem. — Iestājās piepešs, dziļš klusums; «klusais eņģelis pārlidoja,» visi nodomāja.

— Vai nevēlaties iziet dārzā? — Kaļitins pievērsās Lavreckim. — Dārzs tagad ļoti jauks, lai gan esam to mazliet nolaiduši.

Lavreckis izgāja dārzā, un pirmais, kas viņam dūrās acīs, bija tas pats solis, uz kura viņš kādreiz ar Lizu pavadījis nedaudzus laimīgus, neatgriežamus mirkļus; solis bija apsūbējis, sašķiebies, bet viņš to pazina, un viņa sirdi pārņēma tās jūtas, kurām nav līdzīgu ne saldmē, ne skumjās, — spējas sēras par

izgaisušo jaunību, par laimi, kas kādreiz piederējusi. Kopā ar jauniešiem viņš pagājās pa aleju: liepas pēdējos astoņos gados bija mazliet novecojušas un izaugušas, taču to ēna kļuvusi blīvāka; toties krūmāji sacerojuši, avenāji ļoti kupli, lazdas pavisam aizaugušas, un visapkārt vēsmoja spirtgā krūmu, koku, zāles un ceriņu smarža.

— Re, kur būtu labi spēlēt kvadrātu, — pēkšņi izsaucās Ļenočka, uznākdama uz nelielas, zaļas, liepu ieslēgtas noriņas. — Turklāt mēs esam pieci.

— Un Fjodoru Ivaniču tu aizmirsi? — viņas brālis iebilda. — Vai varbūt pati sevi neskaiti?

Ļenočka viegli pietvīka.

— Vai tad Fjodors Ivaničs, viņa gados... — meitene atrunājās.

— Lūdzu, rotaļājieties vien! — Lavreckis žigli atsaucās. — Nepievērsiet man uzmanību! Man pašam būs tīkamāk, ja zināšu, ka jūs netraucēju. Bet mani izklaidēt nav vajadzīgs; mums, vecajiem, ir nodarbība, ko jūs vēl nepazīstat un ko nespēj atvietot nekādas izpriecas, — atmiņas.

Jaunieši noklausījās Lavreckī ar laipnu un mazliet zobgalīgu godbijību, — it kā skolotājs viņiem būtu nolasījis lekciju, — un tad pēkšņi visi aiztraucās prom, aizskrēja uz noriņu; četri piestājās pie kokiem, viens noriņas vidū — un nu gāja vaļā.

Bet Lavreckis atgriezās mājās, iegāja

ēdamistabā, piegāja pie klavierēm un pieskā-
rās vienam taustiņam; atskanēja vāra, taču
dzidra skaņa, un viņa sirds klusi iesmeldzās:
ar šo noti iesākās tā apgarotā melodija, ar
kuru sensenis tai pašā laimīgajā naktī Lems,
nelaiķis Lems, viņu tā bija sajūsminājis. Pēc
tam Lavreckis iegāja viesistabā un ilgi no tās
neiznāca: šajā istabā, kur viņš tik bieži bija
redzējis Lizu, jo spilgtāk iznira viņas tēls; viņam
šķita, ka jūt ap sevi tās klātienas dvesmu;
tomēr skumjas par Lizu bija mokpilnas un
smagas: tajās nebija tā klusuma, ko vēsmo
nāve, Liza vēl dzīvoja kaut kur tālā malienē;
viņš domāja par jaunavu kā par dzīvu un
neskaidrajā, bālajā mūķenes tērpā iegērbtajā
un vīraka dūmu apņemtajā rēgā vairs nepa-
zina kādreiz mīloto meiteni. Lavreckis nepa-
zītu arī pats sevi, ja varētu palūkoties sevī tā,
kā domās raudzījās uz Lizu. Šo astoņu gadu
laikā viņa dzīvē beidzot notika lūzums, tas
lūzums, kuru daudzi neizjūt, tomēr bez kura
nevar palikt par godīgu cilvēku līdz mūža ga-
lam: viņš tiešām vairs nedomāja par paša
laimi, par savtīgiem nolūkiem. Viņš bija nori-
mis un — kāpēc slēpt patiesību? — novecojis
ne tikai sejā un miesā, novecojis sirdī; sagla-
bāt līdz vecumam jaunu sirdi, kā mēdz sacīt
citi, gan grūti, gan pat smieklīgi; jau tas var
justies apmierināts, kas nav zaudējis ticību la-
bam, gribas izturību un dziņu darboties. Lav-
reckim bija tiesības būt apmierinātam: viņš
bija kļuvis tiešām labs saimnieks, tiešām iemā-

cījies art zemi un pūlējās ne vien sevis labā; viņš cik spēdams nodrošināja un nokārtoja savu zemnieku dzīvi.

Lavreckis iznāca no mājas dārzā un apsēdās uz viņam pazīstamā soliņa, un šajā dārgajā vietā, šās mājas priekšā, kur pēdējo reizi velti bija stiepis rokas pēc lolotā kausa, kurā vird un rotājas zeltainais baudu vīns, — viņš, vientuļš ceļinieks bez pajumtes, līksmo saucienu skaņās, kas atlidoja līdz viņam no jaunās paauzdes, kura jau stājusies viņa vietā, — pavērās atpakaļ savā dzīvē. Skumjas pārņēma sirdi, taču viņu nenomāca smagums un nožēlas; viņam nebija ne ko nožēlot, ne no kā kaudēties. «Rotaļājieties, līksmojiet, audziet, jaunie spēki!» viņš domāja, un viņa domas bija bez rūgtuma. «Jūsu priekšā paveras dzīve, un dzīvot jums būs vieglāk, jums nevajadzēs tā kā mums meklēt savu ceļu, cīnīties, krist un tumsā piecelties; mēs pūlējāmies, lai izturētu, un cik daudzi no mums neizturēja! Jums jādara darbs, jāstrādā, — un mēs, sirmgalvji, jums dosim savu svētību. Bet man pēc šās dienas, pēc šīm izjūtām atliek tikai nodot jums pēdējo sveicienu — un, kaut ar skumjām, tomēr bez skaudības, bez jebkādam tumšām jūtoņām, ņemot vērā mūža vakaru, ņemot vērā dievu, kas mani sagaida, sacīt: «Esi sveicināts, vientuļais vecums! Izdedzi, nevērtīgā dzīve!»»

Lavreckis klusi piecēlās un klusi aizgāja; neviens viņu nepamanīja, neviens neaizturēja;

līksmie sasaucieni vēl jo spējāk plūda pa dārzu aiz augsto liepu zaļās, biezs sienas. Viņš iesēdās pajūgā un lika kučierim braukt mājās, netrencot zirgus.

«Un beigas?» varbūt jautās neapmierinātais lasītājs. «Kas notika ar Lavrecki? Ar Lizu?» Tomēr, ko lai saka par cilvēkiem, kas vēl dzīvo, bet jau nogājuši no dzīves skatuves, kādēļ pievērsties viņiem? Stāsta, ka Lavreckis esot apmeklējis attālo klosteri, kur nozuda Liza, — un viņu redzējis. Pāriedama no vienām luktām uz otrām, viņa gājusi Lavreckim tuvu garām; gājusi vienmērīgajā, žigli pazemīgajā mūķenes gaitā un nepaskatījusies uz viņu; tikai viņam pievērsto acu plaksti mazliet notrīsējuši, tikai vēl zemāk viņa nodūrusi savu izkaltušo vaigu — un ar lūgšanu krellēm apvītie sažņaugto roku pirksti vēl ciešāk pieklāvušies cits citam. Ko gan viņi abi domāja, ko izjuta? Kas uzzinās? Kas pateiks? Ir dzīvē tādi mirkļi, tādas jūtas... Uz tām var tikai norādīt un paiet garām.

И. С. Тургенев
ДВОРЯНСКОЕ ГНЕЗДО
Гослитиздат 1952

— 4 —
Латвийское государственное
издательство

На латышском языке

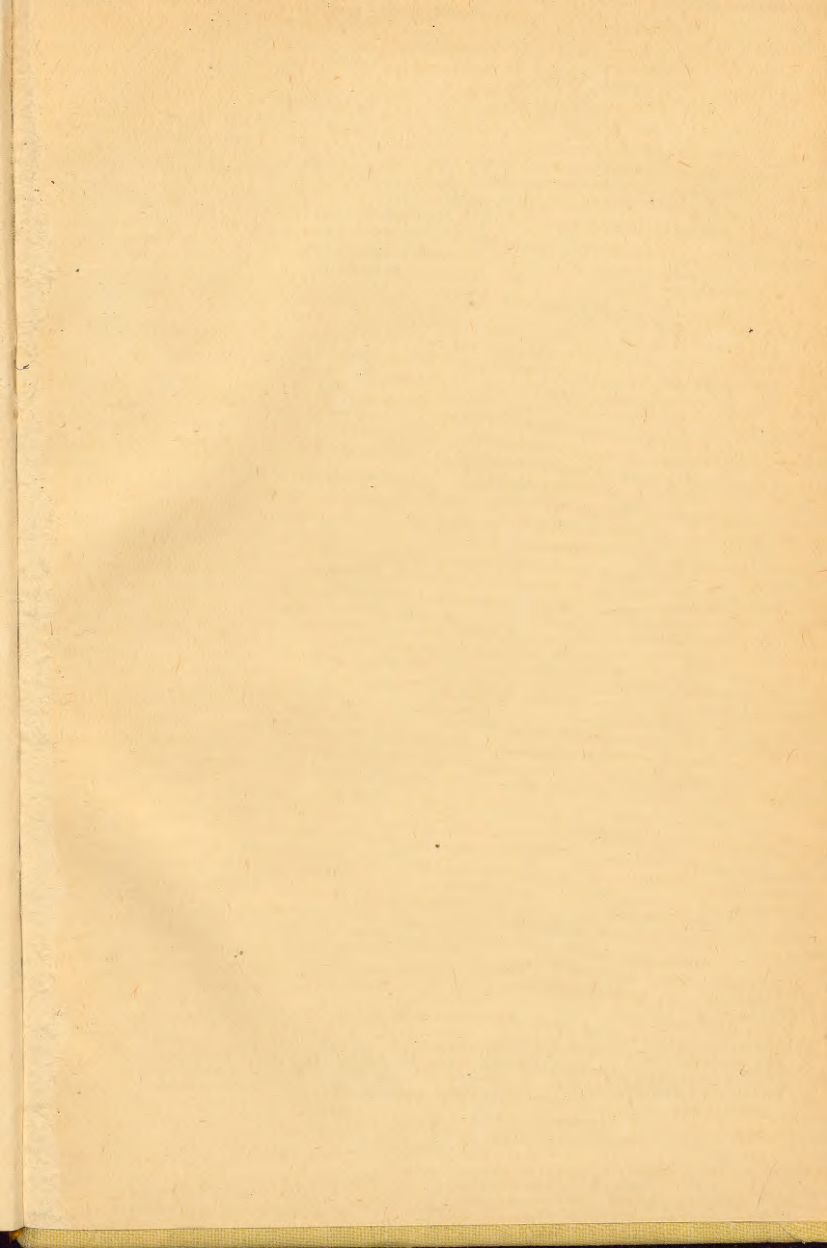
Turģeņevs Ivans Sergeja d.
MUIŽNIEKU LIGZDA

Redaktore *M. Plukša*
Māksl. redaktors *A. Jēgers*
Tehn. redaktore *D. Pastare*
Korektore *B. Grūbe*

Nodota salikšanai 1960. g. 12. janvārī. Parakstīta iespiešanai 1960. g. 24. februārī. Papīra formāts 70×92¹/₃₂. 7,88 fiz. iespiedl. 9,22 uzsk. iespiedl. 8,62 izdevn. 1. Metiens 15 000 eks. Maksā 3 rbļ. 55 kap.

Latvijas Valsts izdevniecība Rīgā, Padomju bulv. 24. Izdevn. Nr. 12869-D1892. Iespiesta Latvijas PSR Kultūras ministrijas Poligrafiskās rūpniecības pārvaldes 2. tipografijā. Rīgā, Dzirnavu ielā 57. Pasūt. Nr. 169.

K1

LATVIJAS NACIONĀLĀ BIBLIOTĒKA

0309065634

692

